...نړ ولایت

...او قومي جوړښتونه

... او تاریخي پېښې

: شاه محمود میاخېل

اسد ۱۳۹۵ ل

د کونړ ولایت

سیاسي او قومي جوړښتونه

دودونه او تاریخي پېښې

لیکوال: **شاه محمود میاخېل**

خپرونکی: **شاه محمود میاخېل فرهنګي او ټولنیز مرکز**

کمپوز: **لیکوال**

ډیزاین چارې: **رحمن الله بهیر**

چاپشمېر: ۲۰۰۰

چاپکال: ۱۳۹۵ل/۲۰۱٦

چاپ وار: **لومړی**

د چاپ حقوق یې له لیکوال او خپرونکي مرکز سره خوندي دي

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د کونړ ولایت نقشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چغه سرای عکس د هوا نه ـ د طارق بزگر د وال نه چې د
نیوزویک مجلې نه يې اخستي دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځو خبرې

خاوره د یوه ولس لوښی، ظرف او پتې دی، یوه ډله کسان چې په یوه خاوره کښې په خپله خوښه مېشت شي، دا د ملت لرغونی او د زرګونو کلونو پخوا زړی دی چې بیا ورو ـ ورو وده کوي، تشکل کوي، لويېږي او د هېواد بڼه غوره کوي.

کورونه د کليو تشکيلوونکي واحدونه دي ، کلي بيا د سيمې يا په اداري تشکيل کښې د ولسواليو جوړوونکي دي ، ولسوالۍ ولايت جوړوي او ولايتونه بيا د يوه هېواد د اداري تشکيلاتو بنسټ ږدي او ترې تاو پولې يې سياسي چوکاټ ټاکي.

د هېوادونو د پرمختګ لپاره پلانونه او پروګرامونه جوړېږي ، بيا د هغې په رڼا کښې کار کېږي، هېواد متوازن انکشاف کوي او عادلانه نظام په کښې ټينګېږي.

ددې هر څه له پاره د هېوادو «ګوټ ـ ګوټ پېژندنه پکار ده » د هرې سيمې کلتور، کره وړه او نور بايد وڅېړل شي ، د خلکو مهارتونه او صنايع يې په نخښه کړل شي ، د ځمکې حاصلات يې معرفي شي ، تاريخي او اقتصادي شتمنۍ يې وپېژندل شي ، زراعت او کرنه يې تشخيص شي او نورې ټولې ځانګړتياوې يې سجل او وڅېړل شي . که دا کار کلي په کلي، ولسوالۍ په ولسوالۍ او ولايت په ولايت وشي ، نو بيا به په دقيق او

باوري ډول د هر ولايت امکانات ، اړتياوې او ورتياوې په ګوته شي او د انکشافي پلانونو او پروګرامونو د عملي تطبيق لپاره به لاره هواره شي .

ښاغلي شاه محمود مياخېل همداسې يوه درانه کار ته لاس اچولی او په خپل کتاب کښې يې په کوټلي ډول د کونړ ولايت سياسي او قومي جوړښتونه، دودونه او تاريخي پېښې څېړلي دي او هڅه يې کړې چې په دې برخه کښې باوري معلومات ترلاسه او بيا يې درنو لوستونکو ته وړاندې کړي.

دی وايي زه مؤرخ نه يم ، ژورناليست يم او په ژورنالستيکي سبک مې خپل تاريخي معلومات راغونډ کړي اود خبيرو خلکو د مرکو له لارې مې ژوندي کړي، په دې ترتيب يې تاريخ ته د ژورناليزم سا ورکړې او نوې اروا يې په کښې چلولې ده.

دده د دې اثر يو بل مهم ټکی دادی چې خپل راټول کړي مطالب يې په اتو څپرکو کښې راغونډ کړي ، لنډيز کړي او په کوټلي ډول وړاندې کړي دي ، څه معلومات چې په تاريخونو او ليکنو کښې تکراري وو ، د هغو نه يې ډېره لږه او د اړتيا وړ استفاده کړې ، خو په کومو برخو کښې يې چې د مرکو او اورېدنو له لارې نوي معلومات پيدا کړي ، هغه يې غځولي او خپلو لوستونکو ته يې نوي مطالب تهيه کړي دي.

زما له نظره مياخېل صيب په وجيز ډول کتاب ليکلی او معلومات يې راوړي خو په مهمو ټکيو يې تمرکز کړی او معلومات يې کوټلي دي.

هر کتاب نيمګړتياوې او اشتباهات لري دا کتاب به هم له دې کُليې نه بچ نه وي ، خو د مياخېل صيب هڅې دا نيمګړتياوې بشپړوي او معتبر کتاب ترې جوړوي ، مثلاً د کيرالې د پېښې په برخه کښې معلومات ډېر لنډ ليکل شوي او هغه خونړۍ پېښه چې تر زرو زيات انسانان د دوی د ميندو ، خويندو او مېرمنو تر سترګو لاندې توپونو ته تړل کېدل او

شهیدانېدل، ډېرې لږې خبرې پرې شوي، یا د میرزمان خان قدرت ته د رسېدلو عوامل چې تاریخونو روښانه کړي، ډېر لږ یاد شوي، خو په هر حال یو کتېور او کوټلی کتاب دی او زه یې لیکوال ته مبارکي ورکوم.

ددې ترڅنګ له ده یا بل دردمن لیکوال نه هیله لرم چې د کونړ اقتصادي څېره هم په لنډېز او کوټلي ډول وڅېړي او دا به بیا د کونړ په راتلونکي پرمختګ کښې عملي او درنه ونډه ولري او ددې معلوماتو پر بنسټ به انشاء الله انکشافي پلانونه او د پرمختګ پروګرامونه جوړېږي!

نور ستاسو او ددې ګټور کتاب تر منځ پوله کېږم نه او درنو لوستونکو ته یې د لوستلو بلنه ورکوم!

په درنښت

څېړنوال حبیب الله رفیع

۳ / ۵ / ۱۳۹۵

له نسله تر نسله د شاه محمود میاخیل کتاب ته لنډه کتنه

د ښاغلي شاه محمود میاخېل کتاب (د کونړ ولایت سیاسي او قومي جوړښتونه، دودونه او تاریخي پېښې) چې د کونړ ولایت په اړه یې لیکلی دی، ما ټکي په ټکي ولوست ترڅو هغه ریښتیني زده کړه او پیغام چې لوستونکو ته لري هغه ترې واخلم. ددې کتاب ډېر مهم اړخونه په لاندې ډول دي:

١. ځان، کورنۍ، ټولنه، ولایت او په لویه کې ددې ټولو تړاو له افغانستان سره را پېژني.

٢. جالبه داده چې د کونړ له تاسیس تر اوسه هیڅ دولتي او غیر دولتي بنسټونو په یوه منظمه او منسجمه بڼه کونړ نه دی معرفي کړی او دا کتاب یې په لومړي ځل په ښه او منظمه توګه را پېژني.

٣. دا کتاب یوازې د یو توکي په بنسټ او استناد نه دی لیکل شوی بلکې د څېړنو، مشاهدو، بېلابېلو منابعو، ماخذونو، مقالو او فردي مرکو له ډلې د هریو څرک پکې لګېږي.

٤. زموږ لویه ستونزه دا ده چې ځیني وګړي ځان پېژني، خپله ټولنه نه پېژني، ځیني دا دواړه پیژني، اما افغانستان نه پېژني، ځیني دا ټول پېژني خو نړۍ او نړیوال نه پېژني. خو ښه خبره داده چې ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب لیکوال له ځانه تر کورنۍ، کلي، ولایت، هېواد او نړۍ پورې دا ټول پېژني او په دې اړه یې د خپلې کورنۍ شالید، د دولتي او غیردولتي کارونو تجربې، او له ولس او نړیوالو سره نږدې پاتې کېدو او ګډ کار ورسره لویه مرسته کړې ده.

۵. سره له دې چې زموږ پالیسي، طرحې او قوانین مرکزي دي، اما سیمه ییزه حکومتولي باید د مرکزي سیاستونو، پالیسیو، طرحو او قوانینو تطبیقي میکانیزم وړاندې او عملي تفسیر یې وکړي، او دا هغه وخت امکان لري چې د یوې سیمې سیاسي، اقتصادي، جغرافیایي، تاریخي، ولسي، فردي، ټولنیزې او فرهنګي ځانګړتیاوې وپېژنو اود میاخیل صیب دا کتاب مو د کونړ په اړه په دغو ټولو ټکی په ټکی پوهوي.

۶. ولسي انګېرني، شفاهي تاریخ، کیسې، نکلونه، او متلونه ډېرې ځله مونږ ته یوازې د ادبي او فرهنګي میراث په توګه ښکاري. په داسې حال کې چې دا د ټولنپوهنې، اروا پوهنې او سیاست پوهنې لپاره اساسات جوړوي، او له دې امله چې په دې کتاب کې دا ټول په پراخه پیمانه کارېدلي نو د ټولنې او سیاست لپاره ارزښتمن اثر دی.

۷. له تاریخي پېښو سره سیاسي او پارتیزاني چلند، موږ د تاریخ تور ګودال ته غورځوي، دلته لیکوال په پوره جرات هغه تاریخي پرېکړې چې د ځینو وګړو په اړه شوېدې او د ځینو په اړه نه دې شوې، چلینج کړېدې.

۸. تاریخ پرته له زده کړو تشې پېښې دي چې د یوه ملت حال او راتلونکی نه جوړوي، د تاریخ فلسفه له تاریخ څخه زده کړه ده او لیکوال په دې کتاب کې له تاریخه د زده کړې امکان راته برابروي.

۹. هغه ځوک چې له دې کتاب څخه ډېر څه باید زده کړي او د ژوند برخه یې ده هغه کونړیان دي، ځکه خو دکتاب د مقدمې په پای

کې لیکي چې ((په کونړې مینه او درنښت). دا ځکه مهمه ده چې د کتاب د مخاطب ټاکل ډېر اساسي ټکی دی.

۱۰. په دې کتاب کې د بهرنیو منابعو ترڅنګ اساسي ټکی د افغاني فکر او افغاني تجربې پر بنسټ د کتاب کښل دي.

۱۱. زموږ بنسټیزه ستونزه داده چې ډېری وختونه زموږ محلي او مرکزي سیاستونه په فرضیو او انګېرنو ولاړ وي او ډېر کم په څېړنه، مشاهداتو او دقیقو منابعو. دې کار ځلور تشې- رامنځته کړېدي. الف: معلوماتي خلا، ب: علمي خلا، ج: جنسیتي خلا، د: نسلي خلا. دا کتاب کولای شي تر یو بریده پورې معلوماتي خلا ډکه کړي او نور وګړي وهڅوي ترڅو په دې نورو خلاوو باندې هم په ټول پوره کتاب یا کتابونه ولیکي.

۱۲. لیکوال د ښه کتابي نظم د رامنځته کولو په پار داکتاب په اتو برخو وېشلی دی، د هرې برخې په سر کې مقدمه، د متن په منځ کې د منابعو نقل قولونه، او په لمن لیک کې ماخذونه د کتاب ثقه والی او کره والی راڅرګندوي. البته هغه څه چې وړاندیزوم په لاندې توګه دي:

i. په دې کتاب کې د کونړ په قیمتي ډېرو، د کونړ د اوبو په ستراتیژیک او اقتصادي اړخ او همدارنګه د کونړ په چارتراشو ډېر کم بحث شوی دی، چې دا اړخونه هم باید په راتلونکې کې لا و سپړل شي.

ii. زه وړاندیزوم چې د هر ولایت په کچه ددې کتاب په څېر د هماغه ولایت پېژندني په اړه کتاب ولیکل شي. البته ځینو ولایتونو دا هڅه کړېده، اما په هغې کې یو یا بل اړخ (فرهنګي، ادبي یا بل) غالب وي او تر ډېره بریده جامعه او د ولایت په اړه داسې یو جامع لرلید لوستونکو او پالیسي جوړونکو ته نشي- ورکولای، اما دې کتاب دا هڅه کړېده ترڅو د ګڼو منابعو، مرکو، مشاهداتو، د لیکلي او شفاهي تاریخ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

رڼا کې لوستونکو ته لوری ورکړي. زما هیله داده چې نور لیکوالان او په ځانګړي توګه د کونړ لیکوالان د کونړ په لا پېژندلو کې خپلو هڅو ته دوام ورکړي او د نورو ولایتونو لیکوالان هم ددې کتاب څخه په پیروي خپل ولایتونه ښه ډول وپیژني. څنګه یې چې حق دی، لوستونکو او افغانانو ته ور وپیژني.

زه تکړه او ژمن لیکوال او محرک مدني فعال ښاغلي شاه محمود میاخېل ته ددې مهم اثر د لیکلو له امله مبارکي وایم او کونړیال بختور دي چې د ښاغلي میاخېل په څېر رضاکار استازي لري او پر چا د احسان او یا له چانه د چندې ټولولو پرته په خپلو خولواو پیسو دکونړیانو او افغانانو په چوپړ کې دي.

نوموړي ته لابریالیتوب او اوږد عمر غواړم ترڅو په نورو لیکنو هم د لوستونکو تنده ماته او د فکر، ادب او سیاست قبله یې د افغان پالنې او ملي ګټو په پل او څرک ور سمه کړي.

په درنښت
محمد حلیم فدایي
لوګر والي
زمري ۹، ۱۳۹۵

ښکلی ولایت

کونړ د یوشمېر سمسورو او ښکلو درو ټولګه ده، چې ترمنځ یې مست او بهانده کونړسیند بهیږي. لرغوني انسانان دسیندونو پرغاړو مېشتېدل، لوی مدنیتونه دهغوسیندونو په نومونو یاد شوي، چې ترغاړې یې رامنځته شوي دي، مصري مدنیت یې د نیل او بابلي هغه یې د دجلې او فرات (بین النهرین) مدنیتونه ګڼل، ساکي مدنیت د هېلمند پرغاړه رامنځته شو او کوشاني مدنیت د نیلاب و اباسین ترغاړو وپنځېد.

کونړ په تاریخي متونو کې د (اریکایوم ـ Ariqaeum) ، (اریکاون)، (ورکه) په نامه هم یاد شوی دی، ځینو جغرافیه پوهانو د کاسګر(کاسي غر) ، چترال، بلورستان او الینایي کشمیري جغرافیو په مضافاتو کې ګڼلی، خو زیږ و شین طبیعت او مست سیند یې د ټولو خوښ شوی دی. کونړ سیند ته یې (راسا، ورکه او نیسا) هم ویلي دي. د دغې سیمې د سیندونو او رودونو په اووه ګونو خویندو کې د کوبها(کابل) ، کرومو(کورمې)، هنومند(هېلمند)، ارغنداو(سرسواتي)، سوات (سوتي) او ګومل (ګوماتي) ترڅنګ (راسا) همدا کونړ سیند هم یاد شوی دی.

مقدوني سکندر هند ته پر لاره کونړ ته هم ورپېښ شو، هلته یې له الینایانو سره کلکه جګړه وکړه، په یوه روایت د همدې ځنګلي غرونو په یوه سخته جګړه کې ټپي شو او د بېرته ګرځېدا پرېکړه یې وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کونړ جاذبه د هغه د سرشاره طبيعي ښکلا، د خوړو اوبو د سرچينو، ځنګلونو او د هيندوکش او پامير د تلاقۍ سيمې ته په نږدې موقعيت کې پرته ده، چې د تاريخ په اوږدو کې يې ګڼ سيلانيان او ګرځندوی ځانته وربللي دي.

د (کونړ) دنوم په اړه د همدغه کتاب ليکوال ښاغلی شاه محمود مياخيل فکر کوي، چې د زمکې د کچ ميچ له واحد (نړ) څخه اخيستل شوی دی، خو پوهاند دکتور زيار فکر کوي، چې (نړ) يا (ناړ) او (ناړۍ) د درې پا مانا ده او لومړی برخه يې هماغه ښوون (غرنيزه ونه) ده، چې په دې توګه يې مانا (د ښوونو دره) راځي.

د دغه ولايت جغرافيايي بشري جغرافيه د وخت په اوږدو کې کوشنۍ يا لويه شوې ده، کله يې ځينې برخې په تاريخي نورستان او کله يې لويه برخه د ننګرهار ولايت ديوې ولسوالۍ په توګه پېژندل شوې ده. په لرغونو زمانو کې د دې ولايت په ګڼو ولسواليو کې الينايان يا نورستانيان اوسېدل، چې وروسته بیاوسني نورستان ته ورغونډ شوي دي.

د همداسې يوه ولايت دنن وپرن په اړه ډېرې څېړنې په لاس کې نه لرو، په تېره بيا د دغه ولايت انتروپولوژيکه، اتنوګرافيکه، فرهنګي او ان جغرافيايي مستقله مطالعه يا خو نه ده شوې او يا به ما نه وي لېدلې، چې دا دی د دغې پراخې مطالعې يوه برخه زما ښاغلي دوست شاه محمود مياخېل راپيل کړې ده.

ستاسو په لاس کې دغه کتاب (د کونړ ولايت سياسي اوقومي جوړښتونه، دودونه او تاريخي پېښې) له څو اړخونو د پام وړ دی :

- لوستونکی د کونړ ولايت له بشري او تر يوه بريده طبيعي جغرافيې سره اشنا کوي.

- په کونړ کې د اوسمهالي تاريخ مهمې پېښې په تفصيل سره بيانوي، په تېره بيا چې پخپله ليکوال د څوورووستيو لسيزو د پېښو عيني شاهد پاتې شوی دی . ښاغلي مياخېل ليکلي دي، هاغه وخت چې کونړ د تنظيمي جګړو په اور کې سوزېده، دی د امريکا غږ راډيو سيمه ييز خبريال و او دهغو پېښو په اړه يې د جګړې له بېلابېلو اړخونو سره مرکې کړې دي. زه فکر نه کوم، بل چا به په دغه ځانګړې سيمه کې، هغه وخت، يادې پېښې له دومره جزياتو سره تعقيب کړې وي.
- د افغانستان د استقلال په زمانه کې چې دغه سيمې د لوی خان غازي ميرزمان خان د مېړانې له برکته د استقلال څلورمه جبهه ګڼل شوې، هم دياد شخصيت او دهغه د کورنۍ په اړه يې له حُب يا بُغض پرته ځينې نوې موندنې ليکلې دي.
- د کېراړې (په کتاب کې کرهالې) د خونړۍ پېښې، کونړي پاچايانو او روحاني کورنيو، مهمو شخصيتونو او نورو پېښو په اړه ځينې په زړه پورې او مستند معلومات وړاندې کوي.
- د دغه ولايت اداري واحدونه ، کلي درې او لارې راپېژني .
- د کونړ دود دستور، سيمه ييز ارزښتونه، قومي ويش او اتنيکي جوړښت راپېژني.
- او ترټولو مهمه دا، چې کتاب لوستونکي ته دا پايله په ګوتو ورکوي، چې کونړ دګڼو ملي شتمنيو (رواني اوبه، ځنګلونه، بډاى فرهنګ ،توريستي موقعيت او...) سره سره د خپلمنځي شخړو، پرديو دسيسو او ناپوهۍ له امله، لاهم خوار،

(c) ketabton.com: The Digital Library

محروم، فقیر او بېوزله پروت دی او د ودانۍ و ښېرازۍ لپاره یې
چا پام نه دی کړی، لا هره ورځ خپلې شتمنۍ له لاسه ورکوي او
که ونه ژغورل شي، نو ملي او له ځینو اړخونو په نړیوال کچ
طبیعي (ایکولوژیک) ناورین راپېښولای شي.

ددې کتاب په څېړنه کې لیکوال داختلافي مواردو په برخه کې د پرتلیز مېتود پربنسټ، پر کوم ځانګړي نظر ټینګارنه کوي، بلکې بېلابېل روایتونه یې را اخیستي دي، خپل نظر یې هم ورسره ګډ کړی دی او یقین ته نږدې پایله یې ښوولې ده، چې دا دیوه ځیرک څېړونکي ځانګړنه ده.

د لیکنې ژبه یې ساده او روانه ده، لوستونکی یې په څېړنه کې له روایتي -تصویري نثر څخه د زده کړې ترڅنګ ادبي خوند هم اخیستلای شي.

دښاغلي میاخېل دغه زیار، د یوه ښه نوښت په توګه، موږ ته دا فکر راکوي، چې د هر ولایت په اړه دغسې یوه معلوماتي جونګ او (پروفایل) لیکنې ته اړتیا شته، که موږ د هېواد د ټولو ولایتونو په اړه دغسې مفصل معلومات رامنځته کړو، چې په هغو کې د طبیعي -بشري جغرافیا ترڅنګ د تاریخ، بشرپوهنې، فرهنګ،اقتصادي سرچینو، دودونو، قومي جوړښتونو، اداري واحدونو او نوروځانګړنو په اړه څېړنه شوې وي، په حقیقت کې به د افغانستان پېژندنې په برخه کې یوه بډایه او بشپړه ټولګه رامنځته شوې وي.

ځوان نسل ته دغسې متون د خپل هېواد په اړه داسې معلومات ورکولای شي، چې دهغو پربنسټ له خپلو ملي ارزښتونو، پېښو، شتمنیو او هېوادنیو ځانګړنوڅخه خبر شي. دا معلومات د زلمیانو او پېغلو په زړونو

کې دهېواد مینه زیاتوي . خلک دهرې سیمې له تریخ تاریخ څخه پند اخلي او بیا نه پرېږدي، چې په سیمو کې یې بدې پېښې تکرارشي.

زه په پایله کې وایم، چې دښاغلي شاه محمود میاخېل دغه کتاب د یوه معلوماتي اثر ترڅنګ دنورو ولایتونو په اړه د ورته لیکنولپاره یو موډل هم ګڼلای شو.

زه ښاغلي لیکوال ته د دغه اثر د لیکلو مبارکي وایم او هیله کوم، چې په راتلونکي کې هم خپلو نورو څېړنو ته دوام ورکړي او یومهال د کونړ ولایت د هرې ولسوالۍ، کلي، درې او باندې په اړه د هراړخېزو معلوماتو په راغونډولو سره د کونړپېژندنې یو بشپړ پوهنغونډ (دایرة المعارف) رامنځته کړي.

همت یې مل شه!

څېړنوال عبدالغفور لېوال

۱۳۹۵ د چنګاښ څلورمه

پغمان- کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سرڅو خبرې

د ۲۰۱۲م کال د جنورۍ په ۱۴ مه د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت د مرستیال، پوهنمل غلام نبي فراهي تر مشرۍ لاندې په دغه وزارت کې یوه غونډه جوړه شوې وه. د دې غونډې موخه د کونړ ولایت د اهمیت په اړه د یو علمي سیمینار جوړول وو. دغې غونډې ته چې فراهي صاحب زه هم بللی وم، په کابل کې د مېشتو کونړیانو یو شمېر پوهانو، استادانو او لیکوالانو ته هم بلنه ورکړل شوې وه، چې د دې مهم، تاریخي او پر محتوا سیمینار په اړه ترې مشورې واخلي او د یاد سیمینار په جوړېدو او د مقالو په لیکلو کې ورسره مرسته وکړي. په دې غونډه کې د افغانستان راډیو او تلویزیون رئیس او لیکوال ښاغلي زرین انځور هم برخه درلوده.

د غونډې په پایله کې اکثرو لیکوالانو ته دنده ورکړل شوه، چې د تاریخ په اوږدو کې د کونړ د سیمې په سیاسي، تاریخي، جغرافیوي، قومي او ستراتېژیک اهمیت باندې د سیمینار لپاره چې د ۲۰۱۲ م کال د فرورۍ میاشتې په اخره کې د کونړ ولایت په مرکز، اسعدآباد (چغه سرای) کې به دایرېږي، مقالې ولیکي. په دې لړ کې ما ته هم دنده راوسپارل شوه چې تر پورته عنوان لاندې یو څه ولیکم. ما زړه نا زړه د دې مشرانو، لیکوالانو، استادانو او پوهانو غوښتنه ومنله ځکه چې د داسې مهم، علمي او څېړنیز مضمون د لیکلو پوره توان ما په ځان کې نه لیده او هم یې زیات وخت ته اړتیا درلوده، چې باید د کونړ د سیمې په اړه پوره تحقیق

او څېړنه وکړم تر څو وکولای شم چې پر ټولو اړخونو باندې تر یوه حده مؤثقه او سمه رڼا واچوم.

کنفرانس د فرورۍ میاشتې په ۲۶مه نېټه د کونړ ولایت په مرکز، اسعدآباد کې دایر شو، چې زیاتو لیکوالانو، ادیبانو، استادانو، قومي مشرانو او د دولت لوړپوړو چارواکو په کې برخه اخیستې وه. ما د خپلې لیکل شوې مقالې چې ۲۴ صفحې A-4 سایز په اندازه وه، خلاصه او لنډه برخه ولوستله او بیا زما دا مقاله د تاند په ویبپانه کې هم خپره شوه. دا مقاله د یو شمېر کونړیانو خوښه شوې وه او زه یې دې ته وهڅولم چې دا مقاله نوره هم غني کړم تر څو د رسالې یا کتاب په شکل کې چاپ شي. له دغو هڅونکو نه یو هم د نورګل د ولسوالۍ محمد اکبر کرګر و، چې په لندن کې اوسېږي خو ما ورسره له پخوا نه هیڅ معرفت نه درلود. ده زما د برېښنالیک پته یې د تاند وېبپاڼې له چلوونکي نه پیدا کړې وه او ماته یې لیکلي و که دا مقاله پراخه کړې؛ نو ښه به وي ځکه د کرګر صاحب په نظر دا مقاله د یو څه ښو ماخذونو په استناد لیکل شوې او د هغه خوښه شوې وه.

بالاخره د زیاتو وظیفوي، ټولنیزو او کورنیو مصروفیتونو تر څنګ مې د کرګر صاحب او نورو دوستانو په هڅونه د دې مقالې په تکمیلولو او د نورو معلوماتو په لاسته راوړلو پیل وکړ. په دې لړ کې د کونړ ولایت په اړه ما ځینې نور ماخذونه پیدا کړل او چاپ شوي کتابونه او رسالې مې مطالعه کړې او هم مې د کونړ ولایت د بېلابېلو سیمو او ولسوالیو له اوسېدونکو او مشرانو سره مرکې وکړې، چې زیات معلومات ترلاسه کړم. د دوستانو او ملګرو په مرسته اوس دا کتاب چاپ ته تیار شو، تر څو زموږ راتلونکي کهول ته د یو یادګار او ژوندي تاریخ په توګه پاتې شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لومړي سر کې د دې خبرې یادونه کوم چې دا کتاب د یوې مقدمې په توګه دې په دې امېد چاپ ته سپارم چې په راتلونکي کې زموږ ځوان او تکړه لیکوالان د کونړ ولایت ولسوالیو، کلیو او بانډو ته سفرونه وکړي او د دې نیمګړو معلوماتو د پوره کولو په اړه نور هم تحقیق او ریسرچ وکړي او خپلو وطنوالو ته باارزښته معلومات وړاندې کړي.

دا اړینه ده چې تاریخ لیکنه یا د خپلې ټولنې په اړه لیکل موږ باید د ملي وحدت په لور سوق کړي او له تاریخ نه باید عبرت واخلو، هغه اشتباوې چې پخوا شوي دي بیا تکرار نه شي. که تېر تاریخ زموږ د ولسونو په منځ کې لا نور درزونه او نفاق پیدا کوي او موږ منفي خواته بیایي نو بیا تاریخ پېژندنه موږ ته څه ګټه نه رسوي. ښه دا ده چې موږ د تاریخ نه مثبت درس او عبرت واخلو تر څو د خپل هېواد د سوکالۍ لپاره ترې مؤثره ګټه پورته کړو.

د دې کتاب په لیکنه کې ما تر خپله وسه کوښښ کړی چې مؤثق معلومات ترلاسه کړم او بې له تحریفه او په سمه توګه یې رانقل کړم او خپل نظر د مختلفو پېښو په اړه جدا ذکر کړم، چې البته هغه به زما خپل قضاوت وي. که په کوم ځای کې اشتباه شوې وي او کوم نوم ما سم نه وي لیکلی نو زه دمخه د لوستونکو نه بخښنه غواړم.

زه د ټولو دوستانو نه زیاته مننه کوم چې د دې کتاب په لیکلو کې یې له ما سره مرسته کړې او له ما سره یې مرکې کړي او هم ښې مشوري د دی کتاب په لیکلوکې راکړي دي. په خاصه توګه د لوګر والي محمد حلیم فدایي، خیړنوال عبدالقیوم زاهد مشواڼي، خیړنوال محمد ظاهر شکیب، احمدالله ارچیوال، اسدالله ساحل او استاد هجرت الله اختیارنه ډېره زیاته مننه کوم. په خاصه توګه د مشواڼي صیب او اختیار صیب نه مننه کوم چې له خپلو ټولو بوختیاوو سره سره دې ته چمتو شول چې د

دې کتاب ایډیټ پر خپله غاړه واخلي او زما ادبي غلطۍ او په خاصه توګه (ی ګانې) سمې کړي. همدا ډول زه د رحمان الله بهیر نه مننه کوم چې د دې کتاب په ډیزاین او چاپ کې یې مرسته کړې ده.

په کونړۍ مینه او درنښت

شاه محمود میاخېل

کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک ... مخ

د ریسرچ ستونزې، تاریخ پوهنه او ټولنپېژندنه ٤
د دې کتاب په اړه لنډ معلومات ٨
منابع او ماخذونه ١٠

لومړی برخه

د کونړ د سیمې سیاسي جوړښت او پس منظر ١٤

دویمه برخه

د غازي میرزمانخان په اړه معلومات چې خنګه مشهور او ٢٧
د لوی خان میرزمانخان رول په کونړ کې ٢٧

دریمه برخه

د رنګرېزانو جنګ یا دوبي کال، د ساپو جګړه، ٤٩
د رنګرېزانو جنګ یا دوبي کال ٤٩
خاص کونړ ٤٩

د ګلاپړی جګړه ٥١
د ساپو پاڅون یا د ساپو بلوا (١٣٢٤ ل کال) ٥٣
د خاص کونړ په ولسوالۍ کې د ساپو د کال د بمباریو د دربو ٦٦
د باجوړ جنګ (١٩٦٠م کال) ٦٩

څلورمه برخه

په کونړ کې د علماء تحریک او د ثور د کودتا نه وروسته د ٧١

پنځمه برخه

د کرالي (کرهالي) د کلي قتل عام (حمل ٣١ مه نېټه کال ٨٩

شپږمه برخه

د کونړپه ولایت کې قومي جوړښت او روحاني نفوذ ٩٢
قومي جوړښتونه ٩٢
روحاني نفوذ ٩٦

اوومه برخه

د کونړ ولایت د اداري واحدونو په اړه معلومات ١٠٣
اداري واحدونه او قومي جوړښت په هره ١٠٤
مرکز اسعدآباد (چغه سرای) ١٠٤
د خاص کونړ ولسوالي ١٠٩
د نورګل ولسوالي ١٢٥
د څوکی ولسوالي ١٢٨
د نرنګ ولسوالي ١٣٢

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکاڼو ولسوالي ۱۳۵
د مروړې او شلطن ولسوالي.. ۱۴۰
د وټه پور ولسوالي ۱۴۲
د ننګلام (دپېچ درې) ولسوالي.. ۱۴۴
د چپې درې ولسوالي ۱۴۷
د شیګل ولسوالي ۱۵۱
د غازي آباد ولسوالي ۱۵۴
د دانګام ولسوالي ۱۵۶
د اسمار ولسوالي ۱۵۸
د ناړی ولسوالي.. ۱۶۰

اتمه برخه

د کونړ اقتصادي اهمیت، دودنه، رواجونه او د خلکو د ژوند ۱۶۶
اقتصادي اهمیت د کونړ:.. ۱۶۶
میلمه پالنه.. ۱۶۹
جرګې او مرکې.. ۱۶۹
اشر او بېګار ۱۷۲
موسیقي او لوبې.. ۱۷۴
په کونړ کې د زده کړې ستونزې ۱۷۸
شنې شپې ۱۸۲

د ریسرچ ستونزې، تاریخ پوهنه او ټولنپېژندنه

د ډېرو افغانانو لپاره د ریسرچ یا تحقیق اصلي ستونزه په خپلو ژبو کې د معلوماتو او اسنادو کمښت دی او هم یو شمېر زیات اسناد په بېلابېلو جنګونو او جګړو کې له منځه تللي دي. د دې ستونزو یو بل لامل د وخت د زمامدارانو له وېرې او یا د حکومتونو د سانسور له امله د افغانستان تاریخ د مؤرخینو او لیکوالانو له خوا په سمه توګه په رسمي ژبو نه لیکل ګڼل کېدای شي. د افغانستان په اړه اکثره تاریخي کتابونه په نورو ژبو لیکل شوي دي. په دې توګه په رسمي ژبو او خاصتاً په پښتو ژبه کې موږ ډېر کم معلومات د خپل تاریخ په اړه لرو. همدا رنګه په مکاتبو کې موږ هم خپل تاریخ په سمه توګه نه دی لوستلی او یوازې کرونولوژي (Chronology) یعنې د تاریخي پېښو فهرست مو لوستلی دی.

بله مهمه ستونزه دا ده چې د افغانستان تاریخونه اکثره پردیو په خپلو ژبو لیکلي دي؛ نو پر دې اساس زموږ د ولس زیاتره وګړي له خپل تاریخ نه ناخبره دي. د دې ترڅنګ له تاریخ لیکلو نه د بهرنیانو برداشت او قضاوت د یو افغان په پرتله فرق کوي او شاید چې ډېر معلومات یو څه تحریف شوي هم وي. زه تاریخ لیکونکی نه یم او د ژورنالست په توګه اکثره زما لیکنې ګزارشي بڼه لري؛ خو بیا هم د تاریخي واقعاتو راټولول او ګزارش د پېښو یو ښه انځور ټولنې ته وړاندې کولی شي او تحلیل او قضاوت د پېښو په اړوند په لوستونکو پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ډېره ستونزمنه ده که یو تاریخ لیکونکی هر څومره کوښښ وکړي چې بېطرفي او شخصي تأثرات له خپلو لیکلو نه لرې وساتي؛ خو بیا هم د شخصي تأثراتو او لرلید تأثیرات د یو لیکوال د تاریخ لیکلو په گزارش کې هرو مرو څه ناڅه موجود وي. پروفیسر- ډاکټر یعقوب بنگښ لیکي چې تاریخ لیکل په هره زمانه کې بې طرفه پروسه نه ده، که تاریخ لیکونکی هر څومره کوښښ وکړي بیا هم بېطرفه پاتې کېدای نه شي؛ نو پر دې اساس د هر پېر او وخت د تاریخي پېښو زیات کتابونه او ډولونه شته دي. که چېرې تاریخ لیکونکي بېطرفه وي نو بیا به د یوې زمانې یو تاریخ کافي وي او په دې توگه به د تاریخ لیکونکو کار او دنده ختمه وي[1].

که موږ د تېرو درې څلورو لسیزو ژوندي تاریخ ته نظر واچوو؛ نو اوس هم موږ دا پورته نیمگړتیاوې لرو چې د خپل وخت او ماحول تاریخي پېښې مو پخپله نه دي لیکلي او په نورو ژبو کې ډېرې زیاتې لیکنې شوي دي. زما هیله د ټولو افغاني لیکوالانو نه دا ده، چې د خپل وخت پېښې باید پخپله ولیکي، ځکه چې د افغانانو انځورگرنه (برداشت) د یو خارجي له انځورگرنې نه خورا توپیر لري او په دې توگه به موږ وکړای شو چې د خپل ځان په اړه یو صحیح انځور خپل راتلونکي نسل ته پرېښودلی وي.

تاریخ لیکنه د تیرو پیښو مطالعه ته وایې او په تیر تاریخ باندې پوهیدل هرې بشري تولنې لپاره خورا اهمیت لري ځکه د تیرو پیښو نه مونږ د عبرت درس اخلو چې څنگه انسانانو تکامل کړئ، ځنگه سره یې

[1] http://jang.com.pk/thenews/sep۲۰۱۳-weekly/nos-۱۵-۰۹-۲۰۱۳/pol۱.htm#۱
Historical myths and realities by Professor Yaqoob Bangash

مینه او محبت درلوده او یا ولې یې سره جنگونه کړي دي او په څه ډول د دیپلوماسي نه د صلح او جنگ په وخت کې کار اخستلې دی.

په عمومي توگه د تاریخ پوهیدنې موخې په پنځه ډوله کټگورۍ کولې شو[2]:

اول: تاریخ مونږ د تیرو پیښو د عمق نه مو خبروي چې څنگه مو سره اړیکي درلودي او څنگه رابطه د تیرو پیښو تر منځ موجود وه.

دویم: تاریخ پوهیدنه مونږ پیښو ته متوجه کوي که په سمه توگه توجه ونشي نو تیر تاریخ بیا تکراریږي او باید اگاه اوسو تر څو بیا د تیر په څیر بدې پیښې تکرار نشي.

دریم: د تیرو پیښو نه خبریدل مونږ ته انرژي راکوي چې باید هڅاند اوسو ترڅو ښه او ارام ژوند ولرو.

څلورم: تاریخ مونږ ته د تیرو تمدنونو توپیرونه او مقایسه رازده کوي او بې له تاریخه سیاست شتون نه لري نو ځکه وایې چې تاریخ ونه ده او سیاست یې میوه ده.

پنځم: د نړې د تړل شوو تاریخي پیښو، د نه خبرتیا له امله زمونږ نوی نسل سم تحلیل نشي کولای چې تیري پیښي څنگه رامنځته شوي دي ترڅو دوی د اوسنې حالاتو سره سم تصمیم ونیسي او دا جوته کړي چې ولې مونږ په موجوده حالت کې قرار لرو.

همداشان د سوسیالوژۍ یا ټولنپوهنې د علم پر اساس د یوې ټولنې جوړښت او دودنه د ټولنې په انکشاف کې خورا اهمیت لري. زما په اند موږ ته په کار ده، چې خپله ټولنه په سمه توگه وپېژنو ترڅو وکړای شو په

[2] https://www.quora.com/What-is-the-benefit-of-reading-history-books (اخری ځل دا ویب پاڼه په ۲۷ جولای کال ۲۰۱٦م کتل شوی ده)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سمه او سالمه توگه خپلې ټولنې ته د خدمت جوگه شو. که موږ خپل تېر تاریخ ته نظر واچوو نو دا جوتېږي چې زموږ د پخوانیو مشرانو یوه لویه اشتباه او ستونزه دا وه چې دوی خپله ټولنه سمه نه پېژندله او د داسې پروگرامونو پلي کول یې غوښتل چې زموږ د ټولنې د خپل وخت او زمان له عیني او ذهني شرایطو سره یې خورا توپیر درلود. نو د دې پر ځای چې زموږ ټولنې ته گټه ورسوي ډېر زیانونه یې ورته ور اړولي دي، چې تر اوسه پورې موږ د تېرو رژیمونو او د مشرانو د اشتباهاتو او کړنو تاوان ورکوو. که موږ بیا هم خپله ټولنه په سمه توگه ونه پېژنو نو زموږ د دې پېر (دور) مشران به هم د پخوانیو غونډې اشتباگانې تکرار کړي او زموږ راتلونکي نسلونه به زموږ په څېر د تېرو نسلولونو د اشتباگانو درانده تاوانونه ورکړي.

د دې کتاب په اړه لنډ معلومات

دا کتاب په اتو برخو وېشل شوی دی:

لومړۍ برخه: د کونړ د سیمې سیاسي جوړښت او پس منظر دی. د دې برخې په اړه معلومات ما له مختلفو منابعو نه ژباړلي دي. پر دې سربېره د دې کتاب زیاته برخه معلومات زما د خپلې پنځونې او له خلکو سره د مرکو یا د شفاهي تاریخ (Oral History)محصول دی. شفاهي تاریخ چې د یو نسل نه بل نسل ته پاتې کېږي، په تاریخ لیکلو کې خورا مهم ارزښت لري چې واقعیتونه ترې په ښه توگه څرگندېدلی شي.

دویمه برخه: د غازي میرزمانخان په اړه معلومات دي، چې څنگه مشهور او بانفوذه شو او باالاخره ولې شهید کړای شو. دا معلومات هم نوي دي او په نورو لیکنو کې ما نه دي لوستلي.

درېیمه برخه: د کونړ په سیمه کې پر مهمو جگړو باندې رڼا اچول شوې ده. دا جگړې د رنگرېزانو یا دوبي کال جنگ، د ساپو جنگ (ولس یې تر اوسه د ساپي کال په نامه یادوي)، د گلاپړۍ جگړه او د باجوړ جنگ دی. د دې جنگونو په اړه ډېرې کمې لیکنې شوي او د دې جگړو په اړه نوي معلومات راټول شوي دي.

څلورمه برخه: په کونړ کې د علماوتحریک او د جهاد پیل دی چې په دې اړه هم ډېرې کمې لیکنې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځمه برخه: د کرالې د کلي قتل عام (۳۱ حمل ۱۳۵۸ل) دی. که څه هم د کرهالې د پېښې په اړه کافي معلومات خپاره شوي؛ خو د دې پېښې یادونه په دې کتاب کې ضروري وه. دا معلومات هم د مرکو او چاپي لیکنو په استناد راټول شوي دي.

شپږمه برخه: د کونړ په سیمه کې قومي جوړښت او روحاني نفوذ هم مهم رول لوبولی دی، په دې اړه هم کمې لیکنې شوي دي.

اومه برخه: د کونړ ولایت د اداري واحدونو په جوړښت او د هرې ولسوالۍ په اړه د قومي او جغرافیوي جوړښتونو معلومات راټول شوي دي. دا هم نوي معلومات دي، چې د کونړ په اړه په نورو لیکنو کې نشته دي.

اتمه برخه: د کونړ ولایت په اقتصادي اهمیت، د سیمې په ځینو دودونو، رواجوانو او د خلکو پر ژوند باندې اجمالي رڼا اچول شوې ده. دا برخه هم نوې ده او په دې اړه هم په لیکلي شکل معلومات ډېر لږ او په نشت حساب دي.

منابع او ماخذونه

د دې کتاب د محتوا یوه برخه په تېرو پنځو لسیزو کې کونړ ولایت ته زما د کاري سفرونو او خپلې ولسوالۍ (خاص کونړ) کې د اوسېدو او خلکو سره د پوښتنو او مرکو محصول دی، چې ځینې برخې یې زما په دوه نورو کتابونو کې «د واقعیتونو په بهیر کې» او«بېړنۍ لویه جرگه او په مشرقي ولایتونو کې د انتخاباتو بهیر» چاپ شوي دي. همدا رنگه د دې معلوماتو یوه بله برخه په دوه نورو مقالو کې چې ما په انگریزي ژبه لیکلي دي چاپ شوي دي. یوه مقاله چې د قومي جوړښتونو او پښتونولۍ ارزښتونه په امنیت او حکومتدارۍ کې نومېږي

(The Importance of Tribal Structure and Pakhtunwali in Afghanistan: Their role in Security and Governance)

چې د هندوستان په کلکته ښار کې د مولانا عبدالکلام آزاد د انستیتیوت له خوا په ۲۰۰۸ م کال کې چاپ شوې او بله مقاله د بشري امنیت او د قانون حاکمیت: د افغانستان تجربه تر عنوان لاندې

(Human Security and the Rule of Law: Afghanistan's Experience) د یوکتاب[۳] برخه ده چې په ۲۰۱۰ م کال کې د لندن د کیمبرج پوهنتون له خوا خپره شوې ده. همدا رنگه ما له یو شمېر نورو انگریزي ماخذونو نه هم استفاده کړې ده.

څرنگه چې د کونړ سیمه ډېره غریبه او وروسته پاتې سمیه ده؛ نو ما ځینې قصې او د سترگو لیدلي حالات دلته لیکلي دي، چې له یوه اړخه

[۳] The Rule of Law in Afghanistan: Missing in Action, edited by Whit Mason and published by Cambridge University Press in ۲۰۱۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې ستونزې باید ثبت او راتلونکي نسل ته د عبرت په توګه پاتې شي او له بله اړخه اوسني نسل ته دا باید جوته شي، چې د دوی مشرانو څومره ستونزې ګاللي دي او د ژوند کولو د ډېرو ابتدايي او اساسي اړتیاوو نه څومره محروم ولس و؛ خو د دې ترڅنګ یې کوښښ کړی دی چې ژوند او تعلیم ته دوام ورکړي. زموږ ځوان نسل ته زموږ په پرتله د ژوند او تعلیم ښه لاره هواره ده؛ نو دوی باید له موږ نه هم زیاتې هلې ځلې وکړي چې په ملي او نړیواله کچه له موجوده رقابتونو او سیالیو وروسته پاتې نه شي.

ما د خپل ژوند او سترګو لیدلي حالات ځکه لیکلي دي، چې د افغانستان د بېلابېلو سیمو وګړي په عمومي توګه دا فکر کوي، چې ګونديې د دوی سیمه د افغانستان د نورو سیمو نه وروسته پاتې سیمه ده او یا په دوی د وخت د بېلابېلو واکدارانو له خوا ظلم شوی دی. حال دا چې د وخت واکمنو نظامونو د خپل قدرت د بقا لپاره په هره سیمه او پر هر قوم باندې په بېلابېلو شکلونو ظلم کړی دی. که څه هم زموږه کورنۍ نسبتاً په سیمه کې تعلیمیافته او متوسط اقتصاد یې درلوده؛ خو بیا هم زموږ ژوند یو وروسته پاتې ټولنیز ژوند و.

د افغانستان د بېلابېلو سیمو او حتی په کونړ کې هم د وګړو ترمنځ تګ راتګ د جغرافیوي موقعیت او هم د مواصلاتي اسانتیاوو د نیمګړتیاوو او د اقتصادي کچې د ټیټوالي له امله پخوا ډېر کم و؛ خو د تېرو څلورو لسیزو د جګړو او جدایی له امله د افغانانو ترمنځ مختلفو سیمو ته تګ راتګ نور هم کم شوی دی. هر څوک په خپله سیمه کې لکه چې په بېلابېلو جزیرو کې ژوند کوي، اوسېدلي او یوازې د خپلو سیمو له خلکو سره په اړیکه کې پاتې شوي دي؛ نو په دې توګه افغانان د یو بل له ستونزو نه کم باخبره دي. زما ډېر ښه یادېږي چې کله موږ په ۱۳۵٦ل کې د کابل پوهنتون ته له کونړ نه راغلو؛ نو کابل ته د کونړ د یو شمېر زیاتو

محصلینو همدا لومړنی سفر و. زما یو کس هم صنفي سید غریب چې د خاص کونړ ولسوالۍ د سرای د کلي اوسېدونکی و، ساینس پوهنځي ته بریالی شوی و؛ خو دا چې په دري ژبه نه پوهېده او دا یې کابل ته لومړی ځل ورتګ و؛ نو ډېر سخت خفه و، درسونو ته به نه ورته او روحي مریضي ورته پیدا شوه. موږ پر دې وېرېدو چې رانه مړ نه شي؛ نو بیا یې ځان د ننګرهار عالي دارالمعلمین ته تبدیل کړ. حال دا چې ده دا استعداد درلود چې د ساینس پوهنځي ووایي. همدا رنګه ما سره د لیلیې په خونه کې په لومړي سمستر کې ۱۴ کسه وو، چې اکثره یې مشرقیوال و خو په لومړي سمستر کې موږ یوازې درې کسه کامیاب، یو کس مشروط او لس نور ناکام شول. حال دا چې هغه محصلین چې ناکام شوي وو ډېر زیات سبق یې وایه؛ خو د دوی د ناکامۍ اصلي علت په دری ژبه نه پوهېدل وو.

زما په اند په تېرو نظامونو کې یوازې څو محدودو کورنیو او اشخاصو په هره سیمه کې رول درلود او د حکومتونو له قدرت نه یې ګټه اخیستله؛ خو دا نظامونه په کلي شکل کې استبدادي او وروسته پاتې نظامونه وو؛ چې د عامو وګړو لپاره یې په ټول ملک کې د ولس د هوساینې او پرمختګ لپاره کوم خاص پروګرامونه او پلانونه نه درلودل. حتی د کابل ښار د شپږ میله ساحې د محدودې نه بهر چې به یې ورته شش کروهي د کابل ویله د خلکو ژوند د ښار له دننه خلکو سره نهایت زیات توپیر درلوده. د هغو کسانو ژوند چې د شش کروهي په داخل کې وو نسبت د هغو کسانو نه چې له شش کروهي بهر اوسېدل، د ځمکه او اسمان تر منځ توپیر درلود. په عامه توګه د ښاریانو او اطرافیانو د ژوند تر منځ خورا زیات توپیر موجود و،چې اوس هم دا توپیرونه زموږ په ټولنه کې شته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنگه د کونړ په اړه ما مختلف کتابونه او مقالې چې ځینو کونړیانو لکه سید شمس الدین مجروح، څېړنپوه رازقي نړیوال، ډاکتر عبدالرحمن زماني، انجینروحیدالله سباون او عبدالمالک ساپي لیکلي دي، لوستلي دي اوتر یوه حده مې د دوی د لیکنو نه استفاده کړې ده او زه له دوی نه منندوی یم.

لومړی برخه
د کونړ د سیمې سیاسي جوړښت او پس منظر

د کونړ سیمه چې د افغانستان په شمال ختیځه برخه کې پرته ده د شمال ختیځ او سهیل له خوا د کوزې پښتونخوا د چترال، دیر، باجوړ او مومندو له ایجنسۍ سره نښتې ده. د لویدیځ له خوا د ننگرهار سره او د شمال له خوا د نورستان او لغمان ولایتونو سره لگېدلې ده. د مرکزي احصائیه او UNFPA د ۲۰۰۴م کال د گډ ریسرچ او تحقیق پر اساس د کونړ ولایت مساحت ۴۹۲٦ کیلو متره مربع او ټول نفوس د کونړ ولایت یې ۴۱۳۰۰۸ کسه تخمین کړي دي. د کونړ ولایت په سلو کې ۹۵،۷ وگړي کلیوالي ژوند او یوازې په سلو کې ۴،۳ وگړي نیمه ښاري ژوند لري. کونړ غرنۍ سیمه ده چې په سلو کې ۸٦ مساحت یې غرونه دي. پر دې اساس کونړ د کرکیلې ډېرې کمې ځمکې لري. په یوه روایت کونړ غرنۍ ځمکې ته وایي. پخوا به د ځمکې اندازه په کونړ کې په (نړ) کېدله یعنې یو نړ به یې یوې دړې تخم ریز (تخم شیندلو) ځمکې ته وایه. یوه دړې پنځه کیلو وزن ته وایي نو په دې توگه څلور نړه تقریباً یو جریب ځمکه کېږي، ځکه درې منه پخه تخم ریز چې یویشت کیلو شي یو جریب ځمکې ته وایي. د پېچ په دره کې پخوا ځمکه په گېډۍ باندې هم اندازه کېدله. یو گېډۍ ځمکه د یوه کچه چارک تخم په اندازه وه یعنې څلور گېډۍ ځمکه به یې یوې دړې تخم شیندلو ځمکې ته وایه. په مروره او باجوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د ځمکې د کچ اندازه د (چوکه) په نامه یادېدله. پنځه لس چوکې ځمکه یوه دړۍ تخم شیندلې ځمکه کېږي.

د کونړ نوم د کونړ د کلي نه اخیستل شوی دی، چې د خاص کونړ په ولسوالۍ کې موقعیت لري. د پخوانیو مشرانو په قول، د کونړ کلی پخوا د کونړ د حاکمانو د یوې برخې مرکز و. د کونړ د کلي سهیل پلو ته د سرکاري باغ په نامه ځای اوس هم شته؛ خو د باغ آثار اوس نه ښکاري. دا چې امان الله خان د لوی خان میرزمان خان سره وروري درلوده؛ نو دا ځمکه او باغ یې د میرزمان خان مشرې لور ته چې زما مورنۍ نیا وه په زړوکي کې تحفه ورکړې وه. زما د مشر تره، وکیل عبدالقادر په قول چې تقریباً درې دېرش کاله پخوا د اتیا کلونو په شاوخوا کې وفات شوی دی ما ته ویلي وو، چې د خاص کونړ او کوز کونړ مرکزیت تر پشد او اسعداباد د مخه خاص کونړ و. د امیر عبدالرحمن خان په وخت کې چې ټول کونړ او نورستان د مرکزي دولت تر ولکې لاندې راغلل، چغه سرای (اسعدآباد) یې د ستراتیژیکي موقعیت له امله د مرکزیت حیثیت غوره کړ. وروسته له هغه کونړ په درېوو برخو، بر کونړ (د اسمار سیمه)، خاص کونړ او کوز کونړ(د ښېوې ولسوالۍ سیمه) ووېشل شو.

زما د مرکو په لړ کې دا جوته شوې ده چې د شینوارو قوم چې د تورخم-جلال اباد په لاره د کوټ، بټې کوټ، روداتو، هزار ناو او تر لعل پورې سیمو پورې میشت و د وخت د زمامدارانو او هم هند ته د یرغلګرو قواو د تګ راتګ په مخ همیشه خنډ و، نو دوی یې د دې ځای نه د مومندو د سیمې اخرې سرحد ته چې د ناوګې سره نږدې د محمد ګټ سیمه ده په زوره مجبور کړل چې کډه او د ځاګې، شیخ بابا، سوران او علینګار سیمو کې میشت شي او د هغه ځایونو نه یې مومند د دوی په

سیمو کې میشت کړل[٤]. دا شفاهي روایت سم ښکاري ځکه د شینوارو ځلور قومونه هلال زي په شیخ بابا، عبدالرحیم خیل په ځاګې کې، شبیل خیل په سوران او سلیمانخیل په علینګار کې اوس هم میشت دي. د دوی دا مهاجرت د ١٦ پېړۍ نه د مخه شوی دی خو دقیق وخت یې نه دی معلوم.

په شپاړسمې پېړۍ کې د کونړ د شینکوړک سیمه، شینوارو د دغې سیمې د بومي اوسېدونکو نه چې کافر و ونیوله او دوی یې د شمال خوا ته وتنبول. د ساپو قومونو هم په همدغه وختونو کې د پیچ دره د بومي اوسیدونکو نه چې کافرو نیولې ده[٥]. زما د مرکو په ترڅ کې دا جوته شوې ده چې په همدې وخت کې شیخ عبدالرحمن[٦] د ساپو سره یو ځای کونړ ته د کافرو پرضد لښکر کړی دی او د شنیکوړک سیمه یې د ځایې کافرو نه نیولې ده. په دغه لښکر کې دری حصې ساپي او یوه حصه شینواري وو. په همدغه وخت کې ساپو د پیچ، باډېل، دیوګل او مزار درې د ځایو کافرو نه نیولي او هلته میشت شوي دي. د انجینر وحیدالله په قول چې د خپلو مشرانو نه یې قصې اوریدلې، په دغه وخت کې د شینوارو دری زره کسه چې ښځې، ماشومان او نارینه و دشلطن د وړو ماموندو په مرسته چې په لاره کې پراته و شیګل او شینکوړک سمې ته ورغلي دی او هلته ځای په ځای شوي و. په دغه وخت کې یوازې کټار، ګمبیر او دیوز د

---

[٤] انجینر وحیدالله سباون سره مرکه (۲۳ جون کال ۲۰۱٦م، کابل).

[٥] State and tribe in nineteenth-century Afghanistan: the reign of Amir Dost Muhammad Khan (١٨٢٦-١٨٦٣). By Christine Noelle دا پورته معلومات د دغه کتاب نه رانقل شویدي.

[٦] شیخ عبدالرحمن د انجنیر وحیدالله سباوون لری نیکه دی چې اوس دوی د شیګل په سیمه د اخونزادګانو په نوم یادیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کافرو سره پاتي شول. شیخ عبدالرحمن بیرته ناوګې سمیي ته ستون شوی دی او دهغه ځوی قاضي عثمان په شیګل کې میشت شو. کله چې شیخ عبدالرحمن وفات شو نو د شیخ بابا سیمه کې یې ښخ کړ او هغه سیمه اوس د شیخ بابا د سیمي په نامه یادیږي. د شیخ بابا دوه زامن د هغه سره هماغلته د شیخ بابا په سیمه کې پاتي شول. د امیر عبدالرحمن خان د دور په لومړی سر کې کټار، دیوز او ګمبیر هم مومندو، مامونډو، شینوارو او ساپو په شریکه ونیول او هلته اوس د څلور واړو قومونونه کورنې میشت شوي دي. د دوی د حمله مرکز یا سنګر د کونړ په اوسنې ځانګار سیمه کې و چې د چغه سرای خټیځ لوری ته موقعیت لري. وایې چې د سنګرکلمه په ځانګار بدل شوی دی. په ګینتول سیمه کې چې د هغه وخت د ځایې اوسیدونکو مانې وه، د دوی پادشاه یا مشر اوسیده خو ساپو، مومندو، مامونډو او شینوارو د شیګل عبدالجلیل اخونزاده د مرکه چې په توګه ورولیږه که هغوي بې له جنګه تسلیم شي نو دوی به دوی ته څه ونه وایې خو د هغه وخت د ځایې اوسیدونکو مشر هغه وژلی و نو بیا دی قومونو په شریکه په هغوي حمله وکړه او د ځایې اوسیدونکو نه یې پورته سیمي ونیولي. شینوارو او سالارزو په شریکه نیشګام او بارګام هم د ځایې کافرو نه په همدغه وخت کې نیولي دی خو شینوارو خپله نیشګام نه شو ساتلی هغه یې په ګور، کوهستانو بیرته خرڅ کړ او په بارګام کې اوس هم سالارزي میشت دي.

په شپاړسمې پېړی کې د کونړ د شینکوړک سیمه، شینوارو د دغې سیمي له بومي اوسېدونکو نه چې کافر وو، ونیوله او دوی یې د شمال خوا ته په شا وتمبول. د ساپو قبیلې هم په همدغو وختونو کې پېچ دره د هغې سیمي له بومي اوسیدونکو نه نیولې ده، چې کافر وو. په ۱۸۲۰م کال شاوخوا د مامونډو قبیلې د باجوړ د میرعلم خان په مشری د چغه

سرای او شیګل سیمې ونیولې، چې مخکې دا سیمې د اسمار د خانانو له خوا اداره کېدلې.

همدا رنګه مومند، شینواري او ساپي د پشد خانانو، چې سیدان و، تابع وو او باج به یې ورته ورکاوه. د پیر بابا[۷] مشر زوی سید کمال شاه په پشد کې میشت شو. د سید کمال شاه کورنې په شپاړسمه پېړی کې د میرعباس له خوا چې په پشد کې د میا عباس بابا په نامه یادېږي د لومړی ځل لپاره په دغه سیمه کې روحاني نفوذ ټینګ کړ. وروسته د میاعباس زوی، سید عبیدالله د خپل حکمراني قلمرو تر کوز کونړ د پایکو تنګي تر سیمې پورې وغځاوه، چې اوس د ننګرهار ولایت اړونده سیمه ده. د سید عبیدالله نه وروسته سیدلطیف او د هغه نه وروسته سیدنظیف د کونړ د سیمې حاکمان وو. د پشد سیدان له ۱۷۷۰ــ۱۸۲۵ کلونو پورې د کونړ حاکمان وو او پشد یې د حکمرانی مرکز و. د پشد حاکمانو به د کال تقریباً له ۶۰۰۰۰ نه تر ۸۰۰۰۰ پورې روپۍ د کونړ له خلکو نه باج اخیسته او د دوی رابطه د افغانستان له سدوزیو او محمدزیو حاکمانو سره یوازې په نامه وه او کله کله به یې د جنګونو په وخت کې یو څو اسونه هغوی ته ورکول.

په ۱۸۰۰م کال کې سیدنظیف د شاه زمان د ناسکه ورور شاه محمود سره پوځي ملاتړ وکړ او د شاه زمان په ماتې کې د سیدنظیف ملاتړ مهم رول ولوباوه؛ خو کله چې د شاه زمان سکه ورور شاه شجاع په ۱۸۰۳م کال کې قدرت ونیوه؛ نو د کونړ په سیمه یې یرغل وکړ؛ خو د سیدنظیف شخصي شناخت د دغه قواو له قوماندان، عرض بیګي اکرم خان پوپلزي

---

[۷] http://www.pirbaba.org/# د پیر بابا (سید محمد علي ترمزی) پلار د بابر په فوځ کې و او دهمایون اوښي و. پیر بابا پخپله د یوسفرو د مشهوره مشرـ دولت خان سره په بنیر کې واده وکړ او هماغلته یې خپل روحاني نفوذ ټینګ کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره د دې باعث شو، چې هغه ته يې پنځه زره روپۍ رشوت ورکړ او دغه سيمه د هغه تر کنټرول لاندې پاتې شوه. په ۱۸۱۸م کال کې کله چې د محمدزو د مشرانو تر منځ د قدرت په سر کشمکشونه پيل شول او شاه محمود د قدرت نه لرې کړای شو؛ نو په دغه وخت کې د امير دوست محمد خان يو شمېر خپلوان په جلال آباد کې اوسېدل. کله چې محمداعظم خان په کابل کې قدرت ونيوه؛ نو د هغه وراره، نواب محمدزمان خان له سيدنظيف سره پوځي مقابله وکړه او په ۱۸۲۱م کال کې محمداعظم خان په خپله د کونړ سيمې ته ورغی او سيدنظيف يې دې ته مجبور کړ، چې د ښوې (کوزکونړ) سيمه پرېږدي. دغه سيمه يې د جلال آباد په والي پورې وتړله او هم يې له هغه نه ۸۵۰۰۰ روپۍ باج واخيست.

کله چې په ۱۸۲۳م کال کې محمداعظم خان مړ شو؛ نو د محمدزيو د مشرانو تر منځ د قدرت پر سر جګړې زياتې شوې او د دوی توجه د کابل نيولو ته واوښته؛ خو سيدنظيف په سيمه کې د باجوړ د خان، ميرعلم خان له سخت رقابت سره مخامخ و او مجبور شو، چې له ميرعلم خان سره خپښې وکړي؛ نو د هغه له خور سره يې واده وکړ. د ميرعلم خان له خور نه د سيدنظيف څلوز زامن وشول چې فقير، امير، عباس او شهباز نومېدل. د سيدنظيف دې زامنو غوښتل چې د خپل ماما ميرعلم خان او د ناوه ګي د خان، اميرخان په ملاتړ د خپلو ناسکه ورونو، محی الدين، بهاوالدين، هاشم او حسين په پرتله په سيمه کې نفوذ زيات کړي تر څو د خپل پلار د مرګ نه وروسته قدرت ترلاسه کړي.

په ۱۸۲۴ م کال کې سيدنظيف د ناوه ګۍ سيمې ته له خپلو زامنو سره ورغی ترڅو ميرعلم خان پر دې قانع کړي چې د اميرخان سره دشمني ختمه کړي؛ خو په جرګه کې د سيدنظيف زوی سيدفقير خپل ناسکه

ورور محي الدين په چاقو وواهه او هغه يې مړ کړ. سيدنظيف له دې نه وروسته سيدفقير او د هغه سکه ورونه د پشد له مرکز نه لرې کړل او د چغه سرای، شيګل، سرکانړو او دونايي په سيمو کې حاکمان مقرر کړل، چې وروسته پاتې سيمې وې او هلته يې لږې ځمکې درلودې او بهاوالدين ته يې د ټول کونړ قدرت وروسپاره. د دې کار نه وروسته سيدفقير په ښکاره د خپل پلار په مقابل کې بغاوت وکړ او د چغه سرای او شيګل سيمې يې خپل ماما ميرعلم خان ته او د سرکانړو او دونايي سيمې يې د ناوه ګۍ خان، امير خان ته پرېښودې، تر څو له هغه سره مرسته وکړي او له خپل پلار نه قدرت ونيسي. که څه هم د ده ماما او د ناوه ګۍ خان له سيدفقير سره په خپلو وعدو، چې مرسته به ورسره کوي وفا ونه کړه؛ خو سيدفقير وشو کړای چې په خپلو امکاناتو په ۱۸۲۵م کې خپل پلار سيدنظيف ونيسي، ويې ووژني او د کونړ مرکزي سيمه (پشد) تر لاسه کړي؛ خو د کونړ سهيل لويديځه سيمه (خاص کونړ) د سيد بهاوالدين تر کنټرول لاندې پاتې شوه. دې وضعيت تر ۱۸۳۴ م کال پورې دوام وکړ، تر څو امير دوست محمدخان جلال آباد له خپل وراره، نواب محمدزمان خان څخه ونيوه. څرنګه چې سيدفقير د نواب محمدزمان خان پلوی و؛ نو هغه يې هم د قدرت نه لرې کړ او د لغمان چارباغ سيمې ته يې ولېږه. په دې توګه د کونړ په سيمه کې سيد بهاوالدين يوازينی حاکم پاتې شو او د دې وعده يې وکړه، چې امير دوست محمد خان ته به په کال کې ۱۹۰۰۰ روپۍ باج ورکوي.

څو کاله وروسته امير دوست محمد خان د جلال آباد والي محمد اکبر خان ته امر وکړ چې سيدبهاوالدين په دې بهانه ونيسي، چې ګوندې د انګليس يو کس جاسوس، شهزاده تيمور سره يې مراوده (ليکنۍ اړيکه) درلوده او ځای يې ورکړی و. هماغه وو، چې محمداکبرخان کونړ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

لښکرې واستولې او د بهاوالدین شتمني یې قبضه کړه، چې تقریباً یو لک روپۍ کېدې. د هغه ورور هاشم یې د کونړ حاکم مقرر کړ او د پخوا په پرتله یې پرې نهه زره اضافه روپۍ باج ومانه. کله چې انګریزانو په افغانستان یرغل وکړ، د بهاوالدین بخت بیا ویښ شو. که څه هم سیدهاشم تر ۱۸۳۹م کال پورې د کونړ سیمه په خپل کنټرول کې وساتله؛ خو په ۱۸۴۰ م کال کې سید بهاوالدین د انګریزانو په مرسته د کونړ واګې بیا په لاس کې ونیولې او سیدهاشم ته انګرېزانو یوازې مستمرې تنخواه ورکوله او په هغه یې قناعت وکړ.

د امیر دوست محمد خان په دویمه دوره کې، سیدبهاوالدین د کونړ حاکم پاتې شو تر هغه چې له هغه نه وروسته په ۱۸٦٦ م کال کې د هغه زوی سیدمحمود د هغه په ځای د کونړ حاکم شو. په دغه وخت کې د کونړ مالیه تقریباً دېرش زره روپۍ اټکل شوې وه. د دې پیسو نه به شپاړس زره روپۍ سیدمحمود پاچا د خپل خرڅ لپاره اخیستلې او نورې پاتې پیسې به یې په کابل کې د سدوز حاکم ته ورکولې. سیدمحمود پاچا تر ۱۸۸۳ م کال پورې د کونړ حاکم و، د محمداکبرخان سره یې نږدې اړیکې درلودې او د هغه له لور سره یې واده هم کړی و. کله چې د ۱۸٦٦ نه تر ۱۸٦۸م کلونو تر منځ په کابل کې د قدرت په سر شخړې روانې وې؛ نو سیدمحمود پاچا د امیر شېرعلي خان ډېر سخت پلوی و او په ۱۸۷۰ م کال کې چې کله امیر شېرعلي خان خپله دیارلس کسیزه مشورتي جرګه جوړه کړه؛ نو سیدمحمود پاچا د دغه جرګې غړی و. همدا رنګه سیدمحمود پاچا د دیر او باجوړ له خانانو سره د امیر شېرعلي خان د رابط یا مرکه چي په توګه رول لوباوه او ده د امیر شېرعلي خان په دربار کې د سرحدي سیمو په اړوند تصمیم نیولو کې خورا نفوذ درلود. یوازینی مشکل چې د امیر شېرعلي خان سره یې یادونه شوې هغه دا وه

چې سیدمحمود پاچا نه غوښتل چې د کونړ د عایداتو یوه برخه خپل مشر ورور حسام الدین ته ورکړي او په عوض د دې کې امیر شېرعلي خان د کونړ د غربي برخې عاید چې د حکومت ځانګړې برخې عاید و او کلنی تقریباً دولس زره روپۍ کېدلې هغه ته ورکولي[۸]. د پښد تاریخي پاچاهي کلا د کونړ له مهو تاریخي کلا ګانو څخه وه چې اوس هم د دغه کلا آثار یو څه شته چې د پښد له کلي نه تاو شوي وو.

د سیدمحمود پاچا د لټانو کیسه په کونړ کې خورا مشهوره ده او اوس هم چې څوک لټ او ناراسته وي؛ نو خلک ورته وایي چې ته خو د سیدمحمود پاچا لټ یې.

کیسه داسې وه چې وایي د سیدمحمود پاچا په دربار کې به بېکاره کسان همېشه پراته و او هیڅ کار به یې نه کاوه. بالاخره د دې لټانو شمېر ورځ په ورځ زیاتېدو؛ یو وخت سیدمحمود پاچا ته چا ویلي و چې دا لټان هسې بېکاره پراته دي، که دوی په رښتیا لټان وي او کار نه شي کولی نو د دوی په شاوخوا کې اور ولګوه که څوک په رښتیا لټ وي هغه به ونه تښتي او که چا هسې په لټۍ ځان وهلی وي، وبه تښتي. په دې توګه به د اصلي او لټانو او هغو کسانو چې په ټګۍ یې په لټانو کې ځانونه وهلي دي، فرق وشي. کله چې د دې لټانو په شاوخوا کې دوی اور ولګاوه؛ نو زیات شمېر یې وتښتېدل او یو څه پاتې شول. یو شمېر یې دومره لټان وو چې خپل ملګرو ته به یې ویل زموږ دپاره هم فریاد وکړئ، چې وسوځېدو.

کله چې امیر عبدالرحمن خان په ۱۸۹٦-۱۸۹۵م کلونو کې د کونړ او نورستان سیمې تر خپل کنټرول لاندې راوستې؛ نو د پښد د سیدانو

---

۸ **State and tribe in nineteenth-century Afghanistan**: the **reign of Amir Dost** Muhammad Khan (۱۸۲٦-۱۸٦۳). By **Christine Noelle** **دا پورته معلومات له دې کتاب نه رانقل شوی دي.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکمراني یې هم ختمه کړه او سیدمحمود پاچا د سیدانو د سلسلې د کونړ د سیمې وروستي حکمران و. د امیر عبدالرحمن خان د پاچاهۍ په وخت کې د کونړ سیمه د کابل په مرکزي حکومت پورې وتړل شوه، چې د شرقي او مرکزي نورستان سیمې هم پکې شاملې وې. د کونړ سیمه په درېوو حصو ووېشل شوه: د بر کونړ (اسمار) سیمه، د خاص کونړ سیمه او د کوزکونړ (ښېوه) سیمه. د اسمار په سیمه کې یو غونډ و، چې وروسته په لوا او د ثور د کودتاه نه وروسته فرقه شوه. همدا رنګه په سرکانو او خاص کونړ کې هم پوځي قطعات له ډېورند کرښې سره پراته وو. وروسته د کوز کونړ سیمه د ننګرهار ولایت یوه برخه شوه.

رئیس تنظیمه (د مشرقي د سیمې مشر) به په جلال آباد کې و. د امان الله خان په دور کې د کونړ حکمراني، چې د حاکم اعلی په نامه یادېدله، مستقل اداري واحد شو. د کونړ لومړنی حاکم اعلی عبدالرزاق خان[9] نومېده. سید شمس الدین مجروح لیکي چې کله حاکم اعلی عبدالرزاق خان کونړ ته راغی نو کرتۍ او پتلون یې پر تن وو، د شپو خولۍ یې پر سر، ږیره یې خریلې او برېتونه یې هم نیمایي خریلي یعنې لنډ کړي وو. د حاکم اعلی دا ډول فېشن خلکو ته عجیبه غونډې ښکاره کېده. خلکو دا اوازه خپره کړه چې ګوندې عبدالرزاق خان د استقلال په جګړه کې بزدلي کړې او امان الله خان ورته امر کړی چې خپل برېتونه نیمایي وخریبه.[10] د امان الله خان له دور نه اوه نوې کاله کېږي که اوس هم څوک کونړ ته له درېشۍ سره لاړ شي او د شپو خولۍ یې پر سر وي؛ نو څوک ورته په ښه سترګه نه ګوري. مطلب دا چې د عامو خلکو په ذهنیت

[9] سرګذشت من:د سید شمس الدین مجروح اثر چې په ۱۳۹۱ هجري شمسي- کال کې د افغانستان ټایمز مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.
[10] سرګذشت من، صفحه ۳۳

کې په دې ٦٩ کلونو کې ډېر لږ تغیر راغلی دی او د دې ډول ذهنیت درلودلو مهم عامل په دغه سیمه کې مسلسلې جګړې دي.

لغمان او شینوارو کې هم حکمرانۍ وې. په۱۳۴۳ل= ۱۹۷۷م کال کې کونړ له لوی ننګرهار نه جلا او د مستقل ولایت په توګه وپېژندل شو[11]. په ۱۹۸۹م کال کې چې کله د نورستان په نامه ولایت جوړ شو؛ نو ختیځ نورستان (کامدېش او برګمټال ولسوالۍ) او هم مرکزي نورستان (وایګل او پارون سیمې) د کونړ ولایت نه جلا شوې او د نورستان ولایت برخې وګرځېدلې. په دې توګه د لوېدیځ (غربي) نورستان چې د لغمان ولایت ولسوالي وه له لغمان نه جلا او د نورستان په ولایت پورې وتړل شوه.

اوس مهال د کونړ ولایت پر مرکز (اسعدآباد) سربېره پنځه لس اداري واحدونه یعنې ولسوالۍ لري. دغه ولسوالۍ د نورګل، څوکۍ، خاص کونړ، سرکانو، نرنګ، مروري، وټه پور، پېچ دره (ننګلام)، چپه دره، شیګل، شلطن[12]، اسمار، دانګام، ناړۍ او غازي آباد[13] په نومونو یادېږي.

د تاریخ په اوږدو کې د کونړ سیمه د لویو امپراتوریو لپاره د هند پر نیمه وچه باندې د حملو لپاره خورا مهمه سیمه وه، چې د دې سیمې نه به یرغلګرې قواوې تېرېدلې او د هند پر نیمه وچه باندې به یې خپلو

[11] http://books.google.com/books?id=tp٥IrLhWbTkC&pg=PT٤٥٩&lpg=PT٤٥٩&dq=Kunar+province+become+part+of+nangarhar+province+in+١٩٧٧&source=bl&ots=p٨-a٣٥Mjfh&sig=W_٧dfV٧AU١ponWodZSbx٧PQdmk٨&hl=en&sa=X&ei=isMmT٧LWFeLHsQKQmOiMAg&ved=٠CC٠Q٦AEwAg#v=onepage&q&f=false

[12] د شلطن ولسوالي د ډاکتر اشرف غني په حکومت کې رسمي شوه.

[13] د غازي اباد اوسنۍ ولسوالي پخوا د اسمار ولسوالي برخه وه، دا ولسوالي د څونک د غازي په نامه ونومول شوه، چې اصلي نوم یې محمد غازي چوپان و. غازی چوپان په خټه نورستانی و او د جهاد په لومړیو یا (۱۳۵۸ل) کې د سین درې د مجاهدینو مشر و. چوپان په ورستیوکلونوکې د دیر او چترال ترمنځ چترال ته په لاره نامعلومو کسانو شهید کړ. غازی چوپان چې زما د پلار او زما نږدی ملګری و، خورا زړه ور، مېلمه پال او په وطن مین شخصیت و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حملو تـه دوام ورکـاوه. مقـدوني سـکندر د کـونړ د سـیمې نـه بـاجوړ تـه واوښت او[۱۴] همدا رنګه ظهرالدین بابر[۱۵] او ګوډ تیمور هم د کونړ له لارې د هند پر نیمه وچه باندې خپلو حملو ته دوام ورکړی و.

په معاصر تاریخ کې هم د کونړ سیمې خاص اهمیـت درلـودلی دی او د کابل مرکزي حکومت همېشه کوښښ کړی، چې د کونړ لـه سـیمې نـه د حکومت پر ضد د ګاونډیانو د تهدیداتو مخه ونیسي او هغه خنډونه چې د حکومت پر ضد به محسوسېدل له منځه یوسي چې څو ښې بېلګـې یـې د ۱۳۲۴ل کال د ساپو پاڅون او په ۱۳۵۷ کال کې د ثور تر کودتاه وروسـته د کونړ د خلکو پاڅون دی. په کونړ کې د حکومت پـر ضـد پاڅونونـه پـه عوامو کې د انقلاب په نامه هم یادېږي.

د کونړ په تاریخ کې نورې مهمې پېښې هم تېـرې شـوي دي، چـې د ارنوی غزا یا د اسـتقلال څلورمـه جبهـه ده، چـې غـازي میرزمانخـان یـې مشري کوله. په خـاص کـونړ کـې د رنګرېزانـو پـاڅون د پشـد د سـیمې د ګلاپرې جګړه او د باجوړ د جګړې یادونه ضروري ده. البته د دې پېښـو د عواملو په اړه زیاتو څېړنو ته ضرورت دی؛ خو ما دلتـه پـه مختصـره توګـه څېړنه کړې او هغه معلومات چې ما په نورو لیکنو کې نه دي لوسـتلي، پـه دې کتاب کې مې راوړي دي. همدا رنګه د کونړ په سیمه کې پـه مـلي او نړیواله کچه په بېلابېلو رژیمونو کې پخوا او هم په معاصر تاریخ کـې مهـم شخصیتونه، چارواکي او مشران تېـر شـوي دي چـې سـید جـمال الـدین افغان یې ښه نمونه ده.

---

[۱۴] http://books.google.com/books?id=۹۵qY۰qz۹۳ZUC&pg=PA۱۲۱&dq=Alexander+great+in+kunar&hl=en&sa=X&ei=RskmT۸PbHu-DsgK_-OyMAg&ved=۰CD٤Q٦AEwAg#v=onepage&q=Alexander%۲۰great%۲۰in%۲۰kunar&f=false

[۱۵] http://en.wikipedia.org/wiki/Babur

پر دې سربېره د سرکانو میاصاحب چې سید محمد اکبر شاه نومېـده، غازی میرزمانخان، د تیرګړو پاچا صاحب چـې سـید حضـرت شاه پاچـا نومېده او د سید شمس الدین مجروح پلار و، شیخ پاچا د سـلامپور، چـې میر صاحب جان پاچا نومېده، مولوي جمیل الرحمن د پېچ درې، محمد هاشم زماني، ډاکتر کبیر سـتوری، سـید بهاوالـدین مجـروح، کشـمیرخان، محمد غازی چوپان، جلاله خان، محمدمعظم اخوندزاده د خـاص کـونړ، منشي ګل محمدخان چـې د ولسي- جرګـې دویـم منشي- و، وکیـل میـرزا محمـدجان، میـرزا محمـدجان خـان د خـاص کـونړ چـې د ډاکـتر کبیـر ستوری نیکه وه، عبدالحکیم اخـونزاده د نرنـګ، صـاحب حـق صـاحب د څوکی، د شونکړې انځرې ملا صاحب، میـا محمـدنعمان چـې د منګـوال میا صاحب په نوم یې شهرت درلـوده، سـلطان محمـدخان د پـېچ، وکیـل محاکم خان، پروفیسر- رسـول امـین، د مـزار درې عبـدالوهاب سـاپی، د څوکی لـوی څـارنوال عبـدالهادی خلیلـزی، ډاکـتر عبدالرشـید جلیـلي، سناتور عبدالخالق او داسې نور. هغه څه چې ما له مشرانو نـه اورېـدلي او تر کومه حده مې د مرکو په ترڅ کې معلومات راټول کړي او چـاپي آثـار لوسـتلي دي غـوارم پـه اجـمالي توګـه دلتـه د دې پېښـو او د دوه مهمـو شخصیتونو غازی میر زمان او مولوي جمیل الرحمن په اړه یو څـه یادونـه وکړم.

کېدای شي چې زما د ا لیکنه د ځینو کسانو د ذوق او شوق سره برابـره نه وي او یا شاید هغوی د دغو پېښو نه بل رنګ تعبیر او تفسیر ولـري؛ خـو زما دا لیکنه زما د برداشت او معلوماتو په چوکاټ کې ده او تر خپلـه وسـه مې کوښښ کړی، چې په معلوماتو کې ګوتې ونه وهم او واقعـي معلومـات درنو لوستونکو ته وړاندې کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویمه برخه

د غازي میرزمانخان په اړه معلومات چې څنګه مشهور او د نفوذ څښتن شو ؟

د لوی خان میرزمانخان رول په کونړ کې[۱۶]

په مشرقي سیمو او کونړ کې د غازي میرزمانخان چې د امان الله خان له خوا نه ورته (لوی خان) لقب ورکړل شوی و، یو پېژندل شوی نوم دی. د امیر عبدالرحمن له دور نه راپه دې خوا د ده د پلار، ګلروز نفوذ لومړی د کونړ په سیمه باندې او بیا وروسته د امان الله په دور کې د میرزمانخان نفوذ په مشرقي سیمه او هم د افغانستان په سیاست کې خورا مهم رول لوبولی دی. میرزمانخان د استقلال د څلورمې جبهې[۱۷] یا د ارنوۍ د جبهې مشري کوله. که څه هم د استقلال د څلورمې جبهې کتاب

[۱۶] میرزمانخان مشره لور بي بي مریم نومېدله، چې په خاص کونړ کې یې د مریم جانې په نامه شهرت درلوده. مریم جانه زما د مور له خوا نیا وه او د لعل محمد خان مېرمن و. لعل محمد خان چې په لعلو جان شهرت درلوده، کله چې مړ شو نو په کونړ کې د خپل خاوند د کورنۍ (میرزا محمدجان خان کورنۍ) او هم د میرزمانخان د کورنۍ نوم مریم جانې چې موږ به ورته کونړ ابۍ ویله، ژوندۍ ساتلی و ځکه د ساپو د پاڅون په دور کې د میرزمانخان ټوله کورنۍ د کونړ نه هرات ته جلاوطن کړې شوه. مریم جانه، د مرحوم وکیل عبدالجلیل ملنګ، مرحوم ډاکتر کبیر ستوری او څارنوال محمد نعیم مور ده.

[۱۷] د استقلال څلورمه جبهه: مؤلف عبدالخالق اخلاص، سریزه او اهتمام حبیب الله رفیع، لومړی چاپ ۱۳۶۵ لمریز کال، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور.

کې د میرزمانخان په اړه معلومات شته؛ خو یو څه معلومات چې د ما لپاره یې پیدا کول ضروري وو او دا سوالونه به همېشه له ما سره وو، چې څنګه میرزمانخان چې په هغه وخت کې یوازې یوه وړوکې کورنۍ وه، د کونړ د هیڅ یوې لویې قبیلې لکه ساپیو، مومندو، ماموندو یا سالارزیو پورې تړاو نه درلوده، پلار یې چې اصلاً د کونړ هم نه و او د تیرا نه نرنګ ته راکډه شوی و، په دې سیمه کې دومره نفوذ پیدا کړ او د کونړ غونډې غرنۍ سیمه کې چې ځکمې پکې ډېرې کمې دي په زرهاوو جریبه ځمکه لاسته راوړه؟ ترڅو په دغه سیمه کې خاني وکړي.

د یو شخص په رشد کې همېشه بهرني او داخلي عوامل مهم رول لوبوي چې یو څوک د شهرت مقام ته رسوي او د یوې سیمې او یا د یو ملک د تاریخ جز ګرځي. د پورته سوالونو په اړه معلومات ما د میرزمانخان په اړه په نورو لیکنو او کتابونو کې نه دي لوستلي. که څه هم د دغه پلټنو په اړه زما او د ډاکتر عبدالرحمن زماني په پلټنو کې چې د میرزمانخان د زوی له خوا لمسی دی یو څه توپیر شته دی او ده هم ماته ولیکل چې دی هم د دې پلټنې په اړه په لومړي ځل اوري؛ خو زما د پلټنو استدلال راته قوي ښکاري ځکه د یو شخص په رشد او نفوذ کې د یو شخص د خپلې پوهې، تدبیر او مېړانې تر څنګ، طالع یا بخت هم ضروري دی. په انګلیسي ـ ژبه کې وایي To be in the right place in the right time یعنې که ښه درته ورسېږي وایي په ښه موقع کې په سم ځای کې وي؛ نو ځکه هر څه سم شول یا زموږ په اصطلاح بخت یې ویښ و. که تاوان چا ته په یوه پېښه کې ورسېږي نو وایي

To be in the wrong place in the wrong time یعنې په غلط وخت کې په خراب ځای کې و؛ نو ځکه ورته تاوان ورسېد. زما په اند د میر زمانخان پلار ګلروز په ښه موقع په ښه ځای کې و، چې د سپه سالار

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلام حیدر خان ځرخي د توجه وړ وګرځېد او په کونړ کې یې نفوذ پیدا کړ.

که نږدې تاریخ ته نظر واچوو نو د اسلامي حزب د مشر انجنیر ګلبدین حکمتیار او د جمعیت اسلامي د مشر استاد برهان الدین رباني په مبارزه، طرز فکر، په نهمه لسیزه کې د کابل په جنګونو او ګډوډیو کې د دوی لاسونه او هم د بهرنیانو له خوا د دوی په ملاتړ کې چندان توپیر نه و؛ خو ګلبدین حکمتیار نن د پاکستان په ملاتړ متهم او د تروریستانو په لست کې دی اما استاد برهان رباني ته د صلح د شهید لقب ورکول کېږي. مولوي جمیل الرحمن د مجاهدینو لومړنی مشر- و چې د یو عرب له خوا په باجوړ کې شهید کړای شو؛ خو هیچا ورته د ملي قهرمان لقب ور نه کړ اما کله چې احمدشاه مسعود د عربو له خوا شهید کېږي؛ نو ده ته د قهرمان ملي لقب ورکول کېږي. دا ځکه چې تاریخ همېشه د واکدارو په ګټه لیکل کېږي.

میر زمانخان چې د امان الله خان نږدې ملګری و، امان الله خان چې کله خپل وطن پرېښود؛ نو میرزمانخان هم په همدې وخت کې د کونړ د شینکوړک په سیمه کې شهید کېږي. کله چې نادرخان قدرت ته رسېږي، دی او د ده کورنۍ همېشه هڅه کړې ده چې د امان الله خان کارنامې او د استقلال په جنګ کې د مختلفو اشخاصو او کورنیو رول، ډېر کم وځلوي. د نادرخان او هم د ظاهر شاه د قدرت په لومړیو دوه لسیزو کې بالخاصه د صدراعظم محمد هاشم خان له خوا ډېره هڅه شوې وه، چې د امان الله خان د طرفدارانو او کورنیو اهمیت کم وښيي. د دوی ستراتېژي همدا وه چې د امان الله خان د طرفدارانو کورنۍ په سیستماتیکه توګه وټکوي، بندیخانو ته یې واچوي او د هېواد په داخل کې یې تبعید کړي تر څو څوک د دوی قدرت چیلنج او یا له خطر سره

مخامخ نه کړي. په مشرقي سیمه کې د خوګیاڼو د ملک قیس کورنۍ، د کامې د ګرداب د خانانو د حسن خان کورنۍ، په کونړ کې د میر زمانخان کورنۍ، د کونړ د پېچ درې د سلطان محمد خان کورنۍ او داسې نور په لسګونو لوی او وړې کورنیو تبعیدول او زندانونو ته اچول د دوی د ستراتېژیو ښې نمونې دي.

نو په دې توګه د میرزمانخان د ژوند او کارنامو په اړه هم د وخت حکومت خاورې اچولې او په دې اړه لږ معلومات او ریسرچ شوی دی. که څه هم په تېرو دوه درې لسیزو کې د استقلال ځلورمې جبهې کتاب، د محمد هاشم زماني زنداني خاطرات او د ډاکتر عبدالرحمن زماني کتاب، په آزاد سرحد کې خپلواکۍ غوښتونکي مبارزې او د مومندو په مشهورو غزاګانو کې د غازي میرزمانخان ونډه[18] او څو نورې مقالې نشر- شوي دي؛ خو بیا هم دا ریسرچ کافي نه دی او د دغه پېر د پېښو په اړه زیاتو څېړنو ته اړتیا شته دی.

دا چې څنګه تاریخ همېشه د واکدارو په ګټه لیکل کېږي، پروسږ کال مې د Return of a King کتاب چې انګلیسي- مؤرخ William Dalrymple له خوا د شاه شجاع قدرت ته د رسېدو د دویم ځل په اړه لیکل شوی دی ولوسته؛ نو د دې کتاب په لوستلو راته دا معلومه شوه چې شاه شجاع عادي سړی نه و. که د شاه شجاع تاریخ ته نظر واچول شي او د تبعیض نه جدا په ځانګړې توګه وڅېړل شي، فکر کوم چې د سدوزیو د پخوانیو پاچاهانو په پرتله پوه سړی و؛ خو د وخت حوادثو او حالاتو له ده سره یاري او ملتیا ونکړه چې په قدرت کې پاتې شي، همېشه

[18] په ازاد سرحد کې خپلواکۍ غوښتونکې مبارزې او د مومندو په مشهورو غزاګانو کې د غازي میرزمانخان ونډه: د ډاکتر عبدالرحمن زماني لیکنه، چاپ کال ۲۰۱۰م، او د مسکا خپرندویې مؤسسې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې هلې ځلې له ناکامۍ سره مخامخ شوې دي او بالاخره په کابل کې شهيد کړای شو، چې د شاه شهيد سيمه د ده په نامه ياده شوه.

که سوال دا وي چې ده ولې له انگريزانو سره معاهده امضاء کړه، د سدوزو ټولو اميرانو له انگريزانو سره جوړ جاړی درلود، حتی امير عبدالرحمن خان هم له انگريزانو سره جوړجاړی کړی دی. نادرخان او له هغه نه وروسته د افغانستان ټول واکداران د بهرنيانو په ملاتړ قدرت ته رسېدلي او يا د بهرنيانو په ملاتړ په قدرت کې پاتې شوي دي. اما شاه شجاع د نورو پرتله زيات بدنام دی او د انگريزانو د گوډاگي په نوم يادېږي؛ خو دا نور بيا له دغه نوم نه مستثنی دي ځکه چې دا نور يو څه په قدرت کې پاتې شوي او د هغه وخت مؤرخينو، تاريخ د دوی په گټه ليکلی دی. په هر حال دا يو جدا بحث دی، راځم اصلي موضوع ته.

ميرزمان خان په ۱۸٦۹ مېلادي (۱۲٤۸ ل) کال کې د کونړ د لمټک په کلي کې چې اوس د نرنگ ولسوالۍ پورې تړلې سيمه ده، د حاجي گلروز خان په کور کې سترگې غړولې دي. د هغه غور نيکه محمد اکرم خان د دښمني په وجه د سپين غره د تيراه د "کوټ" د سيمي نه د خپلو زامنو سره لومړی انبار سيمي ته او بيا د خاص کونړ د شامکار سيمي ته او دهغه ځاي نه د برنرنگ د لمټک په کلي کې ميشت شويدي. په لمټک کې محمد اکرم خان، خپل مشر زوی محمد عمرخان ته د ملک هيبت خان خور په نکاح کوي. د لمټک اوسيدونکي زيادتره بابړ دي. محمد عمر خان څه موده وروسته وفات کيږي او د کونړۍ مشري گلروز خان ته پاتي کيږي. گلروز خان درې مانديني درلودي چې ميرزمانخان يې د

دويمې مانديني نه و چې د ده مور د کټار کلا د ملک کامران خان خور وه[۱۹]. دوی له اپريدي قبيلې څخه دي.

کله چې په ۱۸۸۰م کال کې امير عبدالرحمن خان قدرت ته ورسېږي؛ نو دی د مرکزي افغانستان د اداري سيستم اساس ږدي او غواړي چې د موجوده افغانستان په مختلفو سيمو کې خاني او ملک الطوايفي ختمې کړي. امير عبدالرحمن خان د پاچاهي په اوله لس کلنه دوره کې تقريباً اولس لښکر کشي وکړي او هغه تهديدونه چې د ده پاچاهۍ ته د محلي خانانو او ملوک الطوايفۍ نظامونو له خوا مواجه وو، له منځه يوړل او د اوسني معاصر افغانستان تهداب يې کېښود.

د اميرعبدالرحمن پاچاهي او قدرت ته دوه ډوله تهديدونه متوجه وو[۲۰].لومړی تهديد ورته د خپلې کورنۍ له خوا د قدرت پر سر و، چې په ۱۸۸۱م کال کې يې د سردار محمدايوب خان په مقابل کې او په ۱۸۸۸م کال کې د سردار محمد اسحق خان په مقابل کې جنگونه وکړل او هغه تهديدونه يې له منځه يوړل. دويم ډول تهديدونه ورته د داخلي اغتشاشونو او محلي واکمنو او ملک الطوايفۍ د خانانو او روحاني مشرانو نه وو. امير عبدالرحمن خان شپږ محلي اغتشاشونه په ليرو پرتو سيمو کې له منځه يوړل او نورې نهه جگړې د پښتنو په سيمو کې شوي دي.[۲۱]

---

[۱۹] http://zamanifamily.org/?page_id=۷٦۰ (د استقلال څلورمه جبهه، دويم چاپ، کال ۱۳۹۵ل صفحه ۹۱)،

[۲۰] دامير عبدالرحمن خان د دورې په اړه د پوهاند محمد حسن کاکړ کتاب، د افغانستان سياسي او ديپلوماتيک تاريخ (۱۹۰۱-۱۸٦۳ م) چې په انگليسي ژبه ليکل شوی دی، لوستل يې اړين دي.

[۲۱] Cf. Kakar, ibid (۱۹۷۱) and Dupree, Afghanistan (Princeton: Princeton University Press, ۱۹۷۰), pp. ٤۱۸-٤۱۹. Dynastic rebellions against the government were waged by Sardar Ayub Khan, ۱۸۸۱, and Sardar Muhammad Ishaq Khan, ۱۸۸۸. Rebellions against the government by non-Pakhtun groups involved the following leaders

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې امیر عبدالرحمن قدرت نیسي، سیدمحمود پاچا د کونړ چې په خپله سیمه کې یې محلي حکومت درلود د امیر عبدالرحمن مبارکۍ ته ورځي؛ خو امیر عبدالرحمن خان ورته وایي چې پس له دې به د کونړ مالیه مرکزي حکومت ته ورکوي او په بدل کې به امیر عبدالرحمن خان د کونړ حکمراني ده ته ورسپاري او د خرڅ لپاره به سیدمحمود پاچا ته میاشتنۍ پیسې ورکوي. سیدمحمود پاچا دا نه مني او امیر عبدالرحمن د کونړ د ملوک الطوایفۍ د ختمولو لپاره لښکرکشي۔ کوي او سیدمحمود پاچا د ځلورو کلونو لپاره په سرحداتو کې د امیر عبدالرحمن خان پر ضد مبارزه کوي؛ خو بالاخره د ۱۸۸٦م کال په جنورۍ میاشت کې سیدمحمود پاچا د انگریزانو له خوا وړاندیز مني، چې دی به د افغانستان د سرحدي سیمو نه لیرې اوسېږي او د انگریزانو له خوا به ده ته د میاشتې یو څه پیسې ورکول کېږي، چې خپل ژوند پرې وکړي. د امیرعبدالرحمن پالیسي دا وه چې ځایي مشران به یې کمزوري کول او په عوض به یې نویو مشرانو او اشخاصو ته رشد ورکاوه.[۲۲]

---

and/or regions: the Wali of Maimana, ۱۸۸۲; the Mir of Shignan and Roashan (Badakhshan), ۱۸۸۲; Badakhshan again in ۱۸۸۹; Hazarajat, ۱۸۹۱-۹۳; and Kafiristan, ۱۸۹۵-۹٦. Rebellions against the government by Pakhtun groups involved the following leaders, tribes and/or regions: Laghman, ۱۸۸۱; Taraki, Ghilzai, ۱۸۸۱-۸۲; Sayyid Mahmud Pacha (Kunar), ۱۸۸۲; Shinwari, ۱۸۸۲-۹۲; Mangal, ۱۸۸۳-۸٤; Laghman, ۱۸۸۵-۸٦; Ghilzai, ۱۸۸٦-۸۸; Safi (Kunar), ۱۸۸۹; and the Khan of Asmar (Kunar), ۱۸۹۰.

[۲۲] TRIBE, STATE AND ISLAM ON THE AFGHAN FRONTIER, ۱۸۸۰-۱۹۱۹ (David B. Edwards, Williams College)

دیوید آډوارز د حسن کال کړ د کتاب نه دا لاندې لیکنه راخستې ده:

Kakar has noted that prior to Abdur Rahman's reign, Afghanistan "more closely resembled a confederation of tribes and khanates than a centralized monarchy. In

د سید محمود پاچا د لښکر مشر سکندر شاه نومېده او اصلاً د باډېل درې اخونزادگان وو. دی هم خپله سیمه پرېږدي او د پېچ درې د گلسلک په سیمه کې استوگن کېږي. طلب الدین اخونزاده د سکندرشاه لمسی دی، چې د امان الله خان په دور کې د میر زمانخان په واسطه د پیچ درې مشر وټاکل شو. طلب الدین اخونزاده د پېچ درې د سلطان محمد خان پلار و[۲۳].

د کونړ سیمې ته امیر عبدالرحمن خان څلور ځلې لښکر استولی دی. د ۱۸۸۲-۱۸۸۱ م کال کې د سید محمود پاچا پر ضد یې لښکر واستاوه او هغه یې له قدرت نه لرې کړ. په ۱۸۸۹م کال کې د ساپو پر ضد لښکر واستاوه او هغوی یې د مرکزي حکومت تابع وگرځول. په ۱۸۹۰م کال کې یې د اسمار د خان پر ضد لښکرې ولېږلې او د هغه خاني یې له منځه یوړه. د ۱۸۹٦-۱۸۹۵م کلونو په منځ کې د کافرستان پر ضد لښکرې ولېږلې او دا سیمه یې ونیوله او ځایي کافر اوسېدونکي یې مسلمانان کړل او دا سیمه یې د نورستان په نوم ونوموله.

---

this confederation, tribal elders and jirgah exercised administrative power in the affairs of their communities, subject to payment of taxes to the central government. The central government directly controlled only the urban centers and their surroundings and had a small standing army and bureaucracy. A successful monarch was one who was able to manipulate the sardars and the tribal and religious elders. The inability of a monarch to maintain this precarious situation was the signal for civil wars in which tribal communities preferred to cast off whatever restraints had been imposed on them." ("Trends in Modern Afghan History," in Afghanistan in the ۷۰'s, p. ۱۵)

[۲۳] د سلطان محمدخان زوی، احسان الله ساپي سره مرکه (۱۲ مارچ ۲۰۱٦م کال، چغه سرای، کونړ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې امیر عبدالرحمن خان سپه سالار غلام حیدرخان څرخي د کافرستان د نیولو او مسلمانولو لپاره کونړ ته راولېږه، نو د اوسني سالار باغ په سیمه کې یې پوځونه ځای په ځای کړل. سپه سالار څرخي غوښته چې د ساپو له قوم نه یو څوک مشر وټاکي خو دا چې ساپي سره په یو کس نه راضي کېدل ځکه دا متل په ساپو کې مشهور دی چې ساپي سم سمکي یعنې ټول ساپي سره یو ډول دي؛ نو په دې وخت کې د میر زمانخان پلار ګلروز چې د تېراه نه دلته راغلی و او هلته پخوا د انګریزانو په قواو کې د صوبه دارۍ تر رتبې رسېدلی و، چا ورته معرفي کړ او هغه یې د پوځي قطعاتو د سنبالولو او مالیاتو د راټولو لپاره مشر ـ وټاکه. دا پورته کیسه د پشد د کلي د ملکانو د کورنۍ مشر ملک خورشید چې ما هم لیدلی و، احسان الله خان ساپي ته په پېښور کې کړې ده.

ډاکتر عبدالرحمن زماني د خپل پلار ارسلاخان زماني له قوله چې هغه هم ژوندی دی، د ۲۰۱۶م کال د اپرېل په یولسمه نېټه په ایمیل کې راته ولیکل چې کله سپه سالار غلام حیدرخان څرخي کونړ ته راځي؛ نو ګلروز کونړ پرېږدي او د کوزې پښتونخوا د مردان سیمې ته د یو کم وخت لپاره ځي او هلته له خیرآباد سره نږدې د هوسی په کلي کې اوسېږي. دی وایي چې په همدغه کال فرقه مشر خان محمد خان چې د میر زمانخان کشر ورور و، هلته تولد کېږي. سپه سالار څرخي میرزمانخان راغواړي او مردان ته یې لېږي چې خپل پلار راولي. په دواړو روایتونو کې دا جوتېږي، چې سپه سالار څرخي ګلروز راغواړي او دنده ورته سپاري. اما ډاکتر عبدالرحمن زماني وایي چې دی د لومړي ځل لپاره دا اوري چې ګلروز د انګریزانو په پوځ کې د صوبیدارۍ تر رتبې رسېدلی و. د زماني ویب پاڼې په استناد، ګلروز د کورنیو بدیو له امله کونړ ته کډه کېږي او په لمتک کې استوګن کېږي. اما د استقلال په څلورمه جبهې کتاب کې دا

قصه بیا د دواړو قصو سره توپیر لري. ویل کیږي سپه سالار چرخي، جرنیل باول خان د پیچ درې او کانیتوا د نیول لپاره ټاکي او ګلروز خان ورسره د راه بلد په توګه لیږي. کله چې دوی راستنیږي نو جرنیل باول خان، سپه سالار څرخي ته شکایت کوي چې ګلروز خان د پیچ د خلکو سره همدردي کوله او په دی تور دی په وټه پور کې بندي کوي خو د ده زوم، دی دشپې له خوا خلاصوی او دوی د میرزمانخان په شمول مردان ته تښتي.[۲۴] زما په اند که دا خبره سمه وی نو سپه سالار څرخي څنګه میرزمانخان د خپل پلار ګلروز خان، پسې ولیږه حال دا چې دی د خپل پلار سره مردان ته تښیتدلې و. (د تفصیل لپاره د استقلال ډ څلورمې جبهې کتاب ته مراجعه وکړي). په همدې کتاب کې یادونه شوي چې کله امیرعبدالرحمن خان وفات کیږي نو میرزمانخان د خپل پلار سره بیرته راځي او په لمتک کې ورته سپه سالار څرخي شاړي ځمکې ورکوی او هم د سه کوټې ځمکي اجاره نیسي. دا خبره راته هم سمه نه ښکاري ځکه چې نورستان د امیرعبدالرحمن خان په ژوند فتحه کیږي او څرخي بیا دلته دی پاتې شوی.

زما په اند د ملک خورشید خبره راته سمه ښکاري ځکه که ګلروز کومه خاصه ځانګړتیا نه درلوده؛ نو فکر نه کوم چې سپه سالار څرخي هغه راغوښتی وای او یا یې په هغه پسې زوی لېږلی وای چې له مردان نه یې راولي او له ده سره کار وکړي. دا کیسه سمه ښکاري ځکه مخکې له دې نه چې میرزمانخان شهرت پیدا کړي؛ نو د ده د کورنۍ او د پلار نفوذ باید په دغه سیمه کې یو څه موجود وای. که داسې دلیل نه وي نو دا مشکله ده، څنګه کېدای شي چې یو کس او یا یوه کورنۍ چې اصلاً له بل ځای نه

[۲۴] د استقلال څلورمه جبهه، دویم چاپ، کال ۱۳۹۵ل، صفحه۹۲

دلته کډه شوې وي، په کونړ کې د نورور قومونو په منځ کې دومره نفوذ پیدا کړي او دومره زیاتې ځکمې خپلې کړي. زما په اند د همدې رتبې په حاصلو ګلروز وکړای شول چې کونړ کې خاني جوړه کړي او بیا په کابل کې له پاچاهي کورنۍ خاصتاً امان الله خان سره رابطه پیدا کړي.

دا چې ولې میرزمانخان د امیر حبیب الله خان په وخت کې بندي شو دوه روایتونه دي. سید شمس الدین مجروح په خپل کتاب سرگذشت من کې لیکي، چې د یو جنایي تور پر اساس میرزمانخان بندي کېږي اما افغان جرمن انلاین په ویب پاڼه کې د ډاکتر عبدالرحمن زماني د لیکنې پر اساس، میرزمانخان د امیر حبیب الله خان په دور کې د یوې دسیسې په ترڅ کې بندي کېږي[25] او د دې علت دا ښیي چې میرزمانخان په ۱۹۰۸م کال کې د آزاد سرحد په امتداد د سري غزا په نوم جګړه کې د انګریزانو پر ضد غزا کې برخه درلوده او په دې توګه د بریتانوي هند نایب السلطنه لارد منتو امیر حبیب الله ته د اپریل په ۲۴مه نېټه یو لیک استوي او خبر ورکوي، چې د افغانستان له خوا د هغو کسانو مخه ونیسي- څوک چې د برتانیوي هند د پوځونو په مقابل کې غواړي وجنګېږي. امیر حبیب الله خان په همدغه کال د مۍ د میاشتې په پنځمه نېټه، په خپل لیک کې لارد منتو ته اطمینان ورکوي او په همدې تور میرزمانخان کابل ته غواړي او بندي کوي یې.[26]

[25] http://www.afghan-german.com/tahLiLha/EditAutor.aspx?۷۷

(اخر ځل دا ویب پانه په ۱۵ د اپریل ۲۰۱٦م کال کې وکتل شوه)

[26] په ازاد سرحد کې خپلواکۍ غوښتونکي مبارزې او د مومندو په مشهورو غزاګانو کې د غازي میرزمانخان ونډه: د ډاکتر عبدالرحمن زماني لیکنه، چاپ کال ۲۰۱۰م، او د مسکا خپرندویې مؤسسې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

زما د مرکو په ترڅ کې دا جوته شوې چې د میرزمانخان پلار ګلروز د امیر حبیب الله خان په دور کې هم د مالیاتو د راټولو مسوول و او د ساپو د قومونو نه به یې د ملکې د سرغوړې په نامه مالیه راټولوله او دا برخه مالیه چې غوړې وو، امیر حبیب الله خان د امان الله خان مور ته ځانګړې کړې وه؛ نو په دې توګه د ګلروز او وروسته د میر زمانخان د امان الله سره نږدې اړیکې وې. زما د تره سید عبدالقادر په قول، میر زمانخان نږدې رابطه د امان الله خان سره وه نو امیر حبیب الله خان ته دا بهانه په لاس ورکړه چې د مالیاتو د باقیدارۍ په تور، میرزمانخان بندي کړي. په یو بل روایت کې میرزمانخان نوکر جمدرخان د دغه سیمي یو مشهوره ډاکو حکیم خان وژنې او په دی تور، د اسمار پوځي افسر- میرزمانخان بندي کوي او کابل ته یې د معین السلطنه په امر لیږي.[27] د ښاغلي مجروح خبره چې میرزمانخان د جنایي پېښې په تور بندي شوی دی، د اول ځل لپاره سمه ده، اما د ډاکتر عبدالرحمن زماني خبره هم په خپل ځای سمه ده چې د میرزمانخان نه په دغه سیمه کې خطر و او انګریزانو نه غوښته چې دی دی په کونړ کې اوسي. د همدې کتاب په استناد، میرزمانخان د امان الله خان په مرسته د یوه کال د بند نه وروسته خوشي کیږي خو د معین السلطنه په امر د دویم ځل لپاره بیا بندې کیږي. زما په اند دا دویم ځل نیول د میرزمانخان سیاسي اړخ لري لکه څنګه چې ډا کتر عبدالرحمن زماني د انګلیسي اسنادو په استناد لیکلي دي.

د زماني ویب پاڼې په بنیاد، په زندان کې شهزاده امان الله خان د غازي میرزمانخان پوښتنه کوله. په زندان کې د یوه کال تر تېرولو او نورو

[27] د استقلال ځلورمه جبهه، دویم چاپ کال ۱۳۹۵ل، صفحه ۹۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي بندیانو او مشروطه غوښتونکو سره د معرفت نه وروسته میرزمانخان په ضمانت خوشې کېږي او بېرته کونړ ته ستنېږي خو ډېر ژر بیا نیول کېږي او د شیرپور زندان ته استول کېږي. میرزمانخان دویم ځل د ۱۹۱۹ م کال د فبروری تر میاشتې پورې د شیرپور په زندان کې د پنځو کلونو پورې بندي پاتې کېږي. کله چې امیر حبیب الله خان د لغمان په کله گوش کې وژل کېږي او امان الله خان قدرت نیسي؛ نو میرزمانخان هم له بنده خوشې کوي. میرزمانخان د امان الله خان په وخت کې د کونړ او ټول مشرقي په سیمو کې خاص نفوذ پیدا کوي، د پکتیا د خلکو د اغتشاش د ځپلو نه وروسته امان الله خان، میر زمانخان ته د لوی خان لقب ورکوي. میر زمانخان د مرگ تر اخره د امان الله خان ډېر کلک طرفدار او ملگری پاتې کېږي. میرزمانخان ته امان خان د فرقه مشري رتبه هم ورکوي. (د زیات تفصیل لپاره د استقلال څلورمې جبهې کتاب ته مراجعه کولې شي) زر

کله چې د امان الله خان پر ضد د ننگرهار شینواري راپاڅېږي او میرزمانخان د هغوی په ټکولو کې رول لري؛ نو په کونړ کې هم حالات خرابېږي او د امان الله خان پر ضد ساپي راپاڅېږي او چغه سرای د ساپو له خوا نیول کېږي؛ نو میرزمانخان مرورې سیمې ته ځي او هلته د دغې سیمې د مشهور مشر، ملک عزیز سره یو ځای شینکوړک ته د سید عبدالرزاق پا چا کورته چې د شینکوړک پاچا په نوم مشهور و، ورځي ترڅو د هغه حمایت حاصل کړي او هم یې غوښتل چې اسمار ته لاړ شي او د خپل زوی عصمت الله خان چې د اسمار قوماندان و، ورسره وگوري او د کونړ د حالاتو په اړه ورسره سلا مشورې وکړي. اسمار چې هم په دغه وخت کې د محلي قومونو له خوا محاصره و، په همدې شپه، میرزمانخان

(۱۹۲۹م کال د فروری[۲۸] په میاشت کې) د کونړ د شینکوړک په کلي کې د پاچا صاحب په جومات کې د ماښام تر لمانځه وروسته، د شینوارو له خوا وژل کېږي. لیکوال ته یې نیا چې د میر زمانخان مشره لور وه هم دا روایت کړی و، چې میرزمانخان د ماښام لمانځه په وخت کې په جومات کې شهید کېږي.

که څه هم د نوموړي د وژل کېدو روایتونه سره متفاوت دي؛ خو داسې ویل کېږي چې د دې سیمو مشرانو حکومت ته مالیه نه ورکوله ځکه ویل کیږي چې میرزمانخان ته امان الله واک ورکړې و چې د کونړ په سیمه کې د هغه په اندازه واک لري، نو میرزمانخان د کونړ په خلکو خاص نفوذ درلوده او حتي د امان الله خان د مور په نامه یې اضافي مالیه هم اخستله. شینواري دا اضافي مالیه نه منله نو په عوض د دی میرزمانخان امر کړې و چې د شینوارو سپین گیري جلال آباد ته وغواړي او که د دی د امر نه سر غړونه وکړي نو باید اعدام شي. د دی نه برسیره د شیگل شینوارو د ننگرهار د شینوارو سره ملاتړ هم کاوه، څوک چې د امان الله خان د حکومت پر ضد راپاڅېدلي وو. که څه هم میرزمانخان د شینوارو اغتشاش ټکولې و خو د دی سره شینوارو په جلال آباد کې سراج العمارت مانۍ وسېځله، چې همدا اوس څه ناڅه بېرته رغول شوې ده.

ویل کیږي چې د میرزمانخان د امر په اساس حکومت د شیگل د شینوارو څو تنه ملکان مفادخان د کناسېر، تاج محمد خان د شینکوړک، علي خان[۲۹] د مونې، سید رحیم د شینکوړک، بخت محمد، جمداعلي خان[۳۰] د لچي او عتیق الله اخونزاده[۳۱] نیسي او جلال آباد ته یې لیږي.

---

[۲۸] http://www.zamanifamily.com/Ghazi/ghazi_eng.html

[۲۹] علي خان د معارف د وزارت د مرستیال ډاکتر محمد ابراهیم شینواري د پلار د نیکه د تره ځوی و.

[۳۰] جمداعلي خان د قوماندان حاجي کشمیرخان نیکه و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرزمانخان حکومت ته مشوره ورکړي وه چې دا کسان چې د حکومت د اوامرو نه نا فرماني کوي باید سخته سزا ورکړل شي تر څو نورو قومونو ته عبرت شي. وروسته حکومت په جلال آباد کې د شیګل ځلورسپین ږیري (مفاد خان، تاج محمد خان، علي خان او جمدالي خان) اعداموي او بخت محمد د کمر عمر له کبله، سید رحیم[۳۲] د زیات عمر له کبله خوشي کوي[۳۳] او عتیق الله اخونزاده بندي پاتې کېږي. د دې ملکانو کورنیو دا انګېرله چې د دوی په اعدام کې میرزمانخان لاس درلوده.[۳۴]

سید شمس الدین مجروح په خپل کتاب (سرګذشت من) کې لیکي[۳۵] کله چې ساپو د کونړ په مرکز حمله وکړه او حاکم اعلي عبدالرزاق خان د دېوه ګل د ساپو له خوا ونیول شو، د حاکم اعلی کورنۍ د ده د تره سید معصوم شاه پاچا کور ته چې د چغه سرای په دوه کیلو مترۍ کې یې موقعیت درلوده، پناه وروړې وه؛ خو د ساپو لښکر د هغه په کور هم ورځي او د هغه کور تالا کوي. ساپو داسې ګمان کاوه چې ګونډې د حاکم اعلی کورنۍ به قیمتي مالونه او خزانه د ده کورته وروړې وي. په

[۳۱] عتیق الله اخونزاده د انجینر وحیدالله سباوون نیکه و، چې تر اوه کاله بند وروسته د سقاوۍ په وخت کې خوشې کېږي.

[۳۲] سید رحیم د معارف د وزارت د مرستیال ډاکتر محمد ابراهیم شینواری د مور له خوا نیکه دی.

[۳۳] د ډاکتر محمد ابراهیم شنیواری د خپلو مشرانو سره په دی هکله معلومات راټول کړې و او د ما سره یې شریک کړل (۱۲ جولای ۲۰۱۶م)

[۳۴] ملک حاجي فاروق د شیګل سره مرکه (۱۳ مارچ ۲۰۱۶م کال،چغه سرای، کونړ). همدا رنګه د جون په ۲۳مه نېټه کال ۲۰۱۶م کې د انجنیر وحیدالله سباوون سره په کابل مرکه. د دواړو معلومات تقریباً سره مشابه وو.

[۳۵] سرګذشت من: د سید شمس الدین مجروح اثر چې په ۱۳۹۱ هجري شمسي- کال کې د افغانستان ټایمز د مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی. صفحه ۴۵، ۴۶، ۴۷ او ۴۸

دغه وخت کې د شینکوړک پاچا صاحب ته چې سید عبدالرزاق[۳۶] نومېده، خبر رسېږي چې چغه سرای نیول شوی دی؛ نو د خپل تره پوښتنې ته سید شمس الدین مجروح د شینکوړک نه ورلېږي. کله چې سید شمس الدین مجروح مرورې ته رسېږي ګوري چې میرزمانخان د اویا کسانو سره چې د مرورې مشران هم ورسره دي، جالي ته د سیند په غاړه ولاړ دي؛ نو په ده غږ کوي چې د ده سره بېرته شینکوړک ته لاړ شي تر څو د شینکوړک پاچا صاحب سره وګوري او د هغه ملاتړ تر لاسه کړي. په دغه وخت کې اسمار هم د شینوارو او مشواڼو له خوا محاصره و چېرته چې د میر زمانخان زوی عصمت الله خان د دغه غونډ قوماندان و. که څه هم میرزمانخان ته د مرورۍ مشرانو ویلي و چې شینکوړک ته مه ځه ځکه شینواري د خپلو مشرانو اعدامول د ده نه ګڼي خو میرزمانخان ورته ویلي و چې شینواري زما پنې ته هم کاږه نه شي کتلی[۳۷] او شینکوړک ته ځي.

سیدشمس الدین مجروح لیکي چې ده میرزمانخان ته وویل چې دی د خپل کاکا سید معصوم شاه د خبر اخیستلو لپاره ورور یې رالېږلی دی، خو هغوی ورته وایي چې دوی د حالاتو نه خبر دي او ښه دا ده چې هغه د دوی سره بېرته شینکوړک ته لاړ شي. د دوی په اصرار سیدشمس الدین مجروح بېرته په خپل اس سپرېږي او د دوی نه دمخه شینکوړک ته ځي تر څو د مېلمنو لپاره تیاری ونیسي. کله چې دوی د ماښام ډوډۍ خوري نو عبدالرزاق پاچا او دی په کلي کې استازی کوي او مشران خبروي چې سبا ته د میرزمانخان سره وګوري. د خلکو د خبرولو نه وروسته، د میرزمانخان ملګري د وطن د دود پر اساس په نورو کورونو باندې د شپې

[۳۶] عبدالرزاق پاچا د شمس الدین مجروح مشر ورور و او د خپل پلار، سید حضرت شاه پاچا چې د تیرګړو پاچا صیب په نامه یې شهرت درلوده، جانشین و.

[۳۷] د ډاکتر ابراهیم شنیواري معلومات چې د خپلو مشرانو نه یې راټول کړې و. (۱۲ جولای ۲۰۱۶م)

د تېرولو لپاره تقسیمېږي او دی یوازې د څلور پنځو کسانو سره د پاچا صاحب په حجره کې پاتې کېږي او دوی ترې کور ته ننوځي. د شینکوړک پاچا صاحب او سیدشمس الدین مجروح دواړه میرزمانخان ته اطمینان ورکوي؛ خو د پاچا صاحب ناظر مجروح ته پټ وایي چې دومره خوش باوري په کار نه ده او حالات سم نه دي. کله چې مجروح کورته ننوځي نو په حجره باندې شینواري هجوم راوړي او ډزې اوري او میرزمانخان د پاچا صاحب په حجره کې وژل کېږي. مجروح لیکي چې کله دی غواړي چې د حجرې په لوري له کور نه ورشي گوري چې د دوی د حویلۍ دروازه له بهر نه چا تړلې ده او ده ونشو کړای چې حجرې ته ورسېږي. په سبا یې جنازه د مرورې د خلکو له خوا تېښې سیمې ته انتقالېږي او هلته میرزمانخان خاورو ته سپارل کېږي. په بل روایت میرزمانخان یوازې د یوه کس خپل شاطر[38] میرافضل سره شیگل ته ځي ترڅو لښکر د هغوي نه برابر کړي[39]. مگر زما د مرکو نه دا جوتیږي چې میرزمانخان د زیاتو کسانو سره شینکوړک ته تللی و.

اما زما د مرکچیانو معلومات د سیدشمس الدین مجروح د معلوماتو سره توپیر لري. دري روایته دي؛ یودا چې کله چې میرزمانخان په همدغه ماښام شینکوړک ته رسېږي، د ماښام د لمانځه نه وروسته چې د جومات نه راوځي ملک خا زین چې د مفاد خان تره زوی و میرزمانخان پېژني او د خپلو ملگرو سره په هغه حمله کوی او هغه د ډبې[40] سره شیهدوي. بل روایت دا دی چې میرزمانخان د ماښام د لمانځه نه وروسته د جومات په

[38] شاطر هغه نوکر ته وایې چې د خان لپاره اس ساتي.

[39] داستقلال څلورمه جبهه، دویم چاپ، کال ۱۳۹۵ ل، صفحه ۱۱۰

[40] ډبه، صوفه یا وستل ته وایي چې د جومات د مخه یو ځای وي چې د لمانځه نه د مخه یا وروسته خلک راټولیږي، هلته سره مرکې کوی. ډبه د شینکوړک پاچا صیب د کور او جومات ترمنځ وه.

منځ کې شهیدیږي او بیا د کلی د بیلابیلو خیلونو په استازیتوب ځوانان د جومات د روزان نه ډزې کوي چې گونډې وښایې چې میرزمانخان ټولو په شریکه وژلی دی تر څو د میرزمانخان د وژل کیدو مدعی معلوم نشي. ما د خپلې نیا له خوا هم اوریدلې و چې میرزمانخان د ماښام د لمانځه نه وروسته شیهدیږي. دا لنډۍ هم ویل شوی ده[41]:

د شینکوړک په خوړ راوځه

خازین ملکه چې رانه وړې پیغورونه

د میرزمانخان د شهادت په هکله ډېري سندرې هم ویل شوي دي چې د منوراستاد دا سندره مشهوره ده:

د میرزمانخان پالنگ یې جگ که کنه،

وړې وړې ځانخیلې ستر ماتوینه، خانه راځه،

راځه جانانه، ماله کونډه[42] که افغانی، چې شور کوینه، خانه راځه،

اما د میرزمانخان د شاطر، میر افضل سره، امریکایي انتروپالوجست ډیوید اډواردس او ما په اتمه لسیزه کې مرکه کړې وه چې میرزمانخان د ماسختن د لمانځه نه وروسته شهید کړې شوی دی.

زما د مرکو په ترڅ کې او هم د میر افضل په قول، میرزمانخان د چغه سرای نه د ماموندو د ملک عزیز سره په جاله پورې وځي او شینکوړک ته ځي. په شینکوړک کې د میرزمانخان د تم کېدو نیت دا و چې د شینکوړک پاچا صاحب حمایت ترلاسه کړي. په بل روایت کې په همدې ماښام د ملک تاج محمد خان وراره، ملک خازین چې تره یې مخکې په

[41] د ډاکتر ابراهیم شینواري نه روایت شوی ده. (۱۲ جولای ۲۰۱۶م)

[42] پخوا به خپلو سپیني روپې کونډه کولې او هغه به جنکو او ښځو د جامو په گنډ باندې ټک وهلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلال آباد کې اعدام شوی و، خبرېږي او شینواري راټولوي او میرزمانخان وژني.

ملک عزیز او ملګري یې د میرزمانخان جناره د شینکوړک نه د چغه سرای د تېښې سیمې ته رانقلوي او بېرته مروري ته ستنېږي او په ماموندو ګرځي تر څو د شینوارو پر ضد لښکر برابر کړي او د میرزمانخان انتقام واخلي. ماموند د شینوارو پر ضد لښکر کوي خو د کونړ ساپي د شینوارو ملاتړ کوي. د دواړو قومونو ترمنځ جګړه د شلطن او شیګل په سیمو کې کېږي چې دری کسه ماموند او یو کس شینواری د سراج الدین[۴۳] په وژل کیږي. ویل کېږي چې د شینکوړک پاچا صاحب[۴۴] بیا د دواړو خوا ترمنځ روغه جوړه کوي.

د میرزمانخان د وژل کېدو نه وروسته د اسمار فوځي قشله هم د غلام خان له خوا نیول کېږي او د میر زمانخان زوی، عصمت الله خان د دانګام له لارې دیر ته تښتي. د غلام خان پلار، حضرت علي خان[۴۵] د امیر عبدالرحمن تر وخته پورې د اسمار د سیمې خان او حکمران و خو کله چې سپه سالار غلام حیدر خان څرخي د امیر عبدالرحمن له خوا مؤظف شو، چې د نورستان سیمه ونیسي او د دغه سیمي کافر مسلمان کړي؛ نو د کونړ خاني او حکمراني یې ټولې ختمې کړې او د غلام خان پلار چترال ته وتښتېده.[۴۶]

[۴۳] سراج الدین د ملک رحمن الدین ورور و. ملک رحمن الدین د ډاکتر محمد ابراهیم شینواری نیکه و.

[۴۴] عبدالرزاق، د شینکوړک پاچا صیب په ۱۳۳۵ هجری شمسی کال کې وفات شوی دی. (پورته اثر)

[۴۵] د بیړنۍ لویې جرګې په مهال په اسمار کې خلکو سره مرکي. (۳ می ۲۰۰۲ م کال اسمار)

[۴۶] سرګذشت من:د سید شمس الدین مجروح اثر چې په ۱۳۹۱ هجري شمسي- کال کې د افغانستان ټایمز د مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

ډاکتر عبدالرحمن زماني په افغان جرمن انلاین کې د سرګذشت مرحوم سید شمس الدین خان مجروح: و مطالب چندی پیرامون حوادث ذکر شده در آن (قسمت سوم)[۴۷] کې لیکي چې عصمت الله خان د خپل پلار په هدایت د دیر له لارې ملکنډ ته رسېږي ترڅو کندهار ته لاړ شي او امان الله خان سره وګوري او میرزمانخان د فعالیت په اړه معلومات ورکړي. زما په اند دا خبره به سمه نه وي ځکه که عصمت الله خان د اسمار په غونډ کې نه وای نو میر زمانخان شاید شینکوړک ته نه وای تللی او د سید شمس الدین مجروح خبره راته سمه ښکاري. دا چې وروسته عصمت الله خان ملکنډ کې د کمشنر مرستیال ته اطلاع ورکوي چې دی غواړي چې د چمن له لارې کندهار ته لاړ شي او د امان الله خان سره وګوري، سمه ده. د ملکنډ د کمشنر مرستیال د څو ورځو نه وروسته عصمت الله خان ته د چمن په لوري د تګ اجازه ورکوي او دی له امان الله سره په کندهار کې یو ځای کېږي. د انګلیسي- ارشیف د اسنادو په استناد ډاکتر زماني لیکلي چې یو شمېر مشران د عصمت الله خان په شمول کندهار ته رسېږي. زما په اند دا معلومه نه ده چې عصمت الله خان د میرزمانخان د شهادت نه دمخه ملکنډ ته ځي او که وروسته خو دی ادعا کوي چې عصمت الله خان د ملکنډ د کمشنر د مرستیال له خوا خبرېږي چې د ده پلار میرزمانخان وژل شوی دی. عصت الله خان تر اخره د امان الله خان سره په کندهار کې پاتې کېږي او کله چې امان الله خان کندهار پرېږدي نو عصمت الله خان بېرته کونړ ته ستنېږي.

[۴۷] http://www.afghan-german.com/tahLiLha/EditAutor.aspx?۷۷ (اخری ځل دا ویبپاڼه په ۱۵ داپریل ۲۰۱۶م کال کې ولیدل شوه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میرزمان خان کورنۍ ټول غړي ښځې او نارینه د حکومت له خوا په ۱۳۲۴ لمریز کال د زمري د میاشتې په اوه ویشتمه نېټه یعنې د ساپو د جنگ په دوران کې بندیان کېږي. د زماني د کورنۍ مشران، فرقه مشر خان محمد خان چې د میر زمانخان کشر ورور و او د میر زمانخان مشر زوی شیرمحمد خان چې د کابل د بینې حصار د کلاچې په سیمه کې په خپل کور کې تر نظارت لاندې و هم په همدې شپه ونیول شول. د میر زمانخان بل زوی عصمت الله خان چې مریض و د چهلستون په سیمه کې د خپل خسر په کور کې په داسې حال کې بندي کړی شو، چې په بستر کې مریض پروت و[48]. نارینه یې لومړی دیارلس کاله د کابل په دهمزنگ بندیخانه کې او ښځینه غړي او ماشومان د کابل د ښځو په توقیف خانه کې بندیانېږي، بیا په څلورمه کارته کې د عبدالرحیم خان په کلا کې او وروسته د کابل د قلاچې په سیمه کې د دوی په کور کې نظربند کېږي، چې دغه کلا وروسته د ښځو د محبس په نامه هم یادېدله څکه نورې ښځینه بندیانې به هم حکومت د دوی کور ته وراستولې او د دوی کلا د ښځو د محبس په نوم شهرت وموند. په زندان کې تقریباً ۲۸ کسه د میر زمانخان د کورنۍ غړي د زندان د سختو شرایطو لاندې خپل ژوند له لاسه ورکوي. د میرزمانخان کورنۍ، د دیارلس کلنو کوټه قلفۍ، نظارت او بندیخانې نه وروسته هرات ته تبعید کېږي. دوی اته کاله د تبعید په توگه په هرات کې تېروي او د ډیموکراسۍ په لسیزه کې چې کله نوی اساسي قانون په ۱۹٦۴م کال کې تصویب کېږي، د میرزمانخان کورنۍ ته اجازه ورکړل شوه چې بېرته کونړ ته ستنه شي.

[48] زنداني خاطرات: د محمد هاشم زماني اثر، دویم چاپ، آرش نشراتي مرکز، د چاپ کال ۲۰۰٦م

زه په دویم صنف کې وم چې د میرزمانخان کورنۍ کابل ته راغله نو زموږ کور د کابل په اغاعلی شمس سیمه کې وه او زما خدای بخښلي پلار، سید محمود حسرت چې هغه وخت کې د کورنیو چارو په وزارت کې د احصائیې او ثبت احوال نفوس په څانگه کې کار کاوه، ورته ډوډۍ یعنې میلمستیا وکړه. د پښتنو د رسم و رواج په بنیاد، پلار مې د میرزمانخان د کورنۍ غړو ته د تمانچې ډزې وکړې. فرقه مشرخان محمد خان بابا چې د میرزمانخان کشر ورور و او د کونړو په اصطلاح ډېر سر زوری سړی و نو زما پلار ته یې وویل چې زویه پس د ۲۱ کلونو دې زما ماغزه بیا تازه کړل.

کله چې د میرزمانخان کورنۍ هرات ته لاړه نو زما مشر ماما خدای بخښلی وکیل عبدالجلیل ملنگ چې په هغه وخت کې تازه د شپږم ټولگي نه فارغ شوی و، زما نیا، بي بي مریم جانې هرات ته ولېږه چې د ورونو احوال ورته راوړي؛ خو کله چې حکومت له دې نه خبرېږي، په دې پلمه چې گوندې د حکومت پر ضد یې فعالیت کاوه، زما ماما یې شپږ کاله بندي کړ او ویې نه شو کړای چې خپلو لوړو زده کړو ته دوام ورکړي.

د میرزمانخان کورنۍ اوس مهال اکثره له هېواد نه بهر په بېلابېلو هېوادونو کې اوسېږي او د تعداد په لحاظ یوه لویه کورنۍ ده. د میرزمان خان اته زامن و:شیرمحمد خان، غونډ مشر-عصمت الله خان، غونډمشر گل محمد خان، حبیب الله خان، خیرمحمد خان، یارمحمد خان، ارسلاخان، او محمدهاشم زماني نومېدل. اوس یوازې ارسلان خان ژوندی دی.

د اروابناد محمد هاشم زماني د زنداني خاطرو په نوم کتاب د دغه دورې د ظلمونو یوه ښه نمونه ده، چې هر افغان یې باید ولولي.

دریمه برخه

د رنګرېزانو جنګ یا دوبي کال، د ساپو جګړه، د ګلاپړۍ جګړه او د باجوړ جګړه

د رنګرېزانو[۴۹] جنګ یا دوبي کال[۵۰]

خاص کونړ

په ۱۳۱۷ ل کال کې د شالۍ او ولۍ د سیمې مومندو د کونړ د کلي د مشرانو حاجي خدای رضا او حاجي علي رضا په پټ ملاتړ د کونړ په کلي کې د هندوانو او سکهانو مالونه لوټول او د سرکاري باغ په سیمه کې یې د ولسوالۍ په مرکز هم پټې ډزې کولې. د دوی د دې حملو په پایله کې د خاص کونړ امنیت ډېر خراب شو او حکومت مجبوره شو چې دغه سیمې ته نورې قواوې ولېږي او حاجي خدای رضا او حاجي علي رضا کورنۍ

---

[۴۹] په خاص کونړ کې رنګریزانو ته ننګریزان وایې. د ژبپوهنې له علمه، ولې رنګ په ننګ بدل شوی معلومه نه ده.

[۵۰] د چمیارۍ د کلي ملک محمد کریم سره مرکه، چې دی په دغه کال زلمی و او د ولسوالۍ د کلا جوړلو په بیګار کې هم برخه درلوده. ملک محمد کریم تقریباً د ۹۵ کلونو دی او اوس هم تکړه دی.(د اپریل نهمه نېټه کال ۲۰۱۶م، خاص کونړ)

یې چې دواړه ورونه وو، لغمان ولایت ته فرار کړل. هندوان او سکهان هم مجبوره شول چې د خاص کونړ ولسوالي پرېږدي او اکثره کورنۍ چغه سرای او جلال آباد ته کډه شوې. حکومت د خاص کونړ مرکز چې دکونړ له کلي سره نږدې د سرکاري باغ په سیمه کې و، د اراضي کلي ته انتقال کړ. وروسته حکومت د قاضي حبیب الله نه چې په قاضي اباجان مشهور و، د برې اراضي سره نږدې ځمکه واخیستله او هلته یې پر خلکو باندې په بیګار، د ولسوالۍ کلا جوړه کړه چې اوس هم د خاص کونړ د ولسوالۍ مرکز په همدغه ځای کې دی.

دا جګړه او بد امني چې یو کال یې دوام کړی و، د رنګریزانو یا دوبې کال په نامه ځکه یادېږي چې حاجي خدای رضا او حاجي علي رضا رنګریزان (دوبیان) وو. دا جګړه او بدامني د کونړ نورو سیمو ته خپره نه شوله او د دوی هدف دا و چې د خاص کونړ د کلي نه هندوان او سکهان کډه وکړي او د هغوی جایدادونه دوی ته پاتې شي. د کونړ په کلي کې اوس هم د ډاکتر سورنګ سنګ او مانک سنګ په نوم سکهانو کورنۍ تقریباً ۲۵ جریبه ځمکه لري. د دې جګړې نه وروسته حکومت د خاص کونړ په ولسوالۍ کې یو کنډک عسکري قطعه هم ځای پر ځای کړه چې اوس هم د کنډک په نامه چونۍ او کلا شته چې یو سرحدي ټولی هلته ځای پر ځای دی.

حاجي خدای رضا او حاجي علي رضا ما پخپله لیدلي وو او دوی ته بېرته د حکومت له خوا اجازه ورکړل شوه، چې کونړ خاص ته راشي او په خپل کلي کې واوسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګلاپړۍ جګړه[۵۱]

د ګلاپړۍ جګړې اصلي عامل دا و چې د تیمور په نوم یو تن چې د ګلاپړۍ د سیمې اډوخېل و، په اوړي کې د شپې له خوا به یې د پشد په کلي کې غلا کوله؛ خو خلک نه پوهېدل چې دا څوک دی ځکه تیمور چې ښه مشهوره ملک و د شپې له خوا به یې خپل کالي (جامې) ایستلې او په ځان به یې شګې شیندلې او په لاسونو به یې خنډ داره څپلۍ چې مېخونه به پکې و په لاس کولې. څرنګه چې دی په کلي کې بلد و نو هغو کورونو ته به ورته چې ښه معلومات به ورته و چې سړي (نارینه) پکې نشته دي. که د غلا پر وخت به پرې څوک راویښ کېدل؛ نو په هغه به یې د څپلۍ ګوزار کاوه او چا نیولی نه شو. نو په دې توګه د ولس ترمنځ اوازې شولې چې د پشد په سیمه کې برماڼو (لوڅ پوڅې یا بې جامو نفر) پیدا شوی دی. چا به ویل چې انسان دی او چا به ویل چې پېری دی او ټوله سیمه یې له تشویش سره مخامخ کړې وه.

بالاخره د کلي ځوانان سره راټول شوي وو، چې دا برماڼو باید خامخا ونیسي ځکه د کلي لپاره د بې عزتۍ خبره وه ،چې د کلي له کورونو نه غلاوې کېږي او غل نشي نیولی. دوی په همدې مصلحت کې وو، چې اوازه شوله چې برماڼو د پاچیانو په کوم کور ورغلی او د کلي ځوانانو سمدستي وردنګلي او د برماڼو پسې شوي دي او بالاخره برماڼو یې په داسې حال کې چې د یو باغ په دېوال اوښته، نیولی دی. په دغه باغ کې تیمور خپلې جامې ایښودلې وې. د ده کمال دا و چې کله به د کلي

[۵۱] د ګلاپړۍ د جګړه په اړه کیسه راته زما تره مرحوم وکیل سید عبدالقادر، زما پلار مرحوم سیدمحمود حسرت او د ګنجګل د کلي مشر ملک محمدمیران کړې ده. په هغه وخت کې دوی درې واړه ځوانان وو.

خلکو د ده پسې چیغه وکړه نو ده به هم خپلو جامو ته ځان رساوه او هغه به یې اغوستلې او د کلي له خلکو سره به یو ځای کېده.

د کلي خلک چې تر څو تیمور یا په اصطلاح برماڼو پېژني نو د ونې پورې یې تړي او ځوانان د برماڼو د وهلو اراده کوي؛ نو په دې وخت کې تیمور خپل ځان دوی ته ورپېژني او عذرونه ورته کوي چې ویې نه وهي او ورته وایي چې زه خدای او د پشد اولیاو ووهلم چې غلاوې مې کولې او ویې شرمولم. د کلي مشران چې سخت په قهر و ځکه ده د دوی د کورونو بې عزتي کړې وه نو تیمور یې همداسې لوڅ د خاص کونړ ولسوالۍ ته چې هغه وخت د سرکاڼو ولسوالي هم د خاص کونړ په ولسوالۍ پورې تړلې وه، راوست. په دغه وخت کې د ننګرهار د بهسودو، جان محمد خان د خاص کونړ حاکم و.

د تیمور لوڅ راوستل د ګلاپړۍ د سیمې اډوخیل په قهر کوي ځکه د دوی د یو ملک بې عزتي شوې ده او لوڅ یې د خاص کونړ ولسوالۍ ته بیولی دی؛ نو دوی د مومندو نورو خېلونو ته ژړا[۵۲] کوي او د مومند لښکر د ګلاپړۍ په سیمه کې ځای پر ځای کېږي. په دې وخت کې د اډوخیلو لښکر، دوه ښځې چې د پشد ډاګ ته یې مالونه (څاروي) د څر لپاره وړي وو، تښتوي. څنګه چې د دې دوه ښځو د تښتولو خبر د پشد کلي ته رسېږي؛ نو د کلي خلک لښکر کوي او د اډوخیلو نه ښځې خلاصوي او جنګ د دوی ترمنځ دوام پیدا کوي چې بالاخره د خاص کونړ کنډک او د جلال آباد نه د حکومت نورې قواوې د پشد سیمې ته ورځي او د ګلاپړۍ د سیمې خلک ډېر سخت ټکوي او جنګ ختموي[۵۳]. د ګلاپړۍ د

[۵۲] ژړا عامه اصطلاح ده کله چې په چا ظلم یا تېری وشي نو مظلوم د کلي مشرانو یا خپل قوم ته ورځي او د مرستي غوښتنه کوي، ترڅو د ده د حقوقو نه دفاع وکړي.

[۵۳] دا پورته کیسه مې د خدای بخښلي پلارنه اورېدلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنگ کال هم ۱۳۱۷ هجري شمسي ـ دی خو دا معلومه نه ده چې دې جگړې او بد امنۍ څومره وخت دوام وکړ خو د لاندې ټیکۍ نه معلومېږي چې دا جگړه د ښځو د تښتولو نه پیل کېږي او هم دولتي قواو ته زیات تلفات اوښتي دي:

کــه کجکــي[54] دارې تللــې نــه وای
غــوټۍ غــوټۍ عســکر بــه ولــې رژېــدل

له لاندې ټیکۍ نه معلومېږي چې د گلاپړۍ جگړه د ساپو د پاڅون نه دمخه شوې ده، چې ملک محمد میران هم ماته په مرکه کې وویل چې دا جگړه د ساپو د جنگ نه مخکې وه:

د گلاپــړۍ جنــگ یــې لا څــه و
جنــگ د باډیــل[55] و چــې گلونــه رژېــدل

د گلاپړۍ په جگړه کې د خاص کونړ د لښکر نه د چنچن د کلي دواجان او د منگوال د کلي نه د ښایسته گل په نوم دوه کسه هم وژل شوي دي.[56]

د ساپو پاڅون یا د ساپو بلوا (۱۳۲۴ ل کال)

دا جنگ په کونړ کې د ساپو د پاڅون او هم د ساپي کال په نامه یادېږي. که څه هم د ساپو په پاڅون کې د کونړ نورو قومونو هم برخه

---

[54] پخوابه ښځو په پیکیوکې کړې وړې کوڅۍ کولې چې کجکي به یې ورته ویل؛ نو دلته اشاره هغه دوه ښځو ته ده چې د پشد ډاگ ته وتلې وې.

[55] باډیل د کونړ یوه دره ده چې اوسېدونکي یې ټول ساپي دي.

[56] د چمیارۍ د کلي ملک طاوس خان سره مرکه(۹ اپریل ۲۰۱۶م کال، خاص کونړ)

درلوده خو دغه پاڅون د ساپو په نامه ځانگړې شهرت پیداکړی دی. له مشرانو سره د خبرو اترو په پایله کې زه دې نتیجې ته رسېدلی یم چې د ساپو د پاڅون مهم دلیلونه دوه وو، چې یو یې د نفوسو یا جبري عسکرۍ نه منل او بل د ناروا مالیه اخیستلو مسئلې وې. د عمومي نفوسو[57] د ورکولو نه دمخه هشت نفري (اته کسیز) سیستم په کونړ کې رواج و، چې د امیر عبدالرحمن خان په وخت کې په خلکو کې منل شوی و، چې د هرو اتو نارینو نه به یې یو کس د عسکرۍ جبري خدمت ته د ولس له خوا لېږل کېدل. د دې یو نفر مصارف یا لگښت به د نورو اوه نفرو له خوا په شریکه ورکول کېده. د سردار محمدهاشم خان د صدارت په وخت کې (۱۹٤٦– ۱۹۲۹ م) حکومت غوښتل چې جبري عسکري عامه کړي یعنې هر څوک چې دوه ویشت کلن شي باید د عسکرۍ د خدمت دوه کلنه دوره سرته ورسوي. په ابتدا کې عسکري خدمت په عامه توگه دوه کاله و او یوازې چا چې فاکولته ویلې وه یعنې د لسانس تحصیل یې درلود، د عسکرۍ خدمت د هغوی لپاره یو کال و. د داؤد خان په وخت کې هغه چا چې مکتب نه و ویلی عسکري خدمت د هغوی لپاره دوه کاله، دولسم پاس به یو کال او چا چې فاکولته (لسانس) درلوده نو شپږ میاشتې د عسکرۍ خدمت دوره به یې تېروله. که څه هم د نفوسو مسئله اصلي عامل گڼل کېده؛ خو په اصل کې د محلي چارواکو ظلم او ناروا او د ولس له وسې نه اوچته مالیه، ولس تر سپږمو (پوزې) رسولی و په داسې حال کې چې حکومت خلکو ته هیڅ خدمات نه دلودل، د دې له پاسه یې له خلکو نه نفوس او مالیه هم غوښتله.

---

[57] نفوس ورکول جبري عسکري خدمت ته ویل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرنګه چې د کونړ زیاته برخه غرنۍ سیمه ده؛ نو زراعتي ځمکې ډېرې کمې او د خلکو عایدات هم ورسره ډېر کم (ټیټ) وو. په هغه وخت کې او حتی په دې وروستیو وختونو کې هم د کونړ ولس په وچه ډوډۍ په ګېډه موړ نه و؛ خو له دې سره د وخت حاکمانو د خلکو نه زیات باج او مالیه اخیستله چې د ولس له توانه اوچته وه. د امیر عبدالرحمن خان او امیر حبیب الله خان په دور کې د مالیې سیستم د سه کوټۍ[58] په نامه یادېده چې د درې حصو د حاصلاتو نه به یوه حصه حکومت اخیستله. کله به چې د درمندونو وخت شو نو مامور مالیه او مؤظفو کسانو به درمندونه لومړی مهرولاک کول او د هغه په مخ کې درمند باید تلل (وزن) شوی وای. حتی داسې هم کېدل چې مامور د مالیه به وخت نه درلود او ټول درمندونه به یې په خپل وخت نه شول تللی؛ نو که باران به وشو زیاتره درمندونه به خرابېدل او د خلکو د خولې رزق به له منځه ته او خرابېده به. د غنمو د بوسو نه به یې هم مالیه اخیستله. کله چې به بیا د مالیې د ورکړې اندازه معلومه شوه نو زمیندارو ته به یې ویل چې دا د مالیې بوس او دانې (حاصلات) د حکومت په ګودامونو کې چې یو یې په اسمار او بل یې په کوز کونړ (ښېوه) کې و، داخلې (تحویل) کړئ او د ګودامدار نه باید سند واخلئ. لومړی د دې حاصلاتو انتقال خورا ګران کار و ځکه ترانسپورتي وسایط نه و او زمیندارو به په حیواناتو (څارویو) دا دانې انتقالولې او هم به مجبور و چې ګدامدار ته د دانو په تحویلولو

۵۸سرګذشت من:د سید شمس الدین مجروح اثر چې په ۱۳۹۱ هجري شمسي ـ کال کې د افغانستان ټایمز د مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی. صفحه ۳۷ کې د سه کوټي د مالیه سیستم یادونه هم شوې ده.

رشوت ورکړې ځکه ګودامدار صاحب به کړې وړې (هغه دغه) کول[59] چې اعلی درجه دانې باید ګدام ته تحویل کړئ. همداسې مالیه د چهل یک په نوم چې خلکو به ورته چېلک ویلو په بزو، غواګانو او حتی په غوړو هم وه. د څلوېښتو څارویو نه یو باید حکومت ته ورکړل شوی وای. نو په دې توګه ولس مجبوره و چې له خپلو ځکمو نه په پکو (تنګ) شي او پرېښودلو د ځمکي ته به مجبورېدل. که څه هم د جنس په توګه مالیه اخیستل د امان الله په دور کې لغوه شوې وه[60] او په نغدي پیسو بدله شوې وه؛ خو بیا هم حکومت خلک په تکلیفول او د زیاتو پیسو د مالیاتو غوښتنه به محلي چارواکو کوله.

د عبدالمالک ساپي د لیکنې په استناد، ساپي ملک مامونډ په ګډه تعیینوي چې جلال آباد ته لاړ شي تر څو سردار داؤدخان ته د محلي چارواکو د ظلم له امله شکایت وکړي. همدا رنګه ډاکتر عبدالرحمن زماني د خپل پلار الحاج محمد ارسلان زماني له قوله لیکي چې د ننګرهار په شاهي باغ سالون کې یوه لویه جرګه وه، چې دی هم پکې و، د صدراعظم هاشم خان یوې خوا ته د کونړ حاکم اعلی سیدعباس پاچا او بلې خوا ته سید عبدالرزاق پاچا چې په شال پاچا مشهور و ناست و؛ نو صدراعظم هاشم خان خبرې پیل کړې او خلکو ته یې اخطار ورکړ چې اوسنی وخت د میرزمانخان له پخواني وخت سره توپیر لري، ځکه حکومت اوس توپونه، ټانکونه او الوتکې لري؛ نو دوعا وکړئ چې الله

۵۹اوس هم په ښارونو او کابل کې څوک چې د کورونو مالیه تحویلي؛ نو باید رشوت ورکړي که نه ښاروالي مامورین مالیه د کور د خاوندانو نه تحلویلوي، یا یې جریمه کوي او یا دومره مالیه تعینوي چې د وسی او اندازه نه زیاته وي.

۶۰سرګذشت من:د سید شمس الدین مجروح اثر چې په ۱۳۹۱ هجري شمسي ـ کال کې د افغانستان ټایمز د مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی. صفحه ۳۷.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالی مو د حکومت له غضب نه وساتي او دا وسایط ستاسې پر ضد استعمال نه کړي. تاسې باید د حکومت اوامر ومنئ او د حکومت له اوامرو نه سرغړونه ونه کړئ. په دې وخت ملک ماموند پاڅېږي او عصباني کېږي او د خلکو له خوا ټيل ناټيل کېږي او لنگۍ يې هم غورځېږي او ورته وايي چې کېنه. صدراعظم هاشم خان هم ملک ماموند خبرو ته نه پرېږدي؛ خو له دې سره ملک ماموند احساساتي کېږي او وايي که دی اوس خبرې ونه کړي نو څوک به د دوی په اړه خبرې کوي او خپلو خبرو ته دوام ورکوي. په همدې منځ کې شال پاچا صدراعظم هاشم خان ته وايي چې په عفوه کې زيات لذت دی او مجلس ته خاتمه ورکوي.[٦١]

په هر حال په دواړو روايتونو کې ساپي خپلې ستونزې او د محلي چارواکو د ظلم نه شکايت، صدراعظم هاشم خان او سردار داؤد خان ته د ملک ماموند په واسطه رسوي. د عبدالمالک ساپي د روايت نه داسې معلومېږي په کومه غونډه کې چې الحاج محمدارسلان موجود و، دا د دويم ځل لپاره ملک ماموند د ساپو استازيتوب کوي او خپل شکايت صدراعظم هاشم خان ته رسوي. عبدالمالک ساپی ليکي چې کله ملک ماموند بېرته کونړ ته راستنېږي، د ۱۳۲۳ل کال د سنبلې په ۲۱ مه نېټه، د ساپو مشرانو سره د دېوه گل درې، د پلار درې په سيمه کې جرگه کوي. په دغه جرگه کې د ساپو دا لاندې مشران برخه اخلي:

۱. د باډېل درې نه ميرسلام خان، رحيم دلخان، دواجان او سيدانشا

[٦١] افغان جرمن انلاین، د ډاکټر عبدالرحمن زماني د ساپو د جگړې په اړه د مقالې اتمه برخه، چې د عبدالمالک ساپي د مقالې نه روایت کړی دی. دامقاله په ۲۸ د دسمبر ۲۰۱۵ م کال خپره شوې ده.

۲. د دېوه گل درې نه ملک ماموند، ميرزا عبدالکريم خان او ملک گلزار

۳. د مزار درې نه مولوي اباخان، الله خان او ملک دائين

٤. د شونکړۍ درې نه عبدالجلال

۵. د پېچ درې نه محمدصفدرخان، سيدستارخان، حاجي غلام عمرخان، وکيل محمدسيد، محمدشاه خان، محمد جمال او ملک عظيم خان.

دا مشران د لسو ورځو خبرو او بحث نه وروسته د تلې د مياشتې په لومړۍ نېټه فيصله کوي، چې دوی به يو ځل خپل اواز او شکايتونه حکومت ته رسوي. په دې ځل جرگه کې ملک ماموند له شپږو نورو مشرانو محمدصفدر خان، عبدالجلال خان، ميرزا عبدالکريم خان، مولوي اباخان، ميرسلام خان او غلام عمر خان سره تعينوي او جلال آباد ته ځي. دوی د ميزان په اومه نېټه، د سهار په نهه بجو د رييس تنظيمه، عبدالله خان سره گوري. عبدالله چې د مشرقي نائب الحکومه و ورته وايي چې سبا باغ شاهي ته راشئ تر څو د صدراعظم هاشم او سردار داؤد خان سره چې له کابل نه راغلي دي وگورئ. دوی په سبا يعنې د ميزان په اتمه نېټه په شاهي باغ کې د صدراعظم هاشم خان، سردار داؤد خان، عبدالله خان او سيد عالمشاه خان سره گوري او ملک ماموند ورته په خپلو خبرو کې وايي چې موږ په پښتو کې يو متل لرو چې يو بام او دوه هوا، په ټول مملکت کې يو قانون دی او په موږ باندې بل غونډې قانون تطبيق کېږي. ملک ماموند زياتوي چې موږ د ډېرې زمانې نه راپه دې خوا اته نفري ورکړې ده او پس له دې نه هم همدا اته نفري د عسکرۍ خدمت لپاره ورکوو. موږ د حکومت رعيت يو او دا سمه نه ده، چې زموږ نه دې څلور دورې عسکر(۲۷-۲۲) کلنۍ پوري په يوه دم وغوښتل شي ځکه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان باندې کومه بهرنۍ حمله نه ده شوې او نه په ملک کې کوم اغتشاش شته دی، چې دومره نفر د عسکرۍ خدمت لپاره له موږ نه غوښتل کېږي. که حمله په افغانستان وشوه نو موږ بیا حاضر یو چې له حکومت نه دفاع وکړو او نفر ورکړو. ملک ماموند دوی ته وایي چې په ولس باندې پر دې سربېره، قسماقسم بیگار اچول کېږي، رشوت له موږ نه اخیستل کېږي او څلور قسمه مالیه، چیلک (څلوېښتم) او گدام له موږ نه اخیستل کېږي چې دا سمه نه ده.

جنرال میر احمد مولایي په خپلو خاطراتو کې هم د ساپو د مشرانو د ستونزو په اړه یادونه کوي او وایي چې د څوکۍ په رباط سیمه کې دی له داؤد خان سره و، کله چې هغه د دغه سیمې نه کتنه کوله او ملک ماموند ورته د ساپو د ستونزو په اړه شکایت وکړ؛ خو سردار داؤد خان ته د ده خبرو چندان خوند ورنه کړ او غوښتل یې چې دی او یو کس بل مشر د امرحیدر خان په نامه بندیان کړي؛ خو ده داؤد خان ته وویل چې دوی د مېلمنو په توگه تاسې ته راغلي دي او ښه نه ده چې بندیان یې کړئ.

جنگ د مزار درې نه په ۱۳۲۴ل کال د سرطان په نهمه نېټه چې د ۱۹۴۵م کال د جون د میاشتې د ۳۱مې نېټې سره سمون خوري پیل کېږي.[٦٢]

په ۱۳۲۴ ل کال کې د ساپو په پاڅون کې لومړی د مزار درې خلکو خاص رول درلود او د ساپو پاڅون د مزار له درې نه پیل کېږي چې ملک حیاوالدین او ملک الله خان د نورگل د ملک سید کریم د کلا نه

[٦٢] افغان جرمن انلاین، د ډاکټر عبدالرحمن زماني د ساپو د جگړې په اړه د مقالې اتمه برخه چې د عبدالمالک ساپي د مقالې نه روایت کړی دی. دا مقاله په ۲۸ دسمبر ۲۰۱۵م کال خپره شوې ده.

حکومتي ټوپکې تښتوي. له دې نه پس د نورگل حاکم عبدالوهاب خان د احصائیې له مامورینو سره یو ځای مزار درې ته ورځي او د مزار درې له خلکو نه د حکومتي ټوپکو بېرته غوښتنه کوي او هم د خلکو نه د نفوس اخیستلو ثبت نام غواړي. ساپي د حاکم عبدالوهاب خان دا غوښتنې نه مني او د شولت په سیمه کې حاکم او د احصائیې دولتي مامورین بندیان کوي. د دې پېښې نه وروسته، شهسوار او سلیمی هم د تیتک د سیمې نه مزار درې ته ورځي او د لښکر بندو بست کوي. دوی ولسي بیرغ د حکومت پر ضد پورته کوي او د سلام پور تر غاښي پورې ټولې سیمې نیسي. د دې لښکر بیرغچي سیداحمد اکا نومېده؛ خو چې کله حکومتي قواوې د جلال آباد نه را رسېږي نو د ساپو لښکر په شا تنبول کېږي.[٦٣] ډاکتر عبدالرحمن زماني د خپلو مقالو په دولسمه برخه کې لیکي، چې د دې جگړې نه وروسته ساپو او د کونړ نورو قومونو د حکومتي قواو سره چریکي جنگونه پیل کوي.

داپاڅون یولس میاشتې[٦٤] دوام کوي چې د کونړ ډېرې سیمې د حکومت له خوا بمباري کېږي او په سل گونو کسان د حکومت له خوا وژل کېږي. په دې جگړو کې حکومتي قواو ته هم خورا درونډ تاوان رسېږي. د ساپو د جنگ په اړه ډاکټر عبدالرحمن زماني د خپلو مقالو په اتمه برخه کې د ساپو د جنگ پوځي او ملکي تلفات د څلور زرو کسانو په شاخوا کې ښودلي دي. دی زیاتوي د حکومت هدف دا و چې که د نفوسو اخیستلو پروسه په کونړ کې عملي کړي؛ نو په دې توگه به د مشرقي نور قومونه هم نفوس ورکړي. جنرال میراحمد مولایي په خپل

[٦٣] د نورگل د ولسوالۍ مشر، لیکوال او شاعر محمد حسن حسام سره په ۲۸ د میزان ۱۳۹۱هجری شمی کال کې مرکه وکړه او دا معلومات مې ترې واخیستل.

[٦٤] مینوسکرېپت د پروفیسر ډیوید آډوارټس د کتا ب نه چې د Caravan of Maytres په نامه یادېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه جلده یاد داشتونو کې د ساپو د جنګ عملیات په ښه توګه لیکلي دي، ځکه دی هغه وخت د مشرقي د فرقې قوماندان او پخپله د جنګ په صحنه کې حاضر و.

ملک الله داد چې حاکم یې نیولی و هغه بندي کېږي او په زندان کې مري. ملک ماموند د دېوه ګل په اول سر کې نیول کېږي او بیا یې د بندیخانې نه خوشي کوي؛ خو وروسته د څوکۍ او نورګل په منځ کې د نامعلومو کسانو له خوا وژل کېږي. اما ملک میر سلام[٦٥] د باډېل بیا بندي کېږي او ۱۸کال او درې میاشتې او ۱۵ ورځې په بندیخانه کې تېروي، ځکه ده نه غوښتل چې د هېواد بل ولایت ته لاړ شي. چې د بندیخانې نه خوشي کېږي نو بېرته کونړ ته راځي او هلته وروسته کلونو کې په خپل مرګ مري.

د همدغه کال د څوکۍ ولسوالۍ په مرکز کې چې رباط ورته وایي د سنبلې جشن په جوړوي او حکومت د ساپو نه څلور غوښتنې کوي. ساپي باید نفوس ورکړي، د درو داخل ته باید سړکونه وغځول شي، باقي کسان چې د قومي په حساب پاتې دي عسکري خدمت ته ولېږي او هم د مالیه باقیداري حکومت ته تحویل کړي[٦٦].

د ۹-٦ د جولای کال ۱۹۴۵ چې د سرطان د میاشتې ۱۸-۱۰ مه ۱۳۲۴ل کال کېږي، داؤد خان ښیوې ولسوالۍ ته ځي او د ساپو د جنګ نګراني پخپله کوي. د جولای په ۲۰مه نېټه، کال ۱۹۴۵ حکومت فرقه مشر خان محمدخان چې د میر زمانخان کشرـ ورور و د شیرمحمد خان او عصمت الله په شمول چې د میرزمانخان زامن و، کابل ته غواړي او هلته

٦٥ د ملک میرسلام خان د وراره حاجي عبدالقادر د باډېل سره تیلفوني مرکه (۵ مې ۲۰۱٦م کال، کابل)

٦٦ د ساپو د پاڅون په اړه د ډاکتر عبدالرحمن زماني مقاله دیارلسمه برخه چې په افغان جرمن انلاین کې په ۱۷ د جنورۍ ۲۰۱٦م کال خپره شوې ده.

یې بندیانوي[٦٧]. په همدغه وخت کې د میرزمانخان د کورنۍ نور غړي جلال آباد ته غواړي او هغوی هم بندیانوي او د کورنۍ د ماشومانو او ښځو پسې قواوې کونړ ته لېږي او په دې بهانه چې د جنګ له امله باید دوی جلال آباد ته کډه شي راولي او هماغسې ټول کابل ته لېږي او په دې توګه د میرزمانخان د کورنۍ ټول غړي، نارینه، ښځې او ماشومان په دهمزنګ او کلاچې سیمه کې د دیارلس کلونو لپاره بندیان کېږي او وروسته هرات د اته کلونو لپاره چې څنګه مخکې یادونه شوې تبعید کېږي. د دې خبرې یادونه ضروري ده چې یوه کورنۍ په خپل ملک کې ۲۱ کاله بندیخانه او تبعید تېروي څه اسانه کار نه دی او حکومت د ظلمونو همدا یوه ښه نمونه ده.

له جنګ نه وروسته د ساپو زیات شمېر مشران د کونړ نه فرار او د افغانستان نورو سیمو ته تبعید کېږي. د دې انقلاب درې مهم مشران شهسوار، سلیمي او امان الملک د بلخ ولایت د شولګرې ولسوالۍ ته او یو شمېر نور مشران لکه سلطان محمد خان د پېچ، شبرغان ته او لعلوجان د بلخ ولسوالۍ ته تبعید کېږي چې د دوی د کورنیو یو شمېر زیات غړي اوس هم هلته اوسېږي. د کونړ یو شمېر نورې مشهورې کورنۍ لکه د لوی خان میرزمان خان ټوله کورنۍ هم په همدغه کال هرات ته[٦٨] د وتو پور د محمدامین خان، جمدر خان او اکبر خان کورنۍ شبرغان ته فرار کړای شوې چې د ډیموکراسۍ تر لسیزې پورې (۱۹٦۴ م کال) دوی ته د دې اجازه نه وه چې کونړ ته راشي او په خپلو کورونو کې واوسېږي.

٦٧ پورته ماخذ

٦٨ http://zamanifamily.org/?page_id=۹۵ د میرزمان د کورنې ویپ پاڼه (اخرې ځل دا ویپاڼه په ۲۷ د نومبر ۲۰۱۵م وکتل شوه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل کیږی چې د هغه وخت مشهور ملا چې د سید جمال[۶۹] په نامه یادېده د ساپو مشرانو ته ویلي وو که دولس زره کسان خپل پاچا وټاکي نو د دوی پاڅون به شرعي جنبه پیدا کړي، چې د دوی جنګ به له بلې پاچاهۍ سره وي؛ نو په دې توګه به د دوی مړي شهیدان وي. که دوی خپل پاچا ونه ټاکي نو د دوی جنګ به د پاچا پر ضد اغتشاش وي او د دوی مړي به د شهیدانو په لیکه کې نه حسابېږي. هماغه وو، چې د ساپو مشرانو شهسوار د پاچا، سلیمی د صدراعظم او امان الملک د دفاع د وزیر په توګه وټاکل. د ملا سیدجمال فتوا دا وه که حکومت د سړک له پاسه د ساپو په سیمه او درو حمله وکړه؛ نو بیا دوی حق لري چې له ځانونو د دفاع لپاره د حکومت پر ضد د بلې پاچاهۍ سره جګړه وکړي نو په دې توګه به د دوی مړي د شهیدانو په کتار کې حساب شي. امان الملک چې په ملک ساپي مشهور و ما پخپله په پېښور کې لیدلی و، چې پوځي کرتۍ او خولۍ به یې په سر کوله. د دغه او نورو جنګونو په اړه محلي زیاتې لنډۍ او سندرې ویل شوي دي. د ساپو د جنګ په اړه د یوې لنډۍ یادونه راته پوهاند ډاکټر محمد قاسم جمدر په دې توګه وکړه:

په ساپو کې سلیمی و
د تورې زمری و
ډاکې بی اچولې د ځوکۍ په رباط[۷۰]
عسکر یې کړل برباد

[۶۹] مینوسکرپټ د پروفیسر ډیوید آډوارټس د کتا ب نه چې د Caravan of Maytres په نامه یادیږی.

[۷۰] رباط د ځای نوم دي چې د ځوکۍ ولسوالۍ مرکز اوس هم هلته دي او د کونړ سیند شمال خواته واقع دی. د ډېر پخوا نه دا سیمه د رباط په نامه یادېږي. پخوا به حکومتونو په عمومی لارو د مسافرو لپاره تمځایونه جوړول او عسکري قشله به هم هلته وه؛ نو دا ځایونه به یې د رباط په نامه یادول. په کوز کونړ کې د ښېوي ولسوالۍ مرکز هم د رباط په نامه یادېده، چې هغه هم د لارې په سر او د ځوکۍ ولسوالۍ په څېر د کونړ سنید شمال ته واقع دی.

د ساپو د پاڅون زیاتې جګړې په ځوکۍ ولسوالۍ کې شوې دي؛ نو یوکس چپړاسي[۷۱] چې محمدرسول نومېده او محلی شاعر و دا لاندی شعر یې ویلی و[۷۲]:

چې جګړه جوړه شوله په کولمانۍ[۷۳] باندې
ورته راټول شول ساپي ټول په سیالۍ باندې

توره په لاس سلیم خان ګرځي په غرونو
چې نا مردي ونه کړئ شاباسئ ورونو

مهمندو بیالوده په شش پولې[۷۴] باندې
درې لیوا غرقې شولې په کولمانۍ باندې

زه یم طالب محمد رسول وایمه شعرونه
په خوله مې لاس ایښې چپړاسي یمه

نورې داسې ډېرې پېښې او سندرې د ساپو د جنګونو په اړه ویل شوي دي. هغه وخت چې جنګي الوتکې ډېرې پر مخ تللې نه وې؛ نو د سورلکۍ او شین لکۍ جهازونو (الوتکو) په نومونو به یادېدلې. یوه د دې

[۷۱] د ښوونځي ملازم ته چپړاسي وایي

[۷۲] دا شعر راته د تنر د کلی حاجي صیب غفورخان چې د ده د کورنې زیات کسان په دغه جګړه کې شهیدان شوی وو، د ۱۹۹۳ کال د جوزا په ۳۱مه نېټه ووایه. حاجی صیب غفور خان د ده په قول یو اتیا کلن دی.

[۷۳] کولمانۍ په ځوکۍ ولسوالۍ کې د یو کلی نوم دی.

[۷۴] شش پولي د پیسو اندازه وه، چې شپږ پوله به وه خو دلته مطلب دا دی، چې مومندو د پیسو لپاره په دغه پاڅون کې فعاله ونډه نه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الوتکو نه په کوز کونړ کې غورځېدلې وه؛ نو ما د خپلې مور له خولې دا لاندې ټپکی رانقل کړې ده:

د سلیمي دې حکمت ته ګوره
جهاز یې راکوز کړ لکه زرکه په ټوپونو

دا چې ډېر کسان د ساپو په جنګونو کې وژل شوي دي؛ نو د دې لاندې ټپکی نه معلومېږي چې ولس هم د جنګ نه ستړی شوی و:

سلیمیه روغه وکړه
ساپی دې لنګې شوې د ګټو په سرونو

د کابل حکومت په لومړی سر کې په سلطان محمدخان د پېنځ درې، ملک عبدالقادر د کورباغ، میراعظم خان د شوړیک، شهسوار د دېوه ګل او شیخ محمد حنیفه د چمبرک باندې د اعدام حکم وکړ؛ خو وروسته یې دوی له کونړ نه فرار کړل.

پېنځ درې په لومړي سر کې د ساپو د جنګ ملاتړ نه کاوه؛ خو یوازې سلطان محمدخان په پټه غوښتل چې د نورستان د سیمې ولس هم له ځان سره ملګری کړي تر څو د حکومت په مقابل کې وجنګېږي ځکه په دې وخت کې نورستان د حکومت ملاتړ کاوه او د پېنځ درې خلکو ته ستونزمنه وه چې هم د نورستانو سره او هم د حکومت سره په یوه وخت کې وجنګېږي. حکومت د سلطان محمد خان د دې نیت نه خبر شو ځکه حکومت شال پاچا د پېنځ درې ته لېږلي ترڅو معلوم کړي چې څوک د حکومت طرفدار دي او څوک نه. سلطان محمد خان په خوش باوری شال پاچا ته خپل پلان ویلی او بیا شال پاچا د سلطان محمد خان پلان کټ مټ صدراعظم هاشم خان ته رسولی و. لکه چې څنګه مخکې

یادونه شوې، کله چې د ساپو مشرانو صدراعظم ته خپلې ستونزې ویلې نو شال پاچا هم هلته موجود و.

د ساپو مشرانو د ساپو په کال دا تړه کړې وه چې هیڅوک به په خپلو منځو کې په یو بل تعرض نه کوي؛ نو په دې وخت کې مسعودو د شوړیک یو کس وواژه او ساپو په هغو پسې لښکر وکړ او حکومت دا اوازه خپره چې دا کار سلطان محمدخان کړی دی. حال دا چې سلطان محمدخان په دغه پېښه کې لاس نه درلود. همدا رنګه میراعظم او شهسوار، سلطان محمدخان ته خبر ورکوي چې د ګوربزو لښکر شوی او په تا حمله کوي؛ نو ښه دا ده چې خپل سیمه مورچل پرېږدې. سلطان محمدخان بیا لغمان ته ځي او له هغه ځایه جلال آباد ته ځي تر څو داؤد خان وګوري. دا چې داؤد خان د سلطان محمد خان د نیت نه مخکې د شال پاچا په ذریعه اطلاع درلوده نو سلطان محمد خان بندي کوي او وروسته د سلطان محمد خان کورنۍ لومړی فراه او له هغه ځای نه شبرغان ته فراروي.

د خاص کونړ په ولسوالۍ کې د ساپو د کال د بمباریو د درېو بېلګو یادونه:

سورلکۍ جهاز یوه بمباري د تنر په کلي کې د اخونزادګانو د میرزا عزیز خان په کور کړې وه، چې څوارلس کسه ښځې، نرینه او ماشومان پکې وژل شوي و. د بمباریو د وېرې دوی ونه شو کړای چې خپل مړي په خپله هدیره کې ښخ کړي. دوی خپل مړي د خپلې کلا نه بهر د شپې له خوا ښخ کړل چې د دوی قبرونه اوس هم هلته شته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویمه بمباري د تنر سره نږدې د پاچایانو په بانډه باندې وه چې په هغه کې زما د مور خور چې د دې نه مشره وه او هم د عصمت الله روحاني[۷۵] مور او یو ګڼ شمېر نور کسان پکې وژل شوي وو.

درېیمه بمباري د منګوال کلي سره نږدې د سید حنیف پاچا په کور وشوه چې ګڼ شمېر کسان د هغه په کلا کې راټول شوي وو. که څه هم حکومت دوی ته ویلي و که څوک له حکومت سره مخالفت نه کوي نو د پاچایانو په کلا کې دې راټول شي؛ خو له دې سره د حکومت جنګي الوتکو پرې بمباري کړې وه. د ډاکټر سیدقاهر عاطف چې هغه وخت کې دی د دولس یا دیارلس کلونو په عمر و، راته وویل چې د سیدحنیف پاچا په کور باندې د دغه بمبارۍ له امله څلېرویشت کسه ښځې، نرینه او ماشومان شهیدان کړای شوي دي.

که څه هم حکومتي قواو ډېر تلفات درلودل خو له دې سره مقاومت یې هم کاوه او د خاص کونړ د تنر کلي سره پوځي کنډک تر اخره مقاومت وکړ او ولسي لښکرو ونه شو کړای چې د کنډک چوني ونیسي. نو دا ټیکی یې ښه نمونه ده:

خلک دې داسې زامن راوړي

لکه کوچی چې کنډکي[۷۶] راوړي دینه

او داسې هم شوي چې یو شمېر عسکرو مقاومت نه دی کړی او خپله خوښه یې ځانونه تسلیم کړي دي لکه چې د لاندې ټیکی نه معلومېږي، چې د خاص کونړ د تنر غونډۍ له پاسه چونۍ چې یو ټولی عسکر هلته

[۷۵] عصمت الله روحاني دا مهال په کاناډا کې اوسیږي.

[۷۶] کنډکی خطاب دی د دې قشلې کنډکمشر ته او دا معلومېږی، چې د دې کنډک قوماندان اصلاً کوچی احمدزی و.

وو او مهم سوق الجیشي اهمیت یې درلود؛ خو د دې ټولي قوماندان دغه چونۍ پرېښودلې وه او تښتېدلی و:

چونۍ یې په سازه ورله پرېښوده

فقیر[۷۷] جامې د جنکو اغوستې وې

د انګریزانو د راپورنو په استناد، دا پورته پېښه د ۱۹۴۵م کال د اګست په ۲۲مه نېټه شوې ده[۷۸].

ملک امانت خان د خاص کونړ ډېر نامتو سپین ږیری و، چې د ثور د کودتاه نه وروسته مړ شو. کله چې لوا مشر عارف خان د ساپو په کال کونړ ته راځي او د خاص کونړ په سیمه کې له مشرانو سره د کتلو په وخت د نفوس غوښتنه کوي؛ نو د خاص کونړ سپین ږیرو د عارف خان غوستننه رد کړه او د سپین ږیرو په استازیتوب ملک امانت خان خبرې کوي. عارف خان ملک امانت خان په سل ګونو لښتو ډېر سخت د خلکو په مخ کې وهي؛ خو ملک امانت خان ورته ویلي و که اره راواخلې او زما په سر یې کېږدې او دوه ځایه مې هم کړې او دا ټول کونړ درسره نفوس ومنې زه یې نه منم. زما د تره په قول امانت خان یې دومره وواهه چې خبرې یې نه شوې کولی خو د عارف خان خبره یې ونه منله. وروسته د ملک امانت خان او عارف خان سره پوره انډیوالي وه او کله چې عارف خان د دفاع وزیر شو؛ نو امانت خان به کله کله هلته د هغه لیدو ته ورته.

که څه هم ډېرېدې اډوارډ د دې جنګ موده یولس میاشتې ښودلې او له همدې امله دغه کال ته ساپې کال وایي. که د یوه کال نه زیاته موده وی نو شاید په ساپې کال یې شهرت نه وای موندلی. اما دا جنګ بالاخره

[۷۷] فقیرد دې ټولي قوماندان و.

[۷۸] د ساپو د جنګ په اړه د ډاکټر عبدالرحمن زماني د مقالو ۱۷مه برخه چې په افغان-جرمن انلاین کې په ۱۴ فبروری ۲۰۱۶م کال خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زیاتو ځاني او مالي تلفاتو نه وروسته په ۱۳۲۵ هجري شمسي- کال کې پای ته ورسېد او جبري عسکري د کونړ په ولس تحمیل شوه او د ساپو او د کونړ زیاتې مشهورې کورنۍ تبعید کړای شوې. عسکري خدمت ته د کونړ نه لومړنۍ دوره هم په همدې کال ونیول شوه.

د باجوړ جنګ (۱۹۶۰م کال)

د باجوړ جنګ د ۱۹۶۰ م کال د سپټمبر په میاشت کې وشو، چې سردار داؤد خان د سفر برۍ امر ورکړ او د باجوړ په سیمه یې حمله وکړه، چې د کونړ او مشرقي ډېر شمېر مشران او سپین ږیري په دغه جګړه کې ووژل شول. زما تره وکیل عبدالقادر کیسه کوله چې غلام فاروق خان د مشرقي رئیس تنظیمه و او په چغه سرای کې یې د لښکر مشرانو ته خبرې کولې؛ نو په خپلو خبرو کې وویل چې د تاسې نه د اصحاب کرامو غوندې غزا غواړم. یو کس سپین ږیری ورجګ شو او ورته یې ویل چې که ته له موږ نه د اصحاب کرامو غوندې غزا غواړې نو د اصحابو کرامو په وخت کې به پیغمبر مخکې و او صحابه به ورپسې وو، نو ته مخکې شه او موږ به درپسې یو. ته په جلال آباد کې ناست یې او له موږ نه په تش لاس د صحابه کرامو جنګ غواړې.

یو عامل د جنګ دا و، چې کله په ۱۹۴۷م کال کې هندوستان یا د هند نیمې وچې له انګریزانو نه خپلواکي واخیستله او پاکستان جوړ شو، نو په ملګرو ملتونو کې د افغانستان حکومت د پاکستان د جوړېدو مخالفت وکړ او د ډیورنډ کرښه یې په رسمیت ونه پېژانده او همدا رنګه افغانستان د پښتنو د حقوقو او د پښتونستان د داعیې او د پښتنو د یووالي اواز اوچت کړ. د ۱۹۶۰ م کلونو نه پخوا دیر، سوات او باجوړ نیمه

مستقلې سیمې وې او د پاکستان حکومت په دغه کال دا سیمې د پاکستان مرکزي حکومت پورې وتړلې. د پاکستان د حکومت تسلط او نفوذ په دغو سیمو کې د افغانستان د حکومت لپاره د منلو او زغم وړ نه و؛ نو ځکه یې بې له پوره امادګۍ، په احساساتي توګه د باجوړ د نیولو اراده وکړه. د افغانستان د حکومت د دې ناکامه حرکت په وجه د مشرقي ولایتونو ډېر مهم او تکړه مشران د ګڼ شمېر نورو ځوانانو سره د پاکستان د ملېشو له خوا ووژل شول او ولسي لښکر ډېره سخته ماتې وخوړه. د دې جنګ د عواملو او تفصیل په اړه زیاتو څېړونو ته ضرورت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورمه برخه

په کونړ کې د علماوو تحریک او د ثور د کودتا نه وروسته د کونړ پاڅون یا د جهاد پیل

مولوي حسین[۷۹] چې وروسته په مولوي جمیل الرحمن او شیخ جمیل الرحمن یې شهرت وموند په ۱۳۴۸ هجري شمسي کال کې د پښتونخوا له پنج پیر[۸۰] مدرسې نه فارغ شو او د دینې زده کړو تر فراغت وروسته بېرته کونړ ته راستون شو. د مولوي جمیل الرحمن کورنۍ چې په اخونزادګانو شهرت لري د پېچ درې د ننګلام په کلي کې استونګه درلوده او ابتدایي سبقونه یې د کونړ ولایت په نورو سیمو او د خاص کونړ په مدرسو کې هم ویلي وو. د پنج پیر د مدرسې فارغان او پیروان په کونړ کې د پنج پیریانو په نامه یادېدل. کله چې مولوي حسین کونړ ته د تدریس د ختم نه وروسته لاړ نو په خپله سیمه کې یې په مدرسه کې د تدریس او د بدعت پر ضد د تحریک لړۍ پیل کړه. موږ په لیسه کې وو، چې په کونړ کې د الحمدالله د اخري حروف د تلفظ په سر چې (دالین) او که (ظالین)

[۷۹] له حاجي روح الله سره مرکه (۳۱ مارچ ۲۰۱۶م کال، جلال آباد). حاجي روح الله د مولوي جمیل د تره، حاجي محمد وکیل چې په ملا ګوډ مشهوره و، زوی او سلفیانو د تنظیم فعال غړی دی.

[۸۰] د پنج پیر کلی د پښتونخواه په صوابۍ سیمه کې پروت دی، چې شیخ الحدیث محمد طاهر هلته مدرسه جوړه کړې ده .د دې مدرسي فارغینو ته یې په کونړ په لومړي سر پنج پیریان ویل کېدل.

تلفظ شي د پنج پیریانو او نورور عالمانو تر منځ شخړې زور واخیست. په همدغه کال مولوي حسین وکالت ته هم ځان کاندید کړ؛ خو کامیاب نه شو او وټونه د چپې درې سید محمدخان وګټل.

دا چې مولوي حسین ځان وکالت ته کاندید کړی و؛ نو د دې نه داسې جوتېږي چې د مولوي حسین سره سیاسي انګېزه وه او د سیمې له هغو عالمانو سره چې له ده سره هم نظره وو، رابطه ټینګوله. په دې لړ کې ده د مولوي رحمت جمال (وروسته یې په میرزا مولوي شهرت درلوده او د ده مرستیال و)، مولوي سعید د کنډه ګل، مولوي غلام حیدر د چپې درې، مولوي فقیرالله او مولوي غلام رباني د وایګل درې د ارنس یا جنچیګل کلي، مولوي ابراهیم د پارون او همدارنګه په کابل کې د مسلمان ځوانانو(جوانان مسلمان) د تحریک سره اړیکې درلودې.

په ۱۳۵۴ ل کې حکومت د مولوي حسین په کور حمله وکړه چې هغه ونیسي؛ خو دی وتښتېده او پېښور ته لاړ، اما د مولوي حسین د تره زامن او خپلوان عبدالوکیل، محمد وکیل چې په ملا ګوډ مشهور و، غلام صادق اخونزاده چې په قاضی اخونزاده مشهوره دی، مولوي محمد کفیل[۸۱]، حاجی عصمت او معلم عارف یې ونیول. عبدالوکیل او معلم عارف څوارلس میاشتې بندیان وو او دا نور تر دوه میاشتو زندان وروسته خوشې شول. پر دې سربېره د پېچ په دره کې یو شمېر نورو معلمینو او عالمانو چې له مولوي حسین سره یې اړیکې درلودې، هغه هم ونیول شول لکه استاد میرامګل د کنډه ګل او مولانا فیض محمد د ننګلام چې د دواړو مرګ او ژوند لا تراوسه نه دی معلوم.

[۸۱] مولوي محمد کفیل وروسته د خلقیانو له خوا ونیول شو او تر اوسه یې مرګ او ژوند نه دی معلوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنج پیریانو عالمانو وروسته د وهابیانو، مودودیانو او د اهل حدیث په نوم شهرت وموندہ. کله چې مولوي حسین په ۱۳٦٥ هجری شمسی کال کې د جماعة الدعوة الی القرآن والسنة په نوم تنظیم جوړ کړ؛ نو دا ډله اوس د سلفیانو په نوم شهرت لري او د تنظیم له اعلان سره د مولوي حسین نوم هم په شیخ جمیل الرحمن تبدیل شو.

په ۱۳۵۴ هجری شمسی کال کې چې کله د مسلمانو ځوانانو (جوانان مسلمان) ډلې یو شمېر کسان پېښور ته لاړل او د پاکستان د حکومت له خوا تربیه او په نظامي وسلو مجهز شول، چې د داؤد خان د حکومت پر ضد حملې وکړي. د شیګل په سیمه کې کشمیر خان[۸۲] چې د خوشال خان په لېسه کې زده کوونکی و د مسلمان ځوانانو د ډلې ملګری و او د شیګل په متوسطه یې حمله وکړه او څلور معلمین یې چې د شیګل په بازار کې کوټه درلوده او د اوړي په موسوم کې بېدیا ویده وو، بیګناه ووژل. له دې حملې نه وروسته کشمیرخان هم پاکستان ته وتښتېد. اما زما د بلې مرکې په ترځ کې، انجینر وحیدالله سباوون دا نه منې چې ګونډې دا کسان د کشمیرخان له خوا وژل شوي دي؛ خو دی وایي چې د شیګل پېښه د جوانان مسلمان د تحریک له پلان سره سمه په موفقانه توګه سرته ورسېده.

د جوانان مسلمان د تحریک ځوانان چې په کابل کې یې په بېلابېلو ښوونځیو او پوهنځیو کې درسونه ویل خورا فعال وو او د دې ځوانانو مشري د پیچ درې د وره دیش کلي، انجینر جان محمد کوله. انجینر جان

[۸۲]د کشمیرخان اصلي نوم فضل الرحمن دی؛ خو کله چې دوی پاکستان ته لاړ نو د مسلمان ځوانانو ډلې اکثره غړو په ځانونو مستعار نومونه کېښودل چې وروسته دوی په همدې مستعارو نومونو شهرت پیدا کړ.

محمد[۸۳] د کابل د پولې تخنیک د پوهنتون د دویم صنف محصل و. د جوانان مسلمان تقریباً د رهبری په اوله یا دویمه کټګوری کې و. دی د انجینر ګلبدین حکمتیار سره یوځای د داؤد خان د جمهوري ریاست په دوره کې د یولسو نورو ملګرو سره پېښور ته وتښتیده. انجنیر جانمحمد د پاکستان سره د جوانان مسلمان د تحریک د رابط غړي په توګه کار کاوه او د مالي کمېټې رئیس هم و. د انجینر جان محمد فرعي نوم صادق و.

د ۱۳۵۴ هجري شمسي- کال په اوړي کې د داؤد خان د حکومت پرضد تر ناکامو عملیاتو وروسته، په پېښور کې د مسلمان ځوانانو په ډله کې اختلاف رامنځته شو، څکه یو شمېر چې د انجینر ګلبدین حکمتیار پلویان وو، په نظامي مبارزه یې تاکید کاوه او یو شمیر چې د استاد برهان الدین رباني سره همغږي وو، په فرهنګي مبارزه یې تاکید کاوه. د استاد رباني او ملګرو دلیل یې دا و چې د افغانستان ولس لا دې ته چمتو نه دی چې د دوی د نظامي عملیاتو ملاتړ وکړي. انجنیر جان محمد هم په همدې ډله کې و، چې په فرهنګي مبارزه یې عقیده درلوده. په همدغه کال د حوت په میاشت کې قاضي محمدامین وقاد[۸۴] د اسلامي حزب مشر- ټاکل شوی و، څکه چې انجینر ګلبدین حکمتیار او استاد برهان الدین رباني یو بل نه منل.[۸۵] هماغه وو، چې د پاکستان د استخباراتي شبکي په ملاتړ د حکمتیار ملګرو یوڅه اسناد چې په تورخم کې یې نیولي وو، لاس

[۸۳]د انجنیرجان محمد دوه ورونه، ډاکتر سید محمد او ډاکتر شېرمحمد هم د ثور د کودتا نه وروسته خلقیانو ونیول، چې تر اوسه لادرکه دي او په اغلب ګومان وژل شوي دي.

[۸٤]صفحه ۱۲۰، له ویاړ او ستونزو ډک سفر (دافغانستان اسلامي نهضت ته لنډه کتنه)، د انجینر وحیدالله سباون اثر، د چاپ کال ۱۳۹۴ هجري شمسي، دافغانستان متحد اسلامي حزب چې انجینر وحیدالله سباون یې مشری کوي، د فرهنګي کمیته له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

[۸٥]په پېښور کې د تنظیمونو د جوړېدو په اړه زیات معلومات دې د لیکوال په بل کتاب د واقعیتونو په بهیر کې، ولوستل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ورغلل چې په د دغه اسنادو په استناد، استاد رباني د داؤد خان د حکومت سره اړیکه نیولې وه، که دوی ته د سیاسي فعالیت لاره هواره شي، نو دوی به بېرته کابل ته ستانه شي. په همدې تور، پاکستان انجینر جان محمد نیولی و او وروسته یې اسلامی حزب ته په لاس ورکړی و، چې بیا انجنیر جان محمد همداسې لار درکه شو. د انجینر جان محمد په بدل کې د جوانان مسلمان د تحریک بل فعال غړی عنایت الله چې مستعار نوم یې استاد عبدالله و او حکمتیار ته نږدې کس و، د کرمې ایجنسۍ په سدې سیمه کې ووژل شو. استاد عبدالله د ساینس د فاکولتې محصل و او اصلاً د ننگرهار د شېرزادو ولسوالۍ اوسېدونکی و، چې ده هم په دې تحریک کې د جوانان مسلمان د رهبرۍ په سطحه رول درلوده.

کله چې په ۱۳۵۵ هجري شمسي کال کې جمهور رئیس داؤد خان کونړ ته په اخري ځل تللی و؛ نو د مکتب زده کوونکي ورته په لاره کې هر کلي ته ولاړ وو. زه په دغه وخت کې د خاص کونړ په لېسه کې د دولسم ټولگي زده کوونکی وم او په همدې ورځ ډېر سخت باران هم وشو. زما د عمه زوی، خدای بخښلي عبدالصبور عزیزي په قول، په چغه سرای کې داؤد خان د نورو خبرو په ترڅ کې خلکو ته په قهرجنه لهجه وویل: یک ملا حسین است شما او را گرفته نمیتوانید.

د انجینر وحیدالله سباوون په قول، د ۱۳۵۵هجري شمسي کال د قوس په میاشت کې دی هم پېښور ته وتښتیده او د انجنیرۍ فاکولته یې پرېښوده خو حکمتیار او استاد عبدالله دی بېرته کابل ته ولېږه چې د جوانان مسلمان د ځوانانو او د دوی تر منځ رابط اوسي. د پېښور د راتگ نه وروسته ده د کارتوگرافۍ په اداره کې ماموریت واخیست ځکه دی له تخنیک ثانوي فارغ شوی او د ثور تر کود تا پورې یې هلته دنده

درلوده. دوی په کابل کې سیاسي کمېټه د انجنیر غلام حبیب[۸۶] په مشرۍ درلوده. انجنیر وحیدالله، محمد امین (د اقتصاد د پوهنځي محصل او د لغمان اوسېدونکی) او گنداپور (د غزني اوسېدونکی او د ساینس فاکولتې محصل و) یې غړي و. دوی همدارنگه نظامي کمېټه هم درلوده چې مشرۍ یې ډاکتر نصرالله کوله، چې اصلي نوم یې لطیف و او د تخارولایت اوسیدونکی و. ډاکتر ستار (اصلي نوم یې عبدالکریم او د فاریاب اوسیدونکې و) او احمد سعید شکیب د استاد عبدالله خوری د دې کمېټې غړي وو.

د ۱۳۵۷ کال د ثور د کودتا په دویمه ورځ انجنیر وحیدالله پېښور ته ځان ورساوه چې د قاصي امین، انجنیرحکمتیار او استاد عبدالله نه هدایت واخلي چې دوی څه وکړي. د دوی فیصله دا وه چې هغه کسانو ته چې خطر دی باید کوښښ وشي چې د کونړ، ننگرهار او پکتیا ملگرو په ذریعه باید مهاجرشي او مسلحانه مبارزه باید دوی پیل کړي. انجینر وحیدالله د ثور په نهمه نېټه بېرته کابل ته راغی او دا پیغام یې د سیاسي او نظامي کمېټې مشرتابه ته ورساوه. په پېښور کې انجینر وحیدالله د کونړو لکه کشمیر خان، مولوي گلاجان او مولوي رحمت خان سره ولیدل. انجنیر وحیدالله د ثور تر ۲۶ نېټې پورې په کابل کې پاتي شو او په دې موده کې دوی تقریباً ۴۲۰ کسه محصلین او د جوانان مسلمان تحریک غړي له کابل ښار نه د پکتیا او مشرقي د لارې وویستل او پاکستان ته لاړل. په همدی وخت کې کشمیر خان د شپېته کسانو سره د شلطن سیمي ته راغلی و چې شیگل ته ځان ورسوی. د ثور په ۲۹مه نېټه، کمشیرخان د خپلو ملگرو سره شیگل ته پورې وت او مولوي رحمت خان

[۸۶] انجنیر غلام حبیب د انجنیرۍ فاکولتې محصل او د جبل السراج اوسېدونکی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګار ته، د مولوي جمیل الرحمن وراره قاضي حاجي له یو شمېر نورو کسانو سره پېچ درې ته لاړل. دوی په همدې وخت کې د سیمې د ځینو مشرانو او د دوی د پلویانو سره تماسونه ټینګ کړي وو، چې د حکومت پر ضد قیام وکړي.

د جوزا په لومړۍ نېټه تقریباً ۵۲ کسانو د کشمیرخان په کورکې چې په ډېرۍ کلي کې و، غونډه درلوده. حکومت هم د کشمیرخان د راتګ نه خبر شوی و، نو په همدغه شپه د کشمیرخان په کور حمله کوي. انجینر وحیدالله وایي چې په همدې ماښام دوی فیصله وکړه چې کشمیرخان به د چریکي جګړو قوماندان وي او دی به پېښور ته ځي ترڅو د حزب اسلامي مشرتابه ته د دوی د فیصلوخبر ورکړي او هم هغه اوه کسه د تحریک غړي چې د ده سره شیګل ته راغلي دي پېښور ته ورسوي. د شپې لپاره ۱٦ کسه د کشمیرخان په کور کې پاتې شول چې څلور کسو د کشمیر د تره، عظیم خان په شمول د حجرې نه بیرون پیره کوله. دا چې د شپې دوه بجې شوې وې، دا بېرون پیره داران ویده شوي وو او دوی د حجرې په داخل کې ناست وو. په دې وخت کې کشمیرخان د اسلامی حزب پوستري، اخبار او عکسونونه غوښتل چې په دې کسانو تقسیم کړي او هم یې د دوی نه غوښتل چې په ولس کې د دوی لپاره اعانه راټوله او ملاتړ وکړي. په دې وخت کې یو صاحب منصب د کلاشینکوف سره د دوی په حجره راننوځي او په دوی غږ کوي چې ونه خوځېږئ او همدارنګه یو شمیر عسکرو د حجري د اشداري (کړکۍ) له لارې هم ماشیندارې دوی ته نیولې وې چې دوی باید ونه خوځېږي. کشمیرخان سمدستي ورته لاس جګ کړ چې دی تسلیم دی؛ نو په دې کې هغه صاحب منصب خپلو عسکرو په لور کتلي چې کشمیرخان په صاحب منصب حمله وکړه او د ماشیندار په اختسلو سره غېږ په غېږ شول. دا چې

د صاحب منصب د ماشیندار ماشه په لاس وه، نو یوه ججوره (شاجور) یې وچلوله خو د خدای فضل و، چې د خونې په دننه کې هیڅوک زخمي نشول، ځکه د میل خوله د چت په لور وه. په همدی کې کشمیرخان په دې وتوانېده چې د صاحب منصب نه کلاشینکوف واخلي او هغه نړدې ویالې ته وغورځوي خو دې نورو عسکرو هغه څلور کسه چې د خونې نه بېرون ویده وو، وویشتل او هغه یې شیهدان کړل او دا عسکر وتښتېدل. دوی سره په دې خونه کې د کشمیرخان او انجینر وحیدالله په شمول، مولوي صیب، مولوي عبدالبصیر، معلم شین ګل، معلم محمدحسن، جمعه ګل، ملک رحمت جان، سیداجان، معلم عبدالعظیم، معلم عبدالرزاق، معلم وهاب، حاجي جهانزیب، او فاروق وو. دا پېښه په کونړکې د ثور د کودتاه نه وروسته لومړنې پېښه وه چې د حکومت او د حکومت د مخالفینو ترمنځ وشوه چې په دغه جګړه کې څلور کسه په لومړي ځل دلته شهیدان شول. په شهیدانو کې د کشمیرخان تره، عظیم خان د حلیم خان زوی، مولوي حبیب الله د سلطان محمد زوی د بارګام اوسیدونکی ، رحمان سید د محمد غني زوی او معصوم خان د نقشبند زوی چې دوی دواړه د چپې درې د ګل څلک د کلي اوسیدونکي وو او هم د لومړي ځل لپاره دوی یو کلاشینکوف په غنیمت ونیوه.

په سبا یعنې د جوزا د میاشتي په دویمه نېټه، حکومت سناتورحاجي محکم خان شیګل ته لیږي او خلکو ته وایي چې د حکومت کلاشینکوف ورکړي. ولس ورته وایي چې له کلاشینکوف نه دوی خبر نه دي؛ خو د دوی څلور کسه چې تجارت یې کاوه دلته د چا له خوا وژل شوي دي او ځانونه د تېرې شپې له پېښې نه نا خبره اچوي. د جوزا په دریمه نېټه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسمار او سرکانو د غونډونو نه دوه ټولې دولتي قواوې د ماني ګل[۸۷] په مشري شیګل ته ځي او د لچی په سیمه کې د قواو سره جنګ کېږي او د اسمار د غونډ د ټولي قوماندان، تورن اسمعیل له اوه کسه عسکرو سره وژل کېږي. کشمیرخان او انجینر سباوون د خپلو نورو ملګرو سره غرونو ته تښتي او د مادېش کلي ته ځي. په سبا یې حکومتي جنګي الوتکي د کشمیرخان په کور او د ناریت په کلي سخته بمباری کوي. د جوزا په څلورمه یو شمیر نورې قواوې شیګل ته ځي او دا چې کشمیرخان هلته نه و؛ نو د کشمیرخان کور سوځوي او هم د ناریت کلي ته اور اچوي. همدارنګه حکومت ۲۷ کسه د کشمیرخان کلیوال او خپلوان، چې ځینې یې د هغه ملاتړي هم نه و، نیسي او ټول تر ننه پورې لادرکه دي او په اغلب ګومان شهیدان شوي دي. دې کسانو کې معلم محمد حسن، معلم مجاهدین، معلم شینګل او معلم سلطان شامل و. د انجینر سباوون ورور معلم سید حلیم هم بندي کېږي؛ خو وروسته خوشي کېږي. د دې پېښې نه وروسته د ۱۳۵۸ کال د جوزا د میاشتې تر نیمایي پورې تقریباً پنځوس کورنۍ چې تعداد یې ۳۱۰ کسو ته رسېدل نورستان په طرف مهاجر شول او د سنبلې په ۱۵مه چترال ته ورسېدل. تقریباً درې میاشتې دې کورنیو د نورستان په سیمه کې تېرې کړې. د چترال نه وروسته د شیګل د سیمې کورنۍ باجوړ او تېمرګرې سیمې ته انتقال شولې او هلته د ځایي ملکانو په کلیو دا مهاجرین تقسیم شول.

له دې پېښې نه وروسته، کشمیرخان او معلم وهاب پېچ درې ته ځي تر څو د خپلو ملګرو او هغه کسانو چې د دوی سره پخوانۍ اړیکې

[۸۷] مانی ګل د خوست اوسېدونکی دی، چې د اسمار د غونډ په تسلیمېدو کې یې د مجاهدینو سره مرسته کړې وه او اوس د استاد سیاف د تنظیم غړی دی، چې اوسنی نوم یې اسلام ګل دی.

درلودې، مرسته وغواړي ځکه دوی په دې وخت کې څه نه درلودل. دوی د ننګلام د کلي ګلاب سید کورته ورځي او هغوی ورته اولس زره افغاني اعانه راټولوي او دوی ته یې ورکوي. دوی چې رخصت کېږي، حکومت هم د دوی په راتګ خبرېږي او د ګلاب سید او هم د ملا محمدصفدر د ماېوګې کورونه محاصره کوي او دواړه نیسي. په دغه وخت کې د ننګلام ولسوال شهزاده ثمري نومېده. ولسوال چې غوښتل دا بندیان چغه سرای ته انتقال کړي، د ننګلام د کلي په هدیره کې ورته د دوی طرفدارانو (مولوي نقیب، محمد افضل، قاضي محمد، طوطي او ولي) لار ونیوله او جګړه وشوه خو دوی بندیان خوشې نه کړای شول او یو کس د حکومت صاحب منصب چې ضابط و، مړ شو.

د شیګل تر پېښې وروسته، په ۱۳۵۷ هجری شمسي کال کې د کونړ په ولایت کې د کابل د کمونیست رژیم په مقابل کې لومړنی پاڅون او جګړه د پېچ په دره کې وشوه. له دې نه وروسته حکومت یوه لویه قوه د پېچ درې ته ولېږله او د ننګلام لوی کلی یې چې تقریباً زر کوره و، وسېځه او د کلي ولس مجبور شو، چې یو تعداد له مجاهدینو سره یو ځای شي او څه کورونه حکومت ته بېرته تسلیم شول. دا پېښه د ۱۳۵۷ هجري شمسي کال د سرطان په میاشت کې شوې ده. له دې نه وروسته د چپې درې د وتلې او ګلسلک په سیمه کې د پېچ درې مشرانو غونډه وکړه او د حکومت په مقابل کې یې عمومي قیام وکړ. د کلي سېځل د پښتنو په سیمه کې یوه لویه خبره ده او کله چې څوک مظلوم واقع شي؛ نو د خلکو ورسره همدردي وي. د هر قوم مورچل او سیمه د جنګ معلومه وه او بالاخره د سرطان په دولسمه نېټه، د ننګلام ولسوالي دوی ونیوله او ولسي لښکر د وټه پور سیمې د پېروني دښتې پورې ورسېد. د دغه قومي تشکیلاتو پر اساس درې مورچله (د جنګ جبهې) د ساپو د درېوو خېلونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وې او یو مورچل د نورستانیانو و. د قومي شورا مرکز د وټه پور د سپېتام کلی و.

د پېچ درې او مرکزي نورستان ولسونو قومي شورا جوړه کړه، چې حاجي غفور د کانتیوا یې مشر(د مرکزي نورستان په کانتیو کې د جومات مخې ته ماسپښین مهال د۱۳۹۲/۱/۲۲ شهید کړی شو) وټاکه او قوماندان جبار یې مرستیال وټاکل شو. مامور صفر د چریکي جبهو قوماندان وټاکل شو، چې بیا شهید شو. په همدې وخت کې د حکمتیار د اسلامي حزب او اسلامی جمعیت ترمنځ اختلاف و ځکه د اسلامي حزب په نمایندګې مولوي فقیرالله او د اسلامی جمعیت په استازیتوب مولوي غلام رباني یو بل نه منل.

له دې نه وروسته مولوي جمیل الرحمن او کشمیرخان ۱۲۰ کسیزه ډله برابره کړه شلطن سیمې ته لاړل او له هغه ځای نه لاوحسین درې ته ورسېدل او د حکومت پر ضد یې مسلحانه جګړې پیل کړې. د کامدېش ولسوالی ولسونه هم د حکومت پرضد راپاڅېدلي وو او جګړه ورځ تر بلې پراخېدله ترڅو چې سین درې(اوسني غازي اباد او ناړۍ ولسوالیو) ولسونو هم د ۱۳۵۸ل د وري په دویمه نېټه د حکومت پر ضد پاڅون وکړ.

د جهاد په پیل کې د پېښور تنظیمونو د پېچ په دره کې چندان رول نه درلود او په سیمه کې د قومي شورا رول مهم و. د ۱۳۵۷ هجري شمسي کال په اخرو کې مولوي حسین او میرزا مولوي (مولوي رحمت جمال) چې د مولوي حسین معاون و د وټه پور سیمې ته لاړول. دوی په دې وخت کې د حکمتیار د اسلامي حزب سره تړاو درلود او مولوي حسین د حکمتیار د اسلامي حزب د کونړ ولایت عمومي مشر و. کله چې د تنظیمونو څرک په دغه سیمه کې ولګېد، یوه بله شورا د بېطرفو کسانو په نامه هم د پېچ په دره کې جوړه شوه چې مشري یې وکیل سمیع الله خان

کوله. د پېچ په دره باندې د حکومتي قواو فشار زیات شو نو زیاتې کورنۍ پېښور ته مهاجرې شوې او دا شوراګانې هم تجزیه شوې او هر څوک له بېلابېلو تنظیمونو سره یو ځای شول او یا هماغسې بېطرفه پاتې شول.

په ۱۳٦۷ هجري شمسي کال د سنبلې په میاشت کې د کابل کمونیست رژیم د کونړ ولایت تخلیه کړ. که څه هم په دې وخت کې د سلفیانو د تنظیم نفوذ زیات و؛ خو په چغه سرای کې اوه تنظیمونو یوه شورا جوړه کړه، چې د هر تنظیم نه پکې درې درې نفرو عضویت درلود. د سلفیانو ډلې د زیاتو کسانو د عضویت غوښتنه کوله خو دې نورو ډلو دوی ته زیاته برخه نه ورکوله او ویل یې چې د سلفیانو تنظیم په پاکستان کې رسمیت نه لري؛ نو دوی ته زیات سهم باید ورنه کړل شي. په هر حال، د مجاهدینو اوه تنظیمونو ځانته جدا شورا جوړه کړه او مولوي رباني یې چې د جمعیت په تنظیم پورې یې تړاو درلود د والي په توګه تعیین کړ او د مرورې حاجي حضرت رحمن یې معاون شو. همدا رنګه د سلفیانو تنظیم ځانته جدا شورا جوړه کړه چې مولوي احسان یې د والي په توګه او حاجي محمد روزي یې د مرستیال په توګه وټاکل. یعنې د دوسره حکومت تهداب په لومړی ځل د کونړ په ولایت کې کېښودل شو.

دا چې د سلفیانو تنظیم زیات امکانات درلودل او هم یوازې د کونړ په ولایت کې یې فعالیتونه محدود وو، نو د دوی ملکي او نظامي تشکیلات پنځه ویشت زره کسو ته ورسېدل او بالاخره د اوه تنظیمونو شورا ضعیفه او منحل شوه. په ۱۳٦۹ هجري شمسي کال کې د عبوري حکومت له خوا په کونړ کې یوه بله شورا جوړا شوه چې استاد محمد علي یې ورته مشر او د کونړ د والي په توګه تعین کړ. دا شورا هم پس له پنځه میاشتو ختمه شوه او اکثره قوماندانان یې د سلفیانو له تنظیم سره یو ځای شول. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدغه کال دحکمتیار اسلامي حزب د سلفیانو نه وغوښتل چې یوه مشترکه شورا جوړه کړي او د دې کار لپاره د اسلامي حزب مشر ګلبدین حکمتیار او مولوي جمیل الرحمن یو کمېسیون وټاکه، چې دا لاندې غړي یې درلودل:

۱. کشمیر خان (اسلامي حزب)
۲. مولوي محمد هاشم منیب (اسلامي حزب)
۳. انجنیر وحیدالله سباوون (اسلامي حزب)
٤. مولوي رحمت الله د ځانګار (سلفیانو د تنظیم نه)
۵. حاجي روح الله (سلفیانو د تنظیم نه) او
٦. مولوي عبدالبصیر د شیګل، چې د سلفیانو د تنظیم د سیاسي کمېټې مشر هم و.

د متواترو غونډو او بحثونو نه وروسته دوی یو بل کمېسیون د کونړ په سطحه جوړ کړ چې مولوي رباني یې مشر- وټاکل شو او حاجي محمد روزي یې مرستیال شو. دوی د کونړ په ولایت کې په اداري تشکیلاتو بحث کاوه؛ خو د حکمتیار د اسلامي حزب اصرار دا و چې باید د کونړو په منځ کې هم په کونړ او هم په باجوړ کې د مهاجرو په کمپونو کې باید ټاکنې وشي تر څو د هر تنظیم فیصدي معلومه شي او په دې توګه به د هماغې فیصدۍ پر اساس دوی ته د کونړ په اداري تشکیلاتو کې سهم ورکړل شي. بالاخره فیصله په ټاکنو وشوه چې اسلامي حزب ورته پنځه لکه کلدارې او د سلفیانو تنظیم ورته دوه میلونه کلدارې ځانګړې کړې وې. دوی کمېسیونونه یې تشکیل کړل او د کونړ په داخل او د باجوړ په کمپونو کې ټاکنې وشوې. په هغه وخت کې زه د امریکا غږ راډیو محلي خبریال وم او ما پخپله دا ټاکنې په باجوړ کې مشاهده کړې وې. د رای ورکولو په هر صندوق کې اته خانې وې او هر چا به د خپلې خوښې

تنظیم ته رایه ورکوله. دا چې د نورو تنظیمونو تعداد او امکانات کم وو، نو د ټاکنو لوبه یوازې د حکمتیار د اسلامي حزب او سلفیانو د تنظیمونو ترمنځ وه. که څه هم د ټاکنو پایلې اعلان نه شوې او نه د ټاکنو پایلې لکه د ۲۰۱۴م کال د جمهوري ریاست د ټاکنو په شکل ومنل شوې، خو بیا هم اسلامي حزب په سلو کې ۴۲ سلنه رایې او سلفیانو په سلو کې ۴۵ سلنه ګټلې وې او نورو تنظیمونو رایې ټولې ۱۳ سلنه وې. د حاجي محمد روزي په قول، اسلامي حزب غوښتل چې ټاکنې باید مساوي اعلان شي خو سلفیانو دا خبره نه منله. اما د انجینر وحیدالله سباوون په قول حزبیانو رایه ٦۲ زره کسه وه او د سلفیانو رایه ۵۹ زره؛ خو د دې ترڅنګ حزبیان حاضر و، چې مولوي جمیل الرحمن د کونړ د مشر- په توګه او مولوي فقیر الله د مرستیال په توګه ومني. خو د ده په قول په دې وخت کې سعودي عربستان چې د سلفیانو د تنظیم لوی تمویل کوونکی و، نه یې غوښتل چې د اخوانیانو ډله قدرت ولري ځکه هغوی د وهابي مفکورې ډله تقویه کوله. همدارنګه پاکستان هم نه غوښتل چې دوی د سلفیانو د تنظیم سره کومې موافقې ته ورسېږي او غوښتل یې چې دواړه خواوې مجاهدین ضعیفه کړي. د دې تنظیمونو ترمنځ د یوې اونۍ بې پایلې بحثونو نه وروسته، د سلفیانو تنظیم اویا کسیزه شورا جوړه کړه او د امارت اسلامي په نامه یې اعلان وکړ، چې کونړ یې مرکز و. د شورا مشر پخپله مولوي جمیل الرحمن و او معاون یې مولوي عبدالرحمن وټاکل شو. حاجي محمد روزي د سلفیانو له خوا د کونړ د والي په توګه تعین شو. د امارت ادعا لویه وه نو د مولوي جمیل الرحمن ټاکل د امیر په توګه د پېښور تنظیمونو ته د تایید وړ نه وو.

اسلامي حزب د امارت جهاد په نوم بله موازي اداره جوړه کړه چې مولوي فقیرالله د نورستان یې د امر او مولوي محمدهاشم منیب یې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاون په توګه وټاکل شول. په کونړ کې دا اختلاف او تضاد روان و، چې یوه ورځ د چغه سرای په چنار ډبه سیمه کې د مولوي فقیرالله ډلې پاټک اچولی و او د سلفیانو موټر یې چې له دغه ځایه تېرېده، په راکټ وویشته او درې کسه یې ووژل. وژل شوي کسان یو د غلام سرور په نوم و، چې د بارکنډۍ د ګونډېل سیمې اوسېدونکی و، بل د محمود په نوم د بغلان اوسېدونکی و او یو بل کس د شیګل و. سلفیانو د مولوي فقیرالله نه د دې درېو کسانو د قاتلینو غوښتنه وکړه خو هغوی قاتلین په لاس ورنه کړل او سلفیانو د کونړ ولایت په مرکز اسعدآباد کې د حزبیانو مراکز د درېو ورځو لپاره محاصره کړل او ورته یې وویل چې وسلې باید پرېږدي او ولایت تخلیه کړي. حزبیان اکثره د سرکاڼو سیمې ته ووتل، چې د اسلامي حزب غونډ هلته و او جنګ ونښت. حزبیانو اسعدآباد په توپونو وویشته، په دې وخت کې د حکمتیار اسلامي حزب مشري په کونړ کې کشمیرخان او انجنیر وحیدالله سباوون کوله. د حاجي روزي په قول درې میاشتې وروسته حزبیانو په کونړ حمله وکړه او یوه میاشت ډېره سخته جګړه وشوه چې بالاخره د مولوي جمیل الرحمن په امر سلفیانو د پېچ درې په لور عقب نشیني وکړه؛ خو په دې وخت کې مولوي جمیل الرحمن هم د ۱۹۹۱م کال د اګست په دېرشمه نېټه د یو مصري عرب عبدالله رومي له خوا په باجوړ کې شهید کړې شو. عبدالله رومي له عبدالله عزام سره کار کاوه او د بنیان المرصوص په مجله کې چې د اتحاد اسلامي له خوا په پېښور کې چاپ کېدله، کارمند هم و. په دغه پېښه کې د مولوي جمیل الرحمن یو ساتونکی هم زخمي شو؛ خو کله چې دا عرب د خپل موټر په لوري تښتېده نو حاجي روح الله ونیوه او بیا د همدوی له خوا هماغلته ووژل شو.

د مولوي جمیل الرحمن د شهادت نه دمخه یو بله جرګه هم تعیین شوې وه چې د اسلامي حزب او سلفیانو ترمنځ سوله وکړي. د دې جرګې غړي د خالص د اسلامي حزب مرستیال حاجی دین محمد، د اتحاد اسلامي د حزب مرستیال انجنیر احمدشاه احمدزی، قاضي محمد امین وقاد چې په دې وخت کې یې ځانته ګروپ درلود، افغان کمشنر رستم شاه مومند او د پېښور ضلعې کمشنر ګلزار خان وو. خو دا چې مولوي جمیل الرحمن ډېر ژر په شهادت ورسېد؛ نو دې جرګې کومه پرېکړه ونه کړه.[88]

د حاجي روح الله[89] په قول، له ده سره په ګوانتانامو بندیخانه کې یو کس د ابو انس په نامه بندي و او ده ته یې ویلي و، چې په دې وخت کې د اسامه بن لادن تګ او راتګ له حکمتیار سره زیات و او په کوم مجلس کې ویل شوي وو، چې ترڅو مولوي جمیل الرحمن وي نو دوی کامیابېدلای نشي؛ نو په دې توګه عبدالله رومي یو لیک د اسامه بن لادن په میز کې پرېښودلی و او لیکلي و چې هغه کس پسې لاړم چې تاسې ویلي و، چې باید له منځه یوړل شي. د دغه بندي په قول، کله چې اسامه بن لادن د مولوي جمیل الرحمن د وژل کېدو نه خبرېږي نو وایي، چې ښه کار ونه شو، والله اعلم.[90]

مولوي جمیل الرحمن چې ما پخپله لیدلی و او کوم وخت چې زه په پېښور کې د امریکا غږ راډیو محلي خبریال وم؛ نو څو ځلې مې ورسره

---

[88] د حاجي روح الله سره مرکه (۳۱ مارچ کال ۲۰۱٦م، جلال آباد، د حاجي روح الله کور)

[89] حاجي روح په ۲۱ د اګست ۲۰۰۲م کې د امریکایانو له خوا په کونړ کې ونیول شو او وروسته ګوانتانامو زندان ته چې د کیوبا سره نږدې و انتقال شو او تر اګست ۲۰۰۸م کال پورې یعنی شپږکاله هلته بندي و.

[90] د حاجي روح الله سره مرکه (۳۱ مارچ کال ۲۰۱٦م، جلال آباد، د حاجي روح الله کور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکي کړې وې. دی ډېر حلیم انسان و او د علمي او اسلامي عقیدې ترڅنګ ورسره ډېره قوي ملي انګېزه هم وه. کله چې د کونړ ولایت د کابل د حکومت له خوا په لومړي سر تخلیه شو او مجاهدینو د کونړ ولایت ونیوه نو د کونړ او بالخاصه د ښوې د ولسوالۍ د سیمې نه چې د جنګ لومړۍ کرښه وه، ډېرې کورنۍ مهاجرې شوې، ما پخپله ښځې، ماشومان او سپین ږیري د ناوه پاس په غاښي کې ولیدل چې په لوڅو پښو په واورو او یخنۍ کې راروان وو. په همدې وخت کې عربانو د ښوې د پاچاهي کلا په سیمه کې اته کسه محلي اوسېدونکي په دې نامه چې د کابل د حکومت طرفداران دي. حلال کړل. د جهاد په دور کې د انسانانو د حلالولو دا لومړنۍ پېښه وه او دوی محلي مجاهدینو ته ویلي وو، چې د دې کسانو ښځې هم تاسې لپاره روا دي چې له ځانونو سره یې د وینځو په توګه وساتئ. کله چې مولوي جمیل الرحمن له دغې پېښې نه خبرېږي نو امر کوي چې ټول عربان د جنګ د لومړۍ کرښې نه راوکاږئ او دوی هلته مه پرېږدئ. زما په اند د مولوي جمیل الرحمن او عربانو ترمنځ اړیکي له دې پېښې وروسته یو څه سستې شوې. که څه هم د عربانو بعضي- حلقي اوس هم د د مولوی جمیل الرحمن د جمعته الدعوت د تنظیم سره کوي خو پخوا عربانو د ده له تنظیم سره ډېرې مالي مرستې کولې او ښې اړیکې یې درلودې.

د مولوي جمیل الرحمن د شهادت نه دوه ماشتې وروسته، سلفیانو بیا خپل طرفداران تنظیم کړل او د وټه پور له لارې یې د کونړ پر مرکز حمله وکړه او چغه سرای یې ونیوه؛ خو په دې وخت کې هغو عربانو چې د اسلامي حزب او سلفیانو سره یې اړیکې درلودې منځګړتوب وکړ چې اوربند وشي. دا عربان ابوهاجر (د عراق اوسېدونکی) ابومحمد مدني د سعودي اوسېدونکی، شیخ ابو حازم د سوریې اوسېدونکی او ابو سهیب د

مصر اوسېدونکی و[91]. دوی د پاکستان د ای اس ای په مرسته، د پېښور په انترکانتننتل هوتل کې فیصله وکړه چې هغه ځایونه چې د هر تنظیم سره دي هغه دې د هماغه تنظیم سره پاتې وي او نوره دې جګړه بنده کړي. د خاص کونړ ولسوالۍ هم په دغه وخت کې نیمايي د حزبیانو او نیمایي د سلفیانو په کنټرول کې وه. د سعودي سفارت وعده کړې وه چې هره میاشت به شپږ لکه روپۍ اسلامي حزب ته او شپږ لکه روپۍ د سلفیانو تنظیم ته د کونړ د مصارفو لپاره ورکوي.

کله چې د کابل حکومت په ۱۳۷۱ هجري شمسي کال کې سقوط وکړ؛ نو د کونړد تنظیمونو مشرانو فیصله وکړه چې د کابل حکومت هر څوک د والي په صفت تعیین کړ هغه به دوی مني، ځکه کونړ د افغانستان جز دي. بیا د مجاهدینو د حکومت له خوا په کابل کې قاضي اخونزاده چې د مولوي جمیل الرحمن وراره و د والي په توګه تعیین کړ او د طالبانو تر راتګه پورې هغه په چغه سرای کې والي و؛ خو د دې ترڅنګ اسلامي حزب هم ځانته جدا مرکزونه درلودل. د مجاهدینو په دې خپلمنځي جګړو کې په سلهاو کسان وژل شوي دي او مادي تلفات هم نهایت زیات وو او د کونړ ولایت د زیاترو اداري واحدونو دفاتر او لوازم په دې جګړو کې تالا او تخریب شوي وو.

د دغو پورته پېښو په اړه ډېرې کمې لیکنې شوې او د دې ضرورت دی، چې زیاتې نورې څېړنې وشي تر څو دا نیمګړې معلومات غني شي.

[91] پورتنی ماخذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځمه برخه

د کرالي (کرهالي) د کلي قتل عام (حمل ۳۱ مه نېټه کال ۱۳۵۸ هجري شمسي)

د ۱۳۵۷م کال د ثور له کودتا نه وروسته د پېچ درې او نورستان خلک د حکومت پر ضد راپاڅېدل او مجاهدینو پېچ دره تر وټه پور پورې ټوله نیولې وه. په دې وخت کې مولوي حسین چې وروسته یې په مولوي جمیل الرحمن شهرت پیدا کړ د وټه پور په سیمه کې مرکز جوړ کړ او د مجاهدینو عملیات او فشار د چغه سرای په ښار زیات و او حملې به یې کولې. د کونړ والي شهنواز شیواني و. د ۱۳۵۸ کال د حمل په میاشت کې والي د دم کلي او کرالې نه درې کسه سپین ږیري، ښاروال شیرمحمد، مولوي رحمت الله او ملک شیخ محمد وټه پور ته ولېږل چې مولوي جمیل الرحمن سره خبرې وکړي او په چغه سرای عملیات بند کړي. دغو مشرانو په عوض د دې چې د حکومت پیغام ورسوي، مولوي جمیل الرحمن ته یې وویل چې د کابل حکومت مسلمان نه دی او کمونستان دي؛ نو تاسې خپل جهاد ته دوام ورکړئ او موږ هم ستاسې ملاتړي یو. د دغو درې مشرانو ملک شیخ محمد بېرته چغه سرای ته رانغی او له مجاهدینو سره یو ځای شو.

کله چې ښاروال شیرمحمد او مولوي رحمت الله بېرته چغه سرای ته راستانه شول، د حکومت استخباراتي کسانو حکومت ته د دوی د خبرو راپور ورکړی و. والي د دواړو مشرانو د نیولو امر ورکړی و، چې مولوي رحمت خان یې د حمل په ۲۲مه نېټه او ښاروال شیرمحمد او د هغه زوی ډگروال شاه محمود یې د حمل په ۲۳مه نېټه ونیول. مولوي رحمت خان یې جلال آباد ته انتقال کړ چې بیا یې هلته وواژه.

د ۱۳۵۸ کال حمل په دېرشمه د شپې له خوا مجاهدین کرالې ته ننوتلي وو او په حکومتي پوستو یې سخته حمله وکړه. د حاجي محمد روزي له قوله که په همدغه شپه د شیگل خلکو لکه څنگه چې په پلان کې وه جنگ کړی وای؛ نو چغه سرای مجاهدینو نیوه. ویل کېږي چې په دغه جگړه کې د حکومت طرفدارو کسانو ته ډېر سخت تاوان رسېدلی و. ویل کېږي چې د کماندو د قواو د قوماندان صادق علم یار ورور یا د تره زوی وژل هم په دغه شپه شوي و. د صادق علم یار بل ورور عبدالحق علم یار، ٦٩ غونډ قوماندان و. په دغه حمله کې ۲۲ کسه مجاهدین هم وژل شوي وو، نو د کرهالې خلکو د مجاهدینو مړي هغوی ته د شپې انتقال کړي وو.

دې جگړې د کابل د کمونست رژیم د محلي چارواکو لکه صدیق عالم یار او والي سخته غصه راوپاروله او امر یې وکړ، چې د کرهالې ټول نرینه ونیسي. په سبا یعنې د حمل په ۳۱مه نېټه، سهار لس بجې حکومت ټانکونو او توپونو ته امر وکړ، چې د ملک سید غفور او ښاروال شیرمحمد کورونه وولي او وران یې کړي او یو تعداد کسان یې د کرهالې په پټو کې وویشتل. همدا رنگه یو شمېر نور ځوانان، سپین ږیري او مشران یې د کرهالې له پله سره نږدې راټول کړل او ټول یې وویشتل او نیم ژوبله یې د بلدوزرنو په واسطه تر خاورو لاندې کړل. دا پېښه یو لوی بشري جنایت

(c) ketabton.com: The Digital Library

و، چې ۱۲۶۰ کسه یې د یوې سیمې په یوه ورځ ووژل او په یوه ځای یې تر خاورو لاندې کړل. صدیق عالم یار دا مهال په هالینډ کې ژوند کوي؛ خو د کرهالې د کلي محمدنادر سرشار چې په ناروې کې اوسېږي او د هغه پلار محمدسلام هم د کرهالې په پېښه کې وژل شوي و، په نوموړي د هالینډ حکومت ته عارض شوی او صدیق عالم یار د هالینډ حکومت بندي کړی دی. د دغې پېښې تحقیقات اوس هم جریان لري.

له دې پېښې نه وروسته د کرهالې د کلي ښځې او ماشومان باجوړ ته مهاجر شول او په باجوړ کې د کرالې د کونډو په نامه کمپ ورته جوړ شو.

نوټ: د کرالې (کرهالې) د ټولو قربانیانو نومونه د دې کتاب په اخره کې مله دي.

شپږمه برخه

د کونړپه ولایت کې قومي جوړښت او روحاني نفوذ

قومي جوړښتونه

د کونړ په سیمه کې د پښتنو څو لویې او وړې قبیلې لکه ساپي، مومند، ماموند، سالارزي، مشواڼي، شینواري، یوسفزي، الکوزي، دېګان او همدا رنګه نور قومونه لکه ګوجر، سیدان،[۹۲] نورستاني، او پشه یان هم اوسېږي. مومند زیات د خاص کونړ او سرکانوپه ولسوالیو کې، ماموند د مروري په ولسوالۍ کې، سالارزي او مشواڼي زیاتره د اسمار، دانګام، شیګل او ناړۍ په ولسوالیو کې، شینواري د شیګل په سیمه کې، سیدان د پشد، سرکانو، شینکوړک، خاص کونړ او کوز کونړ په سیمو کې اوسېږي. ګوجر یو څه د شیګل او غاري اباد او زیاته برخه یې په ناړۍ ولسوالۍ کې اوسېږي.

ساپي چې د کونړ تر ټولو ستره پښتني قبیله ده اکثریت یې د نورګل، څوکۍ، نرنګ، وټه پور، پېچ درې او د سرکانو ولسوالۍ په شونکړۍ سیمه کې مېشت دي.

[۹۲] الکوزي د سرکانو په ولسوالي کې اوسېږي، په سیمه کې همدغه خلک د سرکانو په نامه یادېږي او ولسوالي یا سیمه هم دوی ته منسوبه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتو پښتنو او غیرپښتنو لیکوالانو او مؤرخینو لکه خوشحال خان خټک، قاضي عطاوالله خان، عبدالحی حبیبي، احمدعلي کهزاد، سیدبهادرشاه ظفر کاکاخېل، حافظ رحمت خان، افضل خان، راورټي، سراولف کایرو او داسې نورو د پښتنو په تاریخ، قومي جوړښت، کلتور او دودونو باندې ډېرې لیکنې کړي دي؛ نو دلته به ماته ګرانه وي چې نور څه ور زیات کړم؛ خو یو څه چې د اوسني وخت سره سر خوري هغه دا دي چې د پښتنو یا افغانانو په قومي جوړښت باندې پوهېدل ضروري دي، ځکه چې د دغو جوړښتونو پر بنیاد دوی ګټه او تاوان، مشران او استازي تعیینوي او د دوی دا اصول د اوسنۍ نړۍ د ډیموکراتیکو اصولو نه هم په ښه شکل صورت نیسي؛ نو دا ویلی شم چې د پښتنو محلی قومي جوړښت د ډیموکراسۍ په اصولو ولاړ سیستم دی. همدا علت دی چې په جرګو او مرکو کې هر څوک برخه اخیستلای شي او ټول مسایل له یو بل سره په تفاهم حل کوي. دا ډول تفاهم چې په ټولنه کې ثبات راولي او اجتماعي عدالت تامینوي، دې ډول عدالت ته Restorative Justice یا ترمیمي عدالت وایي. ترمیمي عدالت ته اوس په نړۍ کې د Punitive Justice یا جزایي عدالت په پرتله زیاته توجه کېږي.

د پښتنو یا افغانانو په ټولنه کې ښه دودونه او عنعنات د سوشل کنټرول (Social Control) ښه ډولونه دي او همدا رنګه بد دودونه یا هغه دودونه چې د اوس وخت له شرایطو سره برابر نه دي د سوشل کنټرول منفي اغېز لري ځکه ارزښتونه ثابت نه دي او بدلېږي. که څه هم په افغانستان کې او هم د لرې پښتوخوا په سیمه کې د تېرو څلورو لسیزو جنګونو له امله د پښتنو ښو دودنو او عنعناتو ته ډېره سخته صدمه رسېدلې او په عوض یې د افراطي ډلو له خوا غیرانساني، غیراسلامي او غیرافغاني او د پښتنو د

مروجو ښو دودونو پر ضد اعمال لکه د انسانانو سر پرېکول، ماشومان او ښځې وژل، د خلکو په حریم او مال تجاوز کول او داسې نورو ناخوالو ځای نیولی دی. له دې سره هم د پښتنو دودونه او عنعنات د سوشل کنټرول ښه بېلګه ده. د سوشل کنټرول علم په دې بحث کوي، چې څنګه د یوې ټولنې کړه او وړه او د اشخاصو د کنټرول څارنه وشي. د سوشل کنټرول بحث یو لوی بحث دی چې د دغه بحث په ټولو اړخو باندې رڼا اچول د دې لیکنې نه بهر موضوع ده؛ خو لږه اشاره مې سوشل کنټرول ته ځکه وکړه چې د افرادو حرکات په ټولنه تاثیر لري. که موږ خپل ژوند او ماحول ته وګورو نو موږ ټول په یو شکل د اشکالو د سوشل کنټرول تر اغېز لاندې یو، البته دا کنټرول به په مستقیمه یا غیرمستقیمه توګه باندې وي. د سوشل کنټرول د اغېز ډولونه غیررسمي، رسمي یا قانوني او یا هم طبي کنټرول دی.

که موږ ترمیمي او جزایي عدالت مقایسه کړو، نو موږ ګورو چې یوه ډېره وړه مسئله په کلونو کلونو کې د محاکمو له لارې نه حل کېږي؛ خو د جرګو له لارې په ډېره کمه موده کې حل کېدای شي. په جزایي عدالت کې قاضي یوازې په مجرم حکم کوي؛ خو دا نه ګوري چې د دواړو خوا ترمنځ به دا حکم دښمني په راتلونکي کې ختمه کړي او که نه؟ اما په ترمیمي عدالت کې د راتلونکي دښمنۍ د مخنیوي هم خیال ساتل کېږي. په اسلامي اصولو کې هم عفوه د انتقام نه بهتره ده او عفوه د جرګو او مرکو له لارې کېږي، چې دواړه خواوې په دې قانع کړي چې یو بل وبخښي او هره خوا ځانته د اوړو اوبو پوزه ایښودل یعنې یو عذر غواړي. که جرګه فیصله وکړي نو بیا یوې خواته هم د پیغور خبره نه وي. موږ په خپلو سیمو کې داسې ډېرې بېلګې لرو چې د رسمي محاکمو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولتي ادارو د لارې مسایل حل شوي نه دي او هغه مسئلې دولتي چارواکو او ادارو، جرگو ته محول کړي دي.

د پښتنو دا دوه متلونه په خاصه توگه په کونړ کې چې زیات استعمالېږي د عدالت او یووالي (مساوات) ښې بېلگې دي چې وايي: ((په زور کلي نه کېږي)) او یا وايي ((ساپي سم سمکي دي)) یعنې ساپي ټول سره یو رنگه حقوق لري او یو پر بل برتري یا لوړوالی نه لري.

دا چې د کونړ هره قبیله په څو ښنو او خېلونو لکه ساپي په گوربز، ودیر، مسعود (قندهاري) او یا مومند په بایزي، خویزي، حلیمزي او ترکزي تقسیم شوي دي، دا ډول معلومات د نورو لیکوالانو په لیکنو کې پیدا کولای شئ؛ خو یو څه چې پرې کمې لیکنې شوي هغه په هره ولسوالۍ کې او تر کومه حده چې ما د افغانستان د نورو ولسوالیو په اړه ریسرچ کړی دی هغه دا ده چې د قومي جوړښت تر څنگ نور محلي جوړښتونه هم شته چې ولس پرې ورځني مسایل حل کوي. ما د خپلې انگلیسي ژبې په مقاله کې چې د دې مقالې په سر کې یادونه شوې دا ډول جوړښت د Non-Recognizable Governance Structure یا په ولسوالیو کې د حکومتدارۍ ناپېژندل شوی غیررسمي جوړښت په نوم یاد کړی دی، چې حکومت یې په رسمي توگه نه پېژني خو ولس د ورځنیو مسایلو په اړه ټول تصامیم او پرېکړې د همدې سیستم پر اساس نیسي. په دې توگه د افغانستان په ټولو ولسوالیو کې دا سیستم شته دی.

د دې لپاره چې لږ وضاحت وشي، د دې سیستم د یو څو بېلگو یادونه په کونړ کې او د افغانستان په نورو سیمو کې کوم، چې د همدې سیستم پر اساس د بېړنۍ لویې جرگې انتخابات موږ د کونړ او د مشرقي په نورو درېو (نورستان، ننگرهار او لغمان) ولایتونو کې وکړل او زما د ((بېړنۍ لویه جرگه)) په کتاب کې د دې سیستم یو څه یادونه شوې ده.

په هغو ولسوالیو کې چې یو قوم اوسېږي نو د هغو ولسوالیو ولس قومي تړه یعنې گټه او تاوان، د مشرتابه ټاکنه، جرگې او مرکې په همدغه سیستم کوي. د بېلگې په توگه د پېچ ولسوالۍ کې یوازې ساپي اوسېږي؛ نو دوی خپل تقسیمات د ساپو پر قومي جوړښت باندې کوي خو د خاص کونړ په ولسوالۍ کې چې مختلف قومونه اوسېږي، دوی خپل تقسیمات په وندېونو کوي چې بیا هر وند خپل تقسیمات لري. دا وندېونه د افغانستان په ولسوالیو کې په بېلابېلو نومونو یادېږي. د هزاره جاتو د جاغوري په ولسوالۍ کې دا ډول تقسیمات د منطقه، د فراه د گلستان په ولسوالۍ کې د قبیله او د فاریاب د گرزیوان په ولسوالۍ کې د تگاو په نومونو یادېږي. همدا رنگه په بعضې ولسوالیو کې دا تقسیمات د قریو په شکل دي د بېلگې په توگه د ننگرهار د کامې ولسوالۍ په ۵۲ او د کابل د بگرام ولسوالۍ په سلو قریو تقسیم شوې ده.

روحاني نفوذ

د کونړ په سیمه کې د سیدانو یا پاچایانو په نفوذ او په دغه سیمه کې د دوی په حکمرانۍ او حاکمیت باندې ما په لومړۍ برخه کې مفصله رڼا اچولې؛ خو په دې بحث کې غواړم چې په نورو روحاني کورنیو باندې په اجمالي توگه رڼا واچوم. په حقیقت کې د افغانستان په ټولنه کې او د پښتنو په سیمو کې د قدرت ستنې په درې برخو وېشل شوې دي: حکومت، قومي جوړښت او دیني یا روحاني حاکمیت. د دې لپاره چې زموږ په ټولنه کې ثبات وي؛ نو د دې درېوو قوتونو ترمنځ لکه څنگه چې د دولت د درېوو قواو ترمنځ همغږي او ثبات ته ضرورت دی، د دوی ترمنځ هم همغږۍ او همکارۍ ته ضرورت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د نادرخان او ظاهرشاه د پاچاهي ۴۴ کلنې دورې ته وګورئ نو همېشه يې د دې درېو قوتونو ترمنځ يو نسبي تناسب ساتلی و او که کله به د هېواد په کوم ځای کې د حکومت پر ضد کوم حرکت پيل کېده؛ نو هغه به هم د حکومت له زور نه سربېره د قومي او روحاني مشرانو په منځګړيتوب حل کېده. کله چې د ثور کودتا وشوه نو حکومت غوښتل چې قومي او روحاني نفوذ له منځه يوسي او يا يې سرکوبه کړي؛ نو په هېواد کې بې ثباتي رامنځته شوه. همدا رنګه مجاهدينو او طالبانو هم غوښتل چې يوازې ديني او روحاني قوتونه بايد قدرت په لاس کې ونيسي او قومي قوتونو ته يې دومره د قدر په سترګه نه کتل؛ نو په دې توګه د دوی نظامونه او حکومتونه سره متزلزله وو او ثبات يې په هېواد کې رامنځته نه شو کړای. د طالبانو د نظام د سقوط نه وروسته حکومت او بين المللي قواو د افغانستان قومي او ديني جوړښتونو ته لږه توجه درلوده، نو ځکه په هېواد کې لا ثبات نشته. د ښې حکومتدارۍ يوه برخه همدا ده چې ولس بايد په تصميم ګيرۍ کې برخه ولري چې قومي مشران او ديني عالمان د ولس برخه ده. دوی بايد په تصميم ګيرۍ کې په ملي او محلي کچه برخه ولري. البته دا يو بېل بحث دی چې په تفصيل سره د دې کتاب له محتوا سره سر نه خوري.

پر سيدانو نه سربېره اخوندزادګان، صاحبزادګان، مياګان او نورې روحاني کورنۍ چې د صاحب حق په نوم هم يادېږي د کونړ په سيمه کې اوسېږي. د اخوندزادګانو کورنۍ زياتره د زياتو ځمکو خاوندان دي او دوی د جلاجلا قبيلو پورې تړاو لري. د کوز کونړ د ګوريک اخوندزادګان چې مشر يې عبدالقدير اخوند زاده نومېده له بابکرخېل قبيلې څخه و. اما د خاص کونړ د چندر اخوندزادګان چې مشر يې محمدمعظم اخون زاده نومېده او خورا مشهور شخصيت و، له يوسفزي

قبيلې څخه و. همدا رنګه د خاص کونړ د تنر د کلي اخوندزادګان چې مشر يې عزيزخان اخون زاده نومېده، له يوسفزي قبيلې څخه و؛ خو د پېچ درې طلبدين اخون زاده چې د پېچ د سلطان محمد خان پلار و او د مولوي جميل الرحمن کورنۍ هم د اخونزادګانو په نامه يادېږي چې ساپي قبيلې څخه دي. د دې نه معلومېږي چې په هره پښتني قبيله کې که کوم ښه او روحاني شخصيت تېر شوی وي هغه د اخوندزاده په نوم ياد شوی او وروسته د هغوی کورنۍ د اخوندزادګانو په نوم شهرت موندلی دی.

مياګان هم په مختلفو قبيلو پورې تړاو لري خو يو شمېر يې سيدان هم دي. د بېلګې په توګه د پشد د مياعباس بابا کورنۍ چې د پيربابا لمسی و، سيدان دي او يا د ليکوال کورنۍ چې د مياعلي صاحب لمسی دی، د دوی نيکه د منګوال ميا صاحب په نوم شهرت درلود چې اصلي نوم يې سيد محمد نعمان و، چې دوی هم سيدان دي. بيا ځينې نورې کورنۍ لکه د مياګانو د کلي مياګان او يا په چمياري کلي کې مياګان سيدان نه دي. صاحب حق کلمه هم د اخوندزادګانو په توګه ښه او روحاني شخصيت ته استعمال شوې ده چې په کونړ کې د څوکۍ د سيمې مهم روحاني شخصيت او عالم فقيرالله چې د څوکۍ ولسوالۍ د صاحب حق صاحب په نامه يې شهرت درلود اصلاً خليل مومند دی. د شونکرۍ د سيمې د انځرې ملا صاحب (سيد غوث)[۹۳] زامن چې په صاحب حق شهرت لري، هغوی هم ساپي دي.

[۹۳] په ازاد سرحد کې خپلواکۍ غوښتونکي مبارزې او د مومندو په مشهورو غزاګانو کې د غازي ميرزمانخان ونډه: د ډاکټر عبدالرحمن زماني اثر د چاپ کال ۲۰۱۰ م، موسکا خپرندويه مؤسسه، کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر پورته روحاني کورنیو نه سربېره د تصوف د قادریه ګروپ پیرانو او مؤذنانو د مشرقي په سیمو او خاصتاً په کونړ کې نفوذ درلود او ډېر منظم تشکیلات یې درلودل، چې د وخت تر حاکمانو د دې شخصیتونو رول او نفوذ خورا زیات و. د دې سلسلې یوه مهمه کړۍ د ملا نجم الدین اخوند زاده ده، چې د هډې صاحب په نوم هم شهرت لري، پیروان دي. ملا نجم الدین اصلاً د غزني د شلګرد سیمې اوسېدونکي او له اندړ قبیلې څخه و. د ننګرهار د هډې په سیمه کې د سوات د اخون صاحب په امر مېشت او هلته یې لنګر درلود. هډې صاحب په زرهاو او حتی په لکهاو مریدان درلود. ملا نجم الدین په خپله د ملا عبدالغفور اخوند صاحب مؤذن و، چې د سوات د اخند صاحب په نوم یې شهرت درلوده. د هډې صاحب مشهور مؤذنان د کونړ د سرکانړو میاصاحب، حضرت صاحب د بت خاک، ملا عبدالشکور، حضرت صاحب د سره رود د چارباغ، د بړو ملا صاحب، د لغمان د سنګرشیخ صاحب، د لغمان د تیرګړو پاچا صاحب چې د سید شمس الدین مجروح پلار و، ملا صاحب د تګاو (ملا حمیدالله) چې د میا ګل جان آغا پلار و او صوفي صاحب د بټي کوټ و. د دې سلسلې په دویم پړاو کې مؤذنان د ترنګزو حاجي صاحب، د چکنور ملا صاحب، د کوز کونړ د سلام پور پاچا صاحب (میر صاحب جان پاچا)، د کجورې ملا صاحب، ملاپاینده محمد چې د استاد صاحب د هډې په نوم یې شهرت درلود، چې د مولوي احمدګل او مولوي محمدګل روحاني پلار و، د کونړ د شونکړۍ د سیمې انځري ملا صاحب او زما نیکه د منګوال میا صاحب یادونه ضروري ده. دا پورته شخصیتونو په خپلو سیمو کې د خورا نفوذ خاوندان وو او د انګریزانو په مقابل کې د زیاتو غزاګانو مشري د دوی پر غاړه وه. د پښتونخوا په سیمو کې د انګریزانو پر ضد د پښتنو د غزاګانو په سلسله کې انګلیسي لیکوالانو خاصتاً د سوات د اخون،

د هډې صاحب او ترنګزو حاجي صاحب زیاته یادونه شوې ده. هډې صاحب پخپله واده نه وکړی او اولادونه یې نه درلودل.

دلته زه یوازې د کونړ د سرکانړو میا صاحب چې سید محمداکبر شاه نومېده، په اړه رڼا اچوم. د سرکانړو میا صاحب اصلاً د ننګرهار ولایت د کامې ولسوالۍ د کلا اخوند و او د هډې صاحب په امر په سرکانړو کې دېره شوی و. د سرکانړو میا صاحب د هډې صاحب له مشهورو مؤذنانو څخه و او د کونړ په سیمه کې د ده روحاني نفوذ خورا زیات و. زما نیکه سید محمد نعمان چې مخکې یې هم د خاص کونړ د ونډونو په برخه کې یادونه شوې، د امان الله خان په وخت کې د پېچ درې حاکم و؛ نو په هغه وخت کې موټرې په نشت کې حساب وې او سړکونه نه وو، زیاتره وخت به چې د کونړ نه خلک جلال آباد یا پېښور ته تلل او یا به یې د لرګو تجارت کاوه؛ نو د کونړ له خوا به له یوه طرفه په جالو کې د کونړ په سیند کې تلل. زما په خپله یو ځل یادېږي چې زه ډېر وړوکی وم چې له پلار سره مې د خاص کونړ نه ثمرخېلو سیمې پورې په جاله کې تللی وم، بیا د ثمر خېلو نه په موټر کې جلال آباد ته لاړو.

زما د مشر تره وکیل عبدالقادر په قول یو وخت زما نیکه له پېچ نه په جاله کې کامې ته تله او په سرکانړو کې یې د سرکانړو میا صاحب سره دمه کړې وه. څرنګه چې دواړو سره له پخوا نه پېژندل ځکه زما نیکه هم د کامې د کلا اخوند د مستالې په سیمه کې اوسېده او هلته یې ځمکې او جایداد درلوده، نو زما نیکه ته یې ویلي وو، چې دا حاکمي دې پرېږده او فقیري (د طریقت صوفیتوب) اختیار کړه ځکه جنډې (بیرغونه) په حاکمانو نه دي ولاړې او دا په فقیرانو ولاړې دي. زما نیکه د سرکانړو میا صاحب سره دا خبره منلې وه چې له ده نه به طریقه (لاس نیوکه) کوي او د همدې سفر نه وروسته یې حاکمي پرېښوده. څه وخت وروسته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکاڼو میا صاحب زما له نیکه نه وغوښتل د دې لپاره چې د خدای پاک ذکر او عبادت ته وزګار شي؛ ښه به دا وي چې خپل وطن کامه هم پرېږدي ځکه په وطن یا خپل ځای کې د مال یا نورو مسایلو په سر لکه ګوندي او پره، همېشه لانجې پېښېږي نو راشه او د منګوال په کلي کې دېره شه. زما نیکه د سرکاڼو میا صاحب امر قبول کړ، کامه یې پرېښوده او خاص کونړ د منګوال په کلي کې دېره شو. د منګوال خلکو ورته په کلي کې یوه کلا جوړه کړه او سرکاڼو میا صاحب د سرکنډ، شالی، ولی، شونکړې او خاص کونړ سیمو خلکو ته وویل چې هغه لنګر (اړه)چې دوی سرکاڼو ته وړله هغه دې پس له دې د منګوال میا صاحب ته ورکوي. هماغه وو، چې په منګوال کې زموږ د نیکه په نامه لنګر و، شیخانو به ذکرونه او عبادتونه کول او د لنګر خدمت به یې هم کاوه. څرنګه چې زما نیکه دیني عالم او حافظ د قرآن هم و نو د کلي او شاو خوا سیمو خلکو ته یې دیني زده کړې هم ورکولې او حتی ځینو مشرانو هم زما له نیکه نه د سبقونو ویل پیل کړل. یو ښه مثال یې د منګوال ملک امانت خان و، چې کله به له ملایانو سره مخامخ کېده؛ نو دیني بحث به یې ورسره کاوه ځکه ده خلاصه، کنز او څه نور کتابونه زما له نیکه نه ویلي وو.

کله چې سرکاڼو میا صاحب وفات شو نو زما نیکه به د منګوال نه هره جمعه سرکاڼو ته تللو او هلته به یې د جمعې لمونځ ورکاوه تر څو چې دی هم په ۱۳۲۳هجری شمسي کال کې وفات شو. د سرکاڼو میاصاحب بل مؤذن د شونکړی د سیمې انځرې ملا صاحب و، چې د ۱۳۴۰ هجری شمسي کال شاوخوا کې وفا ت شوی دی.

پر دې روحاني شبکو او کورنیو سربېره د کونړ په سیمه کې مهم عالمان هم وو، چې په مختلفو سیمو کې به اوسېدل او هلته به یې د تدریس کړی درلودلې او له دوی سره به په جوماتونو کې زیات طالبان او

چنې مېشت وو او د دوی نه به یې دیني درسونه ویل. د تدرسي کړیو په لړ کې د خاص کونړ د چندرا د اخوندزادګانو په جومات کې مولوي عبدالمتین چې ډېر ښه دیني عالم و تدریس کاوه او ډېر زیات شاګردان یې درلودل. مولوي عبدالمتین اصلاً د مزار درې د شوماش د کلي اوسېدونکي و، چې د ثور د کودتاه نه وروسته یې په جهاد پیل وکړ او د زیړي بابا په سیمه کې شهید شو. مولوي جمیل الرحمن هم د خاص کونړ په مدرسو کې سبق ویلی و او زما د خسر مولوي غلام حضرت قاضي زاده سره هم سبقه و.

همدا رنګه د کونړ د کلي په جامع جوماتونو کې هم تدریسي- عالمان وو او زیات شاګردان به یې درلودل لکه د شوماش مولوي صاحب په نامه مشهوره عالم هلته تدریس کاوه. د کُلیګرام (حکیم آباد) مولوي صاحب چې مولوي عبدالحنان نومېده او د هغو زامنو هم لویه تدریسي- حلقه درلوده. د دې عالمانو او د دوی د اغېز په اړه زیات تحقیق او ریسرچ ته ضرورت دی. څرنګه چې دې عالمانو په مذهبي او فقهي مسایلو په سر اختلاف درلود؛ نو د دوی د اختلاف په وجه به په ولسونو کې لانجې او مشکلات هم پیدا کېدل او حتی په ځینو مواردو کې به د دوی اختلاف د شر سبب هم ګرځېد. دا عالمان د حنفي، وهابي، پنج پیري او اهل حدیث په ډلو تقسیم شوي وو. د نورستان په سیمه کې ډاکتر احمد یوسف نورستانی په خپل دکتورا تېزس کې په سیاسي ډګر کې د عالمانو په رول او اغېز باندې ډېر ښه ریسرچ کړی او همداسې تحقیق او ریسرچ ته د کونړ په سیمه کې هم اړتیا شته ده.

اوومه برخه

د کونړ ولایت د اداري واحدونو په اړه معلومات

د کونړ ولایت د هرې ولسوالۍ معلومات ما د بېلابېلو ولسواليو د قومي مشرانو سره د مرکو په ترځ کې راټول کړي دي او تر خپله وسه مې کوښښ کړی، چې دقيق معلومات راټول کړم خو کېدای شي چې څه نيمګړتياوې هم ولري ځکه تر کومه حده چې ماته معلومه شوه او دزياترو کسانو سره ما مرکې وکړې، هيڅ يوه مرکچي ته د ولسواليو د ټولو کلو او ونډونو پوره معلومات نه و؛ خو د ولسوالۍ د هماغې يوې برخې معلومات به ورسره و، په کومه چې دوی اوسېدل. زما په اند ښه طريقه به دا وای چې ما په هره ولسوالۍ کې يو څه وخت تېر کړی وای ترڅو د ولسواليو د ټولو ونډونو او سيمو په اړه مې پوره معلومات راټول کړي وای. اما د مصروفيتونو د درلودلو او امنيتي شرايطو په نظر کې نيولو سره ما دا کار ونه شو کړای او يوازې مې په کونړ او کابل کې د کونړ ولايت د بېلابېلو ولسواليو د مشرانو سره په مرکو اکتفا وکړه. زما په اند په راتلونکي کې که څوک غواړي چې د کونړ ولايت د ولسواليو په اړوند او يا د افغانستان د نورو ولسواليو او ولايتونو په اړه ريسرچ او تحقيق وکړي؛ نو د دې کتاب معلومات ورسره ښه مرسته کولی شي.

څرنګه چې ما د دې کتاب په سر کې يادونه کړې دا کتاب يو لارښود کېدای شي چې په راتلونکې کې د افغانستان ټولو ولايتونو او ولسواليو په اړه تحقيق ته يوه نمونه شي. زما په اند په هره ولسوالۍ يو کتاب ليکل کېدای شي.

اداري واحدونه او قومي جوړښت په هره ولسوالۍ کې

مرکز اسعدآباد (چغه سرای)۹٤

د چغه سرای[۹۵] نوم د چغان غونډۍ نه اخيستل شوی چې دلته پخوا د پښتنو له خوا د کافرو په مقابل کې قوي چوڼۍ وه. چغه سرای سيمه د پېچ او اسمار سيندونو په تقاطع کې پرته ده. تر نولسمې پېړۍ پورې چغه سرای يوه اطرافي سيمه وه او بازار پکې نه و. په ۱٦مه پېړۍ کې دا ځای د چغه سرای په نوم ياد شوی او بابر پاچا د بابر نامې په ۲۱۲مه صفحه کې هم د چغه سرای يادونه کړې ده. د چغه سرای نوم د سيدجمال الدين افغان له امله په اسعداباد هم يادېده چې په ۱۹۷۸ کال کې په رسمي ډول[۹٦] وپېژندل شو. د علامه سيد جمال الدين افغاني ټاټوبی کونړ و او د

[۹٤] د کونړ ولایت د مرکز چغه سرای په اړه زیات معلومات ما د قومي مشر، ډګروال شاه محمود قاضي خېل سره د مرکې په ترځ کې یادداشت کړي دي. د مرکې نېټه، ۱۲ مارچ کال ۲۰۱٦م، چغه سرای، کونړ.

[۹۵] http://www.iranicaonline.org/articles/asadabad-or-asadabad-the-official-name-of-a-small-town-in-eastern-afghanistan

[۹٦] http://www.statoids.com/uaf.html

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده پلار سيدصفدر د کوز کونړ د صدر ګټ په کلی کې اوسېده چې د کونړ د سيند په جنوبي غاړه کې دا سيمه اوس هم د صدر ګټ په نامه يادېږي او د برکاشکوټ په سيمه کې د يوې غونډې په سرپرته ده. په ۱۹۶۴ م[۹۷] کال کې د کونړونو نوم په کونړ بدل شو.

په ۱۸۹۱ م کال کې امير عبدالرحمن سپه سالار غلام حيدرخان[۹۸] څرخي ته چې د انګليسانو سره په دويمې جګړې کې فعاله برخه درلوده، دنده وسپارله چې کافرستان ونيسي ځکه هغوی د امير عبدالرحمن خان حکومت ته ماليه نه ورکوله. کله چې په ۱۸۹۶ م کال کې کافرستان يا اوسنی نورستان د سپه سالار غلام حيدرخان څرخي له خوا ونيول شو؛ نو د چغه سرای سيمې اهميت زيات شو او د کونړ ولايت مرکز د پشد نه دلته انتقال شو. د دې نه دمخه پشد د کونړ مرکز و او سيد محمود پاچا (پاچا) د کونړ حکمران و، چې د امير عبدالرحمن خان له وېرې يې کونړ پرېښود او باجوړ سيمې ته وتښتېد.

په همدغه کال د سالار باغ او د سالار وياله چې د چغه سرای نه د نرنګ ولسوالۍ ته اوبه ورکوي د سپه سالار غلام حيدرخان څرخي د پوځيانو په واسطه جوړه شوه. په همدغو کلونو کې د جلال آباد نه چغه سرای ته سړک هم د کونړ پر خلکو باندې په بيګاري توګه جوړ شو. د

---

[۹۷] http://www.statoids.com/uaf.html

[۹۸] Conspiracies and Atrocities in Afghanistan: (۱۷۰۰–۲۰۱٤) By Engineer Fazel Ahmed Afghan, MSc, ۲۰۱۵ (https://books.google.com.af/books?id=hzIDCgAAQBAJ&pg=PT۱۸۳&lpg=PT۱۸۳&dq=Ghulam+haider+khan+Charkhi&source=bl&ots=TnUip۹۳۰Su&sig=K-gXpv_WULPB۳jpzS٤۲heOQlTow&hl=en&sa=X&ved=۰ahUKEwiU۱s۳۲td۳LAhVJ۲xoKHSp٦CAg٤ChDoAQgYMAA#v=onepage&q=Ghulam%۲۰haider%۲۰khan%۲۰Charkhi&f=false)

چغه سرای د بازار لومړنی تهداب په ۱۹۴۷ م کال کې کېښودل شو چې تقريباً ۴۰ دوکانونه جوړ شول.

په ۱۹٦٧م کال کې د سالار باغ د حجارۍ او نجارۍ فابريکه د فرانسويانو په مرسته جوړه شوه ترڅو د کونړ او نورستان د پرېمانو لرګو نه ښه استفاده وشي او د سيمې په انکشاف کې رول ولوبوي. په ۱۹۷۴ م کال کې يعنې د سردار محمد داؤد خان د جمهوري رياست په دوره کې د چغه سرای ښار ته وسعت ورکړل شو، چې تقريبا ۱۸٦ دوکانونو ته د بازار وسعت ورسېد او هم د کونړ په سيند باندې د تېښې له سيمي سره يو پول جوړ شو چې دا سيمه يې د سرکانو له ولسوالۍ سره ونښلوله. د څوکۍ د ولسوالۍ د ګټو کلا سره نږدې د کاغذ د فابريکې د جوړلو د ودانيو کار هم پيل شو؛ خو د ثور د کودتاه له امله دا کار سرته ونه رسېد. د کونړ د سيند پر غاړه په همدغه کال په لکونو روسي ولې يا Eucalyptus ونې کېښودل شوې.

د داؤد خان توجه د کونړ ولايت ته زياته وه ځکه دې ولايت له پاکستان سره ستراتيژيکي اهميت درلود. د اسمار له ولسوالۍ سره د سور طاق د سيمې سروې هم په همدغه کال وشوه چې هلته يو لوی د برېښنا بند د کونړ د اسمار په سيند باندې جوړ کړي. د دې خبرې يادونه په کار ده چې په ۲۰۰۴م کال کې د چغه سرای بازار ته د کونړ د والي اسدالله وفا له خوا نور هم وسعت ورکړل شو او په اوس په زرګونو دوکانونه په چغه سرای کې شته دي. په ۱۹۸۳م کال د کرالي بند د پيچ په سيند باندې د حکومت له خوا جوړ شو، چې ۳۵۰ کيلو واټه برېښنا يې توليدوله خو دې بند د ۷۰۰ کيلو واټه پورې ظرفيت درلود.

د چغه سرای ښار اوس څلور ناحيې لري: ۱. دم کلي ۲. کرهاله ۳. کوز کورونو ناحيه چې د تېشه سيمې د نيمايي پورې برخه په کې شامله ده او

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴. نوآباد او ډنډونه. که څه هم دا څلورمه ناحیه رسمي بڼه نه لري خو دوی یې د څلورمې ناحیې په نامه یادوي. چغه سرای قومي جوړښت په دوه برخو وېشل شوی دی. ۱. دم کلی ۲. کرهاله. بیا هر کلی په کنديو وېشل شوی دی.

د کرهالې کلی په څلورو کنديو وېشل شوی دی:

۱. قاضیان (دوی د باجوړ د سیمې د بابوقرې نه دلته راغلي او مېشت شوي دي چې اصلاً سالارزي دي)

۲. هندوراجي چې د اندوراج له درې نه دلته راغلي او دلته مېشت شوي دي او د ماموندو په قبیله پورې اړه لري.

۳. صحراخېل چې د اسمار درې د ساو خوړ نه دلته راغلي او مېشت شوي دي چې مشواڼي دي.

٤. فتحوخېل ویل کېږي چې د خاص کونړ نه دلته راغلي او مېشت شوي دي.

د دم کلي بیا درې کندې دي:

۱. راجاخېل چې په قوم مومند دي.

۲. خور کندی (مختلفې قبیلې په دې کندې کې اوسېږي).

۳. دورکاخېل چې دوی هم ماموند دي.

نورې قبیلې لکه سالارزي، ملاخېل او ساپي هم د دم کلي په ساحه کې اوس اوسېږي. د تقسیماتو په حساب دوه حصې سهم دم کلی اخلي او یوه حصه سهم د تېشې، نواباد او ډنډونو سیمې ته ورکوي.

د کرهالې پخواني مشران او ملکان:

ملک غلام حیدرخان، حاجي جان محمد، ملک سردار، میرزا حضرت جان، ښاروال شیرمحمد خان، ملک عطاوالله خان، ملک سید غفور، ملک محمدسلام، سور فقیر.

د کرهالې د کلي اوسني مشران او ملکان:

حاجي شاه محمود، ډگروال شاه محمود، حاجي یوسف، حاجي عبدالهادي، حاجي شیراغا، حاجي محمدامین، حاجي محمد عارف، ملک شاه محمد، حاجي حمیدالله او حاجي نادرخان.

د دم کلي پخواني مشران او ملکان:

قاضي مجاهدین، حاجي نظام الدین، وکیل صدیق، حاجي محمدجلال، حاجي غازي خان، حاجي نورمحمد، قاضي غلام عثمان، قاضي محي الدین، قاضي جبار، ملک سیدولي، او حاجي غلام خان.

د دم کلي اوسني مشران و ملکان:

حاجي جماعتي، حاجي فیض محمد، حاجي محمدخان، ډگروال حاجي عبدالقدوس، ډگروال بهاول خان او حاجي مهتاب خان.

د تېشې د سیمې پخواني مشران او ملکان:

د استقلال د څلورمې جبهه قوماندان غازي میرزمانخان، د میرزمانخان ورور جنرال خانمحمدخان، شیرمحمد خان، یار محمدخان چې د میر زمانخان زامن وو، مسافرخان او نادرخان چې د جنرال خان محمدخان زامن وو او پیر محمدخان.

د تېشې اوسني مشران او ملکان:

حاجي لیث، حاجي داؤدخان، حاجي غازي، حاجي محمد غوث او خالدخان.

د ډنډونو په سیمه کې محمد هاشم زماني د میرزمانخان زوی او هم سید ملک د دغې سیمې مهم مشران وو.

هندوان هم پخوا د چغه سرای په ښار کې اوسېدل؛ د جنگونو له امله ټول جلال آباد ته کډه شول؛ خو اوس بیا یو دوه کوره بېرته راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۲۴ هجري شمسي کال کې یعنې د ساپو د پاڅون په وخت کې شینوارو او د شلطن ماموندو په کرهاله حمله وکړه؛ خو دوی مقاومت وکړ او تقریباً ۱۲۰ کسه د دواړو قبیلو ووژل شول بیا وروسته ساپو په کرهاله حمله وکړه او دا کلي یې وسېځه. دا ټیکی د همدې وخت نه پاتې ده:

وسوله کرهاله ژاړي د شلطن کلی
وتښتېده دم کلی

د خاص کونړ ولسوالي

خاص کونړ د کونړ په ولایت کې یوه د مهمو ولسوالیو نه ده چې تعلیمي کچه پکې اوچته ده. دا ولسوالي ستراتیژیک اهمیت لري، چې د کونړ سیند پر غاړه سهیل خواته پرته ده. د شمال له خوا د کونړ سیند، د سهیل له خوا د مومند له قبایلو سره، د ختیځ پلوه د سرکاڼو له ولسوالی او د لوېدیځ اړخه د ښېوې له ولسوالي سره نښتې ده.

د روسانو تر وتلو نه وروسته د کابل رژیم لومړنی ولایت چې تخلیه کړ، هغه د کونړ و. په هغه وخت کې د خاص کونړ په ولسوالی کې ټول ښوونځي وران شوي وو او یو ښوونځی هم فعال نه و. په ۱۹۹۳ م کال کې ما په خپلو شخصي امکاناتو او په امریکه کې د ځینو دوستانو په مرسته د خاص کونړ لېسه، د منګوال منځنی ښوونځی او د خاص کونړ د نجونو ابتدایه ښوونځی بیا له سره فعال کړل، چې تر درېو کالو پورې مې ورته امکانات برابر کړي وو. وروسته بیا ما دا ښوونځي د سویډن مؤسسې ته وسپارل چې مرسته ورسره وکړي. په هغه وخت کې تقریباً ۷۰۰ هلکانو او نجونو په دې ښوونځیو کې زده کړې کولې. دا چې د خاص کونړ ولس

له تعلیم او تربیې سره زیاته مینه لري؛ نو د طالبانو د رژیم په وخت کې هم دا ښوونځي فعاله وو. د خاص کونړ په ولسوالی کې اوس ۲۷ ښوونځي دي، چې نهه یې د لېسې تر کچې پورې دي. د دغو ښوونځیو نه پنځه لېسې د هلکانو، درې لېسې د نجونو، یوه د زراعت او یوه د دیني علومو مدرسه ده. پر دې سربېره یو حمایوي دارالمعلمین هم د خاص کونړ په ولسوالی کې شته دی.

د ۲۰۰۲ م کال د بېړنی لویې جرګې په انتخاباتو کې د خاص کونړ هر ونډ په لومړی مرحله کې خپل درې څلویښت نمایندګان یا استازي و ټاکل، چې زه هم لومړی د منګوال د ونډ نه تعیین شوم. په دویمه مرحله کې د خاص کونړ استازو ډګروال محمدالله خان او زه د رایو په اتفاق بېړنی لویې جرګې ته تعیین کړو. دا نوع انتخابات د امریکه د ایوا (Iowa) په ایالت کې د کاکس (Caucus)په نامه یادېږي. کاکس ګروپ یا غونډې ته وایي چې د هر کاندید طرفداران په یوه ځای کې راټولېږي بیا د دغه ایالت د انتخاباتو د کمېسیون غړي د ټولو په مخ کې د هر کاندید پلوي کسان شماري. په دغه ډول ټاکنو کې د وټ اچول او یا وټ چاپول نه وي او هم د انتخاباتو مصارف ډېر کم وي.

د دې خبرې یادونه اړینه ده چې د ۲۰۰۲ م کال د بېړنی لویې جرګې د ټاکنو ټول مصرف د مشرقي په څلورو ولایتونو کې د یو لک امریکایي ډالرو نه کم وو، اما هغو ټاکنو د پرله پسې ټاکنو په مقایسه چې میلونونو ډالر لګښت پرې شوی و، د خلکو په نزد زیات مشروعیت درلود او د ولس ښه استازیتوب یې کولی شو. د دې لپاره چې په راتلونکي کې په کمو پیسو مشروع انتخابات په خاصه توګه ولایتي او پارلماني انتخاباتو لپاره لاره هواره شي زه د پورته سیستم وړاندیز کوم، چې خلک په خپله خوښه نمایندګان د یوې شفافې پروسې پر اساس وټاکي او هم د ټاکنو پایلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید په هماغه ورځ معلومې وي تر څو د درغلیو مخه ونیول شي، نه داسې چې د ۲۰۰۹م کال او یا د ۲۰۱۴م ټاکنو په څېر د ټاکنو پایلې بحران ته ورسېدلې او حتی څو میاشتې یې ونیولې بیا هم پایلې ولس او دنیا ته د قناعت وړ نه وې. که د ونډونو یا قومي جوړښت پر اساس ټاکنې وشي؛ نو د دا ډول انتخاباتو لګښت به ډېر کم او د حکومت په وسه به پوره وي چې د انتخاباتو مصارف ورکړي نه چې د انتخاباتو لپاره هم زموږ لاسونه بهرنیانو ته اوږده وي. دا یوه بېله مسئله ده چې زیات بحث او سیاسي ارادې ته اړتیا لري چې ترڅو د افغانستان په ټاکنیزې پروسې کې شفافیت رامنځ ته شي او ولس پکې فعاله ونډه واخلي.

د پوره وضاحت لپاره د خاص کونړ د ولسوالۍ تفصیلي یادونه کوم چې ما پکې پوره څېړنه کړې ده او د دې ولسوالۍ جوړښت په لاندې چارت کې په ګوته شوی دی.

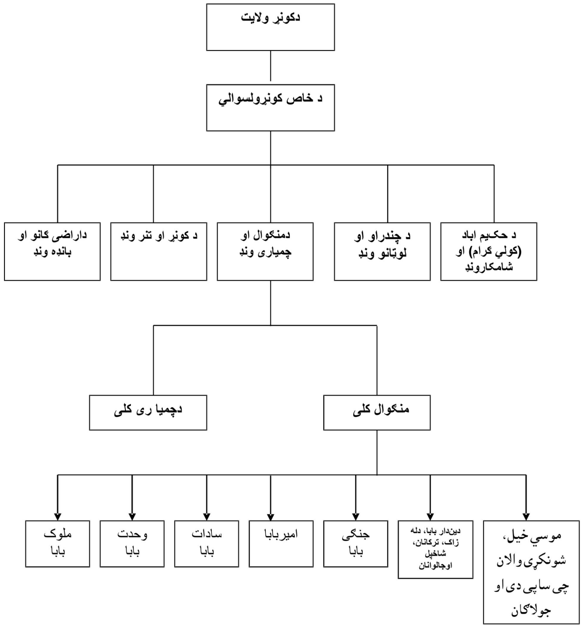

پورته چارت د ولایت، ولسوالي، ونډ، کلي او پلرنۍ ترمنځ ارتباط ښایي

د خاص کونړ ولسوالي په پنځه ونډونو تقسیم شوې ده، چې بیا هر ونډ په کلو باندې تقسیم شوی او بیا هر کلی په پلرنې یا سهم تقسیم شوی دی. په دې تقسیماتو کې دوه مهم ټکي دا دي چې یو خو ټوله ګټه او تاوان او حتی عامه ځایونه لکه جبه (د سیند په غاړه غیرمزروعي ځمکه چې د څارویو د څر لپاره وي)، ډاګ او ځنګلونه ټول په همدې شکل تقسیم شوي او د هر ونډ ساحه او ځای معلوم دی؛ خو په رسمي اسنادو کې د دې تقسیماتو په اړه هیڅ معلومات نشته دي. په حقیقت کې دا د دې ونډونو او کلو عامه ملکیت دی، چې استفاده ترې کولی شي؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقسیمولی یې نه شي، خو د دولتي قوانینو په چوکات کې که کومه ځمکه یا ځای چې رسمي سند ونه لري هغه دولتي ځمکه او ځای دی. په واقعیت کې داسې نه ده او دا عامه ملکیت د کلو او قومونو دی او حکومت باید په دې اړه د خلکو د ښېګڼو په چوکاټ کې سم تصمیم ونیسي، تر څو چې د ځمکو مسایل په دایمي او ښه توګه حل کړي. په دې سیستم کې تغییرات د خلکو په ملکیت کې بدلون راولي او دا ډول تغییرات تازه یا نوي جنجالونه په سیمو کې ایجادوي. محلي چارواکي باید د هرې ولسوالۍ په اړه دا ډول معلومات راټول کړي ترڅو د ولس د مشکلاتو په حل کې ورسره مرسته وکړي.

په دې وروستیو کلونو کې د خاص کونړ د ولسوالۍ سره د شالۍ او ولۍ په نامه شپږم ونډ هم اضافه شوی دی، چې پخوا د شالۍ او ولۍ سیمې د قبایلو په نامه یادېدې؛ خو په ټاکنو کې یې برخه اخیسته او وټ به یې د خاص کونړ په ولسوالۍ کې اچاوه، مګر د دې سیمو خلکو تذکرې نه درلودې. د کونړ ولایت اکثره ولسوالۍ سرحدي کلي لري چې د حاشه په نامه یادېږي. شالۍ، ولۍ او د دې سیمو مربوط کلو ته د سیوري مومند هم وایي. د شالۍ ولس زوپیالي خېل مومند دي، چې په خوګاخېلو ورګډېږي. خوګاخېل د مومندو په بایزي پښې پورې تړلي دي. د ولۍ او څېرې زیاتره ولس بوټي خېل دي چې دا هم د بایزو په پښې پورې تړاو لري. یو څو کورونه د فرمولي په نامه هم د بر څېرې په سیمه کې شته دي. د هر ونډ برید یعنې سرحد، په قومي مسایلو کې برخه اخیستنه او د کلو شمېر نه او سهم معلوم دی، چې د محل خلکو ته پته ده او په رسمي چوکات کې کوم سند د دې ونډونو په اړه نشته؛ خو هر چارواکی د دې ولسوالۍ چې هلته کار کوي، په دې پوهېږي چې

څومره ونډونه په هره ولسوالۍ کې شته دي او قومي جوړښت یې څنګه دی. د همدې تقسیماتو پر اساس ولس خپل ورځني مشکلات حل کوي.

د خاص کونړ د ولسوالۍ ونډونه

لومړی: د منګوال او چمیارۍ ونډ

په دغه ونډ کې د منګوال او چمیارۍ په نومونو دوه لوی کلي دي. په دغو دوه کلیو کې اړوندې باندې یعنې له کلیونه بهر کورونه شامل دي.

د منګوال کلی:

د منګوال د کلي ولس اکثره مومند دي، چې په خټه اتمرخېل او د مومندو د بایزو د پښې پورې تړاو لري. دوی د مومندو د مزري چینې د سیمې نه دلته راغلي او مېشت شوي دي. ویل کېږي چې د کلي نفوس پخوا زر کوره حساب شوی دی؛ خو د ثور له کودتا نه وروسته او د جهاد په کلونو کې او بالخاصه د روسانو د تهاجم نه وروسته د دې کلي ټول ولس مهاجر شو او دا کلی په کنډواله بدل شو. اوس تقریباً دوه سوه کوره بېرته دې کلي ته ستانه شوي دي. دا چې کونړ ولایت په عمومي توګه لږه ځمکه لري نو د کونړ ولس همېشه د افغانستان په داخل کې او یا له هېواده بهر په نورو سیمو کې خواري او غریبي کوله او په دې توګه به یې خپلې کورنۍ ساتلې. د ډېر پخوا نه د منګوال د کلي اوسېدونکي اکثره دوه کوره وو، چې زیاتې کورنۍ د پاکستان د کراچۍ په سیمه کې اوسېدلې او هلته یې د کراچۍ په بندر کې مزدورۍ او کار کاوه. اوس د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کراچۍ په کیا ماڼۍ سیمه کې د منګوال د کلي په نامه لویه محله شته ده او اوس هم خپل مړی ژوندی د همدې کلي په پخواني حساب سره پالي.

که د خاص کونړ پورته چارت ته نظر واچوو ګورو چې د منګوال او چمیارۍ ونډ په دوه کلیو تقسیم شوی دی، چې د سهم په حساب دوه برخې د منګوال او یوه برخه د چمیارۍ د کلي ده. همدا رنګه د منګوال کلی بیا په اوه پلرینو تقسیم شوی دی. په دغه پلرینو کې پنځه پلرینې اتمرخېل مومند، یوه پلرینه ګډوله یا ارګجه، مومند او څو نورې وړې کورنۍ پکې شته دي. یوه پلرینه سهم ارجل (متفرقه) قومونو ته چې په کلي کې اوسېږي ورکړل شوې ده. د منګوال پلریني په لاندې ډول دي:

۱. د ملوک بابا پلرینه
۲. د جنګي بابا پلرینه
۳. د امیر بابا پلرینه
٤. د سادات بابا پلرینه
۵. د وحدت بابا پلرینه
٦. د دیندار بابا پلرینه. په دې پلرینه کې ترکاڼان، دله زاک، جاله وانان او رنګریزان هم شامل دي، ځکه د دې پلرینې تعداد کم دی.
۷. ارجل متفرقه قومونه (موسی خېل، شونکړي وال چې ساپي دي او جولاګان)

همدا رنګه زموږه کورنۍ چې د منګوال میا صاحب د کورنۍ په نامه شهرت لري له منځه سهم لري.

د منګوال میا صاحب چې زما نیکه و سید محمدنعمان نومېده چې د امان الله خان په وخت کی د پېچ په دره کې حاکم و، خو اصلاً دی د کامې ولسوالۍ د مستالي په کلي کې اوسېده او هلته یې ځکمه او جایداد درلود، چې سلسله نصب یې میا علي صاحب (رح) ته رسېږي. د میاعلي

صاحب (رح) زیارت د ننګرهار ولایت د بهسودو ولسوالۍ د ثمرخېلو په سیمه کې دی. زیاتره کسان چې لېونیان وي د هغه زیارت ته یې د دوعا او ښه کېدو لپاره بیایي. زما نیکه وروسته د سرکاڼو میاصاحب (رح) نه چې هغه د ملا نجم الدین اخوندزاده مؤذن و، لاس نیوکه کړې وه یعنې مرید شوی یې و. منګوال میاصاحب وروسته د سرکاڼو میاصاحب په امر خپله حاکمي پرېښوده او له کامې نه د خاص کونړ ولسوالۍ د منګوال کلي ته راغی او دلته یې لنګر او مریدان درلودل. دا چې منګوال میاصاحب دیني عالم او حافظ د قرآن هم و؛ نو د منګوال مشرانو ته یې د پیرۍ او مریدۍ تر څنګ دیني زده کړې هم ښودلې.

البته دا پورته تقسیمات داسې شوي دي چې هیڅ کور په کلي کې بې برخې یعنې بې سهمه نه دی پاتې شوی. د بېلګې په توګه شاخېل د منګوال په کلي کې یو کور دی خو د کلي په ګټه او تاوان کې سهم لري. د پورته تقسیماتو نه دا جوتېږي چې د افغانانو او په خاصه توګه د پښتنو په سیمو کې د اجتماعي عدالت زیات خیال ساتل شوی دی، چې حتی د کمزورو کورنیو لکه کسبه کارو سهم هم په ټولنه کې خوندي دی او دوی د نورو مېشتو ولسونو په منځ کې مساوي حقوق لري.

د منګوال په سیمه کې د ګورګورې بابا په نامه یو مشهوره زیارت هم شته دی چې د منګوال لېسه هم د همدغه زیارت ترڅنګ ده او پخوا به د اختر په درېیمه ورځ د خاص کونړ خلکو دلته مېله کوله. د خاص کونړ په ولسوالۍ کې پخوا هندوان هم اوسېدل او زیاترو یې په کلیو کې دوکانونه درلودل. یو کم تعداد یې ځمکې هم درلودې چې تر اوسه پورې د هندوانو یوه کورنۍ د کونړ له کلي سره نږدې ځمکه لري او د دې ځمکه ورثه هم شته دي چې اوس پرې د هندوانو په خپلو منځو کی دعوه ده او د دوی ځمکه چې تقریباً شل جریبه کېږي د حکومت سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تحت تامین ده. پخوا د منګوال په کلي کې هم هندوان اوسېدل خو په کونړ کې د جنګونو په وجه ټول هندوان د کونړ له سیمې نه جلال آباد ښار یا نورو سیمو ته کډه شوي دي.

د منګوال کلي ډېر مشهور مشران درلودل لکه ملک شیرمحمد خان، ملک شیرافضل خان چې په صوبدار صاحب مشهور و، ملک امانت خان، ملک عبدالوکیل، ډګروال شیرافضل خان مومند، ملک نورافضل، ملتان ملک، نادرخان ملک، مدیر سیف الرحمن خان، زما تره وکیل عبدالقادر، مدیر عبدالباقي خان او سیدحنیف پاچا.

د منګوال موجوده ملکان حاجي عبدالقیوم، ملک محمد آصف، ډګروال بهادرخان، میر سلام خان او انګور ملک دي.

د چمیارۍ کلی:

د چمیارۍ کلي تاریخچه داسې ده چې چمیار پخوا هندو و او په دغه سیمه کې اوسېده چې اوس دا کلی د چمیارۍ په نامه یادېږي. چمیار دوه زامن درلودل چې چمر او عطا نومېده. کله چې چمر مسلمان شو نو د ده ورور عطا راپاڅېد او هغه يې مړ کړ، چې ا وس هم د چمیاري په کلي کې د هغه قبر شته او شهید بابا ورته وايي چې همدې ځای ته د شهید دېره هم وايي. د چمیارۍ کلی اوس درې سهمه لري چې د چمرخېل، عطاخېل او د منجیانو په نامه یادېږي. د منجیان کلي اوسېدونکي د مزار درې د غرونو د سرونو له کلیو یعنې د اریت او شوماش له کلیو نه دلته راغلي او مېشت شوي دي. د منج کلی اوس هم د اریت په سیمه کې شته دی. د منجیانو ژبه پخوا دیګاني ژبه وه چې اوس هم د وټه پور په یوه محدوده سیمه کې ژوندۍ ده. د منجیانو په سهم کې یو

څو کوره الله خېل مومند، کاشکوټي، بوټي خېل، برزګ خېل او یو کور میاګان هم برخه لري، چې په دې کلي کې اوسېږي.

د چمیارۍ په کلي کې دوه مهم نور زیارتونه هم شته چې یو يې د بر سلطان بابا او بل يې د کوز سلطان بابا په نامه یادېږي او ویل کېږي چې دواړه سره تره او وراره وو. دوی ته ځکه سلطان بابا وايي چې کومه لوحه یا شناخته چې پخوا دلته موجود وه نو پرې لیکل شوي و چې: سلطان ابوالخیر مازندراني[۹۹]. د دې زیارتونو نور تاریخ د دې کلي خلکو ته هم نه دی معلوم. پخوا د اختر په څلورمه ورځ ډېره لویه مېله به د خاص کونړ خلکو د سلطان بابا په زیارتونو کې کوله.

د چمیاري د کلي اوسني ملکان، ملک محمد طاوس، ملک محمد حنیف، ملک ناصر او ملک غلام حسن دي. په ۲۰۰۲ م کال کې د دغه کلي ملکان یوازې ملک محمد کریم او سرکاتب سید امین و.

دویم: د چندر او او لوټانو وند

د چندارو او لوټانو په وند کې د چندراو کلي، نیمايي برخه د لوټانو، سنه خېل، کوزچنچن، کنډر او کاوېږ کلي شامل دي. محمد معظم اخون زاده او د هغه کورنۍ چې اصلاً په خټه یوسف زي دي، په دې کلي کې مېشته دي. محمد معظم اخون زاده د کونړ او مشرقي د سیمې ډېر مشهوره مشر و چې د ولسي جرګې مرستیال هم پاتې شوی و. د چندراو په کلي کې مختلفې قبیلې لکه مومند، ساپي، یوسفزي او ځینې خیلونه لکه ترکاڼان، جاله وانان، جولاګان او داسې نور هم اوسېږي. په دې کلي

[۹۹] د دې کلي د ملک او خاص کونړ د شورا د مشر ملک طاوس خان سره د چمیارۍ د کلي په اړه مرکه. د نومبر ۱۹مه نېټه کال ۲۰۱۳ م

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې یوه لویه مدرسه موجود ده چې پخوا پکې د مزار درې مشهوره عالم، شهید مولوي عبدالمتین تدریس کاوه. مولوي حسین اخونزاده د پېچ درې چې وروسته یې په مولوي جمیل الرحمن شهرت درلود او د جماعة الدعوة للقرآن والسنة په نامه یې حزب جوړ کړ هم د چندراو په مدرسه کې څه وخت د مولوي محمد حسن اخون زاده نه چې د محمد معظم اخونزاده زوی و، سبق ویلی و. د جماعة الدعوة للقرآن والسنة ډله د سلفیانو او وهابیانو په نامه هم یادېږي. مولوي جمیل الرحمن وروسته خپلې زده کړې له مردان سره نږدې د پنج پیر په مدرسه کې سرته رسولې وې. دې ونډ هم ډېر مشهور مشران درلودل، لکه فراز ملک، ذوالفقار ملک، حاجي عبدالعلي، حاجي قوماندان غازي محمد خان، ملک محمدعلي، ملک خلیل، ملک شېرزمان او حاجي یادګل.

د دې ونډ اوسني ملکان، مولوي صفي الله، حاجي محمد عبدالله، ملک روح الله، ملک حیات الله، ملک عبدالولي او ملک مرجان دي.

درېیم: د کونړ او تنر ونډ

د کونړ کلی چې د کونړ ولایت نوم هم د همدغه کلي نه اخیستل شوی پخوا د کونړ د سیمې مرکز و. په دې ونډ کې د کونړ کلی، د لوټانو نیمایي سیمه ، میاګانو کلی، رین، چارکلا، کرموټا، کلالان، زرګرانو بانډه، سید بانډه، طلایي بانډه، چاره کې او د تنر کلي شامل دي. د کونړ په کلي کې پخوا یو وړوکی بازار هم و، چې اوس هم یو شمېر دوکانونه لري او د کونړ په ولسوالۍ کې دا یوازینی بازار و. خو اوس د خاص کونړ په نورو کلو کې نور واړه بازارونه هم جوړ شوي دي، چې څو دوکانونه په کې وي. د کونړ د کلي د صاحب جم په سیمه کې هم یوه لویه مدرسه

وه، چې پخوا پکې د شوماش مولوي په نامه یو مشهور مدرس، تدریس کاوه او زیات شاګردان یې درلودل. دې کلي کې مشهور سپین ږیري او مشران تېر شوي دي چې د مرحوم وکیل محمدجان خان چې په ولسي‌جرګه کې دوه دورې د خاص کونړ د ولسوالۍ استازی و، مرحوم وکیل محمد ګل خان چې په ولسي جرګه کې د خاص کونړ استازی او د ولسي‌جرګې دویم مرستیال و، مرحوم علاقدار محمدحسین خان، مرحوم ملک محمد صدیق ارباب، مرحوم دیپلوم انجینر نېک محمد خان چې د بند او برق په څانګه کې د هېواد مشهور انجینر و او ډاکټر سیدقاهر عاطف نومونه د یادولو وړ دي. د هېواد تکړه هنرمند مرحوم ګلاجان استاد هم د کونړ د کلي اوسېدونکی و. د کونړ په ولایت کې لومړنۍ لومړی ښوونځی هم د کونړ په کلي کې و، چې وروسته د تنر کلي د وکیل عبدالجلیل ملنګ په کلا کې تر ډېر وخته پورې دا ښوونځی و. د خاص کونړ لومړنی ښوونځی اوس لېسه شوی او د ډاکتر کبیر ستوري د لېسې په نامه یادېږي.

د تنر کلی د دې ونډ یو بل مهم کلی دی، چې د خاص کونړ د ولسوالۍ د تعلیم یافته طبقې مهم مرکز و. په لسګونو صاحب منصبان، دولتي چارواکي او استادان په دې کلي کې تېر شوي او شته دي. د امان الله خان د دورې قاضي القضات امیرالله خان چې په ۱۳۰۳ هجري شمسي کال په ترکیه کې او وروسته په بخارا کې د افغانستان سفیر و، هم د تنر د کلي و چې د ده کورنۍ د قاضیانو په نامه یادېږي. د قاضي القضات امیرالله خان پلار هم قاضي و او جمال الله نومېده. په لاندې توګه د دې کلي د څو نورو مشهورو اشخاصو یادونه هم ضروري بولم، چې د سیمې او هېواد په کچه مشهور و: مرحوم میرزا غلام سرور اخونزاده، مرحوم میرزا عزیزخان اخونزاده، عصمت الله روحاني، مرحوم میرزا محمدجان خان، مرحوم لعلوجان چې د غازی میرزمانخان زوم و، په ولسي جرګه کې

د خاص کونړ استازی مرحوم عبدالجلیل ملنګ، مرحوم ډاکتر کبیر ستوری، د حربي پوهنتون استاد ارکان حرب مرحوم ډګروال فضل ربي خان، مرحوم دیپلوم انجینر غلام رضا، د کابل پوهنتون استاد جلال الدین خان کونړی، د هوایي او مدافع هوایي قواو پخوانی قوماندان جنرال غلام سخي او مرحوم مولوي عبدالحنان. یوازې د تنر په کلي کې ۲۲ تنه د طب د پوهنځیو نه فارغ ډاکتران شته دي[۱۰۰].

د دې ونډ ملکان عبدالجلیل ملک، ملک عمراخان، ارباب اسدالله، ملک عبدالظاهر، ملک محمدمعصوم، ملک میرویس، ملک محمد نادرخان او ملک علي سید دي.

څلورم: د باندې او اراضي ګانو ونډ

په دې ونډ کې کوزه اراضي، بره اراضي، کوکې بانډه، قلاګی، لغاني او د باندې نیمایي برخه، کلي شامل دي. د اراضی سیمه د خاص کونړ د ولسوالی مرکز ته نږدې او خلک یې له تعلیم سره خاصه مینه لري. وکیل عبدالقدیر په ولسي جرګه کې د خاص کونړ استازی، ظاهر منطق، مدیر حبیب الرحمن خان، مدیر محمدرحیم خان، مدیر غني ګل، میا ګل ګودامدار، حاجي جلادخان او ډاکتر غلام حیدر رفیقي د دغه ونډ اوسېدونکي دي.

د دې ونډ ملکان حیات الله ملک، ډاکتر بصیر، معلم نورالله، ملک عبدالستار او ملک محمدجلیل، ملک طاوس، ملک مقبل او ملک ولایت خان دي.

[۱۰۰] له انجینر غلام یحیی سره د تنر د کلي په اړه مرکه. د فروری نهمه نېټه، ۲۰۱۴ م کال

پنځم: د کولي ګرام (حکیم اباد) او شامکار ونډ

د کولي ګرام په ونډ کې د کولي ګرام ډاګ کلی، د کولي ګرام لاندې کلی، صاحب زادګان، اخوندزادګان، کوز سرای، بر سرای، شیخان، اهنګران، شامکار او د یوسف کورونه شامل دي. کولي ګرام کلی هم ډېر ښه مشران درلودل، لکه مولوي ماهر، مولوي عبدالوهاب سوزان، مرحوم عزیزالله ملک، مدیر رستم، ملک میرحبیب، حاجي سیدحبیب او ملا شامکار. مولوي ماهر په لېسه کې زما استاد و؛ خو د جهاد په دور کې مولوي ماهر استاد او د هغه ورور سوزان استاد او مدیر رستم د حکمتیار د اسلامي حزب د یو جهادي قوماندان، معلم محمدامین له خوا د شپې د خپلو کورونو نه وویستل شول او بېګناه شهیدان کړای شول.

د دې ونډ ملکان، ملک محمدنور خان، ملک تاج محمد، ملک ګلستان، ډاکتر مجید، ملک احمدشیرخان، ملک محمدصدیق، ډګروال عبدالقیوم او نظام الدین صاحب زاده دي.

شپږم: د شالی او ولی ونډ

دا ونډ دوه تقسیمه دی. د شالی ولس زوپیالي خېل مومند دي او دا لاندې کلي په دغه سیمه کې شامل دي: بره شالی، کوزه شالی، یخه چینه، ماڼوګی او شجاع کلی. د شالی کلی له ډېر پخوا نه په دوه ګوندیو ویشل شوی دی، چې دا ګوندي د غازي حاجي او فیروز حاجي د کورنیو ترمنځ وې او ډېره اوږده دښمني په خپلو منځو کې لري او تراوسه پورې لس ګونه کسان د دوی تر منځ وژل شوي دي. د دې دوه کورنیو دښمني اصلاً د یو قیران یعنې پنځوس پوله یا د یوې افغانی د نیمایي نه پیل شوې ده. وایي چې د دوی د کورنی یو کس د بلې کورنی په یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کس باندې یو قیران قرض و، هغه نه ورکاوه نو هغه یې پرې وواژه او د پنځو لسیزو نه زیات کلونه کېږي چې دا پتنه(دښمني) روانه ده او د قیران د پتنې په نامه یادېږي.

په ۲۰۰۲م کال کې د شالۍ ملکان، ملک عجب، ملک محمدافضل، ستانه گل ملک، ملک عطا خان، علم جان ملک او عبدالله جان وو.

د ولۍ په سیمه کې د کلاول،، توتکي، اوبو تنگي، ننگوسې، میرگل تنگي، کربه ډاگ، سپینکۍ، برچنچن، کوزڅېري، برڅېري، شنیلۍ، آنارو کلي او کنډوالې کلي شامل دي. د هجرت په وخت کې موږ څو میاشتې د برچنچن په کلي کې اوسېدو. د ولۍ د سیمې ولس بوتي خېل مومند دي او یو څو کوره فرمولي هم په بر څېري او کنډوالې سیمه کې اوسېږي. د برچنچن او انارو د کلیو ولس باره خېل مومند دي. د دې سیمې مشهور مشران، حاجي رضاخان او د هغه زامن عمرحاجي او ملک محمدایوب خان، خلیل ملک او جلیل ملک چې دواړه سره وروڼه وو، خې ملک، خواری ملک، حکیم خان، نوروز ملک، د کنډوالې حاتم ملک ، ایوب خان او امیرجان ملک د برچنچن وو. کله چې موږ مهاجر شولو نو په اول سر کې د کابل د حکومت له وېرې موږ ته چا ځای نه راکاوه؛ خو د برچنچن امیرجان ملک چې ډېر زړور او مېلمه دوست انسان و، زموږ کورنۍ ته یې ځای راکړ چې یوه وړه خونه وه چې د خپل کور نه یې جدا د مېلمه لپاره جوړه کړې وه. موږ تقریباً دېرش کسه په هماغه یوه خونه کې د ۱۳۵۸ کال د جوزا د میاشتې نه تر سنبلې میاشتې پورې اوسېدلو چې بیا له هغه ځای نه پېښور ته مهاجر شولو. څرنگه چې زما خدای بخښلي پلار سید محمود حسرت د هجرت نه وروسته په عملي جهاد پیل وکړ؛ نو موږ د کابل د حکومت تر سخت تعقیب او تهدید لاندې وو. امیرجان ملک به ویل که حکومت ما بمبارد کړي هم څه پروا

نه کوي خو زه تاسې ته نه شم ویلی چې زما له ځایه لاړ شئ. زموږ د تگ نه یوه اوونۍ وروسته د چنچن کلی او خاصتاً همدا زموږ د اوسېدلو ځای د کابل حکومت له خوا بمبارد او د نیپالم بمب یې پرې واچاوه چې ټوله ساحه له منځه لاړه. زموږ د هجرت او په چنچن کې د اوسېدلو کیسې ما په خپل بل کتاب (د واقعیتونو په بهیر کې) کې په تفصیلي توگه بیان کړې دي.

په ۲۰۰۲ م کال کې د ولۍ سیمې ملکان، گل محمد ملک، عثمان ملک، نبي جان، عمرگل، محمد حاجي، لالاگل، حکیم خان، نادر، جلیل ملک، ملک محمد علي، ملک نوروز او اسرار ملک وو.

د خاص کونړ سیمې ښه جید عالمان لکه مولوي محمد حسن اخونزاده، مولوي عبدالحنان استاد او د کولي گرام مولوي مشهور وو. اوس هم خاص کونړ ښه عالمان لري لکه مولوي گلرحمان، مولانا محمد اجمل حکاک، مولوي عطاوالله، مولوي مطیع الله، مولوي سمیع الله، مولوي محمد اسرائیل صاحبزاده او مولوي عبدالخالق.

د جهاد په کلونو کې د خاص د کونړ د سیمې مشهور جهادي مشران او قوماندانان، د لیکوال پلار مدیر سید محمود حسرت، چې په مدیر صاحب یې شهرت درلود، حاجي غازي خان، څارنوال محمدصالح، قوماندان ظاهرخان، گل سید میا، مولوي نظرمحمد، استاد عبدالصبور عزیزي، مولوي غلام حسن چې په صحاف ملا یې شهرت درلود، سخي صاحبزاده، محمودجان، ملک محمد جان، اسرائیل، د کاوړ گوجر ، غني، مامور او عبدالوهاب چې د قوماندان ظاهر خان وروڼه وو، حبیب الله منځني، اکاجان، خیالي گل، طالب، گلاب او اول خان حاجي وو. یو شمېر د دې قوماندانانو نه په خپلي منځي جگړو او رقابتونو کې یو بل سره هم ووژل. پر دې قوماندانو سربېره یو شمیر نور مهم مشران هم په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي سر کې د لیکوال له پلار سره جهاد کاوه، چې د منګوال د کلي باز شیخ، ملا محمدرحمن، حاجي ګلبت خان او له چمیاری نه ملک طاوس، عبدالغفار، نظیر، کبل خان حاجي، محمد کریم ملک او شیر افضل د یادونې وړ دي.

د نورګل ولسوالي[101]

نورګل ولسوالي پخوا علاقداري وه او په څوکۍ ولسوالۍ پورې تړلې وه؛ خو په ۱۳۶۷ هجري شمسي کې یعنې د ډاکتر نجیب الله د رژیم په وخت کې چې ټولې علاقدارۍ ګانې ولسوالۍ شوې نو نورګل هم مستقله ولسوالي شوه. اوس د کونړ ولایت اداري واحد دی. د نورګل ولسوالي د کونړ سیند په شمالي برخه کې پرته ده، چې له ختیځ اړخه له څوکۍ ولسوالۍ سره او له لوېدیځ اړخه د کوز کونړ (ښېوې) ولسوالۍ سره نښتې ده. د شمال له خوا د نورګل ولسوالي له دره نور سره نښتې ده او د ننګرهار له اړخه نورګل د کونړ ولایت لومړنۍ ولسوالي ده.

نورګل ولسوالي څلور ونده لري:

۱. د شوماش، اربټ، مامل ګل او شولیت کلي یو ونډ دی او خلک یې په پشه یي ژبه خبرې کوي.

a. د شوماش کلی د برچم او کوز چم په کلیو تقسیم شوی دی.

b. د اربټ کلی هم په برچم، کوز چم او کنده په کلیو تقسیم شوی دی.

c. شولیت په سلم بټ، برلي کنده او میزلامه تقسیم شوی دی

[101] د نورګل د ولسوالۍ په اړه معلومات ما د دې سیمې د لیکوال او شاعر محمد حسن حسام سره په ۲۸ د میزان ۱۳۹۱هجري شمسي کال کې مرکه وکړه او دا معلومات مې ترې واخیستل.

۲. د غازي آباد ونډ چې ولس یې ټول ساپي دي. د غازي آباد ونډ کې د ودېرو لوی کلی، مسعود، سوېل، د ګوربزو لوی کلی، سولې، چانچي او اورګ کلي شامل دي.

۳. د مزار او لودلام دره چې خلک یې ساپي دي د دور کندک، لودلام، روزي کلا، کرچندو، کربوړی، مالي خېل، سنزو، مروره او سیری کلي شامل دي. د مزار درې نوم د مزار بابا له زیارت نه اخیستل شوی چې اوس هم هلته شته دی.

٤. د نورګل ونډ چې ولس یې اکثره دیګان او پشه یان دي. د نورګل په ونډ کې بېر نورګل، کوز نورګل، توره تېره، کوز ښار، بر ښار، پټن، بېله (اوسېدونکي یې مومند دي) او د میا کلي شامل دي.

د داؤد خان د رژیم په وخت کې د نورګل نفوس دوه ویشت زره اټکل شوی و او په غیر د مزار درې نه د نورګل زراعتي ځمکه ۱۳ زره جریبه ده. د دغې ځمکې یوه برخه د کونړ د سیند نه او دوه برخې د مزار درې له رود نه اوبه کېږي. د نورګل په ولسوالۍ کې پشه یي او پښتو ژبه ویل کېږي خو اکثریت ولس پښتو ژبه وایي.

د نورګل ولسوالۍ کې څوارلس ښوونځي شته دي، څلور لېسې لري، چې دوه یې د هلکانو او دوه د نجونو دي.

د ښوونځیو نوموونه عبارت دي له: د نورګل د هلکانو لېسه، د نورګل د نجونو لېسه، د مزار د هلکانو لېسه، د مزار د نجونو لېسه، د پټن منځنی ښوونځی، د سنزو لومړنی ښوونځی، د کربوړي لومړنی ښوونځی ، د لودلام لومړنی ښوونځی ، د غازي اباد لومړنی ښوونځی ، د سویل لومړنی ښوونځی ، د اربټ لومړنی ښوونځی ، د شوماش لومړنی ښوونځی ، د شولیت لومړنی ښوونځی ، او د تیتک لومړنی ښوونځی. د تیتک سیمه د څوکۍ ولسوالۍ په دېوه ګل درې پورې مربوط ده خو ښوونځی یې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورگل ولسوالۍ پورې تړلی دی. همدا رنګه درې رسمي دیني مدرسې د نورگل په کلي، مزار دره او غازي آباد سیمه کې هم د نورگل په ولسوالۍ کې شته دي.

د نورگل په ولسوالۍ کې مشهور مشران او سپین ږیري هم تېر شوي دي. د اربت په سیمه کې ملک عمر او عبدالله جان، د شوماش په سیمه کې ملک ازم الدین او عبدال، د غازي اباد په سیمه کې ملا محمدعمر او ملک تېمور، د لودلام په سیمه کې ملک احمد خان او سیدال ملک، د مزار درې په سیمه کې حکیم اکا، ارسلاخان، سردارخان ملک، شاه محمود خان او حیاوالدین، د نورگل په سیمه کې سید کریم خان، وهاب جان، حاجی عبدالرحیم، بازمحمد خان، جلال، جوره باز د بېلې او گلستان د پټن مشهور ملکان او سپین ږیري وو. پر دې سربېره مشهور دولتي چارواکي لکه عبدالوهاب ساپی پخوانی د عدلیې وزیر، مفتاح الدین ساپي د قبایلو او سرحداتو وزارت مرستیال، جنرال غلام احمد، غلام نبي وسطلي د ننگرهار والي او د یولسمې فرقې قوماندان، د افغان ملت د گوند مشر ډگروال شمس الهدا شمس او د یولسمې فرقه قوماندان ډگروال غلام عمر هم د نورگل د ولسوالۍ اوسېدونکي وو.

د ثور د کودتاه نه وروسته مولوي عبدالمتین[۱۰۲] چی په شوماش مولوي یې هم شهرت درلود، د نورگل په ولسوالۍ کې جهاد پیل کړ چې په ۱۳۵۸ هجري شمسي کال کې د زېړي بابا په سیمه کې شهید شو. د جهاد په کلونو کې قاضي متین، حسن خان[۱۰۳] او سردار خان د جمعیت

[۱۰۲] مولوی عبدالمتین د خاص کونړ د چندراو په کلي د اخندزادگانو په جومات کی تدریس کاوه او د پنج پیری په نامه یادېده او زیات شاگردان یی هم درلودل. د قد نه وړوکی خو ډېر خوش صحبته انسان و او هم ډېر ښه مقرر و. لیکوال هم د دغه ولسوالی دی نو هغه یی ښه پیژانده.

[۱۰۳] حسن خان د زراعت د فاکولتې په لومړي سمستر کې د لیکوال همصنفی و.

اسلامي، او سردار د استاد سیاف د تنظیم مشهور قوماندانان د نورگل په ولسوالۍ کې وو. د تنظیمونو پر قوماندانانو نه سربېره قومي مشرانو هم په جهاد کې خاص رول درلود، چې ملک ازم الدین د شوماش، کاکا ستانه دین د غازي اباد، ملک سکندر د لودلام او مامور عباس د مزار مشهور مشران وو.

د نورگل په ولسوالۍ کې ډېر مشهور زیارتونه هم شته دي. د شولت په سیمه کې د اصحابانو زیارت، په کوز نورگل کې د تور بابا زیارت، بر نورگل کې د میاصاحب او غازي جان بابا زیارتونه، د جبې شهیدان، د موسی بابا زیارت، د تورې تبې یا د زېړي بابا زیارت او د کوړم شهید زیارت.

د کوړم شهید او اصحابانو په زیارتونو کې به د اختر مېلې کېدلې او خلکو هلته سېرلي او مالونه حلالول او نذرانه کول به یې. د خاص کونړ او نورو ولسوالیو نه به هم خلک کوړم شهید سیمې ته د مېلې او نذرانې لپاره ورتلل او حتی دا اصطلاح هم په کونړ کې شته چې (تا دې کوړم شهید ووهي) یعنې په دې به زیاترو ښځو یو بل ته قسم ورکاوه.

د څوکۍ ولسوالي[۱۰۴]

د څوکۍ ولسوالي د کونړ سیند شمال خواته پرته ده، چې د مقابل لوري د سیند سهیل ته د خاص کونړ ولسوالي ده. پخوا د څوکۍ ولسوالي دوه علاقدارۍ درلودې:نرنگ او نورگل؛ خو کله چې علاقدارگانې ختمې

[۱۰۴] د جنت گل ساپي سره مرکه چې د خاص کونړ په ولسوالي کې ځارن دی او د دېوه گل درې اوسېدونکی دی. ۱۹ مارچ ۲۰۱۶م کال، خاص کونړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې نو نرنګ او نورګل هم جلا ولسوالۍ شوې. د څوکۍ په نامه کلی شته دی او دا نوم د همدې کلي نه اخیستل شوی دی.

دېوه ګل په کونړ کې ډېر مشهوره دره ده، چې د ساپو د پاڅون په کال زیاتې جګړې د همدې ولسوالۍ د هغه وخت په مربوطاتو لکه باډېل، دېوه ګل او مزار درو کې شوي دي او اصلاً جګړه د مزار درې نه ونښته. د ۱۳۲۴هجري شمسي- کال د ساپو د جګړې مشران شهسوار او سلیمی هم د باډېل درې وو. د څوکۍ ولسوالۍ ودانۍ ته رباط وایي او د کونړ سیند د غاړې سره نږدې واقع دی.

د څوکۍ ولسوالي دوه برخې ده: د باډېل دره او سمه یا هواره. د دې تقسیماتو پر اساس دوه حصې ګټه او تاوان سهم د باډېل دره اخلي او یو سهم د سمې دی. د دېوه ګل درې زیاتره خلک ساپي دي؛ خو د درو په سر کې شاړې یا پشه یان شته او د دې کلیو اوسېدونکي د اربټي، شوماشي، کوړنګلي او چلسي- په نومونو هم یادوي. دا کلي د پخوانو کافرو کلي وو، چې وروسته مسلمان شوي دي او دا سیمې تر ساپو نیولي دي؛ خو دې کلیو او قومونو ته دوی سهم ورکوي او په حقیقت کې د ساپو د قومي جوړښت جز دی، څکه په ګټه او تاوان کې د ساپو او نورو قبیلو سره برخه اخلي. د چلس درې کلي دي چې یو کلی د چلس د لوی کلي په نامه یادېږي او دوه کلي نور یې د نوردېش او سیرګل په نومونو یادېږي.

د دېوه ګل درې په اخر سر کې د چلس کلي دی. د مزار درې په اخر سر کې شوماش او د اربټ کلي دي. د پېچ د ماڼوګۍ درې په اخر سر کې د کوړنګل کلی او د چپې درې په اخر سر کې د دیګل کلی دی. د دېوه ګل په دره کې د ساپو د درېواړو خېلونو (ګوربز، مسعود، ودیر

(کندهاري) ولسونه استوګن دي. په دېوه ګل دره کې یوه برخه ودېر اخلي او دوه برخې مسعود او ګوربز اخلي څکه د ودېر تعداد زیات دی.

د دېوه ګل درې کلي ګیرګال، چمبیل، پلار دره، ملامزید بابا، اندرلچک، بدګوړ، چلس، امرې او سپېدار نومېږي.

د څوکۍ ولسوالۍ سمه یا هواره په پنځه و برخو چې سهمونه ورته وایي تقسیم شوې ده[105]:

۱. کانډېل او بابړ
۲. ښادي خېل او شلوټې
۳. مسعود اباد
٤. څوکۍ
٥. کلمانۍ او ګټو کلا

پر دې پنځه و سهمونو سربېره د کونړ د پېچ درې او سیند درې مهاجرین چې د پاکستان نه بېرته راستانه شوي دي، دوه کمپونه یې د چنارې او ګټو کلا کې جوړ کړي دي او دلته استوګن شوي دي، نو دوی ته هم دوه ځانته سهمونه ورکوي.

د ساپو په سهمونو او هم د کونړ په نورو سیمو کې سیدان او ستانه لکه میاګان، اخونزادګان او صاحبزادګان اوسېږي؛ نو دوی هم د نورو قومونو غوندې د خپلو سیمو د ولسونو په ګټه او تاوان کې برخه لري. په څوکۍ هم دوی د ولسوالۍ په قومي او سهمي برخو کې ونډه لري.

د څوکۍ ولسوالۍ د سمې مهم کلي د کانډېل، بابړو، ښادي خېل، شلوټې، زورمندۍ، قاضي بانډه، کولمانۍ، ګټو کلا، مسعود آباد، څوکۍ کلي، فقیر اباد او سنکولې په نومونو یادېږي.

[105] د څوکي ولسوالۍ مولوي سیدشاه جهان سره تلیفوني مرکه (۳ مۍ ۲۰۱٦م کال، کابل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څوکۍ په ولسوالۍ کې ډېر مهم مشران تېر شوي دي چې د هېواد په سیاسي مسایلو کې رول درلودلی، لکه: د ساپو د جنګ مشران شهسوار، سلېمی او امان الملک، ملک ماموند، ملک قلم دین، فقیرالله صاحب حق صاحب ، ښاروال محمدطاهر وطنیار، ملک محمدعمر، ډاکتر عبدالرشید جلیلي، لوی څارنوال عبدالهادي خلیلز، محمدعثمان پاچا، مولوي سیدجمال استاد (چې د ساپو په جنګ کې یې مهم رول درلود او ولس د ده د فتوا پر اساس شهسوار پاچا او سلېمی یې د صدراعظم په توګه وټاکل)، ملک عبدالله، ملک ممتاز او داسې نور.

اوسنې مشران ملک فضل، ملک عبدالرؤف، ډاکتر سلطان محمد، ملک علیم خان، عبدالغني ملک، ملک هاشم خان او مولوي ابراهیم دي.

د جهاد په دورو کې هم دلته مشهور قوماندان او مشران تېر شوي دي لکه حاجي جانداد خان چې وروسته یې د کونړ د والي په توګه هم دنده اجرا کړې ده. د څوکۍ ولسوالۍ د جهادي قوماندان په لاندې توګه وو:

۱. د حکمتیار اسلامي قوماندان (ډاکتر حمیدالله، معلم محمدامین[106]، ملک میاسید، مولوي غلام رحمن، او ګل میاصاحب)

[106] معلم محمد امین او ګروپ یې د خاص کونړ په سیمه کې ډېر بېګناه کسان د جهاد په دوره کې وژلي دي، چې د هغې جملې نه یې په یوه شپه د حکیم اباد د کلي نه مدیر رستم، ملک عزیزالله، مولوی ماهر، قاري میراحمد، قدرت الله، کمین جان، سیدحسن خلیفه او حاجي علم شېرخان شهیدان کړل. همدا رنګه یې د خاص کونړ نور مشران لکه څارنوال سیدمحمد (د کلي ګرام د اخونزادګانو بانډې)، مولوي بهرامان چې په ښامار مولوي مشهور و (د برې اراضی د کلي)، ملک محمد جان او زوی یې (دلوټانو د کلي)، امان خان حاجي او زوی یې (د سنه خېلو) معلم شېراغا (د بانډې د کلي) شهیدان کړي دي. مولوي ماهر استاد، قاري میراحمد او قدرت الله درېواړه ورونه وو، دوی دیني عالمان وو او د خاص کونړ د مشهور مولوي عبدالحنان زامن وو. ماهر استاد د لېسي په دوره کې زما استاد هم و. د ټولو نه بده یې لا دا وه چې معلم محمدامین، د کوکوګل په نوم د پشد د کلي یوه پخوانۍ خلقی په نکاح کړه او بیا یې څو کاله وروسته په خپل کور کې ووژله. ده او د دې ملګرو دا

۲. د اسلامي جمعیت قوماندان (قاضي محمدحکیم، ډاکتر صادق، ملک ګل جان، ډاکتر علي محمد، شین ګل او لعل شاه).

۳. د اسلامي اتحاد قوماندان معلم علي رحمن.

۴. د ملي نجات د جبهه قوماندان ښاروال محمد طاهر وطنیار.

۵. د مولوي خالص د اسلامي حزب قوماندان قاری دین محمد.

۶. د ملي اسلامي محاذ قوماندان میراعظم خان.

۷. د اسلامي انقلاب د حرکت د تنظیم قوماندان حاجي عبدالخالق.

د نرنګ ولسوالي[107]

د نرنګ ولسوالي د کونړ سیند شمال ته د پشد له کلي سره مخامخ پرته ده. دا ولسوالي پخوا علاقداري وه او د څوکۍ د ولسوالۍ مربوط وه. د نرنګ په ولسوالۍ کې ساپې، دیګان، سالارزي، شینواري، ملاګوري، باېړ او صاحبزادګان اوسېږي. د باډېل مشهوره دره هم د نرنګ د ولسوالۍ مربوط ده او د باډېل په اړه دا لاندې سندره ډېره مشهوره ده:

ساپو ډېر وژلي دینه
د کونړ غلام محمده باډېل ته مه ځله

وايي چې د دې سندرې شاعر حفیظ نومېده او دا سندره د ساپو په کال یعني ۱۳۲۴ لمریز کال کې ویل شوې ده او په هغه وخت کې د خوګیاڼو د مملې سیمې غلام محمد[108] له حکومت سره لښکر کړی و، چې

کسان د شخصي سلیقې په اساس وژلي دي او دا د خاص کونړاو د کونړ په تاریخ کې د کرهالې د واقعه نه وروسته، یو لوی جنایت کړی دی، چې تاریخ باید دا جنایت هېر نه کړي او که سم نظام وي؛ نو دوی باید د بشري جنایت له امله محاکمه شي.

[107] د نرنګ د ولسوالۍ د کوټکې کلي له عطاالله خان سره تلیفوني مرکه (۴ مې ۲۰۱۶م کال، کابل)

[108] د باډېل له حاجي عبدالقادر سره ټیلفوني مرکه (۵ مې ۲۰۱۶م کال، کابل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ساپو په مقابل کې باډېل ته لاړ شي او له دوی سره وجنګېږي؛ نو ده ته دا وویل شول، چې باډېل ته مه ځه. په هر حال دا سندره خو ځلې بدله او رابدله شوې ده او په اخره کې کله چې وکیل صاحب غلام محمد د ولسي جرګې کاندید و او غوښتل یې چې د باډېل د درې له خلکو نه رایې واخلي نو هغې ته هم ویل شوې وه چې باډېل ته مه ځه او دا سندره په هغه پورې هم وتړل شوه.

د نرنګ ولسوالي په دوه حصو تقسیم ده، چې یوه حصه د باډېل دره او بله حصه یې سمه ده. د ۱۳۵۷ لمریز کال نه دمخه به د باډېل درې د ګټې او تاوان یو سهم اخیسته او د سمې خلکو به دوه حصې سهم اخیسته؛ خو د جهاد په اوږدو کې د غرونو او درو خلکو د سمې په اوسېدونکو باندې قوت زیات شو؛ نو اوس باډېل د نرنګ ولسوالۍ نیمایي سهم اخلي او نیمایي سهم د سمې د ولس دی.

د باډېل دره ټول ساپي دي او په دوه پښو تقسیم شوی دي. یوه پښه یې ښادي خېل نومېږي چې په ګوربزو پورې تړاو لري او بله پښه یې ګاګیزي نومېږي چې په مسعودو پورې تړاو لري. د ساپو د جګړې په وخت کې یو جهاز هم دوی راغورځولی و او پیلوټ یې ورته وژلی و، چې بیا د دواجان په نامه یو کس حکومت بندي کړی و.

د نرنګ ولسوالۍ د سمې ولس بیا دوه تقسیمه دی، چې یوه حصه برنرنګ او لمټک او بله حصه سهم د کوټکي، غونډو او چارکلا کلی اخلي. لوی خان میرزمانخان هم د نرنګ په لمټک کې زېږېدلی دی.

د دې سیمې پخواني مشهور مشران، میرسلام خان، وکیل غلام محمدخان، غلام حسن ملک، ملک عبدالرزاق د بر نرنګ، شېر ملک د چارکلا، قاضي مهتاب ګل چې د مولوي عبدالرزاق بزګر صاحب پلار و،

قاضي غلام حیدر، حاجي کیجان د غونډو، ملک نیاز حاجي چې د عطاوالله خان پلار و او حاجي جلال صاحبزاده دي.

د باډېل مشهوره مشران په اوسني وخت کې حاجي سیدمحمد د ښادي خېلو، مولوي زرباز، حاجي سخي او ملک زاهدالله دي. د نرنګ د سمې د سیمې مشهور مشران حاجي عطاؤالله خان، سید خلیل الله، محمداجان د لمټک، د غونډو شاه محمود او د کوز نرنګ مولوي محمدطاهر دي.

د جهاد د وخت قوماندان:

د مولوي خالص د اسلامي حزب قوماندانان: محمد عرب او معلم آقا محمد

د حکمتیار د اسلامي حزب قوماندان: حاجي سیدمحمد او معلم ملنګ

د اسلامي اتحاد د تنظیم قوماندانان: حاجي اسدالله او حاجي فضل محمد

د ملي اسلامي محاذ قوماندانان: حاجي جلال او مدیر جمت الله خان

د ملي نجات د جبهه قوماندان: حاجي عبدالقادر

د اسلامي جمعیت د تنظیم قوماندان: ملا جلیل و، چې وروسته له سلفیانو سره یو ځای شو

د سلفیان قوماندانان په دغه سیمه کې: حاجي جانداد خان، اعظم او معلم امان الله

د استقلال د جنګ د ارنوۍ په غزا کې د نرنګ یو شمېر کسان لکه وزیر بابا، بختیار، شهیدان شوي وو چې بیا حکومت د دوی کورنیو ته په دغه سیمو کې ځمکې ورکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکانړو ولسوالي[۱۰۹]

د سرکانړو ولسوالي د کونړ سیند سهیل تـه پرتـه ده. د سرکـانړو ولسـوالۍ مرکز د سرکانړو په کـلي کـې موقعیـت لـري او داسـې ویـل کېـږي چـې د سرکانړو لومړني اوسېدونکي چې دقیقه نېټه یې نـه ده معلومـه د کنـدهار د سره ولي له سیمې نه دلته راغلي او مېشت شوي دي. اوس هـم د سرکـانړو د کلي زیـاتره اوسېدونکي ځـانونو تـه الکوزي وایـي. پخـوا بـه عسـکري قطعاتو ته پلټنې ویل کېدې او هرې پلټنې به په یو قوم او یا یـوې سـیمې پورې تړاو درلود، چې د دې پلټنـو د یـو شـمېر مشرـانو او عسـکرو سره بـه کورنۍ به هم وې. نو داسې ښـکاري چـې دوی هـم د کـومې پلټنـې سره دلته راغلي دي او په دغه سیمه کې مېشت شوي دي. د وردگو په نامه یـو څو کوره په سرکانړو کـې هـم اوسېږي او همـدا رنګـه د وردګـو یـو شـمېر کورونه د اسمار په سیمه کې مېشت دي، نو داسې ښکاري چې دا کـورنۍ د وردګو د پلټنونه دلته پاتې شوي دي.

د سرکانړو ولسوالي د ظاهرشاه تر پېر پـورې د خـاص کـونړ د ولسـوالۍ مربوط سیمه وه؛ خو کله چې د کونړ لویه ولسوالي په ولایت بدل شوه او هم د افغانستان په نورو سیمو کې نورې ولسوالۍ ایجاد شوې؛ نو د سرکانړو هم مستقله ولسوالي شوه او د مرورې علاقداري هم په سرکـانړو د ولسـوالۍ پورې وتړل شوه. دا چې د سرکـانړو پـه سـیمه کـې عسـکري قشـله وه او د داؤدخان په پېر کې یې د غونډ تشکیلات یې درلـودل. لـه ۱۳۵۷ کـال نـه راپه دې خوا د مجاهدینو او د کابل رژیم او روسي قواو ترمنځ ډېر سخت

---

[۱۰۹] د سرکانړو د ولسوالۍ په اړه زیات معلومات د سرکانړو د ګنجګل د سیمې مشهور مشر ملـک محمـد میران او حاجي رئیس خان سره په ۱۲ د مارچ ۲۰۱٦م کال کې د مرکو په پایله کې ترلاسـه شـوي دي. ملک محمد میران چې عمر یې د اتیا کلنو په شاوخوا کې و د ګلاپړی جګړه یـې یادېدلـه اوهـم یـې د ساپو او باجوړ په جګړو کې برخه درلوده.

جنګونه په دغې سیمې کې شوي دي. د د دې متواترو جنګونو لـه املـه د سرکانړو کلی او هم د دغې ولسوالۍ زیات نور مهم کلي لکه د پشد تاریخي کلی، دونایي، بحرآباد او ګنجګل په سلو کې ۹۰ کورونه تخریب شوي وو. د مجاهدینو له خوا د پشد په کلي ډېرې زیاتې حملې وشوې. دا کلی یې د وړوکي مسکو په نامه یادوه خو مجاهدینو ونه شو کړای چې د پشد کلـی د حکومـت لـه طرفـدارانو څخـه ونیـسي ترڅـو چـې د کـونړ ولایـت په۱۳٦۷ل= ۱۹۸۸م کال کې د کابل د رژیم له خـوا تخلیـه شـو او ټـول د مجاهدینو بېلابېلو ډلو ته په لاس ورغی. د مجاهدینو محلي قومانـدانانو او تنظیمي ډلو ځانتـه جـلا جـلا ملـوک الطـوایفي جـوړې کـړې او د کـونړ ولایت مختلف ریاستونه د محلي قومانـدانانو لـه خـوا پـه غنیمـت ونیـول شول. د کابـل د پخـواني رژیـم د پلویـانو پـر جایـدادونو یـې هـم قبضـه ولګوله. د کونړ د تخلیه کېدو نه وروسته د کابل د کمونیست رژیم پلویـانو اکثره کورنۍ جلال آباد ته کډه شوې.

د سرکانړو کلي یو ځل د ساپو په پاڅون کې وسوځول شـو، څـکه هغـه وخت د ګنجګل سالارزو او د شونکړۍ ساپو لـه ساپو سره ملاتړ وکـړ او د حکومت په چونۍ یې حمله وکړه. دویم ځل د سرکانړو کلی په ۱۹۸۸ کال کې د مجاهدینو له خوا هغه وخت وسـوځول شـو چـې د کـونړ ولایـت د کابل د کمونیست رژیم له خوا تخلیه شـو. د کـونړ ولایـت پـه سـیمه کـې همېشه د غرونو اوسیدونکو د ګډوډۍ او جنګ پـه وخـت کـې د سـمې د خلکو کورونه سوځولي او تالا کړي دي. نو په دې توګه د کونړ پـه ولایـت کې د سمې او د غرونو د خلکو ترمنځ دښمنۍ او بدبینۍ شته دي.

د سرکانړو ولسوالي دوه برخې درلودې، چې یـوې برخـې تـه یـې سـمه وایي چې د حکومت تر کنټرول لاندې وه او بلې برخې ته یې حاشه یعنې قبایل ویل کېدل، چې د افغانستان مربوط و؛ خو نفوس به یـې نـه ورکـاوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تذکرې به یې نه اخیستلې. د حاشه یي قبایلو کلي ګنجګل، باروګۍ، شونکړۍ، ګلاپړۍ، نانګه سر، نوړې، ورغاړې او ناوه دي. پخوا به یو سهم ګټه او تاوان حاشه یي کلیو اخیست او یو سهم به د سرکاڼو د ولسوالۍ نورو کلیو اخیست.

همدا رنګه د سمې سیمه په دوه برخو وېشل شوې وه، چې له دونایي کلي نه نیولې تر بحرآباد کلي پورې د ولسوالۍ لوېدیځه برخه ده، یوه پچه وه او له دونایي نه تر سرکاڼو کلي پورې چې د ولسوالۍ ختیځه برخه ده، بله پچه وه. دا مهال د سرکاڼو په ولسوالۍ کې ۴۵ محلي شوراګانې موجودي دي، چې د انکشاف دهات وزارت له خوا ... اوس اکثره کومکونه او مرستې د دغو شوراګانو په حساب تقسیمېږي چې دا تشکیلات له پخوانیو قومي تشکیلاتو سره توپیر لري.

د سرکاڼو په ولسوالۍ کې ساپي، سیدان، دیګان، مومند، شینواري، سالارزي او الکوزي اوسېږي. د سرکاڼو د ولسوالۍ مهم کلي، سرکاڼو، پشد، ګنجګل، شونکړۍ، بحرآباد، دونایي، ناوه، باروګۍ، ګلاپړۍ، نولۍ او ورغالۍ دي. بارو کونډه وه او د باجوړ میرعلم خان دا سیمه دې کونډې ته ورکړې وه چې اوس دا سیمه د باروګۍ په نامه یادېږي. د سرکاڼو کلي ځانته څلور کندې دي: بهرام خېل، محمودخېل، باکوخېل، کاکي خېل.

د ګنجګل سیمه دوه کندې دي، چې د محمدشاه خېل او ښایسته خېل په نومونو یادېږي. د ګنجګل د کلي ګټه او تاوان په نیمایي تقسیمېږي. په لاندې چارټ کې د ګنجګل تقسیمات په تفصیل سره ښودل شوي دي:

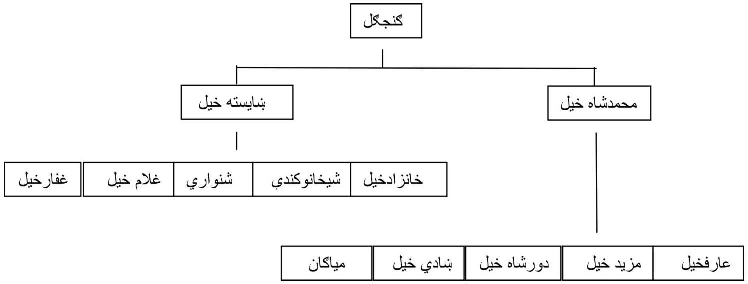

د داؤد خان د جمهوري ریاست په وخت کې د سرکاڼو د کلي نه سړک د ناوه پاس سیمې ته وغځېده او هغلته د ناوه پاس په نامه چونۍ هم جوړه شوه، چې اوس همدا سیمه له سرحد سره نښتې ده.

د سرکاڼو په سیمه کې د کابل د کمونیست رژیم په مقابل کې لومړنی وسله وال پاڅون د ۱۳۵۸ هجري شمسي- کال د ګنجګل ملک محمد میران له خوا پیل شو چې ۶۰ کورونه د ده سره مهاجر شول. په هغه وخت کې خانجان الکوزی د سرکاڼو ولسوال و او د ګنجګل د سیمې خلکو نه یې وغوښتل، چې د حکومت په پلوی ټوپکې واخلي او د ملک محمدمیران په مقابل کې وجنګېږي؛ خو د ګنجګل ولس دا کار ونه کړ او له ملک محمدمیران سره یو ځای شول. په همدې کال د ګنجګل خلکو د سرکاڼو زیاته سیمه ونیوله او ولسوالي د سرکاڼو د کلي نه د نوآباد پله ته نږدې انتقال شوه. خو کله چې د خانجان نه وروسته د میراجان په نوم ولسوال مقرر شو، نو دا سیمه یې بېرته د مجاهدینو نه ونیوله.

د سرکاڼو په سیمه کې زیاترو جهادي تنظیمونو جبهې درلودې. په دغې سیمه کې لاندې جهادي قوماندانو فعالیت درلود:

- د اسلامي حزب قوماندان رامدادخان
- د اسلامي جمعیت قوماندان ملک محمد میران
- د ملي نجات د جبهې قوماندان قتلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ملي اسلامي محاذ د تنظیم قوماندان حاجي سرحدات
- د حرکت انقلاب اسلامي د تنظیم قوماندان حاجي شېر
- د سیاف د اتحاد اسلامي د تنظیم قوماندان محمدشاهین
- او د مولو خالص د اسلامي حزب قوماندان غلام فاروق

پر دې سربېره یو شمېر نورو قوماندانو هم دلته فعالیت کاوه، چې قاري فدامحمد، قاري فضل ربي او رئیس خان نومېدل. د سرکانو ولسوالي په غرنیو سیمو کې جهادي تنظیمونو د تعلیمي غونډونو په نامه مرکزونه هم درلودل. د سیاف د تنظیم غونډ د کرېړ په سیمه کې و او قوماندان یې فضل محمد نومېده. د شونکړۍ د ډیمبې په سیمه د مولوي جمیل الرحمن د تنظیم غونډ و. همدا رنګه جمعیت اسلامي او حزب اسلامي ګوندونو د باجوړ د محمد ګټ په سیمه کې جهادي غونډونه درلودل.

د سرکانو په سیمه تر ۱۳۵۷ کال پورې د هندوانو دوه کورنۍ اوسېدلې، ځمکې یې درلودې او سوداګري یې هم کوله. د دغو کورنیو مشر لکمي نومېده.

ملک محمدمیران له ما سره د مرکې په وخت کې ډېره ښایسته خبره وکړه او ویې ویل، چې که غواړې له ورور سره دښمني وکړې؛ نو باید له کلي سره دښمني ونه کړې او که غواړې چې له کلي سره دښمني وکړې نو باید له ورور سره دښمني ونه کړې، ځکه د استونزه ده چې یو څوک دې په دوه جبهو کې همزمان وجنګېږي.

د د دونایې د سیمې نه لر لوري ته د پشد له کلي نیولې تر شونکړۍ پورې سیمه پخوا په دوه برخو تقسیم شوې وه. د پشد، ټانګو، بېلې، ډمن، جبې، چینګۍ، بحرآباد او شیډلام کلي یوه برخه وه او شونکړۍ سیمه بله

برخه وه. د بېرنۍ لویې جرګې په ټاکنو کې دوی خپل شل کسه استازي په لاندې توګه تعیین کړي وو.

ټانګو، پشد، بېلې او چینګۍ کلیو یو یو کس، ډمن او جبې درې کسه، بحرآباد او سیډلام درې کسه او د شونکړۍ سیمې دولس ټاکلی وو.[110]

د مرورې او شلطن ولسوالي[111]

د مرورې ولسوالي د کونړ سیند په سهېلي لور کې له چغه سرای سره نږدې پرته ده. د مرورې ولسوالي پخوا علاقداري وه، چې د سرکانو ولسوالۍ اړونده وه. د مرورې ولسوالي اکثره mamوند دي او یوازې د ایسار کلي سالارزي دي، چې په دغې سیمې کې میشته دي. د ماموندو قبیله ټول دولس پڅې دي چې پنځه پڅې د مرورې په ولسوالي کې، درې پڅې د شلطن په ولسوالۍ کې او څلور پڅې د باجوړ په سیمه کې اوسېږي. د سرحد د دواړو خواو اولسونه د یو بل سره نږدې خپلولي لري او هم دواړه خواوې د ډیورنډ فرضي کرښې دواړو خواو کې ځمکې او جایدادونه لري. د مرورې ماموندو ته لوی ماموند هم وایي او د شلطن ماموندو ته واړه ماموند وایي.

د مرورې پنځه پڅې په لاندې ډول دي:

۱. مسعود خېل. مسعودخېل بیا دوه پڅې دي ادمخېل او الله خېل
۲. یوسف خېل
۳. عمرخېل

[110] د بېرنۍ لویې جرګه: په مشرقي ولایاتونو کې د انتخاباتو بهیر، د لیکوال اثر د چاپ کال ۱۳۵۸ لمریز کال، پیرچاپ خانه، کابل

[111] د مرورې د ولسوالۍ معلومات د رئیس د قبایلو دوست محمد سره د زوی فرید الله مماموند د مرکې په ترخ لاسته راوړي دي (د مارچ ۱۳مه نېټه، کال ۲۰۱۶م، چغه سرای)

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. خلوزي
٥. سلیمانخېل
٦. ایسارې کلی اوس دوی په پنځمه پچه حسابوي.

د شلطن ماموندو درې پچې په لاندې ډول دي:

١. اوروزي
٢. برکمانزي
٣. بروزي

د مرورې ولسوالي دا مهال ۴۰ کسیزه ټولنیزه شورا لري او ټول پکې ۲۰ انکشافي شوراګانې دي. د مرورې دره چې د ولسوالۍ لویه برخه تشکیلوي.

د جهاد په وخت کې اکثرو جهادي تنظیمونو د مرورې په ولسوالۍ کې جبهې درلودې او مجاهدین به اکثره د شلطن او بچې د لارې د اسمار په سیند په جالو پورې وتل او د کونړ نورو ولسوالیو ته او هم د افغانستان شمالي سیمو ته دا سیمه د مجاهدینو د تګ او راتګ مهمه لار وه.

د اسلامي حزب قوماندانان د مرورې په سیمه کې میاګل قوماندان او حاجي آزاد ګل وو، د اسلامي جمعیت قوماندان اکبرخان و او د ملي اسلامي محاذ قوماندان حاجي بختیار نومېده. د مرورې په سیمه کې ماموند دوه ډلې وې چې د یوې ډلې مشري حاجي بختیار کوله او د بلې ډلې مشري حاجي سیفور کوله.

د داؤد خان د جمهوري ریاست په دوره کې د مرورې د ولسوالۍ نه یو سړک د غاښي سیمې پورې وغځول شو.

د وټه پور ولسوالي[112]

د وټه پور ولسوالي د کونړ ولایت مرکز اسعدآباد په شمال کې د پېچ درې په خوله کې پرته ده. په وټه پور ولسوالۍ کې مختلفې لکه ماموند، نورستاني، دیګان او ساپي اوسېږي. د ۱۹۷۸ کال نه دمخه دلته د ساپو قبیلې شتون نه درلود خو وروسته د پېچ درې د ساپو یو شمېر کورنۍ د جهاد او هجرت په کلونو کې د وټه پور په سیمه کې مېشت شول. د وټه پور ولسوالي د جهاد په وخت کې جوړه شوې ده کله چې مولوي جمیل الرحمن ګوند په دغه سیمه کې نفوذ درلود. څرنګه چې د دې سیمې ولس ساپي نه وو او غوښتل یې چې دوی باید جلا تشکیلات ولري؛ نو دوی د وټه پور په نامه ولسوالۍ جوړه کړه، چې وروسته د کابل حکومت هم دا ولسوالۍ د رسمي ولسوالي په توګه وپېژندله. د یادونې وړ ده چې د دغې ولسوالي په جوړېدو کې د مرحوم مولوي محمدهاشم منیب او مولوي رحمت خان رول ډېر مهم و. د دې ولسوالۍ لومړی ولسوال مسافر نومېده. مولوي محمدهاشم منیب چې د کونړ ولایت یو جید عالم و، د حکمتیار له اسلامي حزب سره یې تړاو درلود. د کونړ د عالمانو د شورا او هم د صلح د شورا مشر و، چې په ٦ د اپریل ۲۰۱۲ م کال په یوه ځانمرګي برید کې له خپل زوی سره په داسې حال کې یو ځای شهید کړی شو، چې د جمعې تر لمانځه نه وروسته کورته په لاره و.

پخوا د وټه پور ګټه او تاوان دوه برخې و. یوه برخه به د سمې د خلکو وه او یوه برخه به د ځانګار درې، کورباغ او څپرې وه. اما د تېرو پنځلس

[112] د وټه پور د ولسوالي معلومات ما زیاتره د مارچ په ۱۲مه نېټه کال ۲۰۱٦م کې د دغې ولسوالي د مشرانو حاجي محمد روزي، حاجي فضل اکبر او حاجي محمد اسلام سره د مرکو په ترڅ کې راټول کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلونو راپه دې خوا د دې ولسوالۍ ګټه او تاوان د انکشاف دهات وزارت د انکشافي شوراګانو پر اساس تقسیمېږي، چې ټولې ۵۲ انکشافي شوراګانې په دغې ولسوالۍ کې شته دي. پخوا د دغې ولسوالۍ قومي جوړښت په څلور حصو و چې د رنګاخېلو، مرجان خېلو، نانې خېلو او شاربي خېلو په نامه یادېدل.

د وټه ولسوالي ۱۱۷ لوی او واړه کلي لري چې مهم کلي یې د وټه پور لوی کلی، شنیګام، سیمتام، قمچی، کټار کلا، څارنګار، کرمول ډاګ، لودم او غونډۍ دي. د وټه ولسوالي هم په تېرو درې لسیزو کې د جنګونو په لومړۍ کرښه کې وه، چې د دې ولسوالي کلیو او بانډو د جنګونو له امله ډېره زیاته صدمه لیدلې ده او د وټه پور اکثره پخواني اوسېدونکي نورو سیمو او یا د هېواد نه بهر مهاجر شوي دي. د وټه پور زیاتې کورنۍ د استرالیا په ملبورن ښار او د جرمني په کولن ښار کې ژوند کوي.

د وټه پور په ولسوالي کې د هېواد په کچه او هم د سیمې په کچه مهم شخصیتونه تېر شوي دي لکه: وکیل محاکم خان د ډاکتر عبدالقیوم پلار چې د مهاجرت په وخت کې یې په صحي چارو کې زیات خدمت کړی و. د معارف پخوانی وزیر(استاد، لیکوال او ادیب مرحوم عبدالرسول امین) د امین صاحب پلار محمدامین خان، پوهاند ډاکتر محمدقاسم جمدر او د هغه پلار جمدرخان، اکبرخان چې د دهېواد تکړه نطاق تاج محمد اکبر پلار و، حاجي فضل الرحمن، حاجي ګل محمدخان چې د غازي میرزمان زوی و، سناتور مولوي قابل، وکیل غلام حسن او داسې نور.

دا چې د وټه پور سیمه د پېچ درې په خوله کې واقع ده او د کونړ له مرکز اسعدآباد سره نږدې سیمه ده، د جهاد په وخت کې (۱۹۷۸ نه تر

۱۹۸۸م) دلته د مجاهدینو مهم کلک او مهم سنګرونه وو او د مجاهدینو اکثرو تنظیمونو دلته قوي جبهې درلودې.

- د مولوي جمیل الرحمن د جماعةالدعوه تنظیم چې د سلفیانو په نامه یادېده، د کونړ په سطحه یې عمومي مشر- حاجي محمدروزي وؤ چې حاجي محمداشرف یې معاون و. په دغه سیمه کې مولوي رحمت خان، رسول محمد هم د سلفیانو د تنظیم قوماندانان وو.
- د اسلامي حزب قوماندانان مولوي انعام او انجینر امین نومېدل.
- د ملي اسلامي محاذ قوماندان قدیر و.

د پېرونۍ په ډاګ کې د مجاهدینو او روسي قواو تر منځ ډېرې سختې جګړې شوي دي. د کابل د کمونیست رژیم او روسانو ډېر پوځي قطعات په دغه سیمه کې له منځه تللي دي.

د بارکنډۍ په سیمه کې د حافظ جي بابا په نامه زیارت شته او همدا رنګه په مناګي کې د ګل بابا په نوم زیارتونه مشهور دي. د دې زیارتونو تاریخ چاته سم معلوم نه دی.

د ننګلام (دپېچ درې) ولسوالي[113]

د ننګلام ولسوالي چې د پېچ درې د ولسوالۍ په نامه هم یادېږي، مرکز یې د ماېوګي سیمه ده. پخوا د پېچ په دره کې یوازې یوه ولسوالي وه؛ خو په وروستیو کلونو کې د چپې درې او وټه پور ولسوالۍ په دغې سیمې کې تشکیل شوې. د ننګلام د ولسوالۍ اکثره خلک ساپي دي. د

[113] د ننګلام د ولسوالۍ په اړه معلومات مې له حاجي محمدروزي، حاجي فضل اکبر، حاجي محمد نظیف، او حاجي امیرزاده سره د مرکو په ترڅ کې راټول کړي دي. (د مارچ ۱۳مه نېټه، کال ۲۰۱٦م، چغه سرای)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې ولسوالۍ تقسیمات یا د ګټې او تاوان وېش په درېو برخو، مسعود، ګوربز او ودېر باندې دی، چې دا د دوی قبیلوي وېش دی. د جنګ په وخت کې هم دوی مورچلې په درېو برخو ویشي- او هرخېل خپلې مورچلې ساتي. د جماعة الدعوة والقران والسنة تنظیم مشر مولوي جمیل الرحمن هم د ننګلام د کلي اوسېدونکی و او له ګوربز خېل څخه و. د مولوي جمیل الرحمن ډله په سلفیانو او وهابیانو هم یادېږي.

د مسعود خېل کلي: بارکنډی، کورباغ، ګونډېل، ډبرځی، ګورو، مناګی، لوټلام او ناتیګرام دي، چې د وټه پور له ولسوالۍ سره نښتي دي.

د ګوربزو کلي: کولک، شوریک، کوړنګل (نورستاني دي خو ځانته ژبه لري چې د کوړنګلي په نامه یادېږي)، سوندری، ماڼوګی (ګوربز او ودیر دواړه په دی کلي کې شته) ننګلام، شموند، وډیګرام، لیچلام او خلقلام دي.

د ودیرو کلي: کنډه ګل، کندهاري، ماڼوګی او وردېش دي.

د ساپو د پاڅون په وخت کې د پېچ درې د مزار او دېوه ګل درې له ساپو سره ملاتړ کاوه خو دا چې د نورستان سیمې د حکومت ملاتړ کاوه؛ نو د پېچ درې ساپو ته ستونزمنه وه چې په دوه جبهو کې د حکومت پرضد وجنګېږي. د پېچ درې ساپو په نورستان حمله وکړه خو ماتې یې وخوړه او زیات ساپي مړه شول. له دې تلفاتو سره سره د پېچ ساپو کرهالې پله ته ځان ورساوه او د کرهالې کلی یې وسوځاوه؛ خو نور پرمختګ یې ونه کړ او په شا وتمبول شول.

د امیر عبدالرحمن خان په وخت کې د پېچ درې ساپو په نورستان هم ډېرې سختې حملې کړي دي او د ساپو مشر په دې وخت کې حیدر

غازي و. په دغه وخت کې د چکنور ملا صاحب[114] هم د پېچ درې ته راغلی و او د کوړنګل سیمه مسلمانه شوه. د مرکرچیانو په قول په دغه وخت کې یو کس د غازي خان په نامه چې د باډېل درې و، له نورستانو سره جګړې ته تللی و او هغه نورستانیانو ژوندی نیولی و او سر (کوپړی) یې ترې پرې کړې وه او د ده ککری یې له ځانونو سره وړې وه او تنې ته یې اور ورته اچولی و. دې کار د ساپو خشم راوپاروه او دوی به هره ورځ د نورستانیانو په کلیو حمله کوله او یوه ککری به یې ترې راوړه. کله چې ساپو د نورستانیانو د اتو کسانو ککری راوړې؛ نو نورستاني مجبوره شول، چې د غازي خان ککری ورکړي او ککری یې د غازی خان له تنې سره یو ځای په باډېل کې ښخه کړه. داسې معلومېږي چې د سرونو پرې کول د مسلمانو ساپو او د کافرستان د وګړو ترمنځ په هغه وخت کې رواج درلود.

د اخترونو په وخت کې د دریش خېلو په سیمه کې به مېله کېدله، ټالونه به اچول کېدل، هلکانو به خوسي او داسې نورې لوبې کولې او جنګې به هم دې مېلې ته تللې او چمبې به یې وهلې. له ننګلام سره نږدې د غړوندو بابا زیارت شته دی، چې هر څوک ورته د مختلفو ارمانونو او ستونزو په اړه سوالونه کوي. که د چا به غوا ته حاجت و، نو په موړې پورې به یې غړوندی اچاوه او د غوا د درلودلو سوال به یې کاوه. ځکه دا زیارت د غړوندو بابا په نامه یادېږي.

[114] د چکنور ملا صیب د ننګرهار ولایت د چکنور په سیمه کې اوسېده او د ملانجم الدین اخوندزاده مرید او مؤذن و. چکنور ملا صیب د سناتور اغاجان پلار و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چپې درې ولسوالي[115]

د چپې درې ولسوالي د پېچ درې په اخره کې د مرکزي نورستان له سیمې سره ګډ سرحد لري. د چپې درې ولسوالي کې د ساپو درې ګونې خېلونه مسعود، ګوربز او ودېر (کندهاري) اوسېږي او دوی ګټه او تاوان په درېیو مساوي برخو وېشي. د چپې درې ولسوالي په لومړي سر کې علاقداري وه چې د پېچ د ولسوالۍ مربوط وه. په غټه کې ټول ساپي دوه پچې دي چې یوه پچه د پېچ درې ساپي دي او بله پچه د شوړیک، باډېل، دېوه ګل او مزار درې ساپي دي.

د مسعودو خېل خپل ګټه او تاوان په پنځو برخو تقسیموي:

۱- ګلسلك یوه برخه

۲- کلا اوبستله یوه برخه

۳-وتله او ګړنګل یوه برخه:

٤-کولك او دیګل یوه برخه

٥-مورچل، څاریګل سامتول اوسمتل یوه برخه

ودېر خپل ګټه او تاوان په اوه برخو تقسیموي:

۱- کنډۍ یوه برخه

۲- سینزو

۳- هزار میرکلی

٤- زمیکو کلی

٥- سرتور

٦-محبت کلی

[115] د چپې درې د ولسوالی په اړه معلومات ما له احسان الله ساپي سره د مرکې په ترڅ کې تر لاسه کړي دي. د مرکې نېټه: ۱۲مارچ ۲۰۱۶م کال، چغه سرای.

۷-سیدخېل

ګوربز خپله ګټه او تاوان په درېو برخو تقسیموي:

۱- سلېمانزي

۲- ګاګیزي

۳- خادیخېل

د امان الله خان د پاچاهۍ په دوره کې د کونړ په سیمه کې دوه ډلې وې چې د ساپو د ډلې مشري د شوړیک حیدر غازي کوله او د بلې ډلې مشري غازي میرزمانخان کوله، چې د کونړ نورې قبیلې او یو څه ساپي هم له ده سره ملګري وو. د پشد د ملک خورشید د خولې کیسه ده، چې احسان الله خان ته یې پخوا په پېښور کې کړې وه. د امیر عبدالرحمن په وخت کې سیدمحمود پاچا د کونړ حکمران و او دی هندوستان ته وتښتېده ځکه د امیر عبدالرحمن خان له قواو سره یې مقابله نه شوه کولای؛ نو په دې وخت کې سکندرشاه نومې د سیدمحمود پاچا د فوځ مشر و او د ساپو له قبیلې څخه و نو چپې درې د ګلسلک سیمې ته وتښتېده او هلته مېشت شو. د سکندرشاه یو ورور د سیدمحمود پاچا سره لاړ، چې د هغه کورنۍ اوس په سوات کې اوسېږي.

سکندرشاه د طلب دین اخونزاده نیکه و او طلب دین اخونزاده د پېچ د سلطان محمدخان پلار و. د سلطان محمدخان زامن وکیل سمیع الله ساپي چې اوس په ناروې کې اوسېږي، شعیب خان، مطیع الله خان چې اوس د لغمان ولایت امنیه قوماندان دی او همدا رنګه احسان الله ساپي دي. وروسته طلب دین اخونزاده د امان الله په دور کې د غازي میرزمانخان په واسطه د پېچ درې حاکم وټاکل شو. کله چې طلب دین اخونزاده د خپلو دښمنانو له خوا ووژل شو؛ نو سلطان محمدخان هلک و او میرزمانخان د دوی د جوړه وکړه. سلطان محمد خان د ارنوی په غزا کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میرزمانخان سره برخه درلوده.(د میرزمانخان په اړه زیات معلومات د استقلال په څلورمه جبهه کتاب کې مطالعه کولای شئ)[۱۱۶]. د امان الله خان په وخت کې په پېچ دره کې د مسعود خېل مشر- طلب دین اخونزاده، د گوربزو د خېل مشر حیدر غازي او د ودېرو د خېل مشر- گل میران نومېده.

د پېچ درې د ساپو درېواړو خېلونو سلطان محمد خان خپل مشر- وټاکه چې د میرزمانخان سره یو ځای پکتیا ته د منگلو جگړې ته لاړ شي. کله چې سلطان محمد خان د کابل چاراسیاب سیمې ته رسېږي، د کاپیسا او تگاب ساپي هم ورسره یو ځای کېږي او د میرزمانخان سره پکتیا ته ځي. کله چې په نادرخان د پاچاهۍ دوعا وشوه، ساپي د نادرخان په پاچا کېدلو ناراضه وو، ځکه دوی د امان الله خان طرفدار وو. د ساپو په پاڅون کې په لومړي سر کې د پېچ درې ساپو په جنگ کې برخه نه درلوده؛ خو سلطان محمد په پټه د دېوه گل او مزار درې د ساپو ملاتړ کاوه. سلطان محمدخان د نورستانیانو او بدخشان له خلکو سره نږدې اړیکي او خپلوۍ درلودې او ده غوښتل چې دوی هم د حکومت پر ضد راوپاروي؛ خو دا چې نورستانیانو د حکومت ملاتړ کاوه نو دا ستونزمنه وه چې د پېچ درې ساپي دې له حکومت سره د نورستانیانو له ملاتړ پرته وجنگېږي. د کابل حکومت د سلطان محمدخان د دې هلو ځلو نه خبر و او همدا رنگه د دېوه گل او شوړیک مسعودو هم په پېچ دره فشار راوستی و، چې یا به له دوی سره ودرېږي او یا دوی په پېچ دره حمله کوي. کله چې د شوړیک او دېوه گل ساپو په چپه دره حمله کوله؛ نو

[۱۱۶] د استقلال څلورمه جبهه: مؤلف عبدالخالق اخلاص، سریزه او اهتمام حبیب الله رفیع ، لومړی چاپ ۱۳۶۵ لمریز کال، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور.

سلطان محمد خان ته شهسوار او سلېمي خبر ورکړی و چې له درې نه ووځه او بیا سلطان محمد خان لغمان ته او له هغه ځای نه جلال آباد ته لاړو. دا چې داؤد خان د مشرقي رئیس تنظیمه و او د سلطان محمد خان د نیت نه خبر و نو هغه یې هلته نظر بند کړ. وروسته چې نور ساپي د کونړ نه تبعید شول؛ نو سلطان محمد خان هم په لومړی سر کې فراه ته او وروسته شبرغان ته فرار کړی شو. سلطان محمد خان د چپې درې اوسېدونکی و او په ۱۳۴۷ هجری شمسي کې مړ شو.

د امیر حبیب الله خان په دوره کې د ساپو ترمنځ په دې خبره ډېرې جگړه وشوې چې گوربز، مسعود او ودېر په کوم خېل کې پراته وي له هغه سره دې تاوان او گټه واخلي؛ خو د گوربزو مشران د دې خبرې خلاف وو ځکه ډېرو گوربزو د مسعودو په کلیو کې ژوند کاوه، بالاخره ساپو ترمنځ پرېکړه وشوه، چې د یوه خېل غړي او کورنۍ چې له بل سره په کوم کلي کې پراته دي د هغه کلي او خېل سره به تاوان خلاصوي. د ساپو له کلیو سره نږدې نورستاني هم پراته دي چې د ساپو له خېلونو سره گډه گټه او تاوان اخلي.

په چپه دره کې د قهرندونکي بابا په نامه زیارت د سېدور په کلي کې شته دی او زیاتره هغه کسان چې اولادونه نه لري هلته ورځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیګل ولسوالي[۱۱۷]

د شیګل ولسوالي د اسمار د سیند په شمالي غاړه د چغه سرای شمال ختیځ ته پرته ده. د ولسوالۍ مرکز د کربوړۍ په سیمه کې دی. وایي شیګل نوم د نورستاني ژبې نه اخیستل شوی دی چې په نورستاني ژبه کې ښو شپږ ته وایي او ګل خوړ ته وایي؛ نو د شیګل نوم معنی شپږ خوړ دی. د شیګل سیمه غرنۍ سیمه ده او اکثره خلک یې شینواري دي. نورې قبیلې لکه سالارزي، ګوجر، مشواڼي او سیدان هم د شیګل په سیمه کې اوسېږي. په شینکوړک کې سید شمس الدین مجروح کورنۍ هم اوسېږي. د شیګل سیمه پخوا د اسمار په ولسوالۍ پورې تړلې وه؛ خوکله چې د ۱۹۸۷ کال نه راپدې خوا جنګونه زیات شول؛ نو د اسمار ولسوالي په پنځه ولسوالیو ووېشل شوه: اسمار، شیګل، غازي اباد، دانګام او دناړۍ ولسوالي. په دې نږدې وختونو کې د شلطن سیمه چې اکثره ولس یې ماموند دي او د اسمار سیند په سهیلي غاړه پرته ده، ځانته ولسوالۍ شوه؛ نو په دې ډول د پخواني اسمار ولسوالي د اوسني تشکیل له مخې شپږ ولسوالۍ دي.

د شینوارو قبیله د سپین غره له سیمې نه لومړی د باجوړ سره کمر سیمې ته چې د شیخ بابا په نامه هم یادېږي راغلې او هلته مېشته شوې ده. دقیقه نېټه یې نه ده معلومه خو وروسته د دغې سیمې شینواري د شیګل سیمې ته راغلي دي او دا سیمه یې له ځایي کافرو نه نیولې او دلته مېشت شوي دي. د شیګل شینواري په څلورو پښو وېشل شویدي:

۱۱۷ د شیګل د ولسوالي معلومات ما د حاجي فاروق سره د مرکې په ترڅ کې تر لاسه کړي دي (۱۳ مارچ ۲۰۱۶م کال، چغه سرای). همدا شان اضافي معلومات ما د قوماندان شهزاده سره چې د شیګل د سیمي دی او په خاص کونړ کې قوماندان د امنیه و ترلاسه کړي دي او هم د شیګل معلومات ورسره دوباره چیک کړي دي. (۱۹ مارچ ۲۰۱۶م کال، خاص کونړ)

عبدالرحیم خېل، شبل خېل، سلېمانخیل او هلالزي. پخوا به ګټه او تاوان د شیګل په دریوو برخو تقسیمېده چې دوه برخې به د شینوارو او یوه برخه به په دغې سیمې کې د نورو مېشتو خلکو وه.

شیګل یوه دره ده چې بیا دا لاندې کوچنۍ درې لري او هره دره په څو نورو درو او کلیو تقسیم شوې ده:

۱. د مادش دره (سالارزي، مشواڼي او کمانګر دلته مېشت دي). د دې درې کلي ګډولی، پمیلام، لامګل، برګډوګل، لرګډوګل، درکړو، چمدین او سونګل دي. د درې په اخر سر کې ګوجر اوسېږي.

۲. چوڼسو دره (مشواڼي او سالارزي دلته مېشت دي). د دې درې کلي ننګټا، ډب، هویرا، سوه تختو خوړ، لویه بانډه او اګوک دي.

۳. سملام دره (مشواڼي او سالارزي دلته مېشت دي)

٤. شینګس خوړ (شینواري دلته مېشت دي). د دی سیمې نور کلي دا دي: څاګی، شینکوړک، لاوحسین (زیات مشواڼي دي)، اوغز تنګي، ټالونه (په دې کلي کې مشواڼي هم شته دي) کڼاسیر، شنګرشاه، سوراڼو، امانکوټ، کربوړۍ (د ولسوالۍ مرکز همدلته دی)، کنډورو کلي، ډاګي سیر، ملاعلم کلی، موړې کلي، مونی (څلور جوماته کلی دی)، شونټاله، لونډې کلا، اتو کلي، هلالزو کلی (دا کلي درې جوماته دي)، چاقوړۍ، شینګرګل (دوه جوماته کلي دي) غنی کځ، للمه کځ، ایساره ګټه، لچی. د حاجي فاروق له قوله، شیګل ولسوالۍ کې ۸۰ کلي د شینوارو او ۷۷ کلي د نورو قومونو دي.

د شیګل سیمه چې پخوا د کافرو وه، دا سیمه د شینوارو له خوا د کافرو نه نیول شوې ده؛ نو د دغې سیمې نومونه اوس هم د هماغو کافرو په نومونو پاتې دي لکه درګړو پخوا ښځه کافره وه او دا سیمه د هغې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نامه اوس هم یادېږي. چمدین او ننگتا سړي و او الام گلو ښځه وه او داسې نور کلي اوس هم د نورستانو په نومونو یادېږي.

د افغانستان گوجر ټول ۲۷ خېله دي[118] چې له دې نه دیارلس خېلونه په کونړ کې اوسېږي. اوه یې په شیگل کې، درې یې په ناړی ولسوالۍ کې او درې نور یې په نورو ولسوالیو کې استوگن دي. د کونړ د گوجرو خېلونه په لاندې ډول دي:

چوانخېل، ډوی خېل، چیچي، کانه خېل، بوکړاخېل، پسواڼ خېل، کټاخېل، بډانخېل، بلیسر، رواړخېل، دیدړ، کسانه او میلوخېل.

د گوجرو پخواني مشران ملک بادام، بهاول خان، ملک شیرافضل[119]، ملک خانجان، حاجي محمدجان، مولوي انور، ریپولا حاجي، حاجي عرب خان، حاجي نورمحمد خان، حاجي خانگل، حاجي میاگل، ملک غونډکی او صدبر ملک وو.

لچې د شیگل مرکزي کلی دی، چې د اسلامي حزب مشهور قوماندان کشمیرخان(اصلي نوم یې فضل الرحمن دی) د همدې کلي دی. د اسلامي حزب یو بل قوماندان وحید الله سباوون چې د جهاد په وخت کې د کشمیرخان مرستیال و هغه د شونټالي د کلي دی. د جهاد په وخت کې شیگل د حکمتیار د اسلامي حزب د مجاهدینو ډېره قوي قرارگاه وه. په ۱۳۵۸هجري شمسي کال کې د حکمتیار د اسلامي حزب د آزادی پیام

[118] میراعظم گجروال سره مرکه چې دی د گوجرو د قوم د عمومي شورا مشر هم و. (۳ می ۲۰۱۶ م کال، کابل)

[119] ملک شیرافضل او د میراعظم گجروال ورور پیرمحمد خان په پاکستان کې لا درکه شول چې تر اوسه پورې ورک دي.

په نوم راډیو[120] هم د شگل نه خپروني کولې. د کابل کمونیست رژیم او روسي قواو ځو ځلې هڅې وکړې چې دا سیمه ونیسي خو دا سیمه یې ونه نیولی شوه. دې درې د کرزي تر دورې پورې سرک هم نه درلود. شیگل د چغه سرای او اسمار د عسکري قشلې په منځ کې پروت دی او حکومت لپاره یې ستراتیژیکي اهمیت درلود.

د غازي آباد ولسوالي[121]

د غازي آباد ولسوالي چې کله د کابل رژیم په ۱۹۹۲م کال کې سقوط وکړ او مجاهدینو قدرت ونیوه نو د غازي آباد ولسوالي د استاد برهان الدین رباني په دوره کې تاسیس شوه. دا ولسوالي د محمد غازي چوپان په نامه ونومول شوه. که څه هم د غازي اباد په ولسوالۍ کې پښتانه اکثریت لري او هیگل، مریت، ځونک او ځوکی کلي د نورستانو دي. نورستانیانو غوښتل چې دا ولسوالي په نورستان ولایت پورې او پښتنو غوښتل چې په کونړ ولایت پورې وتړل شي. دا جگړه د طالبانو په دوره کې هم وه او بالاخره د افغانستان کابینې په ۲۰۰۴م کال کې فیصله وکړه که دوی په دې نه راضي کېږي نو دا ولسوالي دې منحل شي او د نورستانیانو کلي دې په نورستان او د پښتنو کلي دې د اسمارپه ولسوالۍ پورې وتړل شي.

په ۲۰۰۴ م کال کې زه د کورنیو چارو په وزارت کې د محلي ارگانو او اداري چارو معین وم؛ نو ما ونه غوښتل چې دا ولسوالي منحل شي. دا

[120] له ویاړ او ستونزو ډک سفر، دوحیدالله سباون اثر، دچاپ کال ۱۳۹۴هجري شمسي کال، صفحه ۵۹

[121] د کونړ د پخواني والي شجاع الملک جلاله سره مرکه (۳ می ۲۰۱۶م کال، کابل). د دې نه سربېره ما هم خپل معلومات دلته شریک کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسوالي ما د پخوانۍ فیصلې پر اساس د کونړ ولایت اداري واحد په توگه قبوله کړه. دا سیمه پخوا د اسمار ولسوالۍ مربوط وه.

بارگام، نېشه گام او جلاله هم د غازي آباد ولسوالۍ مهم کلي دي. جلاله خان(عبدالملک نومېده) په جلاله کلي کې استوگن و. د جلاله خان پلار شهزاده عبدالرحمن په کال ۱۹۰۹م کې د امیر حبیب الله خان په وخت کې له چترال نه افغانستان ته راغی اوحکومت ورته په اسمار کې ځمکې ورکړه خو دوی بیا وروسته د جلاله کلی مربوط ځمکې په بیه واخستلې. عبدالملک خان په ۱۹۱۱م په کابل کې زېږېدلی و او په ۱۹۷۸م کال کې د مهاجرت په وخت په چترال کې وفات شو.

د غازي اباد په ولسوالۍ کې څلور قومونه اوسېږي: پښتانه، گور(په ولسي اصطلاح کوهستاني) گوجر او نورستاني.

مشواڼي او سالارزي هغه دوه پښتنې قبیلې دي، چې په دې ولسوالۍ کې تر ټولو زیات اودي.

۱. مشواڼي (په کاڅگل، چره سر، بارگام، جیگل، تری، لنډي کڅ، ابره گل، حاجي اباد او گنه کوی کلیو کې اوسېږي)
۲. سالارزي (په سلام ځي، بارگام او نورو متفرقه کلیو کې اوسېږي)
۳. نورستاني (په هیگل، ځونک، مرېت او ځوکی کلیو کې استوگن دي)
٤. گور (په نیشگام کې اوسېږي)
٥. گوجر (د سلام ځي په کلي او ایله سوم باندې کې اوسېږي).

په غازي اباد کې د نورستانو د قوم مشهور مشران عبارت دي له: غازي خان د ځونک، حاجي سین الله خان، مولوي جمعه خان، ملک کریم جان او حاجي یعقوب شاه دي.

په غازي اباد کې د گوجرو قوم مشهور مشران عبارت دي له: ملک صدبر، ملک خانجان، ملا انور، ملک عبدالقیوم، قوماندان بازمحمد، مولوي بلال او مولوي حنان دي.

په غازي اباد کې د مشواڼو قوم مشهور مشران او ملکان عبارت دي له: ملک نورعزیز، ملک داؤد، حاجي شاه ولي، حاجي میرحسن، حاجي محمدهاشم، حاجي میرسلام، حاجي محکم او حاجي اصلت خان، ملک توتي، ملا گل محمد(په گلي مشهور)ملک دین محمد د ابره گل.

د سالارزو مشهور مشران او ملکان: مشهور شاعر عبدالله غمخور، حاجي جمداعلي خان، حاجي صالح محمد، حاجي محمد سید، ملک محمد افضل او ملک محمد رفیق.

د گورو مشران: وکیل عبدالقیوم، ملک رحمت ولي، حاجي زمان، حاجي صالح محمد، حاجي قادر.

د جلاله خان کورنۍ نه رحمت قیوم خان چې په وړوکي خان مشهور و، او نور چترالي مشران ملک عبدالمنان او ملک محراب خان وو.

گل پاچا د سید شمس الدین مجروح د کورنۍ له غړیو څخه و، چې د بارگام په نوي کلي کې اوسېده.

د دانگام ولسوالي[۱۲۲]

د دانگام ولسوالي د کونړ ولایت په شمال ختیځه سیمه کې د خیبر پښتونخوا د دیر له سیمې سره هم سرحده ده. د دانگام سرک د بنشي- سیمې ته د داؤد خان د جمهوریت په اخري کال وغځېد او هلته یې عسکري چونۍ جوړه کړه. دا سیمه د دیر درې له شاهي سیمې سره نښتې

[۱۲۲] قوماندان شهزاده شیگلي سره مرکه ۱۹ مارچ ۲۰۱٦م کال، خاص کونړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د ځایي خلکو په قول، پاکستان څلور کیلومتره دننه د بنشي په سیمه کې د افغانستان خوا ته راوښتی دی او دلته یې تاڼې جوړې کړې دي. د دانګام په سیمه کې د انارو سر او د بخدي سر چې مخکې پکې د مولوي خالص د تنظیم مرکز و، پاکستان نیولي دي.

د دانګام ولسوالۍ چې پخوا د اسمار د ولسوالۍ برخه وه، په دې ولسوالي کې مشواڼي، سالارزي، او څو کورنۍ وردګ، ماموند او سیدان هم اوسېږي. دا ولسوالي په اتو ونډونو تقسیم شوې ده.

۱. بیداد ونډ (دیګان، مشواڼي او سالارزي)
۲. دانګام ونډ (سالارزي اوسیدان)
۳. ګوریګا ونډ (سالارزي، ماموند او مشواڼي)
٤. کارکوړ ونډ (سالارزي)
۵. لر سور کمر ونډ (مشواڼي)
٦. زوړ برول (مشواڼي)
۷. قاسم ونډ (مشواڼي)

هغه لار چې د دانګام له مرکزد بنشي په لور ځي، د قاسم لارې په نامه هم یادېږي. د قاسم په سیمه کې یو سرحدي ټولی او هم د ډېرکۍ په سیمه د افغانستان سرحدي ټولی اوس هم شته دي. کله چې په ۲۰۱۵م کال کې د طالبانو په مقابل کې د دانګام په ولسوالۍ کې ملي پاڅون وشو؛ نو سخته نښته د ولسي خلکو او طالبانو تر منځ وشوه. ولسي- خلک مجبوره شول چې د سیاڼ، کارکوړ او لر سورکمر سیمې پرېږدي؛ نو طالبانو د ولسي- خلکو کورونه وسوځول. په دې جګړه کې افغاني او پاکستاني طالبانو ته هم ډېره سخته مرګ ژوبله اوښتي وه. د دې پاڅون مشري په دغه سیمه کې حاجي خانجان، ملک نورکریم او موزمین کوله.

حاجي خانجان د فروري په ۲۷مه ۲۰۱٦م[۱۲۳] کال کې په یو ځانمرګي کې د کونړ ولایت په مرکز اسعدآباد کې له یولسو نورو کسانو سره ووژل شو. په دغه ځانمرګي حمله کې څلوېښت کسه نور ملکي خلک زخمیان شول. دا پېښه د کونړ د ولایت مخې ته وشوه چې د مروړې ولسوالۍ د حصارې کلي د محمد عظیم درې زامن چې د لارې پر سر یې چپس او شربت خرڅول ووژل شول. حاجي نورکریم هم په ځانګړې حمله کې چې ماین ورته ښخ شوی و زخمي شو.

د باجوړ په جګړه کې هم ولسي لښکر د دانګام له لارې د دیر د سیمي ډېره کۍ او جبې کلي ته رسېدلی و، چې بیا د پاکستان د الوتکو له خوا ډېره سخته بمبارۍ په دوی وشوه او زیاته مرګ ژوبله یې افغاني لښکر ته واړوله.

د اسمار ولسوالي[۱۲٤]

اسمار چې پخوا به ورته بر کونړ ویل کېده، د کونړ ولایت یوه ستراتیژیکه سیمه ده او د اسمار په نوم یو کلی پکې هم شته دی. د امیر عبدالرحمن تر وخته دلته مستقله خاني وه او اخري خان یېحضرت علي خان نومېده چې بیا د امیر عبدالرحمن له قواو سره د جګړې نه وروسته چترال ته وتښتېده او اوس هم د اسمار د خان کورنۍ په چترال او دیر کې اوسېږي. د اسمارخان په قوم بهرام خیل سالارزی و. اسمار غونډ چې

[۱۲۳] http://www.theguardian.com/world/۲۰۱٦/feb/۲۷/kabul-explosion-hours-after-kunar-suicide-bombing-afghan

[۱۲٤] د کونړ پخواني والي شجاع الملک جلاله، شیر زمان ملګري او میراعظم ګوجروال چې په اسمار کې ولسوال و، د اسمار، شیګل، غازی اباد، ناړی، دانګام او شلطن د ولسوالیو په اړه مرکې وکړې (۳ می ۲۰۱٦م کال، کابل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې یې یادونه شوې، دلته موقعیت لري. د اسمار په ولسوالۍ کې اکثره ولس مشواڼي او سالارزي دي خو محدود کورونه د گوجرو او د کاټېي په نوم چې اصلاً کوهستاني دي خو اوس په سالارزو ځانونه ګڼوي، اوسېږي. د دغې ولسوالۍ حدودات په هغه وخت کې د ختیځ له خوا تر دوکلام، چنارخوړ او د چترال د ارنوۍ سیمې پورې، د لوېدیځ اړخه د برڅاګي، وړوکي بچي او د ګړه بنو خوړ پورې، د شمال له اړخه ګوټکو سر او د ګوریګا پورې او د جنوب له اړخه د بنشي ـ ترناو، توتیانو کندو، سیمان درې سر او د بچي د سر پورې و.

پخوا د اسمار سیمه څلور ونډه وو: شیګل، اسمار، سین دره او دانګام. اوس دا هر ونډ جلا جلا ولسوالي شوې ده او د غازي اباد ولسوالي یې پنځمه ولسوالي او شلطن سیمه یې شپږمه ولسوالي شوه. په اسمار کې د مشواڼو او سالارزو لویې قبیلې اوسېږي او د دې ترڅنګ د میاګانو، دیګانو او وردګو کورنۍ هم شته دي.

د اسمار ۳۱ غرنۍ غونډ چې وروسته لوا شوه، په ۱۳۵۸ لمریز د هجري د اسد په ۵مه د دغې لوا د قوماندان عبدالرؤف خان ساپي په مشرۍ له مجاهدینو سره یوځای شوه او د کونړ والي نظام بېخدا یې هم وواژه. د دې غونډ ټول ټانکونه، توپونه، موټرې او لارۍ، وړې وسلې او نور ټول تجهیزات یې شیګل ته انتقال کړل. څرنګه چې شیګل سیمه د حکمتیار د اسلامي حزب په ولکه کې وه نو هغوی غوښتل چې د اسمار غونډ ټول منصبدار خلع سلا کړي او په دې توګه د دې غونډ د قوماندان او اسلامي حزب قوماندان کشمیر خان ترمنځ اختلاف رامنځته شول او قوماندان عبدالرؤف خان له یو شمېر منصبدارو سره د بچي د لارې د شپې له خوا په جاله پورې وت او د اسلامي جمعیت له حزب سره یو ځای شو؛ خو ټوله وسله او مهمات اسلامي حزب سره په شیګل کې پاتي شول. کله چې

زه د امریکا غږ راډیو خبریال وم نو د قوماندان عبدالرؤف خان سره مې مرکه وکړه او دا پورته معلومات مې ترې واخیستل.

د اسمار ولسوالي په منځ کې د سانکۍ غونډۍ موقعیت لري چې په سر کې عسکرې تهاڼه وه. د اسمار ولسوالۍ مرکز د اسمار د کلي او جججي ترمنځ واقع ده.

د جهاد په وختونو کې هم دلته مشهور مشران او قوماندانان تېر شوي دي لکه ملک زرین[۱۲۵]، حاجي میرزمان، پاچا سنګرمل، میرعلم خان چې په میرالۍ مشهور و، ملا تورخان، ملک اجدرخان چې په اجدري ملک مشهور و، ملا رؤف او ملک جانخان. دوی د بېلابېلو جهادي تنظیمونو سره اړیکې درلودې:

د ملی نجات د جبهې مشر ـ ملک زرین و. ملا طورخان د جمعیت اسلامي قوماندان و. حاجي میرزمان او پاچا سنګرمل چې دواړه سره وروڼه وو، د خالص د اسلامي حزب قوماندانان وو. میرعلم خان د حرکت انقلاب اسلامي د تنظیم قوماندان و. ملک اجدری د ملي اسلامي محاذ قوماندان و.

د ناړۍ ولسوالي[۱۲۶]

د ناړۍ ولسوالي د کونړ ولایت په شمال ختیځه برخه کې پرته چې د شمال له خوا د چترال د ارنوۍ سیمې سره او څه برخه یې د نورستان د کامدېش ولسوالۍ سره، د جنوب له خوا د غازي اباد ولسوالۍ سره، د شرق

[۱۲۵] ملک زرین په ځانمرګي حمله کې په اسمار کې په ۱۳ اپریل ۲۰۱۱م کال کې شهید کړی شو. http://www.bbc.com/news/world-south-asia-۱۳۰۵۹۷۰٤

[۱۲۶] لیکوال او شاعر محمد نواز حقیقت سانین سره د ناړۍ د ولسوالي په اړه مرکه (۲ مۍ ۲۰۱٦م کال، کابل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خوا د دیر د بروول سیمې سره او د غرب له اړخه د نورستان د کامدېش د ولسوالي سره نښتې ده. د ناړۍ ولسوالي د استقلال د څلورمې جبهې یا د ارنوی د غزا مرکز و. د ارنوی په غزا کې چې مشري یې لوی خان میرزمخانخان کوله، د دې سیمې مشهورو ملکانو لکه ملک محمدیوسف، ملک حضرت بیګ، ملک سیدانور، ملک اتک، ملک رحمان الدین او ملک احمدشاه چې ګور کوهستاني وو او همدارنګه ملک سیدنور او ملک اسلام الدین چې ګوجر وو، ملک حضرت نور چې سالازی و او ملک صنوبرخان چې مشوانی و، خاصه ونډه اخستې وه.

وایې چې د ناړۍ نوم د نای نه اخیستل شوی دی چې نای په ګوري ژبه کې منځ یا مرکزي نقطې ته وایي او دا سیمه د دوکلام، ساو او نښه ګام منځنۍ سیمه وه چې د وخت په تېرېدو سره نای (نوم یا ناف) په ناړۍ بدل شوی دی.[۱۲۷]

د ناړۍ ولسوالي پخوا علاقداري وه او د اسمار د ولسوالي پورې تړلې وه. په ناړۍ ولسوالۍ کې پنځه لاندې قومونه اوسېږي: پښتانه، ګوجر، ګور، ساوجي او نورستاني.

د ناړۍ په ولسوالۍ کې ۷۴ غټ او واړه کلي شته دي، چې مهم کلي یې مرکزي ناړۍ چې د ولسوالۍ مرکز دی، بریکوټ، دوکلام، شامسیر، ساو، شینګر، شالیکوټ، انجه ګل، خونانو کڅ، جبه، نانګل، ازیرګل، شېرګل، شېرګل خوړ، ساوخوړ، تورسان، چېره ګل او ماچمنه دي. د ولسوالۍ په سطحه ګټه او تاوان دوی په مساوي ډول په پنځو حصو وېشي.

[۱۲۷] شیرزمان ملګري سره چې په قوم ګور دی مرکه (۳ می ۲۰۱۶م کال، کابل)

په دغه سیمه کې د ګوجرو مشران دایم خان حاجي، ګل حسن خان، شېرزمین حاجي، باګل، لعلي ملک، مسافر حاجي او ماصل خان دي.

د پاشنګر سیمه چې نورستاني دي، پخواني مشران یې ملک رحمت الله، وکیل محمدالله، حاجي متین او حاجي عبیدالله و. د پاشنګر اوسني مشران حاجي نجیب الله، حاجي خانزمان، عبدالطیف او جهانزیب دي.

د دوکلام سیمه چې اکثره ولس یې ګور دي، پخواني مشران یې درابشاه ملک، سیدخان ملک، عبدالرحیم ملک، پنجي ملک، محمدنور ملک، جمه دین ملک، او محمدیوسف خان ملک وو. د دې سیمې اوسني ملکان او مشران، حاجي اکرم خان، حاجي عبدالقادر، حاجي ګل اکبر، محمدعمر ملک، او صفي الله ملک، دي.

د بریکوټ د دې سیمې پخواني مشران او ملکان، میرعلم خان ملک، سیدخان ملک، جلات خان ملک، عبدالله جان ملک او اکرم خان ملک و. د دې سیمې اوسني ملکان، شېرزمین ملک، ګل احمدخان ملک، ګل محمد ملک او محمد ولي ملک، دي.

د ناړۍ د کلي د ګور د قوم پخواني مشهور مشران او ملکان، رحمان الدین ملک، ملک محمدیوسف خان، ملک احمدشاه، ملک عبدالله، ملک ظفر، ملک عبدالمنان، ملک حضرت سید، ملک میرمحمدشاه، ملک همایون، ملک محی الدین، ملک عبدالخالق او ملک عبدالباقي وو. د دې سیمې د کوهستانو اوسني ملکان او مشران، حاجي عبدالقدیر، ملک رحمت الله، ملک غلام فاروق، حاجي غلام سخي، شېرزمان ملګری، ملک سیدنبي، ملک محمد طاهر او معلم سید کریم، دي.

د ناړي هر قوم بیا په څو خېلونو تقسیم شوی دی لکه ګوجر په درې پلرونو چیچي، بډانخیل او کټانخیل باندې او کوهستاني په څلورو کندو باندې چې ماله ساویا، دره ساویا، شالیا او نایا دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چترال سیند او د نورستان لنډی سیند چې د کامدېش د باغچه په سیمه کې سره یو ځای کېږي، د ناړی ولسوالي له منځه تېرېږي چې د همدغه ځای نه د کونړ د سیند په نامه یادېږي. د کونړ له سیند سره د پېچ درې سیند هم د چغه سرای په منډه کول سره یو ځای کېږي.

د ناړی ولسوالی د جهاد او هجرت په وختونو کې د مجاهدینو مهمه لار وه او په لومړي سر د ولسي ترون پر اساس خلکو جهاد کاوه، چې د محمد غازي چوپان چې د څونک د غازي خان په نامه یې شهرت درلود. همدا رنګه حاجي تاجبر خان، معلم متین، مولوی ګل اکبر، ملک ممبر، مولوی محمد کریم، حاجي مرسلین او حاجي محمدایوب لالي په ناړی کې د جهاد په درو کې رول درلود. کله چې د تنظیمونو پښه ناړی ته او د کونړ نورو سیمو ته وغځېدله نو بیا د جهاد قومي بڼه په تنظیمي جبهو باندې بدله شوه.

اما کله چې تنظیمي اختلافات په دغه سیمه کې او هم د کونړ په نورو سیمو کې اوج ونیوه نو د ناړی ولسوالی مشران سره راټول شول او په ۱۳۷۱ لمریز هجري کا یېل کې یوه قومي شورا جوړه کړه، چې مشري یې ملک تاجبر[۱۲۸] مشواني کوله او فیصله یې وکړه چې دوی به خپل ولسونه له تنظیمي جنګونو نه ساتي. دې قومي فیصلې د ناړی ولسوالي له داخلي جنګونو نه وساتله. اوس هم د ناړی په ولسوالی کې دېرش کسیزه قومي شورا شته دی، چې مشري یې حاجي محمدایوب چې په لالي حاجي مشهوره دی او په قوم ګوجر دی، کوي.

[۱۲۸] ملک تاجبر چې مشهوره ملک و، ما پخپله لیدلې و. په ۲۰۱۵م کال کې د ښېوې ولسوالي د سلامپور په جومات کې د قرآن ترجمې ته ناست، چې د طالبانو له خوا شهید کړی شو.

که موږ د ناړی ولسوالی جغرافیوي موقعیت او قومي جوړښت ته وګورو نو دا ولسوالي باید ډېر ناامنه ولسوالي وای خو د قومي اتحاد له امله دا ولسوالي سره له دې چې د شاوخوا نورې ټولې ولسوالی نا امنه دي، د کونړ ولایت د ارامو ولسوالیو په قطار کې راځي. د ناړی ولسوالي اوه لېسې او یو دارالمعلمین او دوه کلینکونه یو په بریکوټ او بل په ناړی لوی کلي کې لري.

د ناړی ولسوالی ښه ځنګلونه درلودل لکه د ساو خوړ ځنګل، د شیرګل خوړ ځنګل، د ازیرګل ځنګل، د چیره ګل ځنګل، د ډولې ځنګل، د بټاش ځنګل او د ماچ منې ځنګل او شینه ګر ځنګلونه. دا ځنګلونه د اومې لسیزې نه راپدیخوا په بیرحمانه توګه ووهل شول او اوس لا هم داسلسله دوام لري.

په دې ولسوالی کې مشواني او سالارزي تر نورو دوو کوهستانو یا ګورو او ګوجرو زیات دي، نه په کې د هغو کلي شته او نه یکې په هغو کې کوم مشر یا قوماندان شته، آن چې لویې درې نه دي لیکل شوي.

په دې ولسوالی کې د سالارزو مشهور مشران، ملک اجدرخان د ازیرګل، ملا محمدکریم د شېرګل خوړ، ملک تازه خان د شېرګل، ملک مرسلین د شامسېر، مولوي ګلاکبر د چیره ګل، ملک غلام د تورسان، ملک نصیب د تورسان، امین ملک د شامسیر او نور.

د مشوانو مشران ملک احمدجان د ساوخوړ، ملک موسی خان د چیره ګل، ملک کلاکبر د ساوخوړ، ملک شمندروز د چیره ګل، ملک تاجبر د ساوخوړ، حاجي ګل ملا د چېره ګل، ملک ممبر د چیره ګل، ملک سعدالله د ساوخوړ، حاجي ظاهر د ساوخوړ.

د ساو د کلي مشران دا دي یا وو: ملک عین الله، ملک، معلم محمدحسن، قاضي عبدالرحمن، قاضي سراج، حاجي اسحق.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ساو کلی چې ځانته مستقله ژبه لري، په یوه کلي کې هم د دغې ژبې په دوو لهجو خبرې کېږي؛ خو د ژبې اصلي ویونکي چې ساوخېل یې بولي په کلي تر نورو خلکو کم دي. په دې کلي کې یو ډېر شمېر ماموند شته، چې پر ساوجي ژبه خبرې کوي. همدا رنګه په دې کلي کې سالارزي هم شته هغوی هم په ساوجي ژبه خبرې کوي.

اتمه برخه
د کونړ اقتصادي اهمیت، دودنه، رواجونه او د خلکو د ژوند یو څو بېلګې

اقتصادي اهمیت د کونړ:

که څه هم د کونړ په جغرافیوي او ستراتیژیکي اهمیت پورته یو څه بحث وشو خو د کونړ ولایت، د بشري قوې ترځنګ د اقتصادي رشد لپاره څلور مهمي منابع لري:

۱. د کونړ د سیند اوبه: د کونړ سیند د اوبو د برق د تولید لپاره یوه ښه او د افغانستان په کچه مهمه منبع ده. د داود خان د جمهوري ریاست په وخت کې د اسمار د سور طاق په سیمه کې د یو پوخ بند د جوړولو سروې شوې وه چې ۱۵۰۰ میګاواټه[۱۲۹] د برق ظرفیت یوازی په دغه سیمه کې شته دی او همداسي په نورو سیمو کې لکه د سین درې، اسمار، ناړي او هم د پیچ درې په سیمو کې د نورو لویو او وړو بندونو د جوړولو امکانات او ظرفیت خورا زیات دی. که د افغانستان حکومت د کونړ په سیمه کې د بندونو جوړولو ته پاملرنه وکړي نو د کونړ سیند نه یوازي کونړ

[۱۲۹] http://schoolserver.xsce.org:۳۰۰۰/wikipedia_en_all_۲۰۱۵-۰۵/A/Energy_in_Afghanistan.html (اخر ځل دا ویب پانه په ۲۶ د جولای، ۲۰۱۶م کال کې وکتل شوه)

ته بلکه د ختیځو ولایتونو او هم کابل ته پوره برق ورکولې شي تر څو افغانستان د انرژۍ له امله خود کفا شي. انرژۍ او په خاصه توگه د اوبو بریښنا د یو ملک په پرمختگ کې خاص رول لري.

۲. ځنگلونه: تقریبا ۳۳۲،۰۰۰ هکتاره[۱۳۰] ځمکه د کونړ په ځنگلونو پوښل شوې وه او د لویې پکتیا د سیمي نه وروسته د کونړ ځنگلونه د افغانستان د ټولو نه لوي ځنگلونه دي. اما متاسفانه په تیرو څلور لسیزو کې د کونړ د ځنگلونو د نیمایې په شاوخواکې ځنگلونه په ډېر بیرحمانه توگه د لرگو د مافیایې کړیو له خوا ووهل شو خو اوس هم یوه زیاته برخه شتون لري که د دی باقي پا تي ځنگلونو سم حفاظت وشي او په موثره توگه گټه ترې واخستل شي نو د کونړ ځنگلونه د افغانستان ډېرو کسانو ته د کار زمینه برابرولې شي. د داودخان د جمهوري ریاست په وخت کې د کونړو ځنگلونه ته خاصه توجه شوې وه چې د کونړ د سیند په غاړه یې د یو کلپتوس ځنگلونه جوړول ترڅو د کاغذ د تولید فابریکې جوړې شي او هم یې د اسعداباد سره نږدې د سالار باغ په سیمه کې د حجارې او نجارې فابریکه جوړه شوه. نو دکونړ ځنگلونو ته خاصه توجه باید وشي ځکه دا نه یوازې د کونړ لپاره گټه رسوي بلکه د کونړ ځنگلونه د افغانستان ملي شتمني ده او خاصه توجه ورته په کار ده.

۳. د کونړ ولایت معادن: د کونړ ولایت د نړې په سطحه د بیروجو د خاص کیفیت معادونه لري او د دې معادنونو نه په سمه توگه گټه اخستل ډېر اړین دي چې دا هم د کونړ او هم د افغانستان په اقصتادي رشد کې ښه رول لوبولې شي. د بیروجو معادنونه اکثره د پیج درې په سیمه کې

---

۱۳۰ http://www.afghanzariza.com/article/articledetail/forest-wood-in-kunar-fills-taliban-coffers(اخرځل دا ویب پاڼه په ۲۶ د جولای ۲۰۱۶م کال کې وکتل شوه)

دي خو د دې معدنونو نه بیروج په غیر فني توگه په تیرو څلورو لسیزو کې استخراج کیږي. د دې معادنونو نظارت او په فني توگه د بیروج استخراج هم د کونړ او هم د افغانستان لپاره ډېر گټور دي. د بیروجو نه برسیره د کونړ په نورو سیمو کې لکه خاص کونړ د نفرایدو او کرومایتو معدنونه هم شته دی.

۴. مالداري: د کونړ سیمه د مالدارۍ او هم د چرگانو د روزنې لپاره ډېره زیاته مساعده سیمه ده. که په دې ساحه کې کونړ ته خاصه توجه د حکومت او هم د خصوصي سرمایدارانو له خوا وشي نو د کونړ سیمه د افغانستان نورو سیمو د لبنیات، غوښه او هگۍ رسولې شي چې هم د کونړ لپاره او هم د افغانستان د اقتصاد د رشد لپاره مهم رول لوبولې شي.

د کونړ خلک د افغانستان د نورو سیمو او خاصتاً د پښتنو د سیمو غونډې دودونه لري. د کونړ ولس خپل ورځني مشکلات د جرگو او مرکوله لارې حل کوي. که څه هم د کونړ خلک د افغانستان د زیاتو سیمو په پرتله په مادي لحاظ ډېر غریب دي؛ خو د کونړ د خلکو دېرې او حجرې او مېلمه پالنه زیات شهرت لري. ټولنیز کارونه د اشر په توگه کوي او د غم او ښادۍ مراسم د کونړو خورا درانده او گرم وي او د هر چا خپل او پردي په کې په خورا مینه او محبت سره برخه اخلي. غواړم چې په دې برخه کې د دې دودنو او خلکو د ژوند په اړه هغه معلومات وړاندې کړم، چې ما په خپله په کونړ کې د اوسېدو پر مهال لیدلي او یا مې کیسې له نورو نه اورېدلي دي. د کونړیانو د ژوند کیسې راټلونکو نسلونو ته زیاتې مهمې دي، چې څنگه د دوی پلرونو او مشرانو په سختو شرایطو کې ژوند کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېلمه پالنه

د کونړ د سیمې خلک د افغانستان د نورو سیمو په رنګه قدرمن او مېلمه پال ولس دی. هر کونړی د مېلمه لپاره دېره او حجره لري او د مېلمه د ځای درلودل د هر کونړي د ضروریاتو د لومړیتوبونو څخه دي. که څوک ډېر غریب هم وي او په کور کې دوه خونې ولري؛ نو هرو مرو به یې یوه خونه مېلمه ته په نظر کې نیولې وي. د کور ښه لوښي او اسباب د مېلمه لپاره ساتي او تر ټولو ښه خواړه مېلمه ته ورکوي. د کونړ دېرې او حجرې په حقیقت کې د مکتب حیثیت لري چې ځوانان د خپلو مشرانو نه ادب او تربیه او هم د پښتونولۍ اصول او نرخونه پکې زده کوي. د کونړ حجرې د مېلمنو پر پاللو سربېره د خوشالۍ او بنډارونو مرکزونه هم دي. په ښه او بده کې د کلي مېلمانه په حجرو تقسیموي او په دې توګه په یوې کورنۍ بوج یا بار نه راځي. که څه هم دې دودنو ته په تېرو څلورو لسیزو کې د مهاجرتونو او جنګونو له وجهې ډېره صدمه رسېدلې؛ خو په تېرو ۱۵ کلونو کې چې زیات ولس بېرته کونړ ته ستون شوی دی، د کونړ دېرو او حجرو بیا خپل پخوانی رنګ پیداکړی دی.

جرګې او مرکې

دا چې کونړ غرنۍ سیمه ده نو همېشه د مرکزي یا محلي حکومتونو نفوذ په دغې سیمې کې ضعیفه و او ولسونو اکثره خپلې ستونزې د جرګو او مرکو له لارې حل کولې. حکومتونو هم ولس سره اکثره وخت کې خپلې ستونزې د جرګو او ولس سره د تفاهم له لارې حل کړې دي. جرګه ځان ته اصول لري او د جرګو فیصلې همېشه د قضیې دواړو خواو او هم ولس ته د منلو وړ وي، ځکه جرګه د دواړو خوا د تفاهم په صورت کې جوړېږي. د جرګې اصول په مختصره توګه لاندې ډول دي:

۱. د جرګې غړي باید دواړو خواته د منلو وړ وي.

۲. کله چې جرګه جوړه شي نو دواړه خواوې د جرګې غړوته واک ورکوي.

۳. تر واک وروسته د متخاصمو خواو ترمنځ د موضوع د اهمیت په اندازه جرګه مار د دواړو خوا نه مچلغه (ګرنټي) اخلي.

۴.د مچلغې نه وروسته، جرګه مار د موضوع ټول اړخونه څېړي، د دواړو خواو ادعاوې او شواهد مطالعه کوي او هم د موضوع په ارتباط ټول اسناد ګوري او د شاهدانو خبرې اوري.

۵. د موضوع د ښې څېړنې نه وروسته جرګه مار د رایو په اتفاق فیصله دواړو خواته اعلانوي.

٦.که د جرګې فیصله دواړو خواته د منلو وړ وي؛ نو بیا هغه فیصله دوی پخپله تطبیقوي او دواړه خواوې سره دلاسا (پخلا) کوي.

۷.که د جرګې فیصله کومې خواته د قبول وړ نه وي؛ نو جرګه مار د هغې خوا مچغله نه ورکوي او هم که بیا بله جرګه تعینېږي نو د لومړۍ جرګې فیصله له نظره نشي غورځولی.

۹.که د قضیې کومه خوا په راتلونکي کې د جرګې د فیصلې نه سر غړونه وکړي، جرګه مار بیا د خپلې فیصلې نه باید دفاع وکړي او چا چې فیصله ماته کړې وي د هغه نه بیا ناغه (د خلاف ورزۍ جریمه) اخلي.

۱۰. په جرګو کې مهمه مسئله د جرګو د فیصلو تطبیقي اړخ دی. جرګه مار یا مرکچیان زیاتره وخت په دې توانېږي، چې خپلې فیصلې عملي کړي. دا ډول عدالت د غیررسمي یا د منازعاتو د حل متبادل عدالت (Alternative Dispute Resolution) په نامه هم یادېږي.

څنګه چې مخکې یادونه شوې دا ډول عدالت، چې په ټولنه کې توازن مراعات کوي او د ټولنې د ثبات سبب ګرځي د ترمیمي عدالت په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نامه یادېږي. د امریکې په عدلي سیستم کې د جوري[۱۳۱] سیستم هم جرګه مارو ته ورته دی؛ خو د جوري په سیستم کې د جوري غړي د محکمې له خوا او د جرګې په سیستم کې د جرګې غړي د دواړو خواو (مدعي او مدعي علیه) په توافق تعیینېږي چې دوی په حقیقت کې د دواړو خواو د مدافع وکیلانو په توګه دنده اجرا کوي او د خپل اړخ له خوا په جرګه کې دفاع کوي. اما د جوري په سیستم کې د جوري غړي د دواړو خواو د وکیلانو ادعاګانو او شواهدو وړاندې کولو ته غوږ نیسي او په اخره کې جوري د جرګې په څېر باید د رایو په اتفاق سره فیصله وکړي. که یو کس هم مخالف وي نو محکمه بیا قضیه له سره پیلوي او بله د جوري ډله تعیینوي. په دې توګه زموږ د جرګو سیستم د امریکې تر عدلي سیستم یا جوري سیستم پرمختللی دی. البته هر سیستم قوي او ضعیفه ټکي لري؛ خو که زموږ د جرګو سیستم په سمه توګه عملي شي؛ نو زه فکر کوم چې زموږ د ولس ډېر مشکلات حل کولی شي. پر دې سربېره دا سیستم د رسمي عدالت نه ډېر ارزانه او مؤثر دی.

لکه څنګه چې به پخوا معالجوي طب ته توجه زیاته وه او وقایوي طب ته توجه کمه، اوس وقایوي طب ته توجه زیاته شوې ده ځکه د معالجوي طب نه په وقایوي طب باندې لګښت کم راځي او هم ټولنه د صحت له پلوه زیاته سالمه پاتې کېدای شي. همدا رنګه د منازعاتو حل او یا د منازعاتو مخنیوی ډېر ارزانه دی نظر دې ته چې جزایي عدالت رامنځ ته شي. جزایي عدالت په ټولنه کې دایمي ثبات نه شي رامنځته کولی؛ خو که ترمیمي عدالت سم تطبیق شي؛ نو په ټولنه کې دایمي ثبات رامنځته کېدای شي. که موږ د محاکمو مصارف او د بندیخانو

۱۳۱ Jury

مصارف وسنجوو نو دا ډېر زیات مصارف دي او په اخر کې هم د متخاصمو ډلو تر منځ دښمني، بغض او عداوت نه ختمېږي او منازعات یو په بل پسې زیاتېږي. نو د منازعاتو د حل لپاره جرګې او مرکې ډېره ښه وسیله ده، چې له حکومت سره په دایمي ثبات کې زیاته مرسته کولی شي.

اشر او بېګار

پخوا د پښتنو په سیمه کې او خاصتاً د کونړ په سیمه کې ټولنیز کارونه لکه د سربند، ویالو، سرکونو، ښوونځیو او دولتي ودانیو جوړول، د درمندونو غوبل او د ځمکو کر کیله، د جوماتونو او حتی د کورونو جوړول او اخیړول (کاګل) ولس د اشر او بیګار په ډول کول. د اشر او بیګار ترمنځ توپیر دا دی چې بیګار د زور او جبر شکل لري او اشر په خپله خوښه په ټولنیزو مسایلو کې برخه اخیستنه ده. اشر په عین حال کې د پور شکل هم لري، که یو کس له چا سره اشر وکړي نو هغه هم مجبوره دی د هغه بل کس په اشر کې برخه واخلي او یا په اصطلاح غیرمستقیه توګه پور باید ادا کړي. که د اشر پور ادا نه کړي؛ نو بیا هغه بل کس هم په راتلونکي کې مرسته نه کوي او د دغه کس په اشر کې بیا برخه نه اخلي.

د اشر کوربه همېشه کوښښ کوي، چې اشرګرو ته ښه خوراک برابر کړي. په خپله سیمه کې د درمندونو په غوبلونو او یا د ځمکو د کرکیلي په وخت کې به چې موږ په اشرونو کې برخه اخیسته خورا په زړه پورې وه، چې هم به ټولو په خورا مینه او محبت سره کار کاوه او هم به په شریکه د ډوډۍ خوراک خورا خوند کاوه. هغه خوند ما د دنیا په لس

گونو ملکونو خواراکونو چې ما سفرونه ورته کړي او یا پکې اوسېدلی یم، نه دی لیدلی. هغه وخت کولسترول چا نه پېژندل او د غوړو او خصوصاً د سوچه غوړیو یعنې د حیواني غوړیو د خوراک نه چا وېره نه درلوده. همدا رنګه په هغه وخت کې انجیوګانې نه وې او نه بهرنیو کمکونو ته عام ولس سترګې په لار وې؛ نو ټول کارونه به ولس په خپله کول. پخوا پیسې کمې وې خو همت د خلکو اوچت و او چا ته یې لاسونه نه اوږدول. په تېرو درې څلورو لسیزو کې چې موږ یو لوی تاوان کړی دی، هغه زموږ سترګې نورو ته دي، حتی په دې امید یو چې پردي باید زموږ د کور مخه هم راته پاکه کړي او په یو شکل د افغانستان د ولس نه او حتی د حکومت نه هم سوال ګر جوړ شوی او په دې طمعه دي چې نور دې دوی ته هر څه وکړي او په اصطلاح د افغانستان د ولس نه د سیدمحمود پاچا لټان جوړ شوي دي. د غربي نړۍ د پرمختګ اصلي څلور علتونه زه په ګوته کولای شم چې په حقیقت کې دوی دا له اسلامي اصولونه اخیستلي دي:

۱. د ټکس یا مالیې سیستم دی، چې حکومت د خپل ولس نه مالیه ټولوي او تر زیات حده حکومت مالیه بېرته په شفافه توګه د خپل ولس د ښېګڼو لپاره مصرفوي. په اسلامي سیستم کې زکات او عشر هم د ټکس یو سیستم دی او کله چې زکات او عشر په سمه توګه راټولېده او په بیت المال کې خیانت نه کېده نو اسلام هم پر مخ روان و.

۲. په امریکه کې شعار دا دی چې یو نسل بل نسل ته کار کوي. یعنې تېرو نسلونو که څه کړي د هغه نه موږ ګټه اخلو او موږ چې څه کوو؛ نو له دې نه به زموږ راتلونکي نسل ګټه پورته کوي. دا عمل د هغې مقولې مفهوم دی چې علی (رض) ته منسوبېږي وایي د د نیا کار داسې کوه چې هیڅ نه مرې او د اخرت کار داسې کوه چې سبا مرې. خو افسوس زموږ

په منځ کې اوس دا رواج دی چې د کوم کار نه چې زه ګټه نه اخلم نو ماته یې څه او یا که یوه ژرنده اوړه پیدا کړو نو بیا لاس تر زنې ناست یو ترڅو مو چې هغه نه وي خلاص کړی نور کار نه کوو. مګر پر مختللي هېوادونه په موجوده پرمختګ قانع نه دي او په دې هڅه کې دي چې نور پر مختګ هم باید وکړي.

۳. غربي نړۍ همېشه په دې فکر ده چې دوی به خپل وطنونه پخپله جوړوي او بل چا ته به سترګې په لار نه اړوي؛ خو موږ په دې فکر یو چې نور باید موږ ته هر څه وکړي. په پښتو کې متل دی وایي چې ته حرکت وکړه خدای به په کې برکت واچوي. که موږ په رښتیا د وطن د جوړوېدو فکر پیدا کړو نو بیا خدای پکې برکت اچوي.

۴.غربي نړۍ د پرمختګ بل دلیل د قدرت نه میراثیتوب دی. کله چې په اسلامي هېوادو کې قدرت میراثي شو؛ نو پرمختګ هم ختم شو ځکه چې د حکومت ټولې منابع د پاچاهانو د عیاشۍ او یا د هغوی د قدرت ساتلو په مقصد مصرفېدې، نه د ولس د خدمت لپاره. اسلامي او غیر اسلامي هېوادونه چې قدرت هلته میراثي دی، وروسته پاتې دي.

موسیقي او لوبې

د کونړ خلک د خپل ساعت تېري لپاره محلي موسیقي لکه منګی او ستار لري چې په حجرو کې ځوانان راټولېږي او د رخصتۍ یا ښادیو په مراسمو کې محلي موسیقي ته غوږ نیسي. که د چا کوم نازولی یعنې زړه پورې مېلمه وي؛ نو کوربه ورته په حجرو کې د سیل محفل جوړوي. پخوا چې د موسیقۍ وسایل ډېر کم و؛ نو کله به چې په کوم کلي کې د چا واده و او مجلیسان (سازنده یا په اوسنۍ اصطلاح هنرمندان) به یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوستي و، نو د ډېرو لرو لرو ځایونونه به ځوانان او حتی مشران ډلې ډلې ورتلل او گیسونه[۱۳۲] به یې په ډېرو کې لگولي و او د سبا تر اذانه به یې ساز اورېده.

مختلفی محلي لوبې لکه گډا، اتن، تېره اچول، صحبت[۱۳۳]، د زرکـو او سیسیو ښکار، د ماهیانو نیول، خـوسی، پـه ځنگلونـو کـې او هـم د توپـان جال او دامونو په وسیله د مرغیو نیول، خورا دلچسپې وې. موږ به پخپلـه دامونه د اسونو او اوښـانو د لمـو نـه جـوړول او هغـه بـه مـو پـه پټـو کـې ایښودل چې مرغۍ، توره کۍ (شامتورې) او جغنډان به مو پرې نیول.

نجونو هم ځانتـه لـوبې درلـودې لکـه شـل غـاتي، چنـدرو، مـوټي[۱۳٤]، خوټکونکه[۱۳۵] نینځوکو واده، جفت او طـاق، کـاڼي کـول او داسـې نـورې لوبې.

ماته د مني او یا د پسرلي په اخـرو وختونـو کـې د مرغیـو ښـکار خـورا زیات په زړه پورې و. زما یادېږي چې د کونړ د سیند په غاړه به د لوښو په ځنگلونو کې خلکو کوډلې جوړولې او چې به د مني د مرغیو وخـت شـو؛ نو څو کسه به موظف وو چې د ځنگل پـه غـاړه څـوک تـگ او راتـگ تـه پرینـږدي، چـې د چنچڼـو سـیلونه هلتـه بـڼ کښـته شي یعنـې کېنـي. بیـا ماسختن به څو کسو تناب د لوښو د ځنگل د یوه اړخه واهه او دا چنچڼې

---

[۱۳۲] پخواچې نه جنیټرونه او نه سولرې شیشي وي؛ نو د تېلو گیسونه به وو چې زیاته رڼا بـه یـې کولـه او هغه به هم ډېروکموکسانودرلوده او یو بل ته به یې په ښادیو او یا نورو مراسمو کې ورکول.

[۱۳۳] څو کسه ځوانان به سره راټول شول او انداز به یې وکړ او یو قسم مېلمستیا بـه یـې پـه شریکـه برابـره کړه او بیا به ټوله شپه دې ملگرو سره خوشالي کوله چې زیـاتره بـه محلـې موسـیقي هـم وه. طالبـانو او چړیانو هم دا قسم صحبتونه زیات کول، چې اتڼونه به یې هم په خپلو منځو کې کول.

[۱۳٤] کله به چې نجونو په پټو کې سابه کول نو بیا به یې موټۍ موټۍ سابه سره ایښودل او د لرې نه به یـې په لروکي ویشتل، چا به چې د سبو دوسکه وویشتله نو بیا به سابه هغې گټل.

[۱۳۵] په پسرلي کې به نجونو د گلانو غوټۍ خوټولې او هغه به یې سره خوړلې.

به د ځنگله بل اړخ ته الوتلې چېرته چې به خلکـو د لوخـو کـوډې گـانې جوړې کړې وې. کله به چې دا مرغۍ په دې کوډې گـانو کېناسـتلې نـو په لاسونو به خلکو نیولې او هر چا به ورته د ځادرنو نه بوجونه جـوړ کـړي وو او په هغه کې به یې اچولې او وروسته به یې حلالولې. تکـړه او مـاهرو کسانو به هره شپه په سل گونو مرغۍ نیولې. هغه کسانو تـه بـه یـې هـم پـه نیول شویو مرغیو کې سهم ورکاوه، چې تناب به یې وهلی و. د مرغیو دې ډول ښکار یو خاص خوند درلود چې ما په نورو سیمو کې نه دی لیـدلی. پر دې سربېره به په ډېرو کې د شپې له خوا د لاټین او یـا چربـاتي (لاسي څراغ) په رڼا په لیندو باندې هم ځوانانو مرغـۍ ویشـتلې چـې دا د ښـکار ځانگړې ډول مېله وه. په ژمي کې به د کونړ د سـیند پـه غـاړه د هیلیـو او شامتورو (توره کۍ) ښکار خورا خوندور و.

د ژمیو په رختصیو کې چې به خپل کلي ته ورتلـم نـو زمـا کـار همـدا ښکار و. روسي چره ییز ټوپک چې دوازده بر او شانزده بـر یـې هـم ورتـه وایه او د ټولو نه ښه یې د گل چاپ په نامه یادېـده، خـدای بخښـلي پـلار مې راته د بلخ ولایت په مزارشریف ښار کې اخیستی و او هم مې انگلیسي بادي ټوپک درلود او همېشه به مې ښکار کاوه. شوقي کسانو به مړه زان او تازي سپي هم ساتل. نورې عصري لوبې خاصتاً د مازیگر له خوا د والیبال لوبې په کـونړ کـې ډېـرې عـامې وې چـې اوس هـم رواج لـري. حتـی د طالبانو په وخت کې هـم والیبـال د هغـوی ډېـر خـوښ و او د ځوانـانو د تفریح لپاره دا یوازینۍ لوبه وه. تر مهـاجرت یعنـې ۱۳۵۷ هجـري شمسي-کال وروسته په افغانانو کې د کرکټ لوبې ورو ورو رواج وموند، چې اوس یې په کونړ کې هم رواج پیداکړی دی.

د کونړ په سیمه کې او خاصتاً د خاص کونړ په سیمه کې به د اخترونـو مراسمو خورا خوند کاوه. اکثریت دولتي مامورینو، شاگردانو او محصلینو

(c) ketabton.com: The Digital Library

به کوښښ کاوه چې د اختر په ورځو کې خپلو کلیو او بانډو ته ځان ورسوي او اختر لمونځ د خپلو خپلوانو او عزیزانو سره یو ځای وکړي. د اخترونو لمونځونه به چې د ولسوالیو په محدودو ځایونو کې کېدل ډله ډله مشران، ځوانان او ماشومان، چې نوې جامې به یې اغوستې وې، ورتلل. په کلیو او بانډو کې د دې خلکو د تګ لیکو (قطارونو) خورا خوند درلود. د اختر د ورځې خواړه پراټې، د شېدو چایونه، میانچې، وچې ایشلې، پشدۍ وریجې او د بعضو کورنیو چې به اقتصادي وضع ښه وه، کبابونه هم پخول.

د اختر د ورځو د مېلو ځایونه معلوم وو. په خاص کونړ کې د اختر د لومړۍ ورځې مېله به د بحرآباد له سیمې سره د دېوانه بابا ترخنګ وه. د دویمې ورځ مېله به د تنر له کلي سره نږدې د پیرجنګي بابا زیارت ترخنګ او د درېمې ورځې مېله به د ګورګوري بابا په زیارت کې، چې اوس د منګوال لېسه هلته ده او د څلورمې ورځې مېله به د چمیارۍ د کلي د سلطان بابا په زیارتونو کې کېدله. د سیمې اکثریت دوکاندارانو به د اختر د لوبو شیان او خواړه لکه کولچې، څلوبۍ، ممپلي، پتاسې او داسې نور هلته وړل او خرڅول به یې. په دې ځایونو کې به ټالونه او بائیچقونه هم دوکاندارانو اچول او د پیسو په بدل کې به هلکانو او نجونو پکې زانګل. دا مېلې لکه د نورې دنیا د وړو سرکسونو په ډول وې. دا ویلی شم که پخوا پیسې کمې وې خو خوشحالۍ زیاتې وې او خلکو د یو بل سره خورا مینه درلوده او هم صداقت ډېر زیات و. مګر د تېرو درېو څلور لسیزو د جنګونو له امله زموږ ځوان نسل د پورته خوشالیو نه محروم پاتې شوی او د خپلو سیمو ښې خاطرې یې نه دي لیدلي. خدای دې وکړي چې زموږ هېواد کې امنیت بر قرار شي چې تېرې ښې خاطرې بیا راتازه شي.

په کونړ کې د زده کړې ستونزې

که څه هم زما خپله تجربه د زده کړو د ستونزو په اړه یوازې د خاص کونړ په ولسوالۍ کې ده؛ خو د نورو ولسوالیو ستونزې راته د خاص کونړ په پرتله هم زیاتې ښکاري.

په ۱۳۵۰ هجري شمسي کال کې زه خاص کونړ ته د منځنیو او ثانوي زده کړو لپاره راغلم او د خاص کونړ په لېسه کې په اتم ټولګي کې داخل شوم. د هغې نه دمخه ما خپل سبقونه په کابل او مزارشریف کې ویلي وو، چېرته چې زما پلار ماموریت درلود. مخکې له هغې به خاص کونړ ته د ژمي د رخصتیو په وخت کې زموږ کورنۍ د کابل نه تلله؛ خو د خاص کونړ د خلکو د ژوند په اړه راته پوره معلومات نه و او نه ما ته د ولس د ژوند او د زده کوونکو د ستونزو څه پته وه. د کونړ په ولایت کې پخوا ښوونځي ډېر کم وو او زیاتره ښوونځي د ولسوالیو له مرکز سره نږدې وو، چې د لرو پرتو کلیو ماشومانو ته او په خاصه توګه نجونو ته ډېر مشکله وه چې خپلو زده کړو ته دوام ورکړي. له دې امله د ښوونځیو شمېره او د زده کوونکو دلچسپي د زده کړې سره کمه وه. مخکې له دې چې د خاص کونړ لومړنی ښوونځی، منځني ښوونځي او لېسې ته ارتقا وکړي، د خاص کونړ زده کوونکي به د منځنیو او ثانوي زده کړو لپاره د څوکۍ ولسوالۍ د جمعیت او یا د چغه سرای عمراخان لیسه ته تلل چې دا ډېر مشکل کار و. د خاص کونړ هغه زده کوونکو چې د څوکۍ ولسوالۍ د جمعیت په لېسه کې سبق وایه نو زده کوونکي به هره ورځ د کونړ د سیند نه د کولي ګرام له کلي سره په کښتۍ یا جاله کې پورې وتل او تقریباً د زیاتو سیمو کسانو به څو ساعته مزل کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د کلي نه دې لېسې ته د دواړو خوا نه تګ راتګ پنځه ساعتونو نه هم زیات نیول او که چا به بایسکل درلود، نو درې ساعته یې نیول. که بعضې د دې زده کوونکو د عمرا خان په لیسه کې سبق وایه؛ نو هغه هم ګرانه وه ځکه چې هلته یې باید د اوسېدلو ځای درلودلی وای او زیات مصارفو ته ضرورت و چې د اکثره خلکو د مالي وسې نه پوره نه وه.

یو شمېر شاګردانو د لومړي صنف نه سبقونه د کابل د رحمان بابا، خوشال خان او ابن سینا په ښوونځیو کې ویل چې دا هم ډېر ستونزمن کار و، چې یو شپږ کلن یا اوه کلن ماشوم د خپل مور او پلار او کورنۍ نه لرې د لیلیې په سختو شرایطو کې سبق ووایي. په هغه وخت کې د کونړ نه کابل ته تګ هم څه اسانه کار نه و او څوک چې د کوم کار او یا سبق لپاره کابل ته تلل؛ نو د قرآن شریفونو نه به یې مور او پلار تېراوه، چې په خیر ورسېږي. غونزاخي او خواږه ټیکلي، جوش کړې هګۍ او نور څه خوراکي موادو به یې ورته تیارول چې په لاره کې یې وخوري ځکه هوټلې او رستورانونه په لاره کې نه وو او یا به د چا وسه نه کېدله چې په رستورانونو کې ډوډۍ وخوري. کابل ته تګ هم څو ورځې نیولې او حتی د پوهنتون په وخت کې زما یادېږي چې یو ځلې د اختر په دویمه ورځ موږ له خاص کونړه د کامې پله پورې په پښو ټوله ورځ مزل وکړ، ځکه موټرې نه وې او که په درېیمه ورځ کابل ته نه وای رسېدلي نو یو امتحان رانه تېرېده.

د پورته مشکلاتو په نظر کې نیولو سره ډېرو بارسوخه کسانو هم نه غوښتل کې چې خپل زامن په ښوونځیو کې داخل کړي او یا یې کابل ته د زده کړو لپاره ولېږي. د هاشم خان د صدارت په وخت کې کوښښ وشو چې د ملکانو او سپین ږیرو زامن خامخا په عسکري ښوونځیو کې داخل کړي؛ نو زموږ د کلي یو مشهور ملک شیرمحمد خان چې په شېري

ملک مشهور و، د خپل زوی شیر افضل خان په ځای یې خپل یو لرې وراره د میاجان په نامه حربي لېسې ته ولېږه. میاجان د شیرافضل خان په نامه خپلو زده کړو ته دوام ورکړ او بالاخره هغه ترکیې ته برس واخیست او وروسته ملي دفاع وزارت د اوپراسیون ریاست مقام ته ورسېده. نوموړی چې د ډګروال شیرافضل خان مومند په نامه شهرت پیدا کړ وروسته د داؤد خان د جمهوري ریاست په دوره کې د میوندوال په کودتا کې ونیول شو او په دهمزنګ کې یې پنځه کاله بند تېر کړ. کله چې میاجان صاحب منصب شو نو شېري ملک داؤد خان ته ورغی او د خپل زوی کیسه یې ورته وکړه، چې ده خپل وراره لېږلی و او اوس د ده زوی په کور کې ناست دی نو د ده زوی هم صاحب منصب کړه. څرنګه چې د شېري ملک کورنۍ داؤدخان پېژندله نو د هغه زوی شیرافضل خان یې د کونړ په سیند د ټولو تاڼو صوبه دار مقرر کړ، چې بیا تر اخره شیرافضل خان د صوبه دار صاحب په نامه شهرت درلود او د خاص کونړ د سورۍ تېرې په سیمه کې یې تاڼه جوړه کړه او د پوره قدرت او شهرت خاوند و.

کله چې زه په ۱۳۵۰ هجري شمسي کال کې خاص کونړ ته راغلم؛ نو د خاص کونړ لېسه زموږ د کور نه تقریباً د دوه ساعتو په مزل لیرې وه، نو پلار مې راته یو وړوکی اریانا بایسکل واخیست. دا نوع بایسکلې د کابل په جنګلک فابریکه کې جوړېدې. دا یوازینی اریانا بایسکل په ټوله ولسوالۍ کې و او دا بایسکل یې راته ځکه اخیستی و، چې زه وړوکی وم او د دې نه لوی بایسکل مې چلولی نه شو. هر ورځ به سهار وختي په یخنۍ او باران کې خاص کونړ لېسې ته تلم او دواړه خوا تګ او راتګ دوه ساعته نیول؛ خو هغه زده کوونکو چې بایسکلې نه درلودې نو باید څلور ساعته ۍ‌یې هره ورځ مزل کړی وای. له دې سره مې خپل سبق ښه وایه او په خپل ټولګي کې به همېشه اول نومره وم. پر سبق سربېره به مو غواګانې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم ساتلې او سهار وختي مخکې له دې چې ښوونځي ته لاړ شم؛ نو کله به چې زموږ مزدور نه و، نو شفتل به مې هم ریبل او غواګانو ته به مو دومره خوراکه اچوله چې زما تر راتګ پورې وشي. دا چې په خویندو او وروڼو کې د ټولو نه مشر وم نو د کور ټول مسوولیت زما پر غاړه و ځکه پلار مې په مزارشریف کې ماموریت درلود. ژرندې ته به مې دانې هم وړلې او داسې وخت به هم و، چې ټوله شپه به مو په ژرنده کې تېروله، چې زموږ د دانو د اوړه کولو نوبت راشي او که دانې به مو پرېښودلې، نو بیا به یې څو شپې او ورځې هم نیولې او ژرنده ګړي ماما به کله غلا هم کوله. هغه وخت کې د اوړو کولو ماشینونه نه وو او په ټول کونړ کې د اوړو کولو یو ماشین و، چې هغه هم له موږ نه ډېر لرې و. دا ټولې ستونزې ماته عجیبې او غریبې غوندې ښکاریدلې ځکه د دې نه مخکې ما دا کارونه په کابل او مزار کې نه وو کړي او نه مې لیدلي وو. که څه هم نسبتاً د نورو ګاونډیانو نه زموږ ژوند یو څه ښه و؛ خو دا بعضې کارونه داسې وو چې هرومرو باید ما کړي واو ماته هم دلچسپه وو او همېشه به مې د دهقانانو سره شودیاري، ییوه کولو، غوبل کولو، درمند پاکولو، غنمو ریبلو، للون کولو او شولې نالولو کې برخه اخیسته. دا هر کار ځانته تخصص غواړي او چې عملي دې نه وي کړې نو مشکله ده چې په تیورکي شکل یې بیان کړای شې.

هغه زده کوونکی به چې د ټولو مضامینو لپاره کتابونه، قلم او کتابچې درلودې؛ نو هغه خو د پاچا بچی و او زیاتره زده کوونکو او هم صنفیانو مې دا هم نه درلودل. د نی قلم او د لرګي تخته به مو د مشاقۍ لپاره استعمالوله او د چا چې اقتصادي وسه لږه ښه وه؛ نو د تختې سیاهي به یې اخیستله او که به ښه نه وه؛ نو د لرګیو د تورکي نه به یې د مشق تختې لپاره سیاهي جوړوله. برق او جنریټرونه او سولر شیشې خو چا له سره نه

پېژندلې او اکثره کورونو کې لاټین هم نه وه او چمګانې[۱۳۶] به یې استعمالولې. استادانو اکثره وخت تباشیر هم د تورې تختې لپاره نه درلود او هغه به یې هم په زده کوونکو حواله کول او ټولو صنفونو ته خونې هم نه وې، د لېسې د دوه تعمیرونو نه بهر به زده کوونکو په ډاګ کې ناست وو. چې هوا به ګرمه شوه نو د څښلو د اوبو هم څه درک نه لګېده. پاکې اوبه هغه وې چې د ښوونځي نه لاندې به په ویاله کې روانې وې او هغه به اکثریت د کونړ خلکو څښلې؛ خو دا چې د منګوال سیمه د ولسوالۍ په پایناب یا اخره کې پرته وه نو روانې اوبه به هم نه وې او خلکو به اوبه د ډندونو نه چې جوړونه به یې ورته ویل، څښلې. بعضې وخت به چې د کونړ ویاله وچه شوه نو د ډندونو اوبه به هم نه وې او موږ به پر خرو اوبه د کونړ د سیند نه کورونو ته راوړلې. نه پوهېږم چې ولې دا رواج نه و، چې خلک کوهیان وکاږي او اکثره مشرانو به ویل چې د کوهیانو اوبه ښوېږي دي او چاي پکې ښه نه راځي، نو ځکه دوی کوهیان نه ویستل.

شنې شپې

لکه څنګه چې مې مخکې د ساپو د جګړو په اړه یادونه کړې، چې د ولس غریبي او د حکومت له خوا ناروا او د ولس د وسې نه اوچت ټکس د ساپو پاڅون اصلي عامل و؛ نو د کونړ خلک په عمومي توګه ډېر غریب دي ځکه ځمکې ډېرې کمې او نور داسې صنعتي کارونه په دې سیمه کې نه وو، چې د خلکو روزګار پرې ښه شوی وای. ولس اکثریت په ګېډه هم موړ نه و. ښه ژوند کول خو پرېږده، چې د ژوند لومړني اساسي ضرورتونه

[۱۳۶]په یو بوتل کې به یې پلته اچوله او د شړشمو تېل به یې په بوتل کې اچول او هغه به یې د رڼا لپاره لګوله چې دته یې چمني ویله. بعضې وخت حلبې سازانو د ټیم نه هم چمنۍ جوړولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه صحي خواړه، پاکې اوبه، ښوونځیو ته تګ، او لازم درملو ته لاسرسی نه و. د غرنیو علاقو د خلکو ژوند د سمې د علاقې (هغه سیمې چې یو څه ځمکه یې درلوده) د ژوند نه ډېر خراب و او د ژمي او مني په موسمونو کې به زیاتره کورنۍ د غرونو نه لاندې راښکته کېدلې او چا به کومه اضافه کوټه (خونه) درلوده؛ نو دوی ته به یې ورکوله او څو کډې (فامیلونه) به په یوه کوټه کې اوسېدل. د دې کورنیو ښځو به د نورو په کورونو کې په څلورو یا پنځه و سوکړکانو د ورځې کار کاوه او نارینه و به هم په اندکه مزدورۍ د سیمې د نورو کسانو چې لږ توان یې درلود کار کاوه. په دې دوه فصلونو کې به دوی دومره توښه ځانونو ته برابروله چې بېرته خپلو کورونو ته ستنېږي؛ نو د پسرلي او اوړي په فصلونو کې یې پرې ژوند تېر شي.

شنې شپې ما هم نه پېژندلې او د پسرلي په اخره کې به زیاترو ګاونډیانو ویلې چې شنې شپې دي؛ نو ما فکر کاوه چې غنم شنه ولاړ دي او هر څه شنه دي؛ نو ځکه دا ګاونډیان وایي چې شنې شپې دي یعنې هر څه ښایسته ښکاري. خو تره مې راته وویل چې د شنو شپو نه مطلب دا دی چې د غنمو او جوارو زوړ فصل خلاص شوی او نوی فصل لا نه دی رسېدلی نو اکثره کورنۍ په کورونو کې کافي غله (دانې) نه لري او له خوراک سره ګذاره کوي. د زیاترو کورنیو به چې دانې خلاصېدلې نو بیا به یې د هغه چا نه پور کاوه چې یو څه اضافي دانې به یې درلودلې او هغه به یې هم بیا د غنمو او اوربشو د درومندونو وروسته دوه چنده ورکولې. په امریکې کې ناست وم؛ نو د وطن دا شنې شپې مې راپه یاد شوې او دا لاندې څو بیته نیمچه شعر مې ولیکلو:

هرندن ښار، ویرجینا، امریکا، جنوري اوله نېټه کال ۲۰۱۳ م

شنې شپې
راپه یاد شوې د وطن شنې شپې
د پسرلی په اخره کې
زوړ فصل
به خلاص شوی و
نوی فصل
به شین و په پټو کې
زموږ بې زمینه
او مجبوره ولس
به چړ کاوه
په یوه لپه دانو پسې
ګرځېده به
په کلي کې نر او ښځې
چې څو منه
دانې په نیسا کړي
چې خپلو
بچو لره اذوقه د سبا کړي
څومره غریبي وه
چې په وچه مړی
ماړه نه وو په نس
اولس زموږ په کلي کې

اکثره کورونو به چې غواګانې هم درلودې شیدې او مستې به یې نه خوړلې او له هغه نه به یې غوړي جوړول او هغه به یې خرڅول. اکثرو کورنیو ته چرګ او وریجې پخول خورا معتبره خواړه و او ډېر قدرمن او

(c) ketabton.com: The Digital Library

معتبره مېلمه لپاره به یې دا تیارول. یوازې په څو مهمو ورځو لکه اخترونو او برات کې به زیاتره کورنیو غوښه خوړله. قصابي په ټوله ولسوالۍ کې نه وه او وروسته یوه قصابي د خاص کونړ د اراضۍ په سیمه کې وه چې هغه قصاب هم د خاص کونړ د کنډک سره قرارداد درلود، که وختي به ورغلې نو یو څه غوښه دې اخیستلی شوه. په خیرات او ودونو کې زیاته غوښه یو غټه خبره وه او خلکو به په ډېر خوند سره خوړله. یوه ورځ د کلي ګرام کلي ته د ترورزي سره لاړ وم، چې زما هم صنفي و نو ترور مې راته هر څه ډېر ښه تیار کړل او سوکړک یې راوړ خو ډوډۍ نه وه. یو ځل بیا د دوی کورته لاړ وم نو بیا یې د غرمې له خوا سوکړک راوړ؛ نو په دې وخت کې زما شپې په کونړ کې زیاتې شوې وې، نو د سوکړک نه مې یو څه زړه تور شوی و، ترور ته مې وویل چې تاسې ډوډۍ نه پخوئ نو هغې بیچاره ګۍ په کلي کې خپله مزدوره وګرځوله؛ خو ډوډۍ یې پیدا نه کړه نو راته ویې ویل چې خوری جانه! په دې کلي کې خلک ډېر غریب دي او هیڅوک د غرمې ډوډۍ نه پخوي. که څه هم زما د ترور کورنۍ ښه زمینداره وه او ژوند یې ښه و؛ خو دوی هم د کلي د رواج نه ځانونه نه شو خلاصولی او ویل یې چې څوک مریض وي؛ نو هغوی ته د غنمو ډوډۍ د غرمې له خوا پخوي.

دا چې ما تر اتم صنف پورې د کونړ نه بهر ژوند کړی و؛ نو دا ټولې خبرې راته هم عجیبه ښکارېدې ځکه په مزار شریف کې ډوډۍ او مېلمستیا څه خبره نه وه. د کونړ د غریبۍ راته هغه وخت نوره هم پته ولګېده چې کله موږ مهاجر شولو، زموږ د کلي نه یو ساعت لرې چې موږ په غره کې اوسېدلو؛ نو د هغو خلکو ژوند زموږ تر کلیوالو هم خراب و. په لیرې پرتو غرنیو سیمو کې به مالګه هم ډېره قیمتي خبره و. اکثره کورنیو به د مالګې ګټ نه میده کاوه او مېلمه ته به یې د مالګې تیږه راوړه او

ډوډۍ به یې د هغې پورې سولوله چې زیاته مالګه مصرف نه شي. دا متل و چې مالګه څټلې خورې که دوړولې.

په ۱۹۹۴م کلونو کې ما د ملګرو ملتو د UNDP/OPS سره کار کاوه؛ نو د خوست د تنېو ولسوالۍ ته لاړم د هغو خلکو مشکل د کونړ نه هم زیات و، ځکه هغوی بېخي رواني اوبه نه درلودې او د ډونډېونو له خوسا اوبه نه به یې استفاده کوله، حتی چای به یې هم بد خوند درلود او موږ به نه شو څښلی. هغه وخت ما ته دا فکر را پیدا شو چې د ثور د کودتاه نه دمخه افغانستان واقعاً یو کُلي تغییر ته ضرورت درلود ځکه د ښارونو او اطرافونو د ژوند ترمنځ خورا زیات توپیر موجود و او د کونډېې زوی په فلم کې د ښاري او اطرافي ژوند ښه تمثیل شوی دی؛ خو متاسفانه دا تغییر مثبت نه و بلکې منفي تغییر رامنځته شو. پخوا د حاکمو نظامونو سره د خلکو د ژوند د ښه کېدو څه فکر او اجندا نه وه او ولس یې خپل رعیت او غلام ګاڼه؛ نو په دې توګه د کونړ ولس د هر نوع مدني حقوقو څخه محروم ولس و.

«««پای»»»

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمایم:

شاه محمود میاخیل فرهنګي
او ټولنیز مرکز

شاه محمود میاخیل فرهنګي او ټولنیز مرکز د ۱۳۹۵ لمریز کال په لومړۍ په ورځ د افغانستان د بیلابېلو سیمو او ولایتونو څخه د راغلو سلګونو سیاسي، علمي او فرهنګي شخصیتونو په شتون کې د کونړ ولایت د خاص کونړ ولسوالۍ په تنر کلي کې پرانیستل شو. د دې مرکز، لرلید، موخه او دندې په لاندې ډول دي.

لرلید: په علم سنباله، په فکري نوښتونو ښېرازه ، د بډایه فرهنګ څښتنه او سوله ییزه ټولنه د دې مرکز ارمان دی.

موخه: د دې مرکز موخه د ټولنې په ټولو وګړو او په ځانګړې ډول په ځوان کهول کې د فکري روښانتیا رامنځته کول او هڅول، د دوی د علمي، فکري او فرهنګي ودې لپاره زمینه هوارول، د ټولنیزې (مدني) ودې ګړندي کول او د ګډ، سوله ییز، هوسا او په نوښتونو ولاړ ژوند په لور برابرول دي. امید دی چې دا مرکز د افغانستان د نورو ولسوالیو لپاره یوه ښه نمونه شي چې هلته هم داسي مرکزونه جوړ شي.

دندې:

الف: فرهنګي فعالیتونه:

۱. دعلمي، سیاسي او اجتماعي سیمنارونو او لکچرونو برابرول
۲. د لېسو د دولسمو ټولګیو فارغینو ته د کانکور د تیاریو د کورسونو وړیا برابرول
۳. د انګلیسي ژبې او کمپیوټر د زده کړې وړیا کورسونه برابرول
۴. د یوه شتمن کتابتون جوړول او د هغه نه د ښې ګټې اخیستنې لپاره د ځوانانو هڅول
۵. د علم او فرهنګ د بډاینې لپاره د ګټورو کتابونو چاپول او د ښو کتابونو د پیغام د عامولو په موخه د هغوی د مخکتنې او کره کتنې غونډې برابرول
۶. د شاه محمود میاخیل فرهنګي او ټولنیز مرکز په نامه د یوې ادبي او ټولنیزې مجلې (وستل په نوم) د چاپولو تابیا کول
۷. د هېواد د علمي، فرهنګي او ټولنیزو سټو او مهمو شخصیتونو لمانځل
۸. د ټولنې د اصلاح په پار د مستندو، علمي، هنري او طنزیه غونډو او تصویري پروګرامونو جوړول

ب: ټولنیز فعالیتونه:

۱. د سیمه ییزو شخړو هوارول
۲. په ولس کې د سوله ییزو فکرونو د روزنې په هدف د سولې د زده کړې او د نه تېري (عدم تشدد) اړوند د پوهاوي پروګرامونه جوړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

٣. په سیمه کې د ژوند د بهترۍ لپاره اشرونو او رضاکارانه کارونو رهبري کول

٤. د ناسمو ټولنیزو دودونو د مخنیوي او د ښو دودونو د رواجولو او نورو اجتماعي او سیاسي ښېګڼو اړوند غونډې دایرول

٥. د سولې او ثبات راوستلو په چارو کې د ولس د خوځنده ونډې اخیستلو په موخه د ولس هڅول

٦. ولس ته دحقوقي پوهاوي او د خپلو حقونو د غوښتلو پوهه او وړتیا ورکول

٧. د سواد د زده کړې کورسونه جوړول اوپه لویه کې د تعلیم د کچې په لوړولو کې د ولس برخه اخیستنې ته لاره هوارول

٨. د ملي او دیني ورځو لمانځل او ددغو لمانځنو لپاره غونډې او سیمینارونه جوړول

د لوی خان میرزمان خان شجره[137]

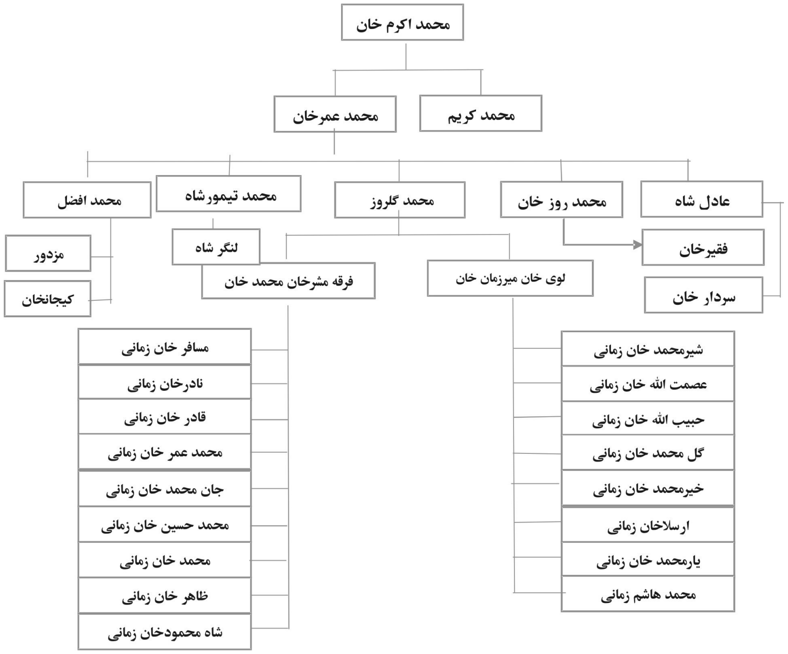

[137] او د اسقلال څلورمه جبهه صفحه ۹۰ دویم چاپ کال ۱۳۹۵ل http://www.zamani.itgo.com/Member's%۲۰of%۲۰Zamani.htm

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال نور چاپ شوې اثار

- ✓ بېړنۍ لویه جرګه او د مشرقي په ولایتونو کې د انتخاباتو بهیر
- ✓ د وطن معماران.
- ✓ د واقعیتونو په بهیر کې.
- ✓ د کورنیو چارو وزارت لاسته راوړنې او خنډونه.
- ✓ مخکتاب (د فیسبوک د لیکنو او بحثونو) ټولګه
- ✓ درېیمه زاویه (د فیسبوکي لیکنې او خاطرې)
- ✓ **Understanding Afghanistan (collection Articles of English Articles)).**

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
www.humbastagi.org

جدول قتل عام دسته جمعی قریه کرهاله ... بابت سال ۱۳۵۸/حمل/۳۱ ... [illegible]

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	جرم	عمر	ملاحظات
۱	میر رفیق	غلام محمد	دهقان	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارزین	۶۸	کشتن
۲	تاج محمد	عبدالودود	[illegible]	″	″	۶۵	″
۳	محمد رفیق	عبدالودود	تکنیشن فنی برق	″	″	۶۳	″
۴	فضل معبود	عبدالودود	غریبکار	″	″	۶۰	″
۵	فضل الرحمن	تاج محمد	مامور دولت	″	″	۳۴	″
۶	حبیب الرحمن	تاج محمد	محصل	″	″	۱۹	″
۷	سلطان محمد	محمد طاهر	فارغ صنف ۱۲	″	″	۲۴	″
۸	شهسوار خان	مصطفی خان	مستری	″	″	۶۰	″
۹	عبدالستار	حضرت علی	معلم	″	″	۴۰	″
۱۰	عرب خان	حضرت علی	معلم	۳۱/حمل/۱۳۵۸	″	۲۸	″
۱۱	محمد گل	محمد درویش	موچی	″	″	۶۵	″
۱۲	سید عظیم	عبدالعظیم	غریبکار	″	″	۶۵	″
۱۳	امان الله	محمدالله	غریبکار	″	″	۶۸	″
۱۴	عزیز محمد	امان الله	دهقان	″	″	۲۸	″
۱۵	محمد	ملا عمر	دهقان	″	″	۵۵	″
۱۶	محمد علی	ملا عمر	دهقان	″	″	۵۴	″
۱۷	ملا عمر	رشید عمر	غریبکار	″	″	۷۰	″
۱۸	شیخ رحمت الله	شیخ مختار	غریبکار	″	″	۷۰	″
۱۹	شیخ نعمت الله	شیخ مختار	غریبکار	″	″	۶۶	″
۲۰	طالب محمد	نعمت الله	مامور دولت	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارزین	۴۰	″
۲۱	محمد احسان	نعمت الله	متعلم	″	″	۳۰	″
۲۲	رحمت جان	رحمت الله	غریبکار	″	″	۳۵	″
۲۳	فضل حاکم	رحمت الله	مامور دولت	″	″	۴۰	″
۲۴	طالب	محمد درویش	غریبکار	″	″	۶۰	″
۲۵	سید حبیب	جمعه خان	غریبکار	″	″	۷۰	″
۲۶	محمد ظریف	سید حبیب	غریبکار	″	″	۴۰	″
۲۷	رحمن	اکرم	غریبکار	″	″	۶۵	″
۲۸	حق الرحمن	رحمن	غریبکار	″	″	۳۰	″
۲۹	نور الرحمن	رحمن	غریبکار	″	″	۲۵	″
۳۰	عبدالغفار	محمد ظفر	دوکاندار	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارزین	۵۵	″

به یادگار قریه کرهاله ... شهید راتو جدول ترتیب و ... [illegible]

[signature]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	محل	عمر
۳۱	گل زرین	غلام محمد	غریبکار	۳۰/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه	۵۵ سال
۳۲	سید احمد گل	محمد گل	دهقان	″	″	″ ۵۵
۳۳	عزیز الله	سید رحمن گل	متعلم	″	″	″ ۱۸
۳۴	حیا علی	ذبیح الله	غریبکار	″	″	″ ۵۸
۳۵	مرتیلی	کریم خان	غریبکار	″	″	″ ۵۵
۳۶	گل شاه علی	محمد هاشم	غریبکار	″	″	″ ۴۰
۳۷	جنت الله	مرتیلی	غریبکار	″	″	″ ۳۰
۳۸	حافظ خان	محمد زمن	غریبکار	″	″	″ ۵۵
۳۹	ملنگ	محمد زمن	غریبکار	″	″	″ ۵۰
۴۰	گلگول	محمد زمن	مامور دولت	″	″	″ ۴۶
۴۱	خیر محمد	حاجی جان محمد	دهقان	″	″	″ ۴۶
۴۲	یعقوب خان	ملا نور محمد	معلم	″	″	″ ۶۰
۴۳	عبدالشکور	ملا نور محمد	دهقان	″	″	″ ۵۸
۴۴	جنت الله	یعقوب خان	مامور دولت	″	″	″ ۲۴
۴۵	آدم محمد	سلطان محمد	دهقان	″	″	″ ۵۰
۴۶	ولی محمد	سلطان محمد	مامور دولت	″	″	″ ۳۵
۴۷	محمد یوسف	پیر محمد	معلم	″	″	″ ۵۰
۴۸	سیف الله خان	ملک میرزا احمد خان	غریبکار	″	″	″ ۵۰
۴۹	سرور خان	زمرق خان	غریبکار	″	″	″ ۵۵
۵۰	فقیر محمد	فضل الرحیم	دوکاندار	″	″	″ ۵۰
۵۱	قدیر محمد	محمد	غریبکار	″	″	″ ۶۵
۵۲	محمد جان ملا	ملک خان	تحویلدار	″	″	″ ۵۵
۵۳	حمیدالله ککی	یعقوب خان	متعلم	″	″	″ ۲۲
۵۴	محمد کریم خیاط	کریم	خیاط	″	″	″ ۶۵
۵۵	نعمت الله	سید حبیب	غریبکار	″	″	″ ۳۲
۵۶	دیر عالم	حضرت غلام	غریبکار	″	″	″ ۵۵
۵۷	محمد شینا	ذبیح الله خان	غریبکار	″	″	″ ۳۰
۵۸	گل احمد جان	محمد شینا	غریبکار	″	″	″ ۳۰
۵۹	فضل الرحمن	رحمن	غریبکار	″	″	″ ۳۲
۶۰	افسر	فیض محمد	غریبکار	″	″	″ ۶۰

- د پورتنیو شهیدانو جدول ترتیب او لاک شوی دی — عبدالله ... شوری

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولدیت	وظیفه	تاریخ	محل	عمر
۶۱	حاجی محمد عمر	ملک نور محمد	[illegible]	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه	۵۸ [illegible]
۶۲	محمد رفیق	میر رفیق	زمیندار	〃	〃	〃 ۵۵
۶۳	مولوی عبدالرشید	مولوی خلیل	مولوی خطیب	〃	〃	〃 ۶۰
۶۴	سراج خان	حاجی محمد خان	زمیندار	〃	〃	〃 ۶۰
۶۵	مولوی عبدالخالق	مولوی خلیل	مولوی خطیب	〃	〃	〃 ۶۵
۶۶	محمد رفیق	رحمت خان	زمیندار	〃	〃	〃 ۵۸۰
۶۷	آمر سلام	صلاح خان	زمیندار	〃	〃	〃 ۴۸
۶۸	غلام محی	سراج خان	زمیندار	〃	〃	〃 ۴۵
۶۹	محمد داوود	سراج خان	زمیندار	〃	〃	〃 ۳۵
۷۰	محمد نور	ملک اقبر خان	متعلم	〃	〃	〃 ۳۲
۷۱	عبدالعتیق	سلطان محمد	زمیندار	〃	〃	〃 ۶۰
۷۲	پیر لشکر خان	عبدالعتیق	نجار	〃	〃	〃 ۴۸
۷۳	شکرالله	عبدالعتیق	متعلم	〃	〃	〃 ۳۰
۷۴	فضل	محمد فضل	خیاط	〃	〃	〃 ۵۰
۷۵	شمس الرحمن	محمد کریم	دلوراته	〃	〃	〃 ۳۵
۷۶	شفیق الله	محمد کریم	متعلم	〃	〃	〃 ۳۰
۷۷	سید محمد خان	نور علی	معلم	〃	〃	〃 ۳۵
۷۸	شاه محمود	نور علی	متعلم	〃	〃	〃 ۴۰
۷۹	جهانگیر خان	گلاب	معلم	〃	〃	〃 ۳۵
۸۰	مکرم خان	گلاب	زمیندار	〃	〃	〃 ۴۰
۸۱	جمشید	گلاب	متعلم	〃	〃	〃 ۳۲
۸۲	یار محمد	سلطان	زمیندار	〃	〃	〃 ۶۰
۸۳	عبدالخالق	یار محمد	متعلم	〃	〃	〃 ۳۰
۸۴	محمد عزیز خان	محمد عظیم خان	زمیندار	〃	〃	〃 ۵۵
۸۵	عبدالعزیز خان	محمد عزیز خان	متعلم	〃	〃	〃 ۳۰
۸۶	عبدالوهاب	محمد عزیز خان	متعلم	〃	〃	〃 ۱۶
۸۷	شهزاده	شاه تیمور خان	زمیندار	〃	〃	〃 ۴۵
۸۸	دلاور خان	شاه تیمور خان	زمیندار	〃	〃	〃 ۴۳
۸۹	محمد صدیق	گل ذره	عالم دین	〃	〃	〃 ۳۰
۹۰	خیر الله	مشر شفیق	زمیندار	〃	〃	〃 ۵۵

— به این ترتیب قرار شهدا [illegible] جدول ترتیب [illegible] دید

منشی شورا — عبدالله

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

چپا

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	محل	عمر
۹۱	حضرت حبیب	شریف	غریبکار	۳۱/حوت/۱۳۵۷	حجره مبارکه	۳۵ ملکی
۹۲	ملک اسلام	ملک عبدالرشید	ملک قریه	″	″	۶۵ ″
۹۳	محمد قلاوب	ملک عبدالرشید	غریبکار	″	″	۶۲ ″
۹۴	محمد هاشم	ملک عبدالرشید	غریبکار	″	″	۶۰ ″
۹۵	داد محمد	ملک عبدالرشید	غریبکار	″	″	۵۵ ″
۹۶	حبیب الحق	ملک اسلام	متعلم	″	″	۲۲ ″
۹۷	غفار	گیمرگی	خیاط	″	″	۴۰ ″
۹۸	سید گل	محمد گل باچا	چینک ساز	″	″	۶۰ ″
۹۹	محمد شریف خان	محمد عظیم خان	خیاط	″	″	۴۵ ″
۱۰۰	محمد	محمد عظیم خان	غریبکار	″	″	۴۸ ″
۱۰۱	جرسلام	شاه محمود	متعلم	″	″	۲۵ ″
۱۰۲	منگل	شاه محمود	متعلم	″	″	۱۸ ″
۱۰۳	حیات خان	اکرم جان	غریبکار	″	″	۴۰ ″
۱۰۴	داور خان	اکرم جان	متعلم	″	″	۲۸ ″
۱۰۵	باور گل	صدبر خان	غریبکار	″	″	۵۵ ″
۱۰۶	محصل	صدبر خان	غریبکار	″	″	۵۰ ″
۱۰۷	نور محمد	نور	غریبکار	″	″	۲۵ ″
۱۰۸	حضرت خان	سلطان	غریبکار	″	″	۶۸ ″
۱۰۹	ابراهیم	شیر علی	غریبکار	″	″	۶۰ ″
۱۱۰	امان الله	سردار	مامور	″	″	۴۵ ″
۱۱۱	سعدالله	شیر علی	دهقان	″	″	۵۵ ″
۱۱۲	شمس الدین	پیر دل	متعلم	″	″	۳۰ ″
۱۱۳	شیر زمان	گل زمان	غریبکار	″	″	۶۸ ″
۱۱۴	سید رحیم الدین	نور الدین	غریبکار	″	″	۴۵ ″
۱۱۵	گل محمد خان	سید رحیم الدین	متعلم	″	″	۳۰ ″
۱۱۶	سید محمد	گل محمد	غریبکار	″	″	۴۰ ″
۱۱۷	شیر دل	سردار	غریبکار	″	″	۷۰ ″
۱۱۸	جمروز خان	فردوس خان	ترشنگر	″	″	۶۰ ″
۱۱۹	موسی جان	شاه جهان	غریبکار	″	″	۶۸ ″
۱۲۰	محمود خان	موسی خان	غریبکار	″	″	۵۰ ″

- به لیواری ... جدول ترتیب اولت ...

منشی شورای [illegible]
عبدال[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

نمبر	شهرت: اسم	شهرت: ولدیت	وظیفه	تاریخ	[illegible]	
۱۲۱	مرتیش	موسی خان	متعلم	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه	
۱۲۲	عبدالغفور	بخیور خان	غریبکار	"	"	
۱۲۳	محمد حسن	حسام الدین	غریبکار	"	"	
۱۲۴	گل حسن	محسن	معلم	"	"	
۱۲۵	نور حسن	محسن	معلم	"	"	
۱۲۶	زین الدین	حسام الدین	غریبکار	"	"	
۱۲۷	نجیب خان	زین الدین	۱۲ پاس	"	"	
۱۲۸	سید مرجان	حضرت گل	۱۲ پاس	"	"	
۱۲۹	عبدالقیوم	سرگند	غریبکار	"	"	
۱۳۰	سواد خان	عبدالقیوم	۱۲ پاس	"	"	
۱۳۱	شاه نادر	منصور خان	غریبکار	"	"	
۱۳۲	باور خان	محمد عالم	متعلم	"	"	
۱۳۳	بزرگ	محمد عالم	متعلم	"	"	
۱۳۴	عبدالرحمن	بهره من خان	۱۲ پاس	"	"	
۱۳۵	حبیب الرحمن	بهره من خان	متعلم	"	"	
۱۳۶	گل الرحمن	بهره من خان	متعلم	"	"	
۱۳۷	محمد کریم	عبدالکریم	غریبکار	"	"	
۱۳۸	پهلوان	عبدالکریم	غریبکار	"	"	
۱۳۹	ملنگ	محمد کریم	مامور دولت	"	"	
۱۴۰	حبیب الرحمن	محمد کریم	۱۲ پاس	"	"	
۱۴۱	حبیب الله	ملا عبدالحقیق	غریبکار	"	"	
۱۴۲	لاله جان	ملا عبدالحقیق	۱۲ پاس	"	"	
۱۴۳	محمد اکبر	یار محمد خان	متعلم	"	"	
۱۴۴	ملا عبدالحکیم	ملا عبدالحفیظ	ملا	"	"	
۱۴۵	ملا وزیر محمد	ملا [illegible]	مولوی	"	"	
۱۴۶	ملا سید الرحمن	ملا جان	مامور دولت	"	"	
۱۴۷	گل خان	صفدر خان	غریبکار	"	"	
۱۴۸	محمد عظیم خان	منصور خان	غریبکار	"	"	
۱۴۹	مسافر خان	حمزه خان	مامور دولت	"	"	
۱۵۰	محمد یونس	شاغر خان	مامور دولت	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه	

[illegible] جدول هست وری ــــ

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	[illegible]
۱۵۱	محمد یوسف	شاه فرخان	۱۲ پاس	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جیم مبارکه
۱۵۲	عزت جان	سید مرجان	غریبکار	〃	〃
۱۵۳	حمید الله	شفیق محمد	۱۲ پاس	〃	〃
۱۵۴	دوران شاه	روح الله	گلیمکار	〃	〃
۱۵۵	محمد شاه	آرمیش الله	متعلم	〃	〃
۱۵۶	آرزو خان	گلو	متعلم	〃	〃
۱۵۷	گلدیر خان	گلو	متعلم	〃	〃
۱۵۸	عبدالمختار	سید مختار	غریبکار	〃	〃
۱۵۹	سرمعلم عبدالحبیب خان	عتیق محمد علم	سرمعلم	〃	〃
۱۶۰	عبدالقدیر خان	فیض محمد	مامور دولت	〃	〃
۱۶۱	غلام صدیق	فیض محمد	غریبکار	〃	〃
۱۶۲	مقبل واحد	ملا عبدالرزاق	کدام دارد	〃	〃
۱۶۳	حبیب الله	ملا عبدالرزاق	غریبکار	〃	〃
۱۶۴	عبدالکبیر	عبدالبصیر	مامور دولت	〃	〃
۱۶۵	محمد رسول	محمد کریم	مامور دولت	〃	〃
۱۶۶	سید رسول	محمد کریم	۱۲ پاس	〃	〃
۱۶۷	میر حمزه	عالم خان	غریبکار	〃	〃
۱۶۸	غلام دستگیر	عالم خان	غریبکار	〃	〃
۱۶۹	عبدالرزاق	عبدالخالق	غریبکار	〃	〃
۱۷۰	فضل حق	عبدالخالق	غریبکار	〃	〃
۱۷۱	محمد صدیق	عبدالخالق	〃	〃	〃
۱۷۲	غفار	عبدالخالق	〃	〃	〃
۱۷۳	ملنگ	فضل حق	〃	〃	〃
۱۷۴	بادام خان	جمال	〃	〃	〃
۱۷۵	یعقوب خان	جمال	〃	〃	〃
۱۷۶	صفر	یعقوب خان	مامور دولت	〃	〃
۱۷۷	حمید خان	یعقوب خان	مامور دولت	〃	〃
۱۷۸	شیر محمد خان	لعل محمد	غریبکار	〃	〃
۱۷۹	محمد عظیم خان	لعل محمد	〃	〃	〃
۱۸۰	محمد رفیق	کمال	〃	۲۱/حمل/۱۳۵۸	〃

چه د قرار د تحقیقاتو لست ترتیب او امضا دی

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	اسم (شهرت)	ولد (شهرت)	نوع مشغولیت	تاریخ	محل
۱۸۱	درویش خان	گل لال	غریبکار	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه
۱۸۲	یار خان	غلام نبی	غریبکار	//	//
۱۸۳	صالح محمد	نور محمد	مامور دولت	//	//
۱۸۴	عبدالرسول	نور محمد	مامور دولت	//	//
۱۸۵	رشید محمد	نور محمد	فارغ صنف ۱۲	//	//
۱۸۶	محمد زمین	گل زمین	غریبکار	//	//
۱۸۷	اختر محمد	خان محمد	مامور دولت	//	//
۱۸۸	وزیر محمد	خان محمد	معلم	//	//
۱۸۹	شاه ولی	شیر محمد	مامور دولت	//	//
۱۹۰	سید غفور	محمد ادریس	ملک قریه	//	//
۱۹۱	سرمعلم عبدالجلال	محمد زمین	سرمعلم	//	//
۱۹۲	محسن جان	محمد زمین	غریبکار	//	//
۱۹۳	ولی جان	محمد زمین	غریبکار	//	//
۱۹۴	گل الرحمن	محمد زمین	متعلم	//	//
۱۹۵	نور الرحمن	سمیع جان	متعلم	//	//
۱۹۶	خوشحال خان	محمد	معلم	//	//
۱۹۷	عبدالغفور خان	لعلی	غریبکار	//	//
۱۹۸	زمین خان	ابراهیم		//	//
۱۹۹	فقیر محمد	عبدالله جان	صاحب منصب	//	//
۲۰۰	سید محمد	فقیر محمد	متعلم	//	//
۲۰۱	محمد داود	فقیر محمد	متعلم	//	//
۲۰۲	گل محمد	نور محمد	غریبکار	//	//
۲۰۳	امین الله	نقیب الله	غریبکار	//	//
۲۰۴	حکیم خان	کمال	غریبکار	//	//
۲۰۵	محمد علی خان	لعل محمد	غریبکار	//	//
۲۰۶	محمد خان	محمد علی خان	متعلم	//	//
۲۰۷	گل جان باچا	محمد عمر باچا	غریبکار	//	//
۲۰۸	سید آغا جان باچا	میر آغا جان	غریبکار	//	//
۲۰۹	شیر آغا	سید آغا جان	متعلم	//	//
۲۱۰	حسن باچا	سید فتاح باچا	متعلم	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه

بموجب قرار شهید دولت ترتیب و اکمال دی —

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

نمبر	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	[illegible]
۲۱۱	نذیر الله	زرمیش الله	متعلم	۲۲/حمل/۱۳۵۸	حکم جبار کر
۲۱۲	محمد طاهر	فقیر محمد	غریبکار	//	//
۲۱۳	تاج محمد	عبدالقهار جان	غریبکار	//	//
۲۱۴	ملک محمد	نقیب الله	غریبکار	//	//
۲۱۵	قاضی محمد	شفیق الرحمن	غریبکار	//	//
۲۱۶	محمد باشیق	سیف الرحمن	معلم	//	//
۲۱۷	زرمیش جان	دلسپار	غریبکار	//	//
۲۱۸	محمد کریم	مختار جان	مامور دولت	//	//
۲۱۹	عصمت الله	عتیق الله جان	متعلم	//	//
۲۲۰	رئیس خان	شوکیش خان	غریبکار	//	//
۲۲۱	سلطان محمد	کابل	غریبکار	//	//
۲۲۲	اکرم	کریم	غریبکار	//	//
۲۲۳	اکبر خان	اکرم	غریبکار	//	//
۲۲۴	حبیب جان	محبت خان	غریبکار	//	//
۲۲۵	محبت خان	محمد خان	غریبکار	//	//
۲۲۶	خورشید خان	جمشید خان	غریبکار	//	//
۲۲۷	شیر محمد خان	حصلی خان	غریبکار	//	//
۲۲۸	محمد حکیم	محمد ظفر	غریبکار	//	//
۲۲۹	شاه گل	مختار جان	غریبکار	//	//
۲۳۰	خیر محمد	نجیب الله	//	//	//
۲۳۱	گل خان	حیات خان	معلم	//	//
۲۳۲	حاجی گل محمد	دین محمد	غریبکار	//	//
۲۳۳	شفیق محمد	محمد	//	//	//
۲۳۴	خیر محمد	حضرت محمد	مامور دولت	//	//
۲۳۵	محمد	سبحان الله	غریبکار	//	//
۲۳۶	لونگ	محمد غنی	//	//	//
۲۳۷	سعادت مند	خیر محمد	صاحب منصب	//	//
۲۳۸	محمد طاهر	نجیب الله	غریبکار	//	//
۲۳۹	دلیس خان	حمدالله	//	//	//
۲۴۰	محمد ولی	موسی خان	//	//	//

پورته قرار د شهیدانو لیست ترتیب او ثبت دی

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت		[illegible]	تاریخ	[illegible]
	اسم	ولد			
۲۴۱	سید امین	رحمن الله	غریبکار	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه
۲۴۲	زرمزده	صاحب زاده	متعلم	〃	〃
۲۴۳	محمد الله	فضل الرحمن	متعلم	〃	〃
۲۴۴	حبیب الله	گل زمان	متعلم	〃	〃
۲۴۵	رحمان الله	ذاهد الله	غریبکار	〃	〃
۲۴۶	سلطان محمد	محمد علی خان	غریبکار	〃	〃
۲۴۷	نوروز خان	گل رحمن	غریبکار	〃	〃
۲۴۸	عبدالقادر	شیناکی	معلم	〃	〃
۲۴۹	فیروز خان	حبیب الله	غریبکار	〃	〃
۲۵۰	عبدالغنی	محراب خان	غریبکار	〃	〃
۲۵۱	طارق	سید امین	غریبکار	〃	〃
۲۵۲	نور حبیب	حمیدالله	غریبکار	〃	〃
۲۵۳	فاروق	گلدل	متعلم	〃	〃
۲۵۴	مسافر خان	فیض محمد	معلم	〃	〃
۲۵۵	رفیق خان	گاوریه	غریبکار	〃	〃
۲۵۶	انور خان	شیر محمد	متعلم	〃	〃
۲۵۷	پیر بادر	گل محمد	متعلم	〃	〃
۲۵۸	سیدالرحیم	حبیب الرحمن	متعلم	〃	〃
۲۵۹	داود	شیر دار	غریبکار	〃	〃
۲۶۰	وزیر محمد	شیر محمد	مامور دولت	〃	〃
۲۶۱	حمید الله	محمد اسحق	غریبکار	〃	〃
۲۶۲	محمد اسحق	شاه ولی	غریبکار	〃	〃
۲۶۳	فیروز	شاه ولی	غریبکار	〃	〃
۲۶۴	محمد روز	شاه ولی	غریبکار	〃	〃
۲۶۵	محمد الله	خانداد	متعلم	〃	〃
۲۶۶	ذرجهور الله	جان داد	متعلم	〃	〃
۲۶۷	خانداد	سیدالرحیم	معلم	〃	〃
۲۶۸	جمال الدین	عتیق الدین	متعلم	〃	〃
۲۶۹	کمال الدین	عتیق الدین	غریبکار	〃	〃
۲۷۰	شیر محمد	محمد شفیق	غریبکار	〃	〃

برسر تر هزارو شهیدانو جدول ترتیب او ثبت دی

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولدیت	ترتیب شغل	تاریخ	توضیح
۲۷۱	گل محمد	شاه محمد	غریبکار	۱۳/حمل/۱۳۵۸	حصه مبارک
۲۷۲	نور محمد	باشتی	"	"	"
۲۷۳	عالم گل	محمد گل	"	"	"
۲۷۴	محمد گل	صاحب گل	"	"	"
۲۷۵	محمد شینا	جان محمد	"	"	"
۲۷۶	رحمت الله	گل زمان	"	"	"
۲۷۷	نظام الدین	عبدالقیوم	"	"	"
۲۷۸	امین الله	عبدالقیوم	"	"	"
۲۷۹	بیرام	نور محمد	"	"	"
۲۸۰	علی محمد	سید محمد	"	"	"
۲۸۱	انعام الله	عبداللطیف	متعلم	"	"
۲۸۲	رحمن الله	عبداللطیف	متعلم	"	"
۲۸۳	زاهد الله	حبیب الله	متعلم	"	"
۲۸۴	عبدالرحمن	محمد قابل	غریبکار	"	"
۲۸۵	شمس الرحمن	محمد قابل	غریبکار	"	"
۲۸۶	شاه گل	مختار	غریبکار	"	"
۲۸۷	میا گل	سید حسن	"	"	"
۲۸۸	محمد دولت	عاقل محمد	متعلم	"	"
۲۸۹	وزیر	محمد عمر	غریبکار	"	"
۲۹۰	محمد آمین	عبدالمجید	غریبکار	"	"
۲۹۱	صاحب زمین	گل زمین	غریبکار	"	"
۲۹۲	گل الرحیم	ابراهیم	غریبکار	"	"
۲۹۳	عبدالغفار	گل جان	غریبکار	"	"
۲۹۴	محمد زمین	شیتوری	غریبکار	"	"
۲۹۵	حضرت فتاح	محمد جان	غریبکار	"	"
۲۹۶	عبدالرحمن	حضرت فتاح	غریبکار	"	"
۲۹۷	عیسی خان	مشرانی	غریبکار	"	"
۲۹۸	محمد آمین	سید آمین	متعلم	"	"
۲۹۹	حاجی فیض محمد	کوچی	غریبکار	"	"
۳۰۰	خور جه	خواجه محمد	غریبکار	"	"

دا پورته فرد د شهیدانو جدول ترتیب او لست دی ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

یادداشت

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	[illegible]
۳۰۱	یار محمد	فیض محمد	مزدیکار	۳۱/حوت/۱۳۵۷	[illegible]
۳۰۲	رحمت گل	معصوم گل	〃	〃	〃
۳۰۳	ابوعلا اسحق	عبدالرزاق	〃	〃	〃
۳۰۴	انعام الله	محمد رفیق	〃	〃	〃
۳۰۵	محمد رفیق تجو	سید حلیم	〃	〃	〃
۳۰۶	فتح خان	رحمت خان	متعلم	〃	〃
۳۰۷	محمد الله	رفیق الله	متعلم	〃	〃
۳۰۸	حمید خان	محصل خان	مزدیکار	〃	〃
۳۰۹	شاه فرخان	محصل خان	مزدیکار	〃	〃
۳۱۰	نور محمد نجار	گل محمد	مزدیکار	〃	〃
۳۱۱	یار محمد	نور محمد	متعلم	〃	〃
۳۱۲	محمد رفیق	گل رفیق	مزدیکار	〃	〃
۳۱۳	عبدالغفار [illegible]	سید غفار	مزدیکار	〃	〃
۳۱۴	فراق	سید حبیب	مزدیکار	〃	〃
۳۱۵	عصمت	سید حبیب	مزدیکار	〃	〃
۳۱۶	لعل پاچا	حسن پاچا	متعلم	〃	〃
۳۱۷	اختر محمد	محمد طالب	مزدیکار	〃	〃
۳۱۸	گل حاجی پاچا	عزیز خان	مزدیکار	〃	〃
۳۱۹	سید گل	عزیز خان	مزدیکار	〃	〃
۳۲۰	محمد نبی	سید حبیب	مزدیکار	〃	〃
۳۲۱	فضل اکبر	سید خان	مزدیکار	〃	〃
۳۲۲	انارالله	غلام سعید	متعلم	〃	〃
۳۲۳	سید محمد سرور	قاضی سیف الرحمن	کاروباری	〃	〃
۳۲۴	سید احمد	حاجی فیض محمد	متعلم	〃	〃
۳۲۵	کرم	اخون	مزدیکار	〃	〃
۳۲۶	عزیز	داودالله	متعلم	〃	〃
۳۲۷	پیر دوست	امیر دوست	مزدیکار	〃	〃
۳۲۸	پیر محمد	ناظم شاه	مزدیکار	〃	〃
۳۲۹	گل حاجی	ناظم شاه	مزدیکار	〃	〃
۳۳۰	محمد نسیم	ملا محمد سلیم	متعلم	〃	〃

پورته مذکور شهیدان په جدول ترتیب او ثبت دي

[illegible] (signature)

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	جرم
۴۲۱	سید حبیب	گل حبیب	غریبکار	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جرم مبارزه
۴۲۲	محمد درویش	ملا محمد سلیم	فارغ مامور دولت	〃	〃
۴۲۳	عبدالقدوس	ملا محمد سلیم	متعلم	〃	〃
۴۲۴	خالو گل	زنار گل	غریبکار	〃	〃
۴۲۵	درویش خان	غلام نبی	غریبکار	〃	〃
۴۲۶	غلام نبی	گل نبی	غریبکار	〃	〃
۴۲۷	شمس الرحمن	علی محمد	غریبکار	〃	〃
۴۲۸	محمد خان	سید محمد	غریبکار	〃	〃
۴۲۹	رسول محمد	حق نظر خان	متعلم	〃	〃
۴۳۰	عبدالرحمن	محمد جان	متعلم	〃	〃
۴۳۱	حبیب الرحمن	میرزا جان	غریبکار	〃	〃
۴۳۲	محمد ولی	روح الله	متعلم	〃	〃
۴۳۳	محمد الله	فقیر محمد	متعلم	〃	〃
۴۳۴	یوسف	رحمن خان	غریبکار	〃	〃
۴۳۵	جهانزیب	محمد اکبر	غریبکار	〃	〃
۴۳۶	عبدالوهاب	سید محمد	متعلم	〃	〃
۴۳۷	مرشد حسن	عبدالرحمن	غریبکار	〃	〃
۴۳۸	موسی جان	محمد لطیف	غریبکار	〃	〃
۴۳۹	گل محمد	محمد لطیف	متعلم	〃	〃
۴۴۰	رحیم الله	محمد الله	متعلم	〃	〃
۴۴۱	رحیم الله	محمد الله	متعلم	〃	〃
۴۴۲	باچه میر	محمد شفیق	غریبکار	〃	〃
۴۴۳	فاروق	محمد حکیم	غریبکار	〃	〃
۴۴۴	نورالله	غلام سخی	غریبکار	〃	〃
۴۴۵	عبدالله	غلام سخی	متعلم	〃	〃
۴۴۶	جاوید	میرزا بیگ	متعلم	〃	〃
۴۴۷	حمیدالله	میرزا بیگ	متعلم	〃	〃
۴۴۸	محبت الله	شاه زلمی	متعلم	〃	〃
۴۴۹	شیرالله	شاه زلمی	غریبکار	〃	〃
۴۵۰	عبدالولی	موسی خان	غریبکار	〃	〃

به اساس قرار دستخط شهیدان این جدول ترتیب و صحت دی

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

سپرده

نمبر	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	محل
۴۶۱	محمد ولی	موسی خان	غریبکار	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه
۴۶۲	شاه جهان	گل محمد	غریبکار	〃	〃
۴۶۳	محمد هاشم	لند محمد	غریبکار	〃	〃
۴۶۴	محمد حلیم	شفیق الله	متعلم	〃	〃
۴۶۵	نور احمد	پیر زمان	متعلم	〃	〃
۴۶۶	بهاول	زر محمد	غریبکار	〃	〃
۴۶۷	زر محمد	نور محمد	غریبکار	〃	〃
۴۶۸	گل ولی	انصار الله	غریبکار	〃	〃
۴۶۹	عمر گل	محمد ارگل	غریبکار	〃	〃
۴۷۰	ملنگ	محمد جان	متعلم	〃	〃
۴۷۱	سید محمد	محمد جان	متعلم	〃	〃
۴۷۲	بختور	سید الرحیم	متعلم	〃	〃
۴۷۳	گل الرحمن	محمد ولی	غریبکار	〃	〃
۴۷۴	سید الرحمن	حق	غریبکار	〃	〃
۴۷۵	غفار	گل محمد	غریبکار	〃	〃
۴۷۶	ملا محمد	سید محمد خان	غریبکار	〃	〃
۴۷۷	رحمت الله	حمید الله	متعلم	〃	〃
۴۷۸	حمید الله	ملنگ	متعلم	〃	〃
۴۷۹	پیر شیق	محمد الرحیم	متعلم	〃	〃
۴۸۰	محمد الرحیم	سید الرحیم	غریبکار	〃	〃
۴۸۱	عاشق	محمد خالق	غریبکار	〃	〃
۴۸۲	نور الله	محمد خالق	غریبکار	〃	〃
۴۸۳	محمد	محمد شاه	متعلم	〃	〃
۴۸۴	عمر گل	محمد گل	متعلم	〃	〃
۴۸۵	سمیع الله	محمد ارگل	متعلم	〃	〃
۴۸۶	اکرم الله	محمد گل	متعلم	〃	〃
۴۸۷	ملنگ	جمشید	غریبکار	〃	〃
۴۸۸	حضرت ولی	محمد ولی	غریبکار	〃	〃
۴۸۹	محمد جان	سید جان	غریبکار	〃	〃
۴۹۰	گل الرحمن	سید جان	غریبکار	〃	〃

پایتیه مورد شهید در جدول ترتیب ارائه دی

[signature]

(c) ketabton.com: The Digital Library
حزب همبستگی قربانیان قتل عام کراله در کنر
www.hambastagi.org

شماره	شهرت کشته شدگان: اسم	شهرت کشته شدگان: ولد	تاریخ کشته شدن	روز کشته شدن	نوع وظیفه
۳۹۱	مولوی خان	فقیر محمد	۳۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارک	غریبکار
۳۹۲	گل ولی	اختر محمد	〃	〃	غریبکار
۳۹۳	شیر ولی	اختر محمد	〃	〃	غریبکار
۳۹۴	گل زمان	امان الله	〃	〃	متعلم
۳۹۵	محمد اسحاق	امان الله	〃	〃	متعلم
۳۹۶	عزیز محمد	عبدالرحیم	〃	〃	معلم
۳۹۷	سید محمد	محمد ابراهیم	〃	〃	معلم
۳۹۸	رحمت	نور محمد	〃	〃	متعلم
۳۹۹	محب خان	نور محمد	〃	〃	غریبکار
۴۰۰	محمد ظاهر	عبدالمتین	〃	〃	غریبکار
۴۰۱	محمد گل	عبدالمتین	〃	〃	غریبکار
۴۰۲	گل آغا	حضرت ولی	〃	〃	〃
۴۰۳	گل محمد	حضرت ولی	〃	〃	〃
۴۰۴	عبدالرؤف	عبدالمنان	〃	〃	〃
۴۰۵	نور محمد	نور الله	〃	〃	〃
۴۰۶	احسان الله	ذبیح الله	〃	〃	〃
۴۰۷	ذبیح الله	رحیم الله	〃	〃	〃
۴۰۸	آغا محمد	سید محمد	〃	〃	〃
۴۰۹	سید محمد	شفیق محمد	〃	〃	معلم
۴۱۰	عنایت الله	حمید الله	〃	〃	متعلم
۴۱۱	رحمت الله	حبیب النور	〃	〃	غریبکار
۴۱۲	حمید الله	آغا محمد	〃	〃	〃
۴۱۳	روح الله	محمد زرین	〃	〃	〃
۴۱۴	شفیق الله	محمد زرین	〃	〃	غریبکار
۴۱۵	سید خان	مصباح الله	〃	〃	غریبکار
۴۱۶	رشید	داود	〃	〃	متعلم
۴۱۷	گل محمد	عطا محمد	〃	〃	متعلم
۴۱۸	عزیز	احسان الله	〃	〃	غریبکار
۴۱۹	محمد شاه	زرگر خان	〃	〃	〃
۴۲۰	ملک محمد	شاه محمد	〃	〃	〃

په اساس د قرار د کمیسیون جدول ترتیب او صحت دی

[signature]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر

شماره	شهرت شهید شده		تاریخ شهید شده	روز شهید شده	[illegible]
	اسم	ولد			
۴۲۱	عبدالحق	شیخ زلمی	۲۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه صبح	متعلم
۴۲۲	سبحان الله	مولا خان	〃	〃	غریبکار
۴۲۳	محمد ادریس	ملنگ	〃	〃	〃
۴۲۴	عزیز محمد	ملنگ	〃	〃	〃
۴۲۵	نصرت الله	گل اکبر	〃	〃	〃
۴۲۶	حقیق محمد	شاه جان	〃	〃	〃
۴۲۷	یوسف خان	رحیم الله	〃	〃	غریبکار
۴۲۸	محمد رشید	رحیم الله	〃	〃	متعلم
۴۲۹	سید محمد	داود	〃	〃	متعلم
۴۳۰	اول گل	محمد گل	〃	〃	متعلم
۴۳۱	محمد شیخ	انوارالحق	〃	〃	غریبکار
۴۳۲	محمد اسحق	سعدالله	〃	〃	〃
۴۳۳	ظهورالحق	انوارالحق	〃	〃	〃
۴۳۴	سعدالله	حمدالله	〃	〃	〃
۴۳۵	حفیظ الله	شاه ادر	〃	〃	〃
۴۳۶	حمدالله	شاه ادر	〃	〃	〃
۴۳۷	محمد ظریف	محمد شریف	〃	〃	متعلم
۴۳۸	شاه محمد	محمد شریف	〃	〃	متعلم
۴۳۹	محمد زرین	محمد ادریس	〃	〃	غریبکار
۴۴۰	رحیم الله	عبدالرزاق	〃	〃	〃
۴۴۱	داود	عبدالرزاق	〃	〃	〃
۴۴۲	محمد رفیق	پیر محمد	〃	〃	〃
۴۴۳	صلاح الدین	گل محمد	〃	〃	〃
۴۴۴	فخرالدین	محمدالله	〃	〃	غریبکار
۴۴۵	ضیاءالرحمن	اکرم	〃	〃	〃
۴۴۶	عبدالرحمن	محمد	〃	〃	〃
۴۴۷	محمد عارف	سخی جان	〃	〃	〃
۴۴۸	زر محمد	[illegible]	〃	〃	متعلم
۴۴۹	افتخار	گل زمان	〃	〃	غریبکار
۴۵۰	سید احمد	ولی محمد	〃	〃	غریبکار

به اساس قرار دستگاه تو جدول ترتیب ادامه دارد

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

جدول دسته تفتیش شهدا درون قریه [illegible] ابتدا از نمبر ۴۵۱ الی ۴۸۰
ورق (ساتردهم)

حزب همبستگی افغانستان
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
www.hambastag.org

شماره	شهرت شهید – اسم	شهرت شهید – ولد	تاریخ شهادت	روز شهادت	کیفیت / اداره اصلی
۴۵۱	محمد خان	گل نبی	۲۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارک	متعلم
۴۵۲	امین الله	محمد عظیم	〃	〃	غریبکار
۴۵۳	عزیز الله	شاه محمد	〃	〃	غریبکار
۴۵۴	مسافر	شاه محمد	〃	〃	غریبکار
۴۵۵	یار محمد	ثاقب	〃	〃	متعلم
۴۵۶	فصیح الله	رحمت خان	〃	〃	متعلم
۴۵۷	رحیم الله	رحمت خان	〃	〃	غریبکار
۴۵۸	عبداللطیف	شاه محمد	〃	〃	〃
۴۵۹	زرتور خان	وحدت خان	〃	〃	〃
۴۶۰	عبداللطیف	محمد خان	〃	〃	〃
۴۶۱	خلیل الرحمن	فقیر محمد	〃	〃	〃
۴۶۲	محمد شاه	نور محمد شاه	〃	〃	〃
۴۶۳	نور محمد شاه	ناظم شاه	〃	〃	〃
۴۶۴	راج محمد	امیر محمد	〃	〃	〃
۴۶۵	شیر محمد	امیر محمد	〃	〃	متعلم
۴۶۶	باور خان	فقیر کریم	〃	〃	غریبکار
۴۶۷	یار محمد خان	فقیر کریم	〃	〃	متعلم
۴۶۸	فتح خان	عاشق الله	〃	〃	غریبکار
۴۶۹	امین الحق	ابراهیم	〃	〃	غریبکار
۴۷۰	ضیاءالرحمن	ابراهیم	〃	〃	متعلم
۴۷۱	اکرم خان	گل محمد	〃	〃	غریبکار
۴۷۲	ذبیح الله	عبدالرحمن	〃	〃	〃
۴۷۳	حکیم الله	عبدالرحمن	〃	〃	〃
۴۷۴	حبیب الرحمن	اکرم	〃	〃	〃
۴۷۵	حمیدالرحمن	اکرم	〃	〃	〃
۴۷۶	گل محمد خان	سلطان	〃	〃	〃
۴۷۷	شاه ولی	درشتادم	〃	〃	〃
۴۷۸	برکت الله	شیر محمد خان	〃	〃	〃
۴۷۹	محمد	شیر محمد خان	〃	〃	〃
۴۸۰	ولی محمد	مسافر	〃	〃	〃

به صورت قرار ذکر شهید ذریعه جدول صحت دیده

عبدالرزاق [illegible] مشتی

جدول و دوسیه شهیدان قریه ... شهیدان ملی پایت شال ... ۱۲ حمل ۱۳۵۸ (۱۲)

(ورق دوازدهم)

شماره	شهرت شهید: نام	شهرت شهید: ولد	تاریخ شهادت	روز شهادت	[illegible]
۴۸۱	شاکر	بشیر احمد	۱۲/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارک	غریبکار
۴۸۲	جان ولی	روستم	"	"	"
۴۸۳	فیروز	غلام نبی	"	"	"
۴۸۴	محمد نبی	غلام نبی	"	"	"
۴۸۵	محمد نسیم	حاجی جلال	"	"	"
۴۸۶	سبحان رشید	حاجی جلال	"	"	"
۴۸۷	پیر ولی	ولی محمد	"	"	"
۴۸۸	عبدالشکور	مقبول احمد	"	"	"
۴۸۹	عبدالقدوس	محمد رحیم	"	"	"
۴۹۰	منشی	مکرم خان	"	"	"
۴۹۱	یار ولی	کلیم الله	"	"	"
۴۹۲	عاشق الله	کلیم الله	"	"	"
۴۹۳	رحمت خان	محمد خان	"	"	غریبکار
۴۹۴	معصوم	محمد اکبر خان	"	"	غریبکار
۴۹۵	شاه محمد	دوست محمد	"	"	غریبکار
۴۹۶	حلیم خان	محمد کبیر	"	"	"
۴۹۷	رحیم الله	شاه فقیر	"	"	"
۴۹۸	مسافر	عاشق الله	"	"	متعلم
۴۹۹	زرجعبدار	سید ولی	"	"	متعلم
۵۰۰	حشمت الله	سید ولی	"	"	غریبکار
۵۰۱	مهرباق	رحیم دل	"	"	غریبکار
۵۰۲	محمد جمیل	کریم خان	"	"	"
۵۰۳	شمس محمد	شاه محمد	"	"	"
۵۰۴	خوشحال	زلمی	"	"	"
۵۰۵	موسی خان	زلمی	"	"	"
۵۰۶	محمد اروق	یحیی الیاس	"	"	"
۵۰۷	رحمت	رحمت الله	"	"	"
۵۰۸	حاجی محمد	رحمت الله	"	"	"
۵۰۹	عبدالقدیر	محمد سلیم	"	"	غریبکار
۵۱۰	عبدالغفار	محمد سلیم	"	"	متعلم

ـ پیوسته قرار از شهیدان جدول ترتیب و اوراق ذکر ...

ـ عبدالله ... شورای منطقی ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان www.hambastagi.org

[illegible]

شماره	شهرت شهید: نام	شهرت شهید: ولد	تاریخ شهادت	روز شهادت	ملاحظات
٥١١	پهلوان	نور محمد شاه	۳۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارکه	غریبکار
٥١٢	خان محمد	جمال الدین	"	"	//
٥١٣	امین جان	محمد	"	"	//
٥١٤	تاج محمد	حبیب الله	"	"	//
٥١٥	دوران خان	دوران خان	"	"	//
٥١٦	سید محمد غفار	محمد غفار	"	"	//
٥١٧	عمر شاه	گل محمد شاه	"	"	//
٥١٨	میا گل	حضرت گل	"	"	//
٥١٩	شینا گل	حضرت گل	"	"	//
٥٢٠	محمد قاسم	فقیر محمد	"	"	//
٥٢١	جیروکی	محمد ظاهر	"	"	//
٥٢٢	رضوان الله	فیروز	"	"	متعلم
٥٢٣	تیمور خان	انوارالله	"	"	متعلم
٥٢٤	محمد حنیف	رحیم الله	"	"	متعلم
٥٢٥	گل حسین	خوشحال	"	"	متعلم
٥٢٦	فقیر محمد	سردار	"	"	غریبکار
٥٢٧	نور محمد	ذوالنون	"	"	غریبکار
٥٢٨	شفیق الله	محمد	"	"	متعلم
٥٢٩	فضل الحق	شفیق الله	"	"	غریبکار
٥٣٠	حبیب گل	دلبر	"	"	متعلم
٥٣١	محمد نادر	یار محمد	"	"	غریبکار
٥٣٢	محمد حسن	شهزاده	"	"	//
٥٣٣	نور الله	خضر محمد	"	"	//
٥٣٤	محمد قاسم	خضر محمد	"	"	//
٥٣٥	نورالحق	شیدالحق	"	"	معلم
٥٣٦	عبدالرشید	شیدالحق	"	"	معلم
٥٣٧	محمد حکیم	برتین	"	"	غریبکار
٥٣٨	عبدالله	فضل الرحیم	"	"	متعلم
٥٣٩	سید ملک	وزیر محمد	"	"	غریبکار
٥٤٠	گل ملک	وزیر محمد	"	"	//

— به گواهی قرار داد شهیدان جدول ترتیب و ارائه شد —

— عبدالله ... شورای محلی —

(c) ketabton.com: The Digital Library

جدول و لست مکمل شهیدان قریه [illegible] گلی بابت [illegible]

ورق نوزدهم

شماره	هویت شهیدان: اسم	ولد	تاریخ شهادت	روز شهادت	[illegible]
۵۴۱	ولی محمد	محمد صدیق	۲۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارک	متعلم
۵۴۲	رحمت‌الله	زر محمد	〃	〃	متعلم
۵۴۳	نسیم‌الله	زر محمد	〃	〃	غریبکار
۵۴۴	عبدالرحمن	علی شاه	〃	〃	غریبکار
۵۴۵	سیف‌الرحمن	گل جان	〃	〃	غریبکار
۵۴۶	کریم‌الله	غفار	〃	〃	〃
۵۴۷	شفیق‌الله	گل ولی	〃	〃	〃
۵۴۸	محمد حنیف	خیر محمد	〃	〃	〃
۵۴۹	محمد ادریس	حوض خان	〃	〃	〃
۵۵۰	محمد شریف	نور محمد	〃	〃	متعلم
۵۵۱	جاندار	حفیظ خان	〃	〃	معلم
۵۵۲	محمد خان	فضل‌الرحمن	〃	〃	معلم
۵۵۴	ابراهیم	محمد رفیق	〃	〃	متعلم
۵۵۴	شهید ...	محمد رفیق	〃	〃	متعلم
۵۵۵	نصرت‌الله	غریب	〃	〃	غریبکار
۵۵۶	محمد رحیم	شیر محمد	〃	〃	غریبکار
۵۵۷	عبدالقادر	معظم خان	〃	〃	متعلم
۵۵۸	مسافر	محمد دوز	〃	〃	غریبکار
۵۵۹	شکرالله	محمد ولی	〃	〃	〃
۵۶۰	محمد کمال	[illegible]	〃	〃	〃
۵۶۲	جمال ناصر	عبدالغفور	〃	〃	〃
۵۶۳	محمد اکبر خان	شیر محمد جان	〃	〃	〃
۵۶۴	شمس	محمد عارف	〃	〃	〃
۵۶۴	محمد حق	لعل محمد	〃	〃	غریبکار
۵۶۵	نور خان	لعل محمد	〃	〃	〃
۵۶۶	فیروز	[illegible]	〃	〃	〃
۵۶۷	نعمت‌الله	حضرت خان	〃	〃	〃
۵۶۸	محمد افضل	نور باز	〃	〃	〃
۵۶۹	ثاقب	سید حق	〃	〃	〃
۵۷۰	داود شاه	یار محمد	〃	〃	〃

— سی نفر فوق از شهیدان جدول ترتیب و لست شدی

[illegible] ولسوالی [illegible]

[illegible]

شماره	شهرت شهیدان: اسم	ولد	تاریخ شهادت	روز شهادت	[illegible]
۵۷۱	محمد طاهر	فقیر ولی	۲۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارکه	غریبکار
۵۷۲	قدرت الله	سیدا کبر خان	〃	〃	〃
۵۷۳	حبیب الله	سیدا کبر خان	〃	〃	〃
۵۷۴	نور شاه علی خان	جمال الدین	〃	〃	〃
۵۷۵	ملنگ	عتیق الله	〃	〃	〃
۵۷۶	سمیع الله	عتیق الله	〃	〃	متعلم
۵۷۷	انوارالحق	عزیز محمد	〃	〃	متعلم
۵۷۸	محمد ولی	پهلوان خان	〃	〃	غریبکار
۵۷۹	کلیم الله	تاج محمد	〃	〃	غریبکار
۵۸۰	شیرالرحیم	عبدالمعبود	〃	〃	〃
۵۸۱	احمد ولی	عبدالرحمن	〃	〃	〃
۵۸۲	شاه ولی	مناصر	〃	〃	〃
۵۸۳	غضنفر خان	محمد جان	〃	〃	〃
۵۸۴	گل خان	محمد حسن	〃	〃	〃
۵۸۵	محمد رحیم	اکبر خان	〃	〃	〃
۵۸۶	سالم خان	نظام الدین	〃	〃	غریبکار
۵۸۷	عالم زیب	محمد نادر	〃	〃	متعلم
۵۸۸	محمد حکیم	سلطان	〃	〃	متعلم
۵۸۹	نظام الدین	جمشید	〃	〃	غریبکار
۵۹۰	شفیق محمد	لعل محمد	۱۳۵۸ 〃	روز جمعه مبارکه	〃
۵۹۱	رحمان الله	محمد کبیر	〃	〃	〃
۵۹۲	حیدر الله	شیر ولی	〃	〃	〃
۵۹۳	گل احمد خان	نوروز	〃	〃	〃
۵۹۴	محمد شاه الدین	شاه محمد	〃	〃	〃
۵۹۵	علی حیدر	سیف الله	〃	〃	غریبکار
۵۹۶	شیر افضل خان	چنگیز	〃	〃	متعلم
۵۹۷	حبیب الله	محمد شریف	〃	〃	متعلم
۵۹۸	شیر رفیق	محمد زمان	〃	〃	غریبکار
۵۹۹	محمد نبی	گل محمد	〃	〃	غریبکار
۶۰۰	شیر محمد	عشق زمان	〃	〃	غریبکار

د پورته قراردو شهیدانو جدول ترتیب او صحت دی

عبدالله [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

[illegible]

شماره	شهرت شهدا: نام	ولد	تاریخ شهادت	روز شهادت	[illegible]
۶۰۱	شیرداد	محمد اسمعیل	۳۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارکه	متعلم
۶۰۲	رحیم الله	محمد اسمعیل	〃	〃	〃
۶۰۳	عبدالمتین	نوروز خان	〃	〃	〃
۶۰۴	غلام علی	غلام دستگیر	〃	〃	〃
۶۰۵	نعمت الله	حبیب الله	〃	〃	غریبکار
۶۰۶	شمس الحق	حجت الله	〃	〃	〃
۶۰۷	محمد لطیف	حجت الله	〃	〃	〃
۶۰۸	فضل الرب	امین الله	〃	〃	〃
۶۰۹	سید محمد	ناظم شاه	〃	〃	〃
۶۱۰	شیرالحق	امین الله	〃	〃	〃
۶۱۱	محمد الحق	امین الله	〃	〃	〃
۶۱۲	صلاح الدین	ایوب خان	〃	〃	متعلم
۶۱۳	فیاض خان	عبدالشکور	〃	〃	متعلم
۶۱۴	گلشاهد الله	مراد خان	〃	〃	متعلم
۶۱۵	زبیر	فرشتین	〃	〃	متعلم
۶۱۶	وقتیار	عبدالله	〃	〃	غریبکار
۶۱۷	فضل محمد	شیرمحمد	〃	〃	غریبکار
۶۱۸	قیام الدین	شیرمحمد	〃	〃	〃
۶۱۹	جمعه خان	عاشق الله	〃	〃	〃
۶۲۰	ذکریا	محمد عاشق الله	〃	〃	〃
۶۲۱	[illegible]	محمد محمد	〃	〃	〃
۶۲۲	فیاض محمد	محمد محمد	〃	〃	غریبکار
۶۲۳	زرنگار الله	عبدالغفار	〃	〃	نجار
۶۲۴	روح الله	محمد افضل	〃	〃	نجار
۶۲۵	محمد افضل	نورالحق	〃	〃	دهقان
۶۲۶	صادق الله	عزیز محمد	〃	〃	غریبکار
۶۲۷	ثناء الله	عزیز محمد	〃	〃	دهقان
۶۲۸	عزیزالحق	ولی محمد	〃	〃	متعلم
۶۲۹	عبدالظاهر	فرشتین	〃	〃	متعلم
۶۳۰	جمیل خان	غلام حیدر	〃	〃	غریبکار

به همین ترتیب شهدای جدول ترتیب و تصدیق [illegible]

[illegible] دستوری [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	ملاحظات
۶۴۱	فوزی خان	حمیدالله	غریبکار	۲۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارک
۶۴۲	محمدالله	"	"	"	"
۶۴۳	محمد اسحاق	محمد شمس	"	"	"
۶۴۴	سلطان محمد	محمد ادریس	"	"	"
۶۴۵	محمد شکور	حضرت شاه	"	"	"
۶۴۶	بادرم	عزیز الله	متعلم	"	"
۶۴۷	ملنگ	محمد فاروق	متعلم	"	"
۶۴۸	محمد اسحق	میر گل	دهقان	"	"
۶۴۹	تاج محمد	رحیم خان	"	"	"
۶۴۰	نورالله	سعدالله	"	"	"
۶۴۱	یار محمد	ذکرالله	"	"	"
۶۴۲	نور محمد	عبدالکریم	"	"	"
۶۴۳	رحمت جان	نور احمد جان	غریبکار	"	"
۶۴۴	فضل الرحمن	رحمت جان	"	"	"
۶۴۵	عبدالحق	"	"	"	"
۶۴۶	سید محمد	فضل الرحمن	"	"	"
۶۴۷	نور محمد	عبدالقیوم	"	"	"
۶۴۸	صالح محمد	وزیر محمد	متعلم	"	"
۶۴۹	صلاح الدین	"	"	"	"
۶۵۰	پائینده محمد	رحمت شاه	"	"	"
۶۵۱	گل محمد	"	دهقان	"	"
۶۵۲	نواب	آغا محمد	غریبکار	"	"
۶۵۳	لشکرالله	رحمت جان	"	"	"
۶۵۴	انعام الله	"	"	"	"
۶۴۵	نوربادار	فضل محمد	"	"	"
۶۵۶	غفار	محمد رفیق	نجار	"	"
۶۵۷	محمد رفیق	داد کریم	اخند	"	"
۶۵۸	وزیر محمد	شیرالرحمن	باغوان	"	"
۶۵۹	فضل محمد	نور محمد	دهقان	"	"
۶۶۰	حمیدالله	یار محمد	دهقان	"	"

تذکر: قرار دوسیه های [illegible] جدول ترتیب و تحت دی [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	اسم	ولد	محل سکونت	تاریخ	محل
۶۶۱	زلمی خان	پردل خان	غزبیچگام	۳۰/حمل/۱۳۵۸	چغه سرای کنر
۶۶۲	نور احمد خان	"	"	"	"
۶۶۳	محمد	شیر محمد	"	"	"
۶۶۴	حفیظ الله	محمد علی	"	"	"
۶۶۵	محمد الله	"	"	"	"
۶۶۶	بازمحمد	محمد میر	"	"	"
۶۶۷	عبدالرحمن	بازمحمد	"	"	"
۶۶۸	شیدالرحمن	نوروز	"	"	"
۶۶۹	عبدالسعید	شاه محمد میر	"	"	"
۶۷۰	گل محمد	شید حقیق	مالدار ولت	"	"
۶۷۱	پروزی خان	محمد خان	شیجر	"	"
۶۷۲	خلیل الله	فیروز	نا عوارق	"	"
۶۷۳	محمد یاسین	"	غزبیچگام	"	"
۶۷۴	روح الله	جلال الدین	"	"	"
۶۷۵	عبدالغفار	قدرتیق	"	"	"
۶۷۶	ذو احمد الله	"	"	"	"
۶۷۷	نورالحق	سرگند	"	"	"
۶۷۸	شاه پور	سرگق	"	"	"
۶۷۹	نورکب خان	مخدوم خان	"	"	"

پورته قرار د شهیدانو جدول ترتیب او ثبت دی –

(c) ketabton.com: The Digital Library
حزب همبستگی افغانستان
قربانیان قتل عام کراله در کنر
www.hambastagi.org

جدول شهدای قریه کراله بابت سال ۱۳۵۸ هجری [illegible] کنر

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	تاریخ شهادت	روز و مکان شهادت	ملاحظات
۶۸۰	نوروز خان	حاجی حبیب	۲۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارکه	غریبکار
۶۸۱	محمد زمان	امان الله	″	″	غریبکار
۶۸۲	کریم الله	پیرگل	″	″	متعلم
۶۸۳	شکل محمد	احسان الله	″	″	دهقان
۶۸۴	شمس محمد	احسان الله	″	″	دهقان
۶۸۵	محمد شاه	الفت جان	″	″	″
۶۸۶	شهاب الدین	محمد	″	″	″
۶۸۷	رحیم الدین	محمد	″	″	″
۶۸۸	علی حیدر	محمد زمان	″	″	″
۶۸۹	حمید خان	محمد خان	″	″	″
۶۹۰	بهرام	سید عغفار	″	″	متعلم
۶۹۱	متوکل	حیات گل	″	″	متعلم
۶۹۲	سید افضل	خوشحال	″	″	دهقان
۶۹۳	پاچا خان	خوشحال	″	″	نجار
۶۹۴	جان محمد	مختار	″	″	غریبکار
۶۹۵	محمد ولی	مختار	″	″	غریبکار
۶۹۶	وحید الله	عصمت الله	″	″	دهقان
۶۹۷	فضل خان	یار محمد	″	″	دهقان
۶۹۸	انور خان	یار محمد	″	″	متعلم
۶۹۹	محمد قاسم	سردار	″	″	متعلم
۷۰۰	سید محمد	سردار	″	″	متعلم
۷۰۱	امیر محمد	محسن	″	″	متعلم
۷۰۲	محمد نبی	محمد خان	″	″	دهقان
۷۰۳	سید حبیب	نور احمد	″	″	دهقان
۷۰۴	حمید گل	پاچازاده	″	″	غریبکار
۷۰۵	سیدا خان	شمس محمد	″	″	″
۷۰۶	فاروق	محمد موسی	″	″	″
۷۰۷	ملنگ خان	نورزی	″	″	″
۷۰۸	سید رحیم	اوزبیک	″	″	″
۷۰۹	محمد زبیر	روزبیر	″	″	″
۷۱۰	بلوچ	ولی جان	″	″	متعلم
۷۱۱	نذر محمد	عطا محمد	″	″	متعلم
۷۱۲	شاه محمد	عطا محمد	″	″	غریبکار

[illegible] قرار شهدا از جدول ترتیب او [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

جدول شهدای قریه کراله مستحقین ولایت سال ۱۳۵۸ ... مورخ ۱۳۵۸ (۲۵)

شماره	شهرت: اسم	ولد	تاریخ شهادت	روز و مکان شهادت	اشتغالات
۷۱۳	صلاح‌الدین	گل‌الدین	۲۱/ حمل ۱۳۵۸	روز جمعه مبارکه	دهقان
۷۱۴	سمیع‌الله	گل‌الدین	//	//	//
۷۱۵	محمد شاه	عبدالرب	//	//	//
۷۱۶	فضل الرحمن	حیدر شاه	//	//	//
۷۱۷	عبدالقیوم	مسلم	//	//	غریبکار
۷۱۸	محمد نادر	محمد شریف	//	//	متعلم
۷۱۹	حضرت گل	محمد شریف	//	//	متعلم
۷۲۰	شاه فرخ	محمد حنیف	//	//	متعلم
۷۲۱	رحیم‌الله	محمد حنیف	//	//	متعلم
۷۲۲	محمد ادریس	گل محمد	//	//	متعلم
۷۲۳	علی احمد	میر داود	//	//	دهقان
۷۲۴	محمد عارف	جمیل	//	//	غریبکار
۷۲۵	یارالله	کامل	//	//	//
۷۲۶	عاشق‌الله	شهباز خان	//	//	//
۷۲۷	گل الرحمن	حقیق	//	//	//
۷۲۸	نجم‌الدین	لعل‌الدین	//	//	//
۷۲۹	امدادالله	لعل‌الدین	//	//	غریبکار
۷۳۰	محمد الیاس	دولت گل	//	//	غریبکار
۷۳۱	روح الامین	دولت گل	//	//	دهقان
۷۳۲	محمد رفیق	دولت گل	//	//	دهقان
۷۳۳	محمد یوسف	محمد کریم	//	//	//
۷۳۴	محمد ...	محمد کریم	//	//	//
۷۳۵	محمد اسحق	محمد کریم	//	//	//
۷۳۶	حمیدالله	زینت گل	//	//	//
۷۳۷	نزاحمدالله	زینت گل	//	//	غریبکار
۷۳۸	محمد حنیف	ملنگ	//	//	//
۷۳۹	سعیدالله	معظم خان	//	//	//
۷۴۰	رحمن	معظم خان	//	//	متعلم
۷۴۱	احمدالله	عبدالقیوم	//	//	متعلم
۷۴۲	سالم جان	سیدالدین	//	//	مولوی
۷۴۳	خبیب	سیدالدین	//	//	متعلم
۷۴۴	شهزاده	وزیرالدین	//	//	متعلم
۷۴۵	عبدالحنان	سعیدالدین	//	//	

جمعاً ... قرار داد شهیدان جدول ترتیب و امضا گردید

[signature]
۱۳۵۸/۲/۱۲ ... مورخ

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

مسلک	روز شهادت	تاریخ شهادت	ولد	اسم	شماره
			مشخصات شهید		
غریبکار	روز جمعه مبارک	۱۳۵۸/حمل/۲۱	گل محمد	پیر محمد	۷۴۶
غریبکار	"	"	گل محمد	نور محمد	۷۴۷
غریبکار	"	"	امان الله	داود شاه	۷۴۸
غریبکار	"	"	محمد حسین	حبیب الرحمن	۷۴۹
دهقان	"	"	محمد حسین	محمود	۷۵۰
دهقان	"	"	محمد طاهر	محمد رشید	۷۵۱
نجار	"	"	محمد طاهر	حلیم الله	۷۵۲
ناخوان	"	"	جمروز خان	غلام نبی	۷۵۳
گلیمکار	"	"	جمروز خان	گل سید خان	۷۵۴
متعلم	"	"	ابراهیم	زلمی	۷۵۵
معلم	"	"	وزیر محمد	جان محمد	۷۵۶
دهقان	"	"	یار محمد	محمد اکبر	۷۵۷
گلیمکار	"	"	یار محمد	شمس الدین	۷۵۸
متعلم	"	"	گرو محمد	رحمت الله	۷۵۹
غریبکار	"	"	محمد قاسم	خوشی خان	۷۶۰
غریبکار	"	"	محمد قاسم	کریم الله	۷۶۱
غریبکار	"	"	سید محمد	عتیق الله	۷۶۲
غریبکار	"	"	سید محمد	امین الحق	۷۶۳
مرغفروش	"	"	عظیم خان	گلاب	۷۶۴
غریبکار	"	"	نور علی	محمد حسن	۷۶۵
"	"	"	یار محمد	سمیع الله	۷۶۶
"	"	"	محمد جان	فاروق	۷۶۷
"	"	"	امان الله	محمد رشید	۷۶۸
"	"	"	سعد الله	وزیر محمد	۷۶۹
معلم	"	"	سعد الله	محمد نبی	۷۷۰
متعلم	"	"	محمد مفتی	مفتی خالق	۷۷۱
دهقان	"	"	محمد مفتی	سید حبیب	۷۷۲
غریبکار	"	"	سردار	شاه حسین	۷۷۳
غریبکار	"	"	سردار	امیر حمزه	۷۷۴
	"	"	غلام نبی	سید ولی	۷۷۵

د پورته قرار د شهیدانو جدول ترتیب او تصدیق شو

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه و شغل	تاریخ	جرم
۷۷۶	شاه زرین	نور علی	دهقان	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه
۷۷۷	پاکیزه گل	عظیم خان	متعلم	〃	〃
۷۷۸	آغا محمد	عظیم خان	مزدیکار	〃	〃
۷۷۹	محمد خان	جرباز خان	〃	〃	〃
۷۸۰	عمر خان	بادام	〃	〃	〃
۷۸۱	باور خان	بادام	〃	〃	〃
۷۸۲	محمد رئوف	کریم	〃	〃	〃
۷۸۳	سردار ولی	شمس الرحمن	〃	〃	〃
۷۸۴	زرور خان	فضل الرحیم	〃	〃	〃
۷۸۵	غلام قادر	فضل الرحیم	مزدیکار	〃	〃
۷۸۶	لطف الله	یار گل	دهقان	〃	〃
۷۸۷	عزیز الله	میر شلیق	〃	〃	〃
۷۸۸	سعادت	عبدالغفار	〃	〃	〃
۷۸۹	عزیز الرحمن	جلال	〃	〃	〃
۷۹۰	محمد الحق	جلال	〃	〃	〃
۷۹۱	محمد اکرم	پاکیزه گل	نجار	〃	〃
۷۹۲	فقیر گل	محمد گل	گلیمکار	〃	〃
۷۹۳	شیر گل	محمد گل	دهقان	〃	〃
۷۹۴	فتح خان	عبدالغفور	مزدیکار	〃	〃
۷۹۵	محمد هاشم	ازمیر گل	〃	〃	〃
۷۹۶	روح الله	امین گل	〃	〃	〃
۷۹۷	گل زرین	شیر ولی	〃	〃	〃
۷۹۸	آغا ولی	زرور گل	متعلم	〃	〃
۷۹۹	محمد زرین	محمد اکبر	〃	〃	〃
۸۰۰	شاه محمد	جان محمد	〃	〃	〃
۸۰۱	سید اکبر	حضرت محمد	〃	〃	〃
۸۰۲	ملنگ	سید حسین	دهقان	〃	〃
۸۰۳	بهرام	محمد ظاهر	آهنگر	〃	〃
۸۰۴	فقیر محمد	محمد گل	مزدیکار	〃	〃
۸۰۵	قادر خان	محمد گل	مزدیکار	〃	〃

به اساس قرار د [illegible] جدول ترتیب [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

۸۰۶	ذبیر	فقیر محمد	معلم	۳۱ حمل ۱۳۵۸	چم مبارکه
۸۰۷	محمدروز	احمدگل	دهقان	〃	〃
۸۰۸	گل محمد	شفیق محمد	مزدورکار	〃	〃
۸۰۹	بهادرخان	نورزمان	〃	〃	〃
۸۱۰	ذبیح الله	گلدین	〃	〃	〃
۸۱۱	میرزا محمد	حضرت محمد	〃	〃	〃
۸۱۲	خلیل الله	جانان	〃	〃	〃
۸۱۳	الفارالله	فیروز	〃	〃	〃
۸۱۴	ریاض الدین	صالح محمد	مزدورکار	〃	〃
۸۱۵	عبدالمنان	گل الرحمن	〃	〃	〃
۸۱۶	رحمت الله	فقیر محمد	〃	〃	〃
۸۱۷	حمیدالله	ملنگ	〃	〃	〃
۸۱۸	گل زمان	عبدالخالق	〃	〃	〃
۸۱۹	سرورخان	شریف	مزدورکار	〃	〃
۸۲۰	محمدزمان	حبیب الله	〃	〃	〃
۸۲۱	نوروز	گل محمد	〃	〃	〃
۸۲۲	زینت	فردوس	〃	〃	〃
۸۲۳	علی محمد	ملک محمد	〃	〃	〃
۸۲۴	سید محمد	گل محمد	〃	〃	〃
۸۲۵	گل اکبر	میرزاخان	〃	〃	〃
۸۲۶	میر رسول	گل الرسول	مزدورکار	〃	〃
۸۲۷	داورخان	رحمت گل	〃	〃	〃
۸۲۸	محمدالرحمن	جان الله	〃	〃	〃
۸۲۹	بخت زرین	بیادل خان	معلم	〃	〃
۸۳۰	محمدزرین	صاحب زرین	〃	〃	〃
۸۳۱	امان الله	میرزاخان	〃	〃	〃
۸۳۲	محمد مشتاق	فقیر محمد	〃	〃	〃
۸۳۳	فضل محمد	گل محمد	مزدورکار	〃	〃
۸۳۴	محمد یوسف	شاه جهان	〃	〃	〃
۸۳۵	رحمت گل	گلزیب	〃	〃	〃

پورتنی قرار تشخیص د جدول ترتیب او ثبت دی —

با مهر

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	
۹۳۶	عبدالعظیم	محمد علی	غریبکار	۳۱/حمل/۵۸	جمعه مبارک
۹۳۷	محمدولی	حسین	غریبکار	//	//
۹۳۸	ګلزرمین	شیردور	متعلم	//	//
۹۳۹	محمدشاه	نورمحمد	//	//	//
۹۴۰	محمدرشتیل	ګل نبی	//	//	//
۹۴۱	محمدشیرداد	کمال خان	//	//	//
۹۴۲	نورمحمد	سعدخان	غریبکار	//	//
۹۴۳	بصیرمحمد	شاه محمد	دهقان	//	//
۹۴۴	ګل جان	سیدمحمد	//	//	//
۹۴۵	ګل زاده	نوروز	//	//	//
۹۴۶	محمدنادر	جمال الدین	//	//	//
۹۴۷	عبدالرحمن	محمدالدین	//	//	//
۹۴۸	محمد	شاه محمود	//	//	//
۹۴۹	محمدرحیم	ګل الرحیم	غریبکار	//	//
۹۵۰	ذره‌درالله	سیدالرحیم	//	//	//
۹۵۱	غلام حضرت	سلطان	//	//	//
۹۵۲	محمدکریم	عبدالمالک	متعلم	//	//
۹۵۳	سیدکریم	عبدالمالک	//	//	//
۹۵۴	حبیب الله	نوروز	//	//	//
۹۵۵	انصارالله	نوروز	متعلم	//	//
۹۵۶	رحیم الدین	عمرخان	غریبکار	//	//
۹۵۷	میرمحمد	عمرخان	غریبکار	//	//
۹۵۸	شاه‌درالله	سمیع الله	دهقان	//	//
۹۵۹	محمد شاه	سمیع الله	//	//	//
۹۶۰	خوشحال	سمیع الله	//	//	//
۹۶۲	محمدظهیر	عبدالعتیق	//	//	//
۹۶۳	زرولی	محمدالله	غریبکار	//	//
۹۶۴	محمدنبی	محمدالله	//	//	//
۹۶۴	شمس الرحمن	نورالرحمن	//	//	//
۹۶۵	عبدالرحمن	نورالرحمن	//	//	//

پورته قرار د شهیدانو جدول ترتیب او ثبت دی

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	[illegible]
۱۶۶	رحمن الله	زیره ور خان	متعلم	۳۱/حمل/۵۸	[illegible] کنر
۱۶۷	محمد الله	شیر محمد	متعلم	〃	〃
۱۶۸	رمان الله	محمد الله	غریبکار	〃	〃
۱۶۹	شیر زمین	محمد زمین	دهقان	〃	〃
۱۷۰	محمد زمین	محمد زمین	〃	〃	〃
۱۷۱	صاحب جان	محمد جان	〃	〃	〃
۱۷۲	ذبیح الله	نوروز خان	〃	〃	〃
۱۷۳	حبیب الله	محمد خالق	نجار	〃	〃
۱۷۴	عزیز الله	نور محمد	مکیکار	〃	〃
۱۷۵	ملنګ	حفیظ الله	دهقان	〃	〃
۱۷۶	جان محمد	ګل محمد	غریبکار	〃	〃
۱۷۷	حق ګل	محمد ګل	〃	〃	〃
۱۷۸	شهید الله	قادر خان	〃	〃	〃
۱۷۹	رحیم الله	یعقوب خان	〃	〃	〃
۱۸۰	ګل زمان	حضرت خان	〃	〃	〃
۱۸۱	حاجی محمد	پاچازاده	〃	〃	〃
۱۸۲	اسماعیل	محمد صدیق	〃	〃	〃
۱۸۳	غلام محمد	[illegible]	〃	〃	〃
۱۸۴	[illegible] محمد	خانزاده	معلم	〃	〃
۱۸۵	پیر محمد	خانزاده	متعلم	〃	〃
۱۸۶	نورالرحمن	ګل الرحمن	متعلم	〃	〃
۱۸۷	نعمت الله	جان بشیر	دهقان	〃	〃
۱۸۸	عصمت الله	جان شیر	دهقان	〃	〃
۱۸۹	سید محمد	جان سید	دهقان	〃	〃
۱۹۰	رحمان خان	ګل خان	غریبکار	〃	〃
۱۹۱	مشفق محمد	نور محمد	غریبکار	〃	〃
۱۹۲	احمد محمد	نور محمد	غریبکار	〃	〃
۱۹۳	محمد ولی	سید رفیق	〃	〃	〃
۱۹۴	عاشق الله	ګل ولی	〃	〃	〃
۱۹۵	ګل نبی	ګل ولی	متعلم	〃	〃

پر بیلو بیلو قریو د شهیدانو جدول ثبت دی —

[illegible] شوری منشی

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

( )

ملاحظه	تاریخ	د کسب نوع	د شهرت: د پلار نوم	د شهرت: نوم	شمیره
چغه سرای	۲۰/حمل/۱۳۵۸	زمیندار	شیرولی	حمیدالله	۸۹۶
〃	〃	زمیندار	محمدعلی	شیربلند	۸۹۷
〃	〃	زمیندار	ګل بد	عبدالحنان	۸۹۸
〃	〃	ه	عبدالرحیم	محمد روز	۸۹۹
〃	〃	〃	ګل خان	علی حیدر	۹۰۰
〃	〃	〃	محمد شعیب	حبیب الله	۹۰۱
〃	〃	〃	ګل حبیب	شیر حبیب	۹۰۲
〃	〃	〃	ګل حبیب	محمد غریب	۹۰۳
〃	〃	〃	عالم خان	محمد یوسف	۹۰۴
〃	〃	نجار	شیردلی	محمد قاسم	۹۰۵
〃	〃	معلم	فاروق	حیات الله	۹۰۶
〃	〃	متعلم	بریالی	فقیر محمد	۹۰۷
〃	〃	دهقان	اقبال	ګل محمد	۹۰۸
〃	〃	باغبان	شیرکرم	عتیق الله	۹۰۹
〃	〃	متعلم	فردوس	محمد سرور	۹۱۰
〃	〃	متعلم	میرزا خان	ګل شهید	۹۱۱
〃	〃	دهقان	زینت ګل	امیر رحیم	۹۱۲
〃	〃	زمیندار	پاکیزه خان	نعمت الله	۹۱۳
〃	〃	زمیندار	ګل آمیر	محمد رفیع	۹۱۴
〃	〃	〃	ګل امیر	رحیم الله	۹۱۵
〃	〃	〃	صدیر	یار محمد	۹۱۶
〃	〃	〃	صدیر	ګل محمد	۹۱۷
〃	〃	معلم	جمعه ګل	محمد نسیم	۹۱۸
〃	〃	متعلم	جمعه ګل	محمد حنیف	۹۱۹
〃	〃	متعلم	ظهیرالله	محمد بشیر	۹۲۰
〃	〃	دهقان	محمد عیان	فضل عیان	۹۲۱
〃	〃	〃	جعفر خان	ګل آزاد خان	۹۲۲
〃	〃	〃	طاهر خان	محمد زخان	۹۲۳
〃	〃	〃	ګل زاده	صاحب زاده	۹۲۴
〃	〃	دهقان	محتاج	محمد رفیق	۹۲۵

په لمړي مرور د شهیدانو جدول مرتب او ګټ دی

[illegible] ولسوالی [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

جدول قتل عام دسته

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	نوع جزا	
۹۲۶	غلام علی	رحمت گل	غریبکار	۳۱/حوت/۱۳۵۷	[illegible]	
۹۲۷	محمد انور	رحمت گل	غریبکار	//	//	
۹۲۸	غلام حبیب	نور محمد	غریبکار	//	//	
۹۲۹	شیر حبیب	//	غریبکار	//	//	
۹۳۰	حشمت [illegible]	// :	متعلم	//	//	
۹۳۱	خان محمد	//	متعلم	//	//	
۹۳۲	گل محمد	//	دهقان	//	//	
۹۳۳	نور محمد	سفید گل	دهقان	//	//	
۹۳۴	رستم	گل زمان	معلم	//	//	
۹۳۵	نوروز	محمد روز	متعلم	//	//	
۹۳۶	فیروز	محمد روز	غریبکار	//	//	
۹۳۷	فریق الحق	سید در	غریبکار	//	//	
۹۳۸	انوار الحق	سید در	غریبکار	//	//	
۹۳۹	مکرم خان	شیر زمین	متعلم	//	//	
۹۴۰	محمد ظریف	دلیار	معلم	//	//	
۹۴۱	نور	نصرت	متعلم	//	//	
۹۴۲	شاه محمد	گل محمد	نجار	//	//	
۹۴۳	جان محمد	گل رحیم	آهنگر	//	//	
۹۴۴	سید یوسف	گل رحیم	دهقان	//	//	
۹۴۵	سید رحمن خان	جان داد	دهقان	//	//	
۹۴۶	عزیز [illegible]	جان داد	دهقان	//	//	
۹۴۷	عصمت [illegible]	گل جان	غریبکار	//	//	
۹۴۸	شاه ولی خان	گل جان	غریبکار	//	//	
۹۴۹	گل [illegible] جان	گل جان	غریبکار	//	//	
۹۵۰	محمد حق	محمد علم	غریبکار	//	//	
۹۵۱	نوروز خان	محمد علم	متعلم	//	//	
۹۵۲	حاجی محمد	علی محمد	متعلم	//	//	
۹۵۳	گل محمد	ببرک	متعلم	//	//	
۹۵۴	سکندر	احمد محمد	غریبکار	//	//	
۹۵۵	سبحان الله	محمد الله	غریبکار	//	//	

[illegible] قرار [illegible] جدول ترتیب [illegible] دی -

[signature]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	تاریخ
۹۵۶	یار محمد	شیر محمد	زمیندار	۱۰/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه
۹۵۷	شیر محمد	〃	〃	〃	〃
۹۵۸	خیر محمد	〃	〃	〃	〃
۹۵۹	شیرزور	سبحان الله	زمیندار	〃	〃
۹۶۰	سمیع الله	پیر محمد	دهقان	〃	〃
۹۶۱	زرین الحق	داود	دهقان	〃	〃
۹۶۲	نورالحق	داود	〃	〃	〃
۹۶۳	[illegible]	[illegible]	معلم	〃	〃
۹۶۴	[illegible]	محمد عمر	دهقان	〃	〃
۹۶۵	روح الله	گل جان	معلم	〃	〃
۹۶۶	سعادت	گل زرین	متعلم	〃	〃
۹۶۷	ذبیح الله	یار محمد	کاسبکار	〃	〃
۹۶۸	احسان الله	یار محمد	زمیندار	〃	〃
۹۶۹	نوروز	[illegible]	〃	〃	〃
۹۷۰	میر رحیم	شاه محمود	〃	〃	〃
۹۷۱	محمد رحیم	شاه محمود	〃	〃	〃
۹۷۲	عبدالرحمن	حبیب الرحمن	〃	〃	〃
۹۷۳	[illegible]	یار محمد	〃	〃	〃
۹۷۴	ملنگ	محمد حسن	〃	〃	〃
۹۷۵	وزیر محمد	حفیظ الله	〃	〃	〃
۹۷۶	بشیر محمد	میر علم	دهقان	〃	〃
۹۷۷	محمد یعقوب	برکت الله	زمیندار	〃	〃
۹۷۸	[illegible]	ثناء الحق	دهقان	〃	〃
۹۷۹	[illegible]	[illegible]	زمیندار	〃	〃
۹۸۰	جانان	نادر علی	〃	〃	〃
۹۸۱	محمد نبی	[illegible]	〃	〃	〃
۹۸۲	عبدالغفور	[illegible]	〃	〃	〃
۹۸۳	محمد علی	نادر خان	معلم	〃	〃
۹۸۴	حافظ	گل روز	زمیندار	〃	〃
۹۸۵	حنیف الله	[illegible]	زمیندار	〃	〃

[illegible] جدول ترتیب [illegible]

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

دوام

شماره	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	نوع جرم	
۹۸۶	ذاکر محمد	شمس الحق	[illegible]کار	۲۱/حمل/۱۳۵۸	[illegible]	
۹۸۷	تاج محمد	نورالحق	〃	〃	〃	
۹۸۸	محمد رفیق	عنایت الله	〃	〃	〃	
۹۸۹	ملنگ	رشید محمد	〃	〃	〃	
۹۹۰	بخت منیر	شیخ فیض	متعلم	〃	〃	
۹۹۱	[illegible]	محمود	متعلم	〃	〃	
۹۹۲	کریم الله	محمود	دهقان	〃	〃	
۹۹۳	[illegible] خان	محمود شاه	نجار	مجاهد	〃	
۹۹۴	فضل اکبر	جاندار علی	دهقان	〃	〃	
۹۹۵	رشید اکبر	پیر محمد	[illegible]کار	〃	〃	
۹۹۶	شمس الدین	غلام اکبر	محمد نبی	〃	〃	
۹۹۷	حفیظ شاه	جمیل خان	وزیر محمد	〃	〃	
۹۹۸	محمد نعیم	شمس محمد	محمد عارف	〃	〃	
۹۹۹	محمد رفیق	شمس الحق	پیر حق	〃	〃	
۱۰۰۰	اکبر خان	محمد رفیق	یعقوب خان	〃	〃	
۱۰۰۱	محمد اکرم	نور نواز خان	شاه محمود	〃	〃	
۱۰۰۲	پیر محمد	رحمت	عمرا خان	〃	〃	
۱۰۰۳	سید امیر خان	صالح محمد	محمد یار	〃	〃	
۱۰۰۴	جمعه محمد	بابر شاه	سکندر خان	〃	〃	
۱۰۰۵	سید ولی	علی محمد	حیدر حکیم	〃	〃	
۱۰۰۶	عنایت الدین	شمس الله	〃	〃	〃	
۱۰۰۷	محمد ادریس	〃	〃	〃	〃	
۱۰۰۸	نظام الدین	〃	دهقان	〃	〃	
۱۰۰۹	محصل خان		دهقان	〃	〃	
۱۰۱۰	حبیب الله	عبدالحق	[illegible]کار	〃	〃	
۱۰۱۱	داود رحیم	عبدالحق	معلم	〃	〃	
۱۰۱۲	عزیزالرحمن	حفیظ الله	[illegible]	〃	〃	
۱۰۱۳	فضل الله	امین الله	حیدر [illegible]	〃	〃	
۱۰۱۴	[illegible]	عاشق محمد	منور خان	〃	〃	
۱۰۱۵	معصوم	کوچی	عالم خان			

[illegible] قرار د شهیدانو جدول ترتیب او لیکل شوی

— [illegible] —

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولد	مشغولیت	تاریخ	[illegible]
۱۰۱۶	رحیم‌الله	تاج محمد	بزگر	۳۱/حمل/۱۳۵۸	[illegible]
۱۰۱۷	جاندار	خان محمد	〃	〃	〃
۱۰۱۸	اقبال	پائینده خان	〃	〃	〃
۱۰۱۹	محمد رفیق	شاه محمود	〃	〃	〃
۱۰۲۰	نرگمی	نورالحق	〃	〃	〃
۱۰۲۱	محمد سالم	عالم خان	〃	〃	〃
۱۰۲۲	سراج‌الدین	امین الحق	〃	〃	〃
۱۰۲۳	آقل محمد	شیر محمد	〃	〃	〃
۱۰۲۴	سمیع الرحمن	دین محمد	〃	〃	〃
۱۰۲۵	جنت علی خان	[illegible]	〃	〃	〃
۱۰۲۶	وحیدالله	شاه زمان	〃	〃	〃
۱۰۲۷	ضابط	محمد صدیق	متعلم	〃	〃
۱۰۲۸	ملک جان	آقل محمد	〃	〃	〃
۱۰۲۹	سید محمد	ملک محمد	〃	〃	〃
۱۰۳۰	آقل زرین	محمد زرین	〃	〃	〃
۱۰۳۱	[illegible]	جان محمد	〃	〃	〃
۱۰۳۲	محقق محمد	نور آشکل	معلم	〃	〃
۱۰۳۳	[illegible]	ظفر خان	معلم	〃	〃
۱۰۳۴	سید احمد گل	احمد گل	〃	〃	〃
۱۰۳۵	محمد رفیق	جبار خان	بزگر	〃	〃
۱۰۳۶	[illegible]	نورالله	〃	〃	〃
۱۰۳۷	[illegible]	دلبر	〃	〃	〃
۱۰۳۸	آقل امیق	جانان	〃	〃	〃
۱۰۳۹	شاه تیمور	مظفر	〃	〃	〃
۱۰۴۰	عزیز محمد	آقل محمد	〃	〃	〃
۱۰۴۱	شاه بتی	عزیز محمد	〃	〃	〃
۱۰۴۲	فیروز	آقل روز	〃	〃	〃
۱۰۴۳	محمد صدیق	جان ولی	〃	〃	〃
۱۰۴۴	راشد محمد	عالم خان	〃	〃	〃
۱۰۴۵	پرویز	سلطان محمد	〃	〃	〃

تصدیق [illegible] تحقیقات جدول ترتیب [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	نام و شهرت: نام	ولد	نوع شغل	تاریخ	محل
۱۰۴۶	محمد اکبر	ولد سید عبدالرحیم	غریبکار	۱/ثور/۱۳۵۸	جمعه مبارک
۱۰۴۷	ذره دورله	"	متعلم	"	"
۱۰۴۸	حسین الله	"	مامور دولت	"	"
۱۰۴۹	جان محمد	گل خان	غریبکار	"	"
۱۰۵۰	گل محمد	امان الله	"	"	"
۱۰۵۱	رحیم الله	"	"	"	"
۱۰۵۲	محمد شاه	"	"	"	"
۱۰۵۳	جمروش	یار محمد	"	"	"
۱۰۵۴	رحمت الله	یار فرز	"	"	"
۱۰۵۵	حشمت الله	گل حیدر خان	"	"	"
۱۰۵۶	حمید الله	فاروق	متعلم	"	"
۱۰۵۷	فیروز خان	محمد حاق	غریبکار	"	"
۱۰۵۸	جاندار	لوربالی	غریبکار	"	"
۱۰۵۹	حفیظ الله	شنگیالی	دهقان	"	"
۱۰۶۰	غلام رسول	شاه ولی	"	"	"
۱۰۶۱	خیبر الله	محمد ولی	"	"	"
۱۰۶۲	محمد خان	گل خان	نجار	"	"
۱۰۶۳	محمد زرخان	زرشت گل	گلیمکار	"	"
۱۰۶۴	عزت الله	مرجان الله	"	"	"
۱۰۶۵	سمع الله	پیر محمد	نجار	"	"
۱۰۶۶	بشیر محمد	"	غریبکار	"	"
۱۰۶۷	فضل اکبر	عبدالقیوم	متعلم	"	"
۱۰۶۸	عبدالحق	شاه سعید	متعلم	"	"
۱۰۶۹	ایوب	محمد علی	متعلم	"	"
۱۰۷۰	محمد علی	محمد علی	غریبکار	"	"
۱۰۷۱	زبیر گل	بابر خان	غریبکار	"	"
۱۰۷۲	شاه جهان	مرجان شاه	دهقان	"	"
۱۰۷۳	عبدالغفار	قدم خان	دهقان	"	"
۱۰۷۴	محمد رزق	گل ولی	غریبکار	"	"
۱۰۷۵	سید رحمن	گل شاه علی	غریبکار	"	"

به نوشته قرار ذکر گرامی ملی دستگیر دارالی جدول صحت دارد

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان دهشت عام کراله در کنر
www.hambastagi.org

۳۱/[illegible]/۱۳۵۸ ورق (۷۲)

شماره	اسم (مشخصات)	ولد (مشخصات)	وظیفه	تاریخ	جرم	
۱۰۷۶	عبدالرحمن	سید رحمن	مزدیکار	۱/حمل/۱۳۵۸	جبهه مبارزین	
۱۰۷۷	عبدالرحمن	پیر دوست	متعلم	″	″	
۱۰۷۸	سعدالله	میرعلی خان	″	″	″	
۱۰۷۹	عبدالله	محمد اکرم	″	″	″	
۱۰۸۰	وزیر محمد	″	دهقان	″	″	
۱۰۸۱	سمیع الله	″	″	″	″	
۱۰۸۲	نور محمد	″	″	″	″	
۱۰۸۳	محصل	شیر ولی	″	″	″	
۱۰۸۴	نظام الدین	شیر ولی	نجار	″	″	
۱۰۸۵	غلام محمد	میرزاقان	دهقان	″	″	
۱۰۸۶	محمد طاهر	[illegible]	دهقان	″	″	
۱۰۸۷	سید محمد	یار محمد	دهقان	″	″	
۱۰۸۸	عبدالفتاح	خان محمد	مزدیکار	″	″	
۱۰۸۹	شمس محمد	شیر محمد	مزدیکار	″	″	
۱۰۹۰	محمد قسیم	محمد اکبر	مزدیکار	″	″	
۱۰۹۱	ذبیح الله	شاه فقیر	″	″	″	
۱۰۹۲	نصرت الله	شیشتا گل	″	″	″	
۱۰۹۳	مصباح الدین	میر علی	″	″	″	
۱۰۹۴	قیام الدین	مشرق	دهقان	″	″	
۱۰۹۵	فضل مولا	شرین	دهقان	″	″	
۱۰۹۶	واحد اکبر	کاکو خان	مزدیکار	″	″	
۱۰۹۷	حیدر خان	تیار محمد	″	″	″	
۱۰۹۸	صادق	شکرالله	″	″	″	
۱۰۹۹	صالح	شکرالله	″	″	″	
۱۱۰۰	شاه محمد	مستقیم خان	″	″	″	
۱۱۰۱	شاه ولی	گودر خان	مزدیکار	″	″	
۱۱۰۲	محمد خان	خورو	متعلم	″		
۱۱۰۳	شیرور	یار محمد	متعلم	۱/حمل/۱۳۵۸	جبهه مبارزین	
۱۱۰۴	بشیر آغا	گل خان	مزدیکار	″	″	
۱۱۰۵	صبح الدین	سید علی	مزدیکار	″	″	

[illegible] جدول صحت دارد

[امضاء]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان www.hambastagi.org

سال ۳۱/حمل/[illegible] ورق (۱)

شماره	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	[illegible]
۱۱۰۶	حقوق خان	دوکور خان	متعلم	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه
۱۱۰۷	شاه جهان	رحمن الله	غریبکار	//	//
۱۱۰۸	گل زمان	محمد صدیق	//	//	//
۱۱۰۹	محمد صدیق	رحیم الدین	//	///	//
۱۱۱۰	محمد رسول	پتیاز خان	//	//	//
۱۱۱۱	حاجب زاده	گل زاده	//	//	//
۱۱۱۲	امیر زاده	محمد الحق	//	//	//
۱۱۱۳	محمد رفیق	پانیز زاده	//	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه
۱۱۱۴	محمد حسن	پانیز زاده	دهقان	//	//
۱۱۱۵	جانان	امیر محمد	دهقان	//	//
۱۱۱۶	عبدالرزاق	محمد اکبر	کسبکار	//	//
۱۱۱۷	محمد یونس	حمید خان	دهقان	//	//
۱۱۱۸	شاه فقیر	میرزمان خان	//	//	//
۱۱۱۹	گل خان	رحیم الله	//	//	//
۱۱۲۰	حمد الله	میر فضل	//	//	//
۱۱۲۱	یار ولی	شاه محمود	غریبکار	//	//
۱۱۲۲	شید ولی	محمود خان	//	//	//
۱۱۲۳	میر حسن	میر سلیم	//	//	//
۱۱۲۴	صالح محمد	نیازی	متعلم	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه
۱۱۲۵	شید محمد	گل اکبر	//	//	//
۱۱۲۶	عاشق آغا	میر شرف	دهقان	//	//
۱۱۲۷	میر احمد	نور محمد	دهقان	//	//
۱۱۲۸	خایسته	نور محمد	//	//	//
۱۱۲۹	حمید الله	حضرت محمد	//	//	//
۱۱۳۰	محمد رستم	جان محمد	//	//	//
۱۱۳۱	عزت الله	صبور خان	غریبکار	//	//
۱۱۳۲	زمان خان	میر علی	//	//	//
۱۱۳۳	میر حسن	شاه ولی	//	//	//
۱۱۳۴	فقیر محمد	محمد حنیف	//	//	//
۱۱۳۵	محمد امیر	جان داد	دهقان	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه

[illegible] قرار [illegible] شهید الله جدول [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

بابت سال ۳۱/حمل/۱۳۵۸ ... ورق ۴۰

نمبر	شهرت: اسم	ولد	[illegible]	تاریخ	جرم	ملاحظات
۱۱۶۶	محمد بشیر خان			۳۱/حمل/۱۳۵۸	جبهه مبارزه	
۱۱۶۷	باوزم			//	//	
۱۱۶۸	نظام الدین			//	//	
۱۱۶۹	محمد حق			//	//	
۱۱۷۰	خان ولله			//	//	
۱۱۷۱	مفتاح الدین			//	//	
۱۱۷۲	شیر عالم			//	//	
۱۱۷۳	گل محمد			//	//	
۱۱۷۴	نوروز خان			//	//	
۱۱۷۵	امان الله			۳۱/حمل/۱۳۵۸	جبهه مبارزه	
۱۱۷۶	حیدر ...			//	//	
۱۱۷۷	محمد حکیم			//	//	
۱۱۷۸	نور الحق			//	//	
۱۱۷۹	حضرت علی			//	//	
۱۱۸۰	منور خان			//	//	
۱۱۸۱	داد محمد			//	//	
۱۱۸۲	خان قمر			//	//	
۱۱۸۳	عبدالوکیل			//	//	
۱۱۸۴	عبدالولی			۳۱/حمل/۱۳۵۸	جبهه مبارزه	
۱۱۸۵	محمد نبی خان			//	//	
۱۱۸۶	محمد عارف			//	//	
۱۱۸۷	ملنگ			//	//	
۱۱۸۸	غلام الرسول			//	//	
۱۱۸۹	سید حکیم			//	//	
۱۱۹۰	فضل الله			//	//	
۱۱۹۱	شیر الرحیم			//	//	
۱۱۹۲	میر علی			//	//	
۱۱۹۳	محبت الله			//	//	
۱۱۹۴	شاه زریف			//	//	
۱۱۹۵	گل میراق			۳۱/حمل/۱۳۵۸	جبهه مبارزه	

به اساس فرمان ... دکتر شهید الله صدور حکومت ...

[illegible signature]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
کتاب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

سال ۲۱/حمل/۱۳۵۸ [illegible]

نمبر	اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	محل	
	شهرت					
۱۱۳۶	رحمدل آکه	گل جان	غریبکار	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه	
۱۱۳۷	سلطان جان	گل زیب	غریبکار	//	//	
۱۱۳۸	میرزا محمد	علی رحمن	//	//	//	
۱۱۳۹	محمد سلیم	محمد الرحمن	//	//	//	
۱۱۴۰	صدیق آکه	میرزا ور خان	//	//	//	
۱۱۴۱	عبدالرحمن	رحیم آکه	//	//	//	
۱۱۴۲	فضل الرحمن	آ محمد	متعلم	//	//	
۱۱۴۳	شمس الرحمن	شیر محمد	//	//	//	
۱۱۴۴	فضل ولی	غلام الدین	//	//	//	
۱۱۴۵	حبیب الرحمن	عبدالملک	دهقان	//	//	
۱۱۴۶	شیردل	عبدالملک	دهقان	//	//	
۱۱۴۷	محمد قابل	وحدت دل	گلکار	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه	
۱۱۴۸	رحمان جان	عالم گل	دهقان	//	//	
۱۱۴۹	فضل الرحمن	سید الرحمن	دهقان	//	//	
۱۱۵۰	میرزا احمد	صاحب زرین	//	//	//	
۱۱۵۱	ناصر خان	مرورش	//	//	//	
۱۱۵۲	محمد شفا	شیردل	//	//	//	
۱۱۵۳	زبیر علم خان	محمد علم	غریبکار	//	//	
۱۱۵۴	عالم زیب	زینت گل	//	//	//	
۱۱۵۵	محمد شعیب	[illegible]	//	//	//	
۱۱۵۶	جان ولی	باوزم	دهقان	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه	
۱۱۵۷	[illegible]	بادام	متعلم	//	//	
۱۱۵۸	[illegible]	[illegible]	متعلم	//	//	
۱۱۵۹	[illegible]	فیروز خان	//	//	//	
۱۱۶۰	[illegible]	رحمن	دهقان	//	//	
۱۱۶۱	[illegible]	محمد حلیم	دهقان	//	//	
۱۱۶۲	جمشید	حضرت جان	غریبکار	//	//	
۱۱۶۳	[illegible]	سید گل زیب	[illegible]	//	//	
۱۱۶۴	[illegible]	محمد [illegible]	دهقان	//	//	
۱۱۶۵	شیر [illegible]	گل [illegible]	دهقان	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه	

[illegible] جدول [illegible]

بابت سال ۲۱/حمل/۱۳۵۸ هوتش ورق د ۴۱

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولدیت	وظیفه	تاریخ	محل
۱۱۹۶	محمد آجان	محمد رمیش	دهقان	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمع جبارکه
۱۱۹۷	محمد لطیف	محمد	"	"	"
۱۱۹۸	محمد ظریف	سید جان	"	"	"
۱۱۹۹	سید ولی	محمد ظاهر	"	"	"
۱۲۰۰	سید رحمن	فقیر محمد	"	"	"
۱۲۰۱	رحمت گل	نورالله	"	"	"
۱۲۰۲	محمد	رحمن	غریبکار	"	"
۱۲۰۳	شیر دور	محبت جان	"	"	"
۱۲۰۴	امیر جان	بشیر نوازی	"	"	"
۱۲۰۵	شیر دور	محمد دور	دهقان	"	"
۱۲۰۶	عبدالرحمن	سید رحمن	"	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمع جبارکه
۱۲۰۷	عبدالنبی	محمد شاه	"	"	"
۱۲۰۸	محمد نبی	"	متعلم	"	"
۱۲۰۹	جان آغا	کامل جان	متعلم	"	"
۱۲۱۰	ولی محمد	محمد اقبال	متعلم	"	"
۱۲۱۱	یار محمد	محرم خان	دهقان	"	"
۱۲۱۲	جمعه محمد	سید کریم	"	"	"
۱۲۱۳	شاه ولی	گل ولی	"	"	"
۱۲۱۴	رمضان	مشرف خان	"	"	"
۱۲۱۵	عتیق الله	عبدالرشید	دهقان	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمع جبارکه
۱۲۱۶	شفیع الله	عبدالرزاق	"	"	"
۱۲۱۷	غریب	قلندر خان	"	"	"
۱۲۱۸	عزت الله	محمد کریم خان	غریبکار	"	"
۱۲۱۹	محمد جان	دیدار	"	"	"
۱۲۲۰	حبیب الله	مختار	"	"	"
۱۲۲۱	سید شریف	گل شریف	"	"	"
۱۲۲۲	دلیر	محمد زرخان	"	"	"
۱۲۲۳	محمد عمر	محمد زرخان	"	"	"
۱۲۲۴	سلطان محمد	فقیر	"	"	"
۱۲۲۵	کریم الله	محمد پاتیش	غریبکار	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمع جبارکه

در لیست فوق ... [illegible] ... جدول ... [illegible]

شورای [illegible]
[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

جدول قتل عام دسته جمعی قریه کرهاله سپیدالوگر بابت سال ۳۱/حمل/۱۳۵۸ ۹۱۹ و ۲۲

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	مشغولیت	تاریخ	نوع جرم	ملاحظات
۱۳۲۶	عبدالغفار	یار جان	غریبکار	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه	
۱۳۲۷	گل جان	محمد جان	//	//	//	
۱۳۲۸	عبدالقدیر	نوروز خان	//	//	//	
۱۳۲۹	جان محمد	سید حبیب	//	//	//	
۱۳۳۰	خان محمد	سید حبیب	//	//	//	
۱۳۳۱	شیر محمد	صالح محمد	دهقان	//	//	
۱۳۳۲	عبدالولی	سید ولی	//	//	//	
۱۳۳۳	مشتاق میرزا خان	میرزا جان	//	//	//	
۱۳۳۴	مطیع الله	یاور گل خان	//	//	//	
۱۳۳۵	محمد رجب	محمد اسحق	//	//	//	
۱۳۳۶	عبدالغنی	شیر ولی	//	//	//	
۱۳۳۷	میا جان	شیر ولی	//	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه	
۱۳۳۸	رشید محمد	گل محمد	دهقان	//	//	
۱۳۳۹	رفیق جان	سید والی	//	//	//	
۱۳۴۰	رحمت الله	گل زمان	//	//	//	
۱۳۴۱	گل رشید	گل زمان	متعلم	//	//	
۱۳۴۲	شیر زمان	فیروز خان	//	//	//	
۱۳۴۳	نادر خان	حضرت گل	//	//	//	
۱۳۴۴	قمبر محمد	حضرت گل	دهقان	//	//	
۱۳۴۵	علی محمد	عبدالرحمان	//	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه	
۱۳۴۶	شاه محمود	روح الله	//	//	//	
۱۳۴۷	عزیز الله	محب جان	//	//	//	
۱۳۴۸	شفیق الله	سید ناز	غریبکار	//	//	
۱۳۴۹	عتیق الرحمن	مشید خان	//	//	//	
۱۳۵۰	عطاءالله	جان محمد	//	//	//	
۱۳۵۱	عزت الله	پیر باچا	//	//	//	
۱۳۵۲	شاه فقیر	گل فقیر	//	//	//	
۱۳۵۳	حمید خان	علی الرحمن	//	//	//	
۱۳۵۴	محمد رفیق	محمد صادق	دهقان	//	//	
۱۳۵۵	عبدالقدوس	محمد سلیم	دهقان	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه	

[illegible] شهید الله جدول [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
www.hambastagi.org

جدول قتل عام دسته جمعی قریه کرهاله شهید الوکلی بابت سال ۱۳۶۱/ قتل ۱۳۵۸

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولدیت	وظیفه	تاریخ	محل
۱۲۵۶	محبت خان	یار محمد	متعلم	۲۳/حمل/۱۳۵۸	جمعه بازار
۱۲۵۷	صدر کبیر خان	سید محمد	//	//	//
۱۲۵۸	[illegible] کبیر خان	یار رسول	دهقان	//	//
۱۲۵۹	اکرام الله	جانباز	//	//	//
۱۲۶۰	رحمت الله	عبدالوکیل	//	//	//

علاوه بر قرار فوق ۱۳۶۰ تن دیگر از مردم مظلوم ولسوالی ما که مسلمانان [illegible] بودند ظلم [illegible] دهقانی دیار [illegible]
در روستای [illegible] به تاریخ ۲۳/حمل/۱۳۵۸ کامل دهقانی [illegible] در ولسوالی [illegible] با [illegible]
دهقانی [illegible] رژیم [illegible] مسلمانان [illegible] ظلم [illegible]
۱۳۶۰ تن [illegible] مسلمانان [illegible] شهید [illegible]
[illegible]

عبدالرحمن [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد غازی چوپان، برول، دیر کال ۱۹۸۴م

چپ خوانه پوهاند سلام عظیمي، پروفیسر عبدالرسول امین، لیکوال (شاه محمود میاخیل)، د کابل پوهنتون استاد پوهاند جلال، او تاج محمد اکبر، کال ۱۹۹۰ م، سوات

غازي میرزمانخان: د زماني ویپ پاڼې نه په مننې

کشمیر خان، د جولای په ۲۴مه نیټه، کال ۲۰۱٦م په پېښور کې د مریضي له امله وفات شو (عکس د فیسبوک نه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښي خوانه د ليکوال پلار سيد محمود حسرت او د مومندو مشهوره مشر، ليکوال او شاعر سيال ميراجان، کال ۱۹۷۷م، پيښور

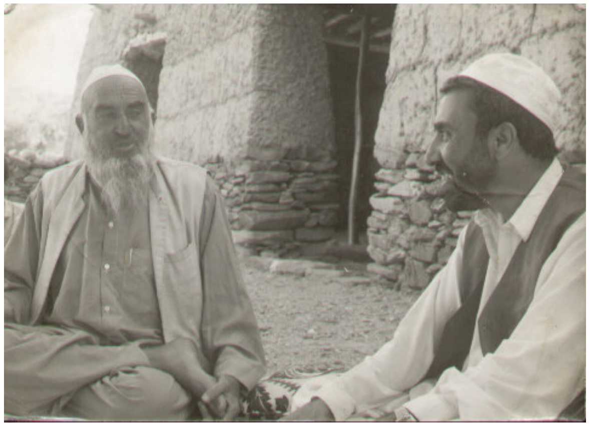

دبرکاشکوټ نامتو مشر حاجي سيف الدين او ليکوال، کال ۱۹۹۵ م، برکاشکوټ، ښيوه

ليکوال: کله چې د کونړ ولايت په کال ۱۹۹۰م کې دکابل د حکومت له خوا تخليه شو نو په سلوګونو دا ډول ټانګونه او موټرې پاتې شوې وې چې وروسته ټول کباړ شو

Figure ۱د چپې خوا نه: ليکوال، د ګنجګل ملک محمد ميران، د وټه پور حاجي محمد اسلام، حاجي رئيس خان د ګنجګل او حاجي فضل اکبر چې په معاون حاجي شهرت لري، مارچ ۲۰۱٦م

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوال د مجاهدینو سره: گنجگل، د سرکاڼو سیمه، کال ۱۹۹۰م

مولوی جمیل الرحمن: د یو ټوپ نه دا عکس راخستل شوی دی، نیټه د عکس اخستلو نه ده معلومه

ملک زرین د اسمار، د پژواک خبري اژانس د ویب پاڼې نه په مننه

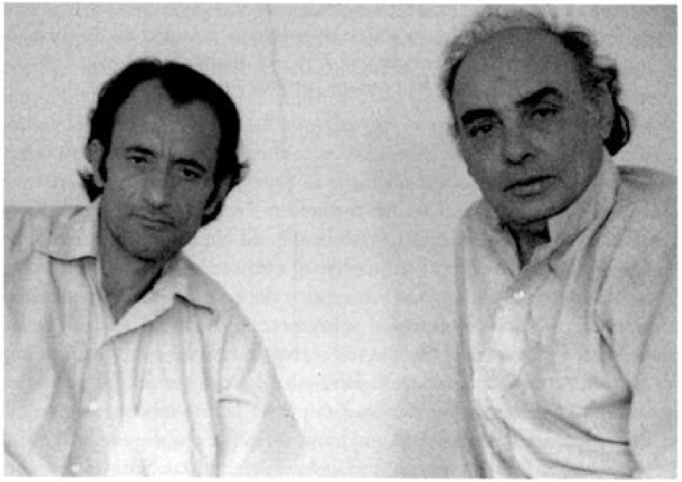

د ښي خوانه پوهاند ډاکټر بهاوالدین مجروح او وکیل سمیع الله ساپي، ۱۹۸۰م کال اکتوبر میاشت، دطالبانو نه د مخه کتاب نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

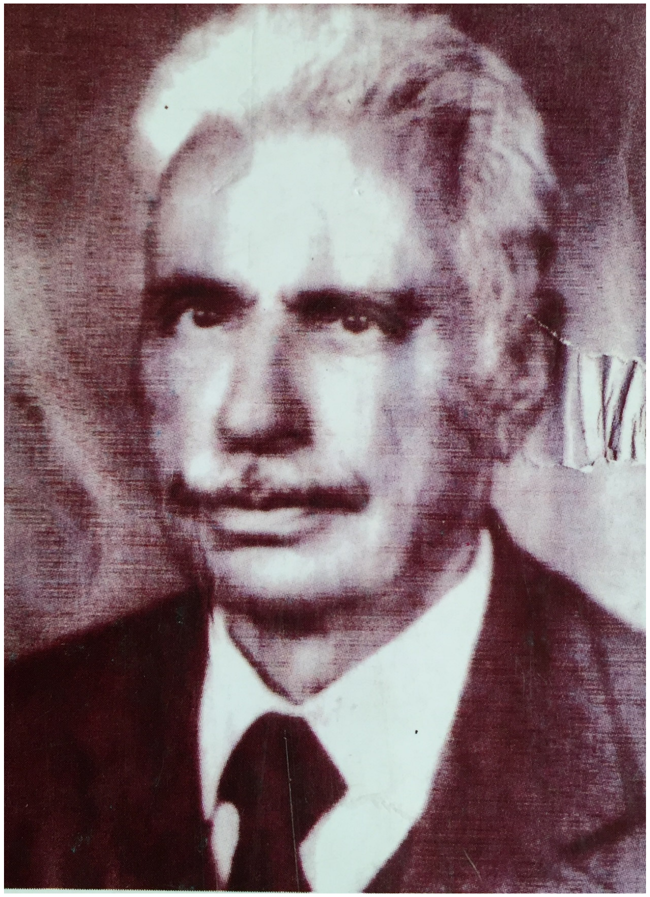

سید شمس الدین مجروح: د سرګذشت من د کتاب د پوښتي نه

لیکوال کله چې د کورنیو چارو وزارت معین و، خاص کونړ کې په خپل کلي کې د کورنیو چارو د وزارت د پولسو د عمومي رئیس هارون آصفي او د خاص کونړ مشرانو سره: کال ۲۰۰۴

لیکوال په خاص کونړ کې په خپله دیره کې د خاص کونړ د سیمي مشرانو سره: کال ۲۰۰۴ م

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوال او ډاکتر کبیر ستوري

لیکوال د ډاکتر کبیر ستوری په جنازه کې: کال ۲۰۰۶م، خاص کونړ، د تنر کلی اوس په همدغه ځای لیکوال د شاه محمود میاخېل فرهنگي او ټولنیز مرکز جوړ کړی دی.

لیکوال د خاص کونړ ولسوالي د منگوال د لیسي د استادانو سره: کال ۲۰۰۶م

لیکوال او پوهاند اسمعیل یون په اسمار کې د سخي مشواڼي سره، کال ۲۰۰۲م، د بېړنۍ لوی جرگې د ټاکنو په مهال، چې اوس په کې لیکوال د شاه محمود میاخېل فرهنگي او ټولنیز مرکز جوړ کړی دی.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library